

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ГЛІБОВА СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 327:351.85](459)(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
ЗОВНІШНЯ КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА
ІТАЛІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Спеціальність 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та
глобального розвитку

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело _____ С.О. Глібова

Науковий керівник: Скороход Юрій Степанович

доктор політичних наук, професор

Київ 2017

АНОТАЦІЯ

Глібова С.О. Зовнішня культурна політика Італійської Республіки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України. – Київ, 2017.

Наукова новизна дослідження полягає в реалізації першої спроби у вітчизняній політичній науці, загального аналізу зовнішньої культурної політики Італії, на основі широкого кола джерел, які до цього не були об'єктом спеціального наукового дослідження. В роботі розглянуто зовнішню культурну політику та класифіковано підходи до вивчення ролі культурного чинника на національному, регіональному та глобальному рівнях.

В дослідженні встановлено, що зовнішня культурна політика Італійської Республіки впроваджується в рамках функціонування загальнодержавної ініціативи з практичного забезпечення взаємодії всіх інституцій та органів держави, що отримала назву «системо-країна». Відзначено, що зовнішня культурна політика Італії спрямована на забезпечення національних інтересів держави шляхом просування культурних цінностей, культурної привабливості та формування і пропагування привабливого образу країни на міжнародній арені. Відповідно окреслено основні напрями зовнішньої культурної політики Італії, якими виступають: висвітлення феномену «італійського стилю життя» та концепту «солодкого життя»; пропагування бренду «зроблено в Італії»; поширення культури, культурної спадщини, мистецтва та мови; популяризація передових досягнень італійської освіти та науки; формування туристичної привабливості; сприяння розвитку італійського дизайну, кіно, продуктів харчування та гастрономії як інструментів м'якого впливу держави.

Наголошено, що практична реалізація зовнішньої культурної політики Італії відбувається в рамках загальнодержавної програми «Орієнтир – Італія»

(«Destinazione Italia») та стратегії МЗС «жити по-італійськи». Головні риси зовнішньої культурної політики Італії обумовлюються багатим культурним капіталом, який вимагає належного управління, захисту та забезпечення. Зазначено, що особливістю нормативно-правового забезпечення зовнішньої культурної політики Італії є відсутність єдиного акту у вигляді концепції чи єдиної стратегії, яка б визначала її основи формування. Положення про окремі напрями зовнішньої культурної політики містяться документах, стратегіях та програмах міністерств та відомств.

Зазначено, що зовнішня культурна політика відповідає загальнодержавним пріоритетам зовнішньої політики Італії та реалізується в межах атлантичного (США, країни Латинської Америки), європейського (країни ЄС та Східної Європи), середземноморського (країни Північної Африки та Перської Затоки) напрямів, а також в рамках співробітництва з Індією, Китаєм, Російською Федерацією та Японією.

В контексті визначення інструментарію зовнішньої культурної політики Італії встановлено вплив бренду «зроблено в Італії» в межах забезпечення «системо-країни» Італії; проаналізовано потенціал використання політики зі збереження культурної спадщини та наукових здобутків у сфері археології Італії як особливих інструментів впливу Італії на різні країни; відзначено важливу роль політики з поширення та пропагування італійської мови – італофонії; окреслено вплив діаспори на забезпечення просування італійських інтересів за кордоном; зазначено роль комунікаційних та освітніх технологій.

В роботі проаналізовано особливості трансформації інституалізації зовнішньої культурної політики, що знайшло своє відображення в реформуванні зовнішньополітичних інститутів Італії. В результаті чого було обґрунтовано тезу про те, що децентралізація і трансформація зовнішньополітичного відомства Італії та розширення функцій послів на місцях спрямована на більш ефективне забезпечення зовнішньої культурної політики Італії.

Встановлено, що керівна роль в процесі здійснення зовнішньої культурної політики належить МЗС Італії, яке координує, у співробітництві із зацікавленими міністерствами та установами, відповідний напрям зовнішньої політики. На практиці дипломатичні представництва Італії й представництва при міжнародних організаціях та Інститути культури Італії, іноді у співробітництві з приватними організаціями та фондами, займаються поширенням італійської мови та культури.

В дослідженні окреслені основні формати, які характеризують двостороннє культурне співробітництво Італії: односторонній (заходи, спрямовані на пропагування власної культури) та двосторонній (заходи в рамках взаємодії та гармонізації культури Італії та приймаючої сторони). Зазначені заходи можуть мати комплексний або спеціалізований характер.

На основі аналізу основних напрямів та ролі багатостороннього міжкультурного співробітництва Італії на міжнародній арені, підтверджено тезу про визнання взаємопов'язаності італійської та європейської культурної політики та дипломатії, зокрема в рамках членства Італії в РЄ та ЄС та положення про пріоритетність діяльності Італії у ЮНЕСКО. Підкреслено, що Італія сприймає свою участь в рамках багатосторонньої дипломатії в контексті посилення своїх міжнародних позицій, у зв'язку з чим актуалізується участь у розробці концептуальних основ, спільних завдань та планів провадження культурної політики пропагуючи свої інтереси; залучення на керівні посади в міжнародних організаціях представників Італії та сприяння розміщенню головних штаб-квартир міжнародних організацій в Італії.

В роботі обґрунтовано твердження про формування італійської моделі зовнішньої культурної політики, для якої характерна централізація контрольних функцій на рівні МЗС з децентралізацією повноважень глав зовнішньополітичних представництв, при чому її важливою характерною рисою є багатий культурний капітал.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані при підготовці науково-освітніх курсів та дисциплін у

вищих навчальних закладах. Прикладний аспект проявляється в тому, що інформація даного дослідження може бути використана при практичному застосуванні представництвами України за кордоном та зацікавленими органами державної влади при практично-політичній діяльності, а також при розробці та реалізації стратегії культурної політики України.

Ключові слова: дипломатія діаспори, зовнішня культурна політика, «зроблено в Італії», «італофонія», культурна дипломатія, культурний капітал, культурна спадщина, «системо-країна» Італії, «м'яка сила» Італії.

ANNOTATION

Glibova S. O. Foreign cultural policy of the Italian Republic. – Manuscript.

Thesis for the Ph.D. Degree in Political Science, Specialty 23.00.04 – political problems of international systems and global development.–Taras Shevchenko National University of Kyiv, MES Ukraine. – Kyiv, 2017.

This study presents the first attempt, in the Ukrainian political science, to analyse the foreign cultural policy of Italy, on the basis of a wide range of sources, which were not subject of the special scientific research before. The paper examines the foreign cultural policy and classifies approaches to the study of the cultural factor at the national, regional and global levels.

The thesis is dedicated to the foreign cultural policy of the Italian Republic. It is stated in the paper that the foreign cultural policy of Italy is exercised within the framework of the national initiative «sistema paese» (system state), that provides interaction and cooperation between all institutions and bodies of the state. It is noted, that the foreign cultural policy of Italy is aimed to ensure national interests and foster international positions of the state through promotion of its cultural values and cultural attractiveness. The due attention is specially paid to promotion of the positive and attractive image of Italy on the international scene. It is emphasized, that in practice, the foreign cultural policy of Italy is realized within national program «Italy, the Destination» and the strategy of the Ministry of Foreign Affairs «to live Italian».

The main features of the foreign cultural policy of Italy are characterized by the rich cultural funds that are managed, protected and secured in a special way. It is noted in the paper, that the lack of the single act in the form of a single strategy is one of the peculiarities that determines regulatory framework of the foreign cultural policy of Italy. However, the provisions that regulate definite areas of the foreign cultural policy of Italy are contained in the documents, strategies and programs of different ministries and institutions.

It is stated in the work, that Italy exercises its cultural policy along the following directions: promotion of the phenomenon of the «Italian style of life» and the «sweet life»; promotion of the brand «made in Italy»; promotion of Italian culture, cultural heritage, art and language; popularization of advanced achievements of the Italian education and science; tourist attraction; promotion of Italian design, cinema and cuisine as the instruments of soft influence of the state. It is found, that the foreign cultural policy corresponds to the national priorities of the foreign policy of Italy along the following directions: Atlantic (the USA, Latin America), Europe (the EU and Eastern Europe), Mediterranean (North Africa and the Persian Gulf), as well as the cooperation with India, China, the Russian Federation and Japan.

The study shows that Italy uses its strong sides in different spheres as the instruments of the foreign cultural policy. The new trends in international relations show that along with traditional instruments of foreign cultural policy, such as policy of preservation of cultural heritage (traditionally effectively used by Italy), promotion of language (italofinìa) and interaction with the diaspora, the innovative instruments of the foreign cultural policy appear, such as promotion of the «made in Italy» brand, media promotion and promotion of educational technologies. The brand «made in Italy», that is associated with high quality, is widely used not only to promote the Italian companies, but also to ensure positive perception of the state abroad. The development of information and communication technologies enabled the use of media tools to implement the strategy of Italian foreign cultural policy. In particular, media holding RAI carries out its work and broadcasts its programmes in three directions: the first - educational, designed for Italians; the second is tourist and

educational, intended for tourists traveling for the purpose of tourism and work, as well as for those who live abroad, the Italophiles; third-media, covers the activities of the Italophone Radio Television Community - an association promoting Italian language in the media.

The thesis analyzes the peculiarities of the transformation of the institutional system of the foreign cultural policy of Italy and shows that these changes reflect the new trends and changes in foreign cultural policy of Italy. As the result, the thesis states that the decentralization and transformation of the Italian foreign policy office and the extension of the functions of the ambassadors at the receiving states are aimed to provide more effective foreign policy of Italy. It has been established that the leading role in the providing of the foreign cultural policy belongs to the Ministry of the Foreign Affairs of Italy (MFA) in cooperation with the ministries and institutions concerned. But due to the tendency of enlargement of the main actors of international relations, the MFA also coordinates its activity with different funds and NGOs. The diplomatic missions of Italy, the representation to the international organization and the Italian Institute of Culture in cooperation with private organizations and foundations are also engaged in the promotion of Italian language and culture.

The thesis confirms the importance of the multilateral cooperation, namely the interconnection of Italian and European cultural policy and diplomacy, in particular within the membership of Italy in the Council of Europe and the EU, and also within the activity of Italy in the UNESCO. It is highlighted that Italy takes part in the multilateral diplomacy in order to strengthen its international positions. By participating in the development of conceptual foundations, common tasks and plans for the implementation of cultural policy, Italy fosters the adoption of the decisions that correspond to its interests. Besides, Italy promotes the appointment of its representatives at the leading positions in the international organizations, that also enhances its international image of the attractive state.

The author substantiates the statement that the Italian model of the foreign cultural policy is a unique example that is based on the use of the rich cultural capital,

such as vast amount of world cultural heritage on its territory and the promotion of Italian language and «style of life», that is also characterized by the centralization of control functions at the level of the MFA with the decentralization of power of the heads of the diplomatic missions.

Key words: diplomacy of diaspora, foreign cultural policy, «made in Italy», «italofonia», cultural diplomacy, cultural capital, cultural heritage, «system state» of Italy, «soft power» of Italy.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

- у наукових фахових виданнях України:

1. Глібова С. О. «Культурна дипломатія Італії» / С.О. Глібова // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 23. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Частина II. Серія «Політичні науки» / За заг. ред. В.Г. Ціватого, Н.О. Татаренко. – Київ, 2016. – 166 с. – с. 88–95.

2. Глібова С.О. «Місце та роль італійської мови у зовнішній політиці Італії» / С.О. Глібова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 116. Частина I. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2013. – с. 118–124.

3. Глібова С.О. «Діяльність культурних центрів як складова культурної політики Італії» / С.О. Глібова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 117. Частина II. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2013. – с. 55–61.

4. Глібова С.О. «Реформування дипломатичної служби Італії на початку XXI століття» / С.О. Глібова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 112. Частина I (у двох частинах). К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2013. – с. 182 – 187.

- в іноземних виданнях:

1. Глібова С.О. «Політика Італії в ЮНЕСКО» / С. О. Глібова // *WschodnioeuropejskieCzasopismoNaukowe (EastEuropeanScientificJournal) # III, część 4.* – Warsaw, 2015. – s. 5–9.

2. Глебова С.А. «Распространениеитальянскогоязыка в мире через деятельностьуниверситетовкак элемента культурнойдипломатии и политикистраны» / С. А. Глебова // *SciencesofEurope (Praha, CzechRepublic) VOL 3, No 6 (6) (2016).* – Praha, 2016. –р. 95–98.

3. Глебова С. А. Итальянская модель сохранения культурного наследия как элемент культурной дипломатии Италии / С.А. Глебова // *Российско-китайский научный журнал «Содружество». Ежемесячный научный журнал № 5(5) / 2016. Часть 1.* –Новосибирск, 2016.– 150 с. – 141–146 с.

- опубліковані праці апробаційного характеру у виданнях України:

1. Глібова С.О. «Пріоритети зовнішньої політики Італії після розпаду біполярної системи міжнародних відносин» / С.О. Глібова // *Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами міжнародної науково-теоретичної конференції: «Інноваційні підходи і сучасна наука», м. Київ: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень).* – К. : Центр наукових публікацій, 2015. – с. 165–168.

2. Глібова С.О. Роль ЗМІ в поширеннііталійськоїмови у світі на прикладідіяльностімекдіахолдінгуRAI / С.О. Глібова // *Сборник публикаций мультидисциплинарного научного журнала «Архивариус» по материалам XII международной научно-практической конференции: «Наука в современном мире»г.Київ: сборник со статьями (уровень стандарта, академический уровень).* – К.: мультидисциплинарный научный журнал «Архивариус», 2016. – 84 с. – 35–41 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	12
ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Зовнішня культурна політика держави в міжнародних відносинах.....	20
1.2. Концептуальні підходи до вивчення ролі культурного чинника міжнародних відносин.....	33
1.3. Джерельна база дослідження.....	55
Висновки до розділу 1.....	71
РОЗДІЛ 2. ЦІЛІ ТА МЕХАНІЗМИ ЗОВНІШНЬОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ІТАЛІЇ	
2.1. Стратегічні пріоритети та напрями зовнішньої культурної політики Італійської Республіки.....	76
2.2. Трансформація зовнішньополітичних інститутів Італії в умовах реалізації концепції «системо-країни».....	102
Висновки до розділу 2.....	119
РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ ЗОВНІШНЬОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ІТАЛІЇ	
3.1. Традиційні інструменти зовнішньої культурної політики Італійської Республіки	123
3.2. Інноваційні інструменти зовнішньої культурної політики Італії.....	151
Висновки до розділу 3.....	169
РОЗДІЛ 4. БАГАТОСТОРОННЄ КУЛЬТУРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ІТАЛІЇ	
4.1. Співробітництво Італії у сфері культури в рамках системи ООН.....	173

4.2. Участь Італії у реалізації програм міжкультурного співробітництва на багатосторонній основі в європейських регіональних організаціях (Рада Європи та ЄС).....	188
Висновки до розділу 4.....	211
ВИСНОВКИ.....	214
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	223
ДОДАТОК.....	263

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- ЗКП – зовнішня культурна політика
- ІКОН – Італійська культура он лайн (Italian culture on-line)
- ІРС – Італофонійна радіотелевізійна спільнота (Comunita radiotelevisione italiana)
- МБП – Міжнародна біологічна програма
- МГП – Міжнародна гідрологічна програма
- МЗС – Міністерство закордонних справ (з 11 серпня 2014 р. змінено назву Міністерство закордонних справ на Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва),
- МКБ – Міжнародний комітет з біоетики
- МОК – Міжурядова океанографічна комісія
- МСКДТ – Міністерство спадщини, культурної діяльності та туризму
- ОДВ – Програма ЮНЕСКО «Освіта для всіх»
- РАІ – Акціонерне товариство Італійське радіо і телебачення (Radiotelevisione Italiana RAI)
- ТСП – Tutela Patrimonio Culturale (Підрозділ карабінерів з охорони пам'яток культури)
- СВІ – Country Brand Index (індекс державних брендів)
- ІСТР – International Centre for Theoretical Physics (Міжнародний центр теоретичної фізики в Трієсті)

ВСТУП

Актуальність теми. На межі XX – XXI ст. відбулося переосмислення ролі культурного чинника в міжнародних відносинах. Криза мультикультуралізму, викликана небажанням значної кількості мусульманського населення інтегруватися в культурний та ціннісний простір Європи та труднощі з практичним втіленням міжкультурного діалогу, який в Європі взяли за концептуальну основу подолання проблем в нових реаліях, сприяли збільшенню уваги держав як до внутрішньої, так і до зовнішньої культурної політики.

Особливого значення зовнішня культурна політика набуває для таких держав, як Італія, яка активно використовує зовнішню культурну політику для обґрунтування свого прагнення зайняти місце одного з головних акторів міжнародних відносин. В італійському політикумі є розуміння того, що популярність італійської культури детермінує зростання інтересу до інших сфер діяльності держави. Культура сприймається як один з чинників підвищення ефективності держави. Зовнішня культурна політика, спрямована на формування привабливого образу, дає можливість Італії забезпечувати реалізацію власних інтересів, конкуруючи навіть з державами, потенціал яких перевищує італійський.

Це сприяє зростанню наукового інтересу до теоретичного осмислення та вивчення практичного застосування державами культурного чинника у своїй зовнішній політиці та міжнародних відносинах. В той же час, порушена в рамках дисертаційної роботи проблема в сучасній українській політичній науці комплексно та всебічно не розглядалась і належить до маловивчених.

Досвід Італії є корисним для України, яка стала на шлях формування, інституалізації та реалізації зовнішньої культурної політики, що актуалізує пошуки ефективної моделі зовнішньої культурної політики та дипломатії України. Зовнішньополітичне відомство Італії, зокрема, використовуючи культурний чинник іміджевої дипломатії, має на меті пропагування її позитивного іміджу, що також є актуальним і для України. А досвід культурної

політики та дипломатії Італії в багатосторонньому форматі та грамотне застосування інструментів зовнішньої культурної політики Італії може стати корисним для України в науковому та прикладному плані.

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена зростанням ролі зовнішньої культурної політики в сучасних міжнародних відносинах, об'єктивною зацікавленістю України у використанні досвіду зовнішньої культурної політики Італії, недостатнім рівнем дослідження цієї проблеми у вітчизняній політичній науці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Модернізація суспільного розвитку світових процесів глобалізації», затвердженої Вченою Радою Університету, протокол № 12 від 20 червня 2011 р., і науково-дослідної теми Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Асоціація як новий формат відносин України з Європейським Союзом: політичний, правовий, економічний та інформаційний аспекти» (номер державної реєстрації 0111U007054).

Мета та завдання роботи. Метою дисертаційної роботи є аналіз, виявлення особливостей та тенденцій розвитку зовнішньої культурної політики Італії.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання наступних дослідницьких завдань:

- 1) визначити характерні риси феномена зовнішньої культурної політики;
- 2) проаналізувати засади та механізми реалізації зовнішньої культурної політики Італії;
- 3) з'ясувати пріоритети та особливості зовнішньої культурної політики Італії в контексті забезпечення «системо-країни» як основної стратегії розвитку держави;
- 4) виокремити та охарактеризувати специфічні напрями та форми зовнішньої культурної політики Італії;

- 5) проаналізувати особливості інституційного забезпечення зовнішньої культурної політики Італії;
- 6) визначити і систематизувати основні інструменти реалізації зовнішньої культурної політики Італії;
- 7) проаналізувати особливості багатостороннього культурного співробітництва Італії, зокрема в рамках ЮНЕСКО, РЄ та ЄС;
- 8) на основі вивчення досвіду Італійської Республіки у сфері здійснення зовнішньої культурної політики запропонувати практичні рекомендації для України.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Італії.

Предметом дослідження виступає зовнішня культурна політика Італійської Республіки.

Методи дослідження. Відповідно до поставлених завдань в основу роботи покладено систему загальнонаукових, емпіричних та політологічних методів дослідження. В дисертації найбільш широко використовуються методи системно-структурного та системно-функціонального аналізу, які дали змогу виявити основні елементи, задіяні в реалізації культурної політики та дипломатії Італії, а також способи їх взаємодії. Системно-функціональний метод дозволив визначити структурні елементи загальнодержавної політики Італії та виділити культурний фактор як важливий інструмент реалізації загально-державної стратегії з формування «системо-країни» та дозволив виокремити основні напрями реалізації зовнішньої культурної політики Італії. Поєднання емпірико-аналітичного методу дозволило на основі аналізу практичних кроків країни проаналізувати особливості здійснення зовнішньої культурної політики Італії на багатосторонньому та двосторонньому рівні та визначити її місце в системі інструментів зовнішньої політики Італії, також це дало змогу критично підійти до визначення ролі Італії та її положення у світі. Поєднання порівняльного та історичного методів дозволило визначити особливості та дослідити розвиток зовнішньої культурної політики Італії в міжнародних відносинах у відповідні історичні епохи.

При роботі з широким колом нормативно-правових актів, документів, заяв та виступів державних та посадових осіб було використано метод контент-аналізу, що у поєднанні з критичним осмисленням тексту, дало змогу забезпечити об'єктивність аналізу та логічність результатів дослідження. Для визначення ефективності поширення італійської мови у світі та її якісно-кількісному вираженні було застосовано статистично-порівняльний метод. Комплексне застосування зазначених методів дозволило дати відповіді на поставлені завдання та розкрити основні положення роботи.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

Вперше:

- у рамках функціонування цілісного комплексу «системо-країни» Італії виокремлено та класифіковано основні напрями та інструменти зовнішньої культурної політики, зокрема у сфері державного брендингу (ними є поширення італійської культури у сфері висвітлення феномену «італійського стилю життя»; культурної спадщини, мистецтва та мови; позиціонування передових досягнень італійської освіти та науки; формування ознак туристичної привабливості; сприяння розвитку італійського дизайну, кінематографу, кухні та гастрономії);

- систематизовано традиційні та інноваційні інструменти зовнішньої культурної політики Італії;

- у процесі визначення інструментарію зовнішньої культурної політики розкрито природу та змістовне наповнення феномену бренду «зроблено в Італії», показано його вплив на функціонування «системо-країни» Італії;

- аргументовано, що політика зі збереження культурної спадщини Італії є одним із головних інструментів зовнішньої культурної політики, останнє зумовлюється представленням італійської моделі як високоефективної, яка може бути взірцевою для інших країн;

Удосконалено:

- положення стосовно того, що Італія, з метою реалізації економічних та

політичних переваг на міжнародній арені, використовує інструменти «м'якої сили», зокрема іміджеву дипломатію;

- висновок, про те, що концепція автономізації, яка стала підґрунтям реформування зовнішньополітичного відомства Італії, дозволила більш ефективно реалізовувати зовнішню культурну політику;

- змістове наповнення поняття італофонії як важливого інструменту посилення ефективності зовнішньої культурної політики Італії, зумовлене підвищеним інтересом до італійської мови в різних сферах діяльності;

- твердження про те, що багатостороннє співробітництво Італії у сфері культури має прагматичний характер, орієнтоване на забезпечення італійських національних інтересів і взірцево проявляється у тому, що Італія спрямовує міжнародні проекти в культурній сфері у вигідне для себе русло, використовуючи практику залучення італійських спеціалістів на керівні посади в міжнародних галузевих організаціях та розміщення на території Італії їх керуючих органів;

Набуло подальшого розвитку:

- вивчення ролі діаспори, як важливого зовнішньополітичного інструменту в забезпеченні італійських інтересів за кордоном;

- розуміння необхідності застосування інструментів зовнішньої культурної політики у взаємовідносинах між державами з метою забезпечення культурного розмаїття та ефективної міжкультурної взаємодії як основи забезпечення миру та стабільності.

Наукове та практичне значення одержаних результатів. Наукова значимість проведеного дослідження визначається тим, що отримані в роботі висновки і результати, можуть розширити проблемне поле досліджень зовнішньої культурної політики і, зокрема, італійської, а також можуть бути використані при написанні наукових праць з історії політики європейських країн. Матеріали роботи можуть бути використані при підготовці нормативних та спеціальних курсів у вищих навчальних закладах з проблем міжнародних відносин та зовнішньої політики, а також при написанні підручників та

навчальних посібників при підготовці фахівців за спеціальністю «Міжнародні відносини».

Крім того, прикладний аспект проявляється в тому, що фактологічний матеріал та висновки даного дослідження можуть бути використані при практичному застосуванні представництвами України за кордоном та зацікавленими органами державної влади при практично-політичній діяльності, а також при розробці та реалізації стратегії культурної політики України.

Апробація результатів дослідження. Результати та основні положення дисертаційного дослідження було апробовано на всеукраїнських та міжнародних конференціях, що проводились у вищих навчальних закладах України, Чехії, Польщі: на Міжнародній науково-теоретичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 22 березня 2012 р.), на Міжнародній науково-теоретичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 25 жовтня 2012 р.), на Міжнародній науково-теоретичній конференції «Сучасна дипломатія: актуальні проблеми теорії і практики» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 20 грудня 2012 р.), на X Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 21 березня 2013 р.), на Міжнародній науково-теоретичній конференції «Інноваційні підходи і сучасна наука» (Центр наукових публікацій «ВЕЛЕС», 30 квітня 2015 р., м. Київ), на Першій міжнародній мультидисциплінарній конференції (Міжнародний гуманітарний університет, 15 травня 2015 р. м. Одеса), на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 22 жовтня 2015 р.), під час участі в навчальній програмі Ради Європи «Training Program Agenda Internet Governance and Human Rights», 18 – 20 листопада 2015 р. в м. Києві, на Міжнародній науково-практичній

конференції, присвяченій 20-річчю Дипломатичної Академії України при МЗС України «Зовнішня політика і дипломатія: український та світовий досвід» (Дипломатична Академія України, 23 грудня 2015 р., м. Київ), на XII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 7 квітня 2016 р.), на XI Міжнародній науковій конференції «Наука в сучасному світі», 20 серпня 2016 р. в м. Києві.

Публікації. Результати дослідження відображені в 7 наукових публікаціях загальним обсягом 5 д.а., з яких 4 розміщені у фахових виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України та в іноземних виданнях, а також в 2 працях апробаційного характеру.

Структура дисертації. Структурно дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел (390 найменувань українською, російською, англійською, італійською, французькою мовами на 33 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 265 сторінок, з них основного тексту – 215 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Зовнішня культурна політика держави у міжнародних відносинах

В умовах формування нового міжнародного порядку у XXI ст. можливості впливу держав на міжнародні відносини та процеси значно змінились. Загроза або застосування сили негативно відображається на репутації країни та призводить до втрати її репутаційного капіталу, в результаті чого країна може отримати матеріальні збитки. Натомість, встановленню дієвих політичних та економічних зв'язків сприяє налагодження взаємовигідних культурних відносин, формується приваблива модель та образ держави, які покликані бути взірцем для сприйняття і основою для залучення до співпраці. Як зазначає Ф. Фукуяма: «положення держави на світовій арені залежатиме не лише від політичної структури суспільства, але й, головним чином, від рівня культури» [129].

На думку експертів, взаємодія культур у сучасних міжнародних відносинах може здійснюватися на глобальному, регіональному та національному (державному) рівнях. Так на глобальному рівні у взаємодію включаються цивілізаційні спільноти, а на регіональному рівні відбувається взаємодія держав в рамках регіональних утворень. На державному рівні взаємодія культур проявляється у формі культурного співробітництва, що забезпечує поширення політичної ідеології в міжнародних відносинах як складової зовнішньої та внутрішньої політики держав в умовах трансформації політичної системи світу.

Культурна політика в сучасних міжнародних відносинах стала рівнозначним виміром зовнішньої політики поряд з політичним, військовим та економічним. Кожна держава, враховуючи власні історичні, соціокультурні та традиційні особливості, формує відповідну стратегію культурної політики з метою ефективного забезпечення національних інтересів держави та створення її позитивного образу.

Зазначимо, що саме поняття «культурна політика», яке вживалось для позначення окремого методу державної діяльності, виникло ще в кінці XVIIIст. в Європі. Після Французької революції зусилля науковців були спрямовані на формування «культури» як сфери управління людьми, розроблялась нормативна база, мовна політика, основи забезпечення матеріальної бази, формувалась новий тип мислення. На етапі становлення культурна політика мала централізований державоцентристський характер, головна увага приділялась створенню мережі закладів культури. В основі культурної політики була закладена ідея культурного споживання.

На зміну зазначеній ідеї після Другої світової війни прийшла ідея рівного доступу до культури або ідея культурної демократії. До 1960-х рр. культура розглядалась з позиції освітньої функції, з цією метою розвивався широкий доступ до культурних програм, музеїв та використання ЗМІ з просвітницькою метою.

Відзначимо, що тлумачення терміна «культурна політика» вперше було представлено у доповіді «Політика у сфері культури – попередні міркування», яку було оформлено за результатами засідання круглого столу ЮНЕСКО у 1967 р. в Монако. Так, у документі «культурна політика» розглядається як комплекс операційних принципів, адміністративних та фінансових видів діяльності і процедур, що забезпечують основу діяльності держави у сфері культури [201]. Це дає можливість стверджувати, що формування та реалізація культурної політики держави забезпечує стабільність всього суспільства.

Однак, вже у 1970-х рр. з'явилися критики зазначеного підходу, які звертали увагу на те, що набір культурних цінностей, який пропагувався та отримував підтримку держави, порушував принципи демократії. Зокрема, зазначалось, що більшості нав'язувалась елітарна культура меншості, яка не враховувала їх традиційні форми самовираження. Тому уряди європейських країн розпочали пошуки нових моделей культурної політики, в основі якої лежав принцип демократизації культури, що передбачав заміну поняття «культура для всіх» на ідею «культура для кожного». В той же час були

закладені сучасні підвалини розуміння культурної політики: відбулась децентралізація культури, наряду з державним управлінням, важливу увагу було приділено формуванню місцевої ідентичності на місцевому рівні, було розширено розуміння культури, з наголосом не лише на сприйнятті готового продукту, але й на процесі особистої діяльності. Децентралізація культури відбувалась на двох рівнях: на рівні прийняття рішень та на рівні здійснення культурної діяльності.

В сучасних дослідженнях феномену «зовнішньої культурної політики» відсутні сталі, загально визнані підходи до тлумачення самого терміна, що обумовлюється тим фактом, що існує велика кількість і тлумачень поняття «культурна політика». На думку дослідників, визначення терміна культура постійно змінюється, відповідно і змінюється визначення поняття зовнішня культурна політика. О. Беннет зазначає, що культурну політику можна охарактеризувати як діяльність загальнодержавних та місцевих органів влади з підтримки та регулювання питань, що стосуються захисту культурної спадщини, креативного розмаїття та підтримки всього сектору культурних індустрій [159]. Відповідно зовнішня культурна політика спрямована на захист і пропагування власних культурних надбань та цінностей у світі та на міжнародній арені при взаємодії з іншими акторами.

Інший англійський дослідник Дж. МакГеган зазначає, що з огляду на специфічність об'єкта дослідження, науковці, вивчаючи феномен культурної політики як такої, приділяють більше уваги саме політичному аналізу явища культурної політики, нехтуючи дослідженням політики у сфері культури як сукупності інструментів у сфері регулювання культури [307]. В цьому контексті необхідно звернути увагу, що дослідження зовнішньої культурної політики має бути зосереджене, в тому числі, і на вивченні функціонування міжнародних інститутів та інструментів, які займаються регулюванням питань у сфері культури в міжнародному масштабі.

Як зазначають експерти, доцільно виділити такі підходи до тлумачення «культурної політика»: цільовий, інституційний, інструментальний, ресурсний

та комплексний, який є поєднанням декількох з вище зазначених [58, с. 33]. Так, прихильники цільового підходу (М. Дрегієвич-Шешич, М. Брезнік та інші) вважають, що культурна політика є свідомим регулюванням у сфері культури при прийнятті необхідних рішень з усіх питань, що стосуються культурного розвитку суспільства в цілому і означає свідому діяльність, спрямовану на досягнення певних цілей суспільства [37]. Прихильники інституційного підходу (А.Жерар) та ресурсного підходу (Ж.Гентил) акцентують увагу на стані інститутів та ресурсів, відзначають, що: «культурна політика може здійснюватись в рамках об'єднання, організації, міста, уряду. Однак незалежно від суб'єкта політики, вона передбачає наявність цілей та засобів: людських ресурсів, фінансів та законодавчої бази, об'єднаних у надзвичайно складну систему» [244, р. 190].

Відображення позитивного впливу використання культури з метою економічного розвитку та інвестицій знайшло своє втілення в розвитку інструментального підходу в 1980-90-х рр. Наприклад, в роботах М. Ді Анджело та П. Весперіні визнається принципова цінність культури, її здатність слугувати різним політичним стратегіям та цілям, спрямованим на розв'язання соціальних проблем та суспільний розвиток [206].

В 1990-х роках відбулось переосмислення ролі культурного чинника в міжнародних відносинах. Низкою міжнародних організацій було прийнято ряд документів, які, з одного боку, визнавали вплив культурного фактору не лише на внутрішню, але й на зовнішню політику, а з другого боку, наголошували на можливості використання культури з метою досягнення власних цілей. Серед важливих документів варто відзначити доповідь ЮНЕСКО «Наше творче розмаїття» 1996 р. та доповідь РЄ «Прагнення цілісності», які стали основою для нового підходу до розуміння культурної політики. Відповідно, інструменти, які пропонуються для внутрішньої політики, стали застосовувати і у зовнішній політиці [202].

Важливим етапом формування феномену зовнішньої культурної політики стало ухвалення рекомендації для держав-членів ООН 2 квітня 1998 р. за

результатами Міжурядової конференції з використання культурної політики з метою розвитку у Стокгольмі. У документі, зокрема, пропонувалось взяти до уваги такі цілі культурної політики: зробити культурну політику ключовим компонентом стратегії розвитку держави; заохочувати до творчості та участі в культурному житті; захищати та розвивати матеріальну і духовну, рухому і нерухому спадщину та підтримувати індустрію культури; сприяти розвитку культурного та мовного розмаїття в рамках інформаційного суспільства для його подальшого вдосконалення; забезпечити додаткові людські ресурси для розвитку культури [106].

Підкреслимо, що, незважаючи на значну кількість наукових праць з питань зовнішньої політики, дослідження зовнішньої культурної політики мають фрагментарний характер. Це обумовлено різним статусом культурної політики у структурі інструментів зовнішньої політики держави. В різних країнах застосовують різні терміни для позначення одного й того ж явища.

Так, однією з перших держав, яка визнала роль і значення культури у структурі зовнішньої політики була Франція, яка вже з XVIII ст. розробляла основи нормативно-правової бази культурної політики з метою ефективного управління суспільством. В сучасній практиці зовнішньої політики МЗС Франції використовує наступні терміни в одному й тому ж значенні: *politique culturelle extérieure* (зовнішня культурна політика), *action culturelle extérieure* (зовнішня культурна діяльність), *diplomatie culturelle* (культурна дипломатія) [330].

Суперечності розвитку Німеччини у період після Другої світової війни обумовили також звернення держави до практики використання культури в зовнішній політиці з метою формування нового образу та іміджу держави. Так, ще у 1966 р. канцлер В.Брандт офіційно визнав зовнішню культурну політику третім стовпом зовнішньої політики ФРН [384]. В культурно-політичному словнику 1983 р. термін «зовнішня культурна політика» сприймається як інструмент зовнішньої політики держави [67]. Фактично сам термін пов'язують

з оформленням «Концепції зовнішньої культурної політики Федеративної республіки Німеччини» у 2000 р.

У практиці зовнішньої політики Італії зовнішня культурна політика розглядається з позиції забезпечення стратегії Італії з пропагування позитивного образу держави, поширюючи італійські цінності через культуру та впроваджуючи ідею «системо-країни» Італії [335, р. 15]. Зазначимо, що загалом зовнішня культурна політика розглядається як концептуальна стратегія держави на основі міжнародних, європейських норм та норм внутрішньодержавного права з метою створення цілісного позитивного образу держави, орієнтованого на цінності [55, с. 165].

Зазначимо, що з огляду на свою природу, зовнішня культурна політика держави має подвійне походження: з одного боку, вона є самостійною частиною зовнішньої політики держави, а з другого боку, це внутрішня політика держави, що здійснюється на зовнішньополітичному рівні країни. Якщо сприймати ЗКП як окремий напрям зовнішньої політики держави, то важливо наголосити, що основи її реалізації розробляються та здійснюються саме зовнішньополітичними установами держави – МЗС, культурними центрами за кордоном, спеціалізованими установами та агенціями. Такий взаємозв'язок обумовлений необхідністю збереження відповідного культурного капіталу як одного з пріоритетів внутрішньої культурної політики, на основі якого держава може здійснювати вже зовнішню культурну політику. Питання ж захисту культурної спадщини та повернення культурних цінностей, поширення мови та культури країни, відносяться вже до компетенції саме зовнішньої культурної політики. Саме тому, мета, цілі та завдання як внутрішньої, так і зовнішньої культурної політики, тісно пов'язані між собою.

Наголошуючи на взаємодії зовнішньої та внутрішньої політики держави, науковці переважно визначають зовнішню культурну політику як комплекс заходів, що розробляються та реалізуються державою на зовнішньому рівні, для пропагування національної культури та мови за кордоном, а також для створення сприятливої зовнішньополітичної кон'юнктури, яка сприяє більш

ефективному здійсненню зовнішньополітичного курсу [95, с. 26]. Зовнішня культурна політика тлумачиться як комплекс напрацьованих на державному рівні заходів з просування за кордоном національної культури, мови та з пропагування власних культурних досягнень, а також створення позитивного образу країни з використанням можливостей культурних зв'язків з метою створення сприятливих умов для реалізації зовнішньополітичних завдань [86, с. 2].

Першочерговою метою зовнішньої культурної політики є формування сприятливого образу країни, на основі якого можливо будувати відповідні зв'язки з міжнародними акторами. Виходячи з того, що використання державою зовнішньої культурної політики спрямоване на досягнення політичних цілей держави, самих цілей зовнішньої культурної політики дуже багато. Умовно їх можна поділити на три рівні: глобальний, регіональний, національний.

На глобальному рівні зовнішня культурна політика сприяє підтримці безпеки та миру у світі, що передбачає посилення міжнародної співпраці; усунення та попередження конфліктів на релігійному, культурному, етнічному рівні; збереження культурного розмаїття; боротьбу з культурною уніфікацією. На цьому рівні держави взаємодіють в рамках спільних проектів інституцій системи ООН, Великої сімки, Великої двадцятки і проектів з формування та управління глобальними ініціативами у сфері міжкультурного та міжрелігійного діалогу.

На регіональному рівні – на рівні ЄС, зовнішня культурна політика передбачає формування взаємовигідних партнерських відносин з акторами, які її оточують, шляхом формування та підтримки спільного позитивного культурного простору. Така взаємодія відбувається переважно в межах регіональних інтеграційних утворень, на європейському рівні можна зазначити про участь в культурних проектах РЄ та культурній політиці ЄС.

На національному рівні зовнішня культурна політика сприяє захисту національних інтересів та вирішенню завдань, які спрямовані на розвиток країни. Це передбачає практичну діяльність держави з впровадження

національної стратегії чи програми в сферу зовнішньої культурної політики та зовнішньої політики загалом. Важливо відмітити, що практичне досягнення зазначених цілей взаємопов'язане між собою та взаємно впливає і відображається на всіх рівнях взаємодії. Отже, як показує аналіз цілей, пріоритетними завданнями зовнішньої культурної політики можна визначити: підтримку культурних зв'язків з міжнародними акторами, участь у міжкультурному діалозі та пропагування сильних сторін власної держави шляхом просування її культурних досягнень.

Необхідно звернути увагу, що суб'єктами зовнішньої культурної політики можуть бути як державні, так і недержавні актори. Керівні функції з координації та розробки її стратегії належать державі, яка через МЗС та дипломатичні установи за кордоном і проводить зовнішню культурну політику. Звичайно інші міністерства та відомства, які пов'язані з питаннями культури, науки, мистецтва, освіти та спорту беруть участь через співпрацю з МЗС в її реалізації. Окрема міжнародна діяльність зазначених установ сприяє більш вузькій та профільній кооперації між відповідними установами різних країн, що іноді призводить до дублювання функцій. Наприклад, незважаючи на заходи у сфері міжвідомчої співпраці, саме МЗС Італії займається координацією зовнішньої культурної політики країни з метою пропагування цілісного комплексу «системо-країни» та його культурної складової.

Варто наголосити на тому факті, що на практиці більшість країн створюють відповідні спеціалізовані установи при МЗС, які займаються безпосередніми питаннями, пов'язаними з зовнішньою культурною політикою, створюючи розгалужену зовнішню мережу установ, які, крім поширення мови та культури країни в країнах перебування, влаштовують інші заходи публічного характеру з метою пропагування власної культури та формування позитивних двосторонніх відносин. У Великобританії ці функції здійснює Британська рада, у Франції – Французькі інститути за кордоном, в Італії такими установами виступають Інститути культури Італії за кордоном. Вони мають певну фінансову та адміністративну автономію, що дозволяє їм проводити

міжнародну діяльність з метою забезпечення національних інтересів та формування позитивного образу держави за кордоном.

Беручи до уваги особливості адміністративного забезпечення та розподілу обов'язків і механізмів прийняття рішень, взаємодію між відповідними державними установами, міністерствами та відомствами, які займаються реалізацією політики, можна відмітити, що зовнішня культурна політика може бути централізованою, коли головну роль при розробці та впровадженні зовнішньої культурної політики грають державні актори (КНР) та децентралізованою, у випадках делегування державними акторами частини своїх повноважень з реалізації своєї зовнішньої культурної політики недержавним чи напівдержавним органам та установам (Італія, Німеччина) [6, с. 30]. Зазначимо, що децентралізована система більш мобільна при реалізації своїх функцій та повноважень.

Фінансування зовнішньої культурної політики так само може бути або державним, виключно з державного бюджету, або змішаним, що передбачає, крім державного бюджету, залучення приватного фінансування через фонди та приватні внески. Змішане фінансування є більш ефективним, Італійські інститути культури мають можливість за рахунок комерційної діяльності залучати додаткові кошти для своєї діяльності.

Зазначимо, що нормативною базою зовнішньої культурної політики виступають як зовнішні джерела – міжнародні договори, конвенції й інші нормативно-правові акти, так і внутрішні джерела, до яких відносяться нормативно-правові акти держави, стратегії та концепції. В цьому зв'язку варто зазначити, що не всі країни мають окремі внутрішні документи (РФ, ФРН), які регулюють зовнішню культурну політику. В тих випадках, де таких документів немає (Італія, Франція, США) положення про зовнішню культурну політику міститься в окремих офіційних документах різних міністерств та відомств [6, с. 29].

Італійський дослідник Ф. Біанкіні звертає увагу на той факт, що сфера культурної політики в Італії слабо регулюється окремими нормативними

актами, вона відноситься до загальних норм адміністративного права. Це призводить до того, що в італійській політичній системі не існує єдиного чітко визначеного документа, який би визначав особливості провадження зовнішньої культурної політики. Питання культурної політики регулюються Конституцією Італії, відповідними галузевими законами та іншими нормативними актами [161].

Американські теоретики Д.Адамс та А.Гольдбар виділяють три напрями діяльності, на які повинна звернути увагу держава при здійсненні культурної політики. Однак, на нашу думку, ці дії можна застосувати і до зовнішньої культурної політики: визначити основні культурні цінності, цілі та пріоритети; залежно від цього розробити стратегію діяльності та фінансові витрати; моніторити процес запровадження політики на практиці [147, р. 2-21]. Якщо екстраполювати зазначені заходи на зовнішню культурну політику, то можна стверджувати, що лише окресливши цінності, цілі та пріоритети можна займатись практичним їх пропагуванням на зовнішньому контурі. З цією метою державою має бути сформоване розуміння стратегії дій, виконання яких повинно контролюватись, щоб відстежувати ефективність застосованих дій.

Наголосимо, що на основі зазначеного підходу можна формувати практичні кроки зовнішньої культурної політики, яка може проявлятися в односторонній формі, коли держава здійснює заходи в країні перебування з метою пропагування власної культури – це можуть бути виставки, семінари, концерти, та в двосторонній формі, коли держави узгоджують свої дії при плануванні відповідних заходів із реалізації ЗКП – прикладом цього можна назвати проведення перехресних років культури в країнах. Необхідно також наголосити на тому, що рівень відносин між державами в культурній сфері пропорційний їх рівню відносин в політичній та економічній, чим вони краще, тим краще і їх культурні взаємовідносини.

Багатостороння ЗКП здійснюється в рамках міжнародних форумів та організацій, які можуть бути як міждержавними – структури ООН, ЮНЕСКО, ЄС, РЄ, країни Великої вісімки/сімки, БРІКС, так і недержавними. Така

співпраця свідчить про прагнення налагодити партнерські відносини в культурній сфері, міжкультурному діалозі, протистояти культурній уніфікації [6].

Звичайно, залежно від культурного потенціалу, економічних та історичних особливостей держави можуть відрізнятися і напрями її зовнішньої культурної політики, які можуть виступати у формі поширення мови, мистецтва, культурної продукції, захисту культурної спадщини, освіти, науки, спорту, туризму. Традиційно джерелом зовнішньої культурної політики виступає мистецтво у різних проявах, що передбачає проведення фестивалів, концертів, семінарів, виступів. Важливим її завданням є пропагування позитивного образу держави з метою залучення додаткових інвестицій, також сюди варто віднести боротьбу з ворожою пропагандою та необхідність протидії інформаційним війнам [95, с. 25].

Відповідно до пріоритетів, фінансування та напрямів зовнішньої культурної політики виділяють її різні форми реалізації. Це можуть бути комплексні заходи, які передбачають одночасну реалізацію з декількох напрямків: дні культури, міжнародні фестивалі, або спеціалізовані заходи, присвячені реалізації окремого напрямку: тематичні фестивалі, концерти, що спрямовані на окрему аудиторію.

Розвиток нових форм міжнародних відносин сприяє розширенню числа недержавних суб'єктів зовнішньої культурної політики, серед яких варто зазначити громадські організації, фонди, асоціації, окремих діячів науки, культури, мистецтва та спорту, ЗМІ. Роль останніх в сучасному глобалізованому світі постійно зростає, адже саме ЗМІ формують та транслюють назовні інформацію про країну та її досягнення. Також варто звернути увагу на те, що крім суто культурних сфер, до яких за даними Євростату відносять спадщину, архіви, бібліотеки, художнє мистецтво, архітектуру, сценічні види мистецтва, книги та пресу, кіно та аудіовізуальне мистецтво, і які, водночас, виступають напрямами практичної реалізації зовнішньої культурної політики, можна зазначити про розширення кола

інструментів зовнішньої культурної політики та їх напрямів від мистецтва до спорту, дизайну, освіти та науки, тому в деяких випадках буде більш доречно говорити про культурно-гуманітарний компонент зовнішньої політики [95, с. 25].

Кожна країна володіє набором відповідних характеристик, які і дозволяють говорити про особливий вплив країни у світі. В сучасних міжнародних відносинах використовуються традиційні моделі культурного співробітництва та культурної політики, кожна з яких має власні національні особливості. Якщо розглядати Європу, то виділяють три класичні приклади: Францію, Велику Британію та Німеччину [72].

Зовнішня політика Франції системно включає міжкультурне співробітництво у власну практику міжнародних відносин. Її дипломатія характеризується жорсткою централізацією та прямим державним контролем – політика міжкультурного співробітництва здійснюється через урядові структури (МЗС, Міністерства культури) або визначені національні установи (культурні центри) в інших країнах. Французька модель культурної політики представлена концепцією «франкофонії» [72, с. 137].

Британська модель використовує принцип «витагнутої руки» (опосередкований контроль), коли міжкультурне співробітництво фінансується повністю або частково урядом через Форін Офіс, у той час як адміністративна та координуюча відповідальність за реалізацію делегована неурядовим інститутам (Британська Рада) [71, с. 150].

Німецька модель є чимось середнім між французькою та британською, це децентралізована модель, яка ґрунтується, з одного боку, на відносному контролі держави та, певною мірою, на централізації міжнародної культурної діяльності, з другого, – на принципі дистанціювання від влади, характерного для федеративного державного устрою Німеччини. МЗС ФРН формулює офіційні керівні принципи політики міжкультурного співробітництва, реалізує їх в міжнародних угодах, а практичне провадження здійснюють неурядові

організації (Гете Інститути), діяльність яких фінансується державою в межах відведеної для них компетенції [71, с. 150].

Виходячи із запропонованого визначення моделей, можна сказати, що для італійської моделі характерне поєднання централізованого адміністративного управління на рівні МЗС у поєднанні з фінансовою лібералізацією на рівні Інститутів культури за кордоном. Характерною особливістю італійської моделі є той факт, що саме збереження культурної спадщини, зважаючи на її кількість та історичне значення, є центральною віссю, через яку здійснюється міжкультурне співробітництво. Досліджуючи феномен культурної політики, італійський науковець М.Кіті визначає вплив культурної спадщини для поширення зовнішньої культурної політики. При чому автор вказує на першочергову роль держави в забезпеченні та просуванні зовнішньої культурної політики, він наголошує, що саме держава повинна опікуватись питаннями захисту та пропагування культурного надбання [176]. Ще один дослідник Н. Локкательї заявляє, що саме італійська мова та культурна спадщина через їх визначний вплив на розвиток людства та світової історії і культури в цілому, виступають інструментами геополітики [294].

Інший італійський науковець та політичний діяч М. Джіро звертає увагу на те, що такий інструмент зовнішньої культурної політики Італії як італофонія сприяє популяризації культури Італії та пропагує не лише культурні сторони, але й сприяє економічній привабливості країни [247, р. 91]. Ще один італійський вчений та політичний діяч М. Брей говорить, що домінування італійської мови та культури в певних сферах культури, науки, моди та дизайну, формує саме італійське бачення подальшого розвитку цих областей, в такому випадку Італія виступає взірцем для інших акторів [166, р. 10–12].

Отже, можна зробити висновок, що враховуючи морально-етичні чинники, культурна політика виступає складовою всіх напрямів державної політики. Відповідно суб'єктами зовнішньої культурної політики виступають не тільки держави, але й представники та активісти громадянського суспільства, які представляють відповідні напрями культури. Держави, використовуючи

власні культурні та ціннісні досягнення за допомогою засобів зовнішньої культурної політики намагаються впливати на рішення інших міжнародних акторів на свою користь. Відповідно до цього, зовнішня культурна політика є комплексом заходів на державному рівні та у співпраці з інститутами громадянського суспільства у сфері культури на міжнародній арені, з метою пропагування власних цінностей та інтересів, що виступає основою для забезпечення сприятливого розвитку держави. Виступаючи складовою частиною цілого комплексу зовнішньої політики, зовнішня культурна політика спрямована на досягнення та забезпечення національних інтересів та цілей держави на глобальному, регіональному, національному рівні, беручи участь у формі багатосторонньої та двосторонньої співпраці. Інструменти практичної реалізації ЗКП відображають широкий круг сфери та напрямів її реалізації. Відповідно до особливостей фінансового та адміністративного управління можна виокремити форми централізованої та децентралізованої моделі зовнішньої культурної політики.

1.2. Концептуальні підходи до вивчення ролі культурного чинника міжнародних відносин

З огляду на особливості самого феномену культурної політики, що має комплексний міждисциплінарний характер, концептуальні підходи та дослідження культурного чинника у міжнародних відносинах доцільно поділити на дві групи. До першої групи досліджень відносяться наукові праці з питань культурної політики у стратегії зовнішньої політики держав. Сюди можна віднести наступні частини: перша присвячена, власне, вивченню самого феномена зовнішньої культурної політики (про що вже було зазначено), друга спрямована на визначення співвідношення таких понять, як зовнішня культурна політика та культурна дипломатія, третя розглядає зовнішню культурну політику з точки зору м'якої сили, четверта – розглядає зовнішню культурну політику як складову зовнішньополітичних комунікативних технологій.

До другої групи належать дослідження реалізації пріоритетів зовнішньої культурної політики у багатосторонньому співробітництві держав світу, які

можна розділити на наступні частини: вивчення забезпечення культурної діяльності ЮНЕСКО; дослідження формування культурної політики в межах ЄС та РЄ.

Розглядаючи праці з вивчення зовнішньої культурної політики з точки зору стратегії зовнішньої політики держав зазначимо, що аналіз феномену зовнішньої культурної політики вже розглядався, тому доцільно буде перейти одразу до наступної частини. Дослідження в рамках другого напрямку зосереджені на вивченні співвідношення таких понять як зовнішня культурна політика, культурна дипломатія та публічна дипломатія, що часто вживаються в синонімічному значенні. В цьому контексті необхідно звернути увагу на їхні розбіжності. Так, М.Каммінгс, Н. Калл, Жд. Най дотримуються різних позицій щодо визначення сутності зазначених понять та їх відмінностей. Наприклад, М. Каммінгс сприймає культурну дипломатію як «обмін ідеями, інформацією, мистецтвом та іншими аспектами культури між народами та націями з метою сприяння взаєморозумінню» [205]. Американський історик Н.Калл сприймає культурну дипломатію як «спробу актора керувати міжнародною громадською думкою, шляхом популяризації власних культурних ресурсів і досягнень за кордоном та полегшення культурного експорту закордон» [199]. Це дає підстави стверджувати, що сприйняття культурної дипломатії як сукупності дій з встановлення культурних зв'язків між державами, дає можливість віднести культурну дипломатію до засобів зовнішньої культурної політики.

В цьому контексті культурна дипломатія виступає, з одного боку, окремим інструментом «м'якої сили» та зовнішньої культурної політики, а з другого – її можна сприймати як частину публічної дипломатії в значенні ведення просвітницької роботи за кордоном. Враховуючи зазначене, можна стверджувати, що доцільно сприймати культурну дипломатію як сукупність форм та інструментів практичної реалізації зовнішньої культурної політики. Це також можна назвати одним з видів традиційної дипломатії, при якій культура виступає інструментом зовнішньої політики.

Зазначимо, що часто культурну дипломатію ототожнюють з пропагандою. Проте культурна дипломатія відрізняється від пропаганди тим, що вона використовує непрямі методи впливу через технології публічних відносин і реалізується через освітні програми та культурні обміни, а пропаганда використовує методи психологічного та інформаційного впливів [72 с. 23].

Звертаючи увагу на співвідношення понять публічної дипломатії з культурною дипломатією, варто відзначити, що публічна дипломатія є засобом комунікаційного впливу держави на закордонне суспільство та громадську думку з метою реалізації власних економічних, політичних, військових завдань. Американська та російська наукові школи підходять до тлумачення публічної дипломатії з погляду різних суб'єктів діяльності. Якщо в американському підході термін «публічна дипломатія» вживається для пояснення діяльності держави по відношенню до закордонної аудиторії з використанням ЗМІ та культурних зв'язків на мові тих територій, на які поширюється вплив США, то в російському підході публічна дипломатія розглядається на рівні дипломатії та зв'язків громадянського суспільства, з залученням неурядових організацій та активістів громадянського суспільства з метою пропагування та захисту інтересів держави [63].

Доцільно звернути увагу на цікавий феномен: говорячи про розширення кола акторів культурної та публічної дипломатії, якими виступають ЗМІ та громадські організації, ми можемо говорити про нові форми дипломатії та стверджувати про розширення суб'єктів класичного сприйняття поняття дипломатії, при якому традиційно розглядають дипломатію як відносини між державами. Еволюція дипломатії стосується й еволюції об'єкта дипломатії, адже нові види дипломатії спрямовані на народні маси, а їх об'єктом виступає громадянське суспільство [6].

З появою нових форм здійснення зовнішньої політичної діяльності між державами можна говорити про такі види дипломатії, як громадська дипломатія, що передбачає безпосередні контакти між народами та

громадськими діячами; спортивна дипломатія – коли участь у визначних спортивних змаганнях використовується як інструмент зовнішньої політики держави з метою покращення власного іміджу чи висловлення своєї позиції; наукова дипломатія, яка полягає в популяризації наукових досягнень держави з метою пропагування позицій країни та формування сприятливого середовища для покращення зв'язків між країнами. Необхідно звернути увагу, що перераховані види дипломатії можна назвати практичним втіленням напрямів зовнішньої культурної політики.

До третьої частини належить вивчення зовнішньої культурної політики як інструмента «м'якої сили». Важливо звернути увагу на той факт, що зовнішня культурна політика з огляду на її інструментарій, суб'єкти та мету діяльності, є частиною такого чинника зовнішньої політики держави, як «м'яка сила». В роботі Дж. Ная «М'яка сила» у 1990 р., «м'яка сила» сприймається як результат взаємодії трьох рівнів ресурсів держави: культури, політичної ідеології та зовнішньої політики і вміння «змусити іншого хотіти того, чого хочеш ти» [323]. Пізніше, у 2012 р. автор дав визначення «м'якої сили» як «вміння досягати результатів через переконання та привабливість, а не через примус та оплату» [324]. Підкреслимо, що Дж. Най сформулював цей термін саме для сфери міжнародних відносин, пояснивши, що такого роду приваблива сила має надзвичайно важливу роль в міжнародних відносинах. В зазначеному контексті зовнішня культурна політика відіграє роль інструмента з формування привабливості держави на зовнішній арені, виступаючи головним інструментом «м'якої сили».

«М'яка сила» базується та здійснюється за допомогою культури, цінностей і публічної політики, в таких умовах культурна дипломатія виступає як реалізація можливостей «м'якої сили» в інтересах країни. Дж. Най також підкреслює, що суб'єктом культурної політики є країна в цілому, а не суто держава з її інституціями [322]. Розглядаючи зовнішню культурну політику як складову «м'якої сили» держави, італійські дослідники С. Сільвестрі [353], Л. ді Камерана [221], Л. Караччоло [172], К. Жан [266], Дж. Пул'езе [335],

П. Пальєро [327] переважно наголошують на аспектах її впливу на світові процеси. Це обумовлене тим фактом, що не маючи можливості забезпечувати військовими засобами інтереси у всьому світу, Італія повинна, в першу чергу, використовувати свої сильні сторони, які полягають у наявності значної ресурсної бази для використання «м'якої сили», і вже за допомогою «м'якої сили» здійснювати інформаційний, економічний та політичний тиск задля досягнення власних цілей. В цьому контексті державою розробляються та пропагуються концепції впровадження феномена «італійського життя», яке подається крізь призму асоціацій з добробутом, процвітанням, новітніми технологіями, комфортом.

Питання «м'якої сили» в міжнародних відносинах сприймається науковцями крізь призму забезпечення власних національних інтересів. Американські дослідники розглядають «м'яку силу» як елемент безпекової політики США. Політика США, що через рівень розвитку демократії та американських цінностей, подається як єдина у світі держава, що має право нав'язувати власні культурні та ідеологічні цінності та «м'яку силу» іншим країнам, знаходить своє відображення в концепції «американського імперіалізму» [76, с. 42–47]. Такі вчені як Дж.Най, У. Оуенс, Р.Армітідж, А. Коен, Р.Кохен визначальним елементом формування майбутнього світоустрою вбачають у впровадженні ідеї «м'якої сили».

Дж. Най та У.Оуенс вживають поняття «м'якої сили» в контексті зовнішньої та безпекової політики США, яка впливає на діяльність інших важливих гравців на міжнародній арені. Ідеї американської м'якої гегемонії викладені в їх спільній праці «Головна сила Америки – це її інформаційні можливості» [93]. В цій роботі провідна роль відводиться аналізу провідного стану США в області новітніх технологій зв'язку та комунікацій, які використовуються і у сфері протидії традиційним військовим загрозам, на допомогу до «ядерної парасольки» приходять поняття «інформаційної парасольки». Певним чином сформований інформаційний вплив виступає елементом «м'якої сили» та політики держави [76, с. 49-50].

Занадто активна політика з пропагування американських цінностей та американської ідеології призводить до критики американської політики «м'якої сили». Ідеї необхідності перегляду підходів до впровадження американської м'якої сили відображені в роботі М. Кокса та І. Пармара «М'яка сила та зовнішня політика США» [356].

Французька модель культурної політики представлена концепцією «франкофонії». Теоретично концепцію «франкофонії» було обґрунтовано К. Дано як політику підтримки франкофонних країн у міжнародних відносинах та консолідації франкофонної спільноти на різних територіях [219]. Ф. Массір-Пёерар зазначив, що рішення саміту франкофонних країн у Ханой, яке дало можливість використовувати франкофонію як інструмент дипломатичної діяльності, сприяло тому, що явище франкофонії стало можливо розглядати з точки зору дипломатичного та геополітичного підходів [304]. О. Кучмій зазначає, що франкофонія набула статусу політичного ресурсу для всіх франкофонних країн, але лише Франція використовує її як чинник підвищення міжнародного авторитету, іміджу, просування національних інтересів та зростання економічного впливу [72, с. 97].

На стратегію реалізації зовнішньої культурної політики суттєво впливають досягнення у політичній, військовій та економічній сферах. Вплив культурного чинника на глобальному рівні можна розглядати з точки зору впливу західної цивілізації на культурні процеси. В результаті процесів глобалізації відбувається інтенсифікація міжнародних зв'язків між різними культурами, спільнотами, народами та цивілізаціями. В цьому контексті розвинуті європейські держави та США використовують культуру та зовнішню культурну політику як можливість впливу на світові процеси та відносини між країнами. Поширення та пропагування власних цінностей сприймається як окремий інструмент забезпечення власних інтересів та можливість формування зручного ціннісного простору, в якому більш розвиненому суб'єкту буде зручно працювати. Це призводить до появи людських спільнот, між якими стираються культурні та національно-етнічні бар'єри.

Відмічаючи вплив зовнішньої культурної політики на формування нового суспільства такі теоретики як Ф. Фукуяма [129], О. Панарін [100], С. Хамелік [252], Ш. Айзенштадт [140] вказують, що внаслідок зазначених процесів відбувається послаблення ціннісно-нормативної основи цього суспільства. Вони наголошують на негативних наслідках глобального розповсюдження масової культури та стандартів споживання, що призводить до падіння культури та загострення культурних і національних проблем, загрози втрати культурних коренів, що загрожує самому існуванню суспільства. З огляду на те, що прикладом для наслідування стали країни Заходу та США, культурна глобалізація набуває форм вестернізації.

Однак наголосимо, що таке сприйняття розвитку людства не враховує один дуже важливий компонент – Схід. Країни Сходу, як Близького, так і Далекого, мають надзвичайно потужний культурний пласт в якому закодовано їх генетичний розвиток. Навіть нав'язавши цим країнам, загальноєвропейські цінності, Західні країни не можуть бути впевнені в тому, що ці цінності будуть сприйматися в європейському розумінні. Зі своєю тисячолітньою історією, самобутньою культурою та ідеологією Схід не поступиться просто так новітнім ідеям. Звичайно, не можна не погодитись і з думкою Дж. Сігала з приводу трансформаційного впливу розвитку новітніх технологій та науки на азійські культури, які все більше зазнають трансформаційного впливу глобалізації [350]. Однак, цей процес ще настільки недосліджений та нетривалий в часі, що говорити однозначно ще дуже рано.

Натомість критики теорії загальної вестернізації стверджують, що культура в закритому середовищі довго розвиватися не може і поступово починає вироджуватись. Тому помірний взаємовплив культур сприяє їх збагаченню та розвитку. На думку німецького вченого Г. Зіммеля, культура, що не має можливостей для розвитку, перебуває в стагнації, проте, надмірний процес запозичення цінностей загрожує втратою культури стабільності, поступовою деградацією [42]. В цьому контексті зважена зовнішня культурна

політика держав на рівні забезпечення взаємного обміну та взаємовпливу може розглядатись як джерело розвитку та процвітання.

Суперечливість світових процесів та занадто агресивна політика держав з провадження загальнолюдських цінностей європейського та американського зразка призводить до того, що зовнішню культурну політику окремі держави використовують як інструмент захисту від зовнішнього культурного впливу. Такі дослідники, як І. Гідденс [20], У. Еко [141] говорять про перебільшення ролі західних держав в світовій політиці. Вони звертають увагу на протилежні процеси загальній культурній глобалізації, наголошуючи на прагненні окремих культур на збереженні власного культурного розмаїття.

На сьогодні Європа зіштовхнулася з проблемою збереження власної культурної ідентичності. Ця проблема зумовлена збільшенням інтенсивності еміграційних процесів. Потоки мігрантів досягають таких масштабів, що не можна не помітити їх вплив на розвиток культури автохтонного населення. У. Еко переконаний, що в кінці XXI ст. Європа може перетворитися на континент «кольорових» [141, с. 81]. В цьому контексті зовнішня культурна політика таких європейських країн як ФРН, Франція, Італія, Польща спрямовані на формування спільного європейського простору, звертаючи увагу на спільне історичне минуле та європейське коріння.

На противагу формуванню єдиної уніфікованої глобальної культури з'являються теорії, які розглядають зовнішню культурну політику як інструмент забезпечення еволюції єдиної глобальної культури на основі збереження національних особливостей, або у вигляді змішаних культур. Такі дослідники як І. Валлерстайн [9], П. Кеннеді [269, р.61–84], М. Конеллі [269, р.61–84] припускають можливість формування «змішаного типу культури», за яким має встановитися рівновага, яка не допускатиме зрівняння та гомогенізацію. За такої культури передбачається формування нової системи мислення, яка об'єднає в собі досягнення як західної, так і східної цивілізації, які в майбутньому мають об'єднатися та не ворогувати. На думку авторів важливим інструментом формування такої культури стане цілеспрямована практика

зовнішньої культурної політики держав, яка і сприятиме формуванню нового мислення, вони вважають, що ця культура буде позбавлена системності. Але в такому випадку постає питання майбутнього розвитку суспільства. Усунення елемента протистояння як рушія розвитку може призвести до періоду стагнації.

Відзначаючи розмаїття моделей та форм зовнішньої культурної політики Л. Харрісон [253], Т. Соувел [358], В. Гавел [254] зазначають, що навіть в глобалізованому світі зберігатиметься важливість культурних відмінностей. Культурна глобалізація впливає на світ в цілому: з одного боку, світ стає все більш однорідним, з іншого – дедалі більше різнорідним. Однорідність полягає в тому, що все частіше культурні відмінності представлені одними і тими ж способами, які краще доступні для розуміння.

Іншим важливим напрямом дискусії щодо проблеми співіснування культур та цивілізацій є парадигма, сформована А. Тойнбі та розроблена в подальшому С. Хантінгтоном. А. Тойнбі висловив думку про те, що ідея єдності «єдиної цивілізації» є «хибною концепцією». У 1947 р. він передбачав встановлення нової системи світопорядку, в якій США та СРСР виступатимуть альтернативним втіленням великої матеріальної сили. А. Тойнбі сподівався, що на виклик комунізму Захід відповість технологічним прогресом, однак, вдасться уникнути абсолютизації досягнень Заходу, і на перший план вийдуть цивілізаційні протиріччя та зіткнення [125]. Р. Генон взагалі вважав, що західна цивілізація не зможе нескінченно розвиватися в одному напрямку, і в якийсь момент розвиток припиниться, а сама цивілізація може повністю зникнути, можливо внаслідок страшного катаклізму [19].

На думку С. Хантінгтона в новому світі джерелом конфліктів виступатиме саме культура, а не ідеологія або економіка [132]. Основні конфлікти виникатимуть саме на основі міжнаціональних та міжцивілізаційних відмінностей. Домінуючим фактором світової політики стане зіткнення цивілізацій. Країни буде доцільно виділяти не на основі їх політичної, економічної системи чи рівня розвитку, а виходячи з культурних і цивілізаційних критеріїв. Лінії розлому між цими цивілізаціями – це і є лінії

майбутніх фронтів. З цієї позиції на зовнішню культурну політику покладені важливі функції з забезпечення взаємодії між різними культурами та цивілізаціями.

Однак, критики цієї концепції звертають увагу на той факт, що сучасні тенденції глобалізації обумовлюють необхідність мирної співпраці з метою протистояння негативним викликам, що можливе лише при відсутності конфліктів. Р. Каплан [268, р.48], П. Кеннеді [269, р. 80], Ю. Яковець [146, с. 149] серед причин конфліктів виокремлюють перенаселення, брак ресурсів, зростання злочинності, хвороби, які разом з посиленням культурних та етнічних ідентичностей створюють хаотичний та анархічний світ. Культуру часто використовують в якості знаряддя та тактики, а не причини конфліктів. Тому використання зовнішньої культурної політики в цьому сенсі виступає знаряддям для представлення власної культури та цінностей на міжнародній арені та інструментом для налагодження взаємозв'язку з міжнародними акторами. В такому випадку необхідно звертати увагу не на культури, а на соціально-економічні умови, в яких ці культури існують.

На противагу зазначеним концепціям, які розглядають політику культурного впливу з точки зору протистояння культур, можна виокремити стратегію мультикультуралізму та міжкультурного діалогу, яка приходить їй на зміну. Посилення еміграційних потоків до Європи з країн «третього світу» у 60-70-х рр. до Європи, вимагало концептуального забезпечення співіснування європейського населення та великої кількості мігрантів. Спільні європейські проекти та зовнішня культурна політика європейських країн сприяли розвитку концепції мультикультуралізму, яка полягала у впровадженні державної політики з впорядкування співіснування різних груп мігрантів, які мають свої культурні традиції та релігійний світогляд в межах кордонів однієї держави, що передбачає збереження культурних традицій іммігрантів і створення умов мирного співіснування та взаємодії в рамках однієї держави. М. Харрісон зазначає, що мультикультуралізм – це теорія, що більше розглядає

історію розвитку культур, ніж практику, що включає категорію культурних ідей. Сьогодні це офіційно проголошена доктрина Канади і Австралії [253].

Важливий момент, на який необхідно звернути увагу, є той факт, що політика Європи у сфері мультикультуралізму, який лежав в основі культурної діяльності Європи, зазнала критики через неспроможність забезпечення відповідного рівня культурної згуртованості. Серед науковців почали лунаати заяви з його критикою, наголошуючи на тому, що мультикультуралізм суперечить процесу соціальної інтеграції та міжкультурної асиміляції спільнот у суспільстві, а на практиці це призводить до розшарування суспільства за етнокультурною ознакою. Р.Біббай стверджує, що офіційний мультикультуралізм є потужною силою, яка значно зменшує рівень національної солідарності та єдності в суспільстві [72]. Міграційна криза в Європі 2011 – 2016 рр. призвела до того, що Німеччина та Франція офіційно визнали провал політики мультикультуралізму в своїх країнах.

Необхідність побудови діалогу цивілізацій з їх різноманітними релігіями, культурою, менталітетом та способом життя призвела до того, що ще у 2008 р. ЄС та Рада Європи визнали, що доктрина мультикультуралізму вже не може повною мірою відповідати на поставлені завдання. І було розпочато нову ініціативу – «міжкультурний діалог», який став основною концепцією розвитку та діяльності всього співтовариства. Основні положення концепції викладені в Білій Книзі РЄ з міжкультурного діалогу [83]. Зазначено, що мультикультуралізм не є більше належною політикою. Нова модель міжкультурної парадигми вбирає краще з обох попередніх моделей: від концепції асиміляції вона запозичила увагу до окремої особи; від мультикультуралізму – визнання факту культурного розмаїття. І додала новий елемент, вирішальний для інтеграції та соціальної злагоди – діалог на основі рівної гідності й спільних цінностей [83].

Зазначимо, що принцип діалогу лежить в основі сучасної зовнішньої культурної політики європейських країн. Головна мета міжкультурного діалогу й присвяченої йому Білої книги полягає в тому, щоб, зберігаючи принцип

універсалізму, шукати й знаходити шляхи сполучення принципу мирного співіснування – ствердження плюралізму й вимоги взаємної терпимості з реальністю культурного розмаїття. Громадянство розглядається як ключ до міжкультурного діалогу, оскільки громадянство пропонує замислитися про інших не через стереотипи як про «інших», а як про співвітчизників і рівних [83]. З метою полегшення інтеграції великої кількості мігрантів до європейського суспільства та захисту основних особливостей корінної нації наголос робиться на необхідності вивчення мови держави перебування. Вивчення історії постає інструментом запобігання можливих конфліктів у Європі.

Трансформація міжнародного політичного середовища та поява нових зовнішньополітичних технологій, зокрема інформаційних комунікативних технологій, обумовили зростання інтересів дослідників до проблем зовнішньої культурної політики в контексті проблем формування іміджу та бренду держави, оскільки саме культура виступає важливою складовою цього процесу. Тому до четвертої частини досліджень належить вивчення зовнішньої культурної політики з точки зору комунікативних технологій. В процесі формування зовнішньополітичного образу держави за кордоном важлива увага приділяється інформаційним комунікативним технологіям. В контексті цього, у зв'язку з особливостями забезпечення пропагування культурних цінностей, доречно розглянути такі поняття як імідж, бренд, державний брендінг, публічна дипломатія.

Щодо співвідношення понять «імідж» та «зовнішня культурна політика» існує дві точки зору. Перша – розглядає зовнішню культурну політику як інструмент створення позитивного іміджу, друга – розглядає імідж як один з компонентів зовнішньої культурної політики. Різниця між цим поняттями полягає в тому, що зовнішня культурна політика сприймається як стратегія дії, а імідж – це образ, який виникає в процесі соціальної взаємодії, а також при впровадженні та реалізації зазначеної стратегії. Формування іміджу держави – це довготривалий, цілеспрямований, методичний процес, де має переважати

стратегічне мислення [11]. «М'яка сила» накопичується поступово, репутація формується, а бренд країни вирощується.

Розглядаючи практичні кроки із втілення зовнішньої культурної політики важливо відзначити, що короткострокові яскраві акції з привертання уваги не мають сталого тривалого результату, за їх допомоги неможливо змінити образ держави або її імідж. Тому, з метою формування сталого образу держави, застосовують іміджеву дипломатію, яку українська науковець О. Швець визначає як: «діяльність держави, яка спрямована на створення за допомогою засобів масової комунікації, іміджу, національних інтересів та роз'яснення мети й основних завдань зовнішньої політики країни, а також формування бажаної думки світової громадськості» [134].

Наголосимо, що імідж як складова зовнішньої культурної політики країни залежить від ресурсного потенціалу держави. Розпочинаючи процес формування іміджу держави, важливо враховувати соціокультурні, історичні традиції та ціннісну систему, яка склалась в певному суспільстві – символічний капітал. Італійський науковець С. Романо звертає увагу на той факт, що через значну кількість об'єктів світової культурної спадщини на території Італії, яку іноді називають музеєм під відкритим небом, саме акцент на збереженні та просуванні культурної спадщини лежить в основі зовнішньої культурної політики [344]. Ф. Біанкіні говорить, що не зважаючи на кропітку роботу, яка проводиться для збереження культурних цінностей, лише 5 % всіх об'єктів каталогізовано та виставлено на всебічний огляд, інша частина міститься у фондах і ніколи не виставлялась [161]. Зазначені факти свідчать, що потужна ресурсна база дає широкі можливості для розвитку позитивної та привабливої зовнішньої культурної політики Італії.

До символічного капіталу культури французький соціолог П. Бурдьє відносить колективну пам'ять, громадські цілі, проекти, духовну сферу соціуму [8]. Символічний вплив та могутність культури проявляється в тій мірі, в якій їй підкоряються ті, хто визнає цей вплив над собою, символічна влада в цьому випадку користується так званим «кредитом довіри». В цьому

сенсі капітал культури має вплив над думками та умами людей. За своїм значенням та тривалістю в часі потенціал культури значно перевищує економічні та політичні чинники, і саме культура може стати важливим фактором розвитку держави. Застосування політичних та соціальних міфів, які активно впливають на думки та поведінку людей у поєднанні з історичними образами минулого та сучасного, сприяє виникненню нових емоцій та формуванню нових міфів і образів, до активного поширення яких долучаються засоби масової комунікації. П. Пальяррозвертає увагу на те, що саме завдяки італійському багатому культурному капіталу 80-х рр.. ХХ ст. при відсутності злагодженої державної політики з формування позитивного образу Італії, вдавалось підтримувати інтерес до країни, звертаючи увагу на привабливі сторони «італійського способу життя», італійської мови і культури [327, р. 45].

В сконцентрованому вигляді імідж держави проявляється у формі національного бренду країни – державного бренду, який спирається на науковий, освітній потенціал, культурні традиції і природно-географічні ресурси, а також на численні регіональні бренди – міст і регіонів, товарів і послуг, що знаходяться у певному географічному регіоні. Експерти підкреслюють, що в процесі національного брендингу необхідне партнерство державного та приватного секторів, співпраця з представниками різних громадських структур [7; 11; 318]. Важливо також задіяти всі основні канали комунікацій: ЗМІ, зв'язки з громадськістю, публічну дипломатію, культуру, громадські інститути, рекламу. Основними зовнішніми поширювачами державного бренду виступають: символіка держави та державних заходів і визначних туристичних та культурних місць країни; видатні особистості; національні товари експорту; іміджеві кампанії.

Найбільш універсальними міжнародними рейтингами, що вивчають бренди країн є Індекс національних брендів, розвинутий С. Анхольтом 2005 р. на основі аналізу результатів опитування респондентів 50 країн [151]; індекс державних брендів СБІ, що публікується з 2012 р. консалтинговою компанією «Ф'юче Бренд»., однак він має певну туристичну спрямованість, з огляду на

контингент опитаних, які склали переважно люди, причетні до подорожей. У 2014 р. за даними міжнародного дослідження з ефективності використання «м'якої сили» Італія покращила свої позиції піднявшись з 14 на 10 місце [152].

Необхідно ще раз підкреслити, що «національний бренд» – це знак, в якому через назву країни проявляється сума асоціацій, які виникають при згадуванні назви країни, підкріплені фактами та уявленнями, а «імідж країни» – це сконцентрований в образній формі культурний, історичний, економічний, політичний потенціал держави.

До другої групи досліджень варто віднести дослідження особливостей формування культурної політики на багатосторонньому рівні в рамках глобальних та регіональних організацій на прикладі ЮНЕСКО, Ради Європи та ЄС. Культурне співробітництво на багатосторонній основі є важливим інструментом забезпечення культурної присутності держави в міжнародних відносинах. Участь представників держави в діяльності міжнародних організацій спрямована на забезпечення національних інтересів на міжнародній арені.

Серед міжнародних організацій, що займаються питаннями культури варто виділити ЮНЕСКО як провідну всесвітню організацію з питань культури в рамках ООН, її діяльність спрямована на формування та забезпечення міжкультурної взаємодії у світі, рівних прав держав у культурній сфері, подолання конфліктів на культурному та релігійному рівні, загалом тому, що можна назвати спільним демократичним культурним врегулюванням. Виходячи з того, що діяльність багатосторонніх організацій спрямована на підтримку культурного розмаїття, забезпечення рівного доступу до культури та подолання конфліктів, що виникають на релігійному ґрунті, більшість досліджень та праць науковців спрямовані як раз на висвітлення проблем, пов'язаних з особливостями міжкультурного розвитку. В цьому зв'язку важливим інструментом втілення поставлених задач як раз і виступає зовнішня культурна політика як окрема форма реалізації зовнішньої політики держави. Дослідженням проблем міжнародного міжкультурного співробітництва

займалися В. Ройтер [142], Т. Хюфнер [142], С. Капиця [53], Є. Макаренко [77], В. Мокій [87], Т. Лук'янова [87]. Автори звертають увагу на значення зовнішньої культурної політики окремих країн при формуванні та проведенні діалогу між представниками різних культур та релігій в умовах глобалізації. Адже в умовах відсутності діалогу посилюються проблеми замкненості культур, зростання ворожості до незрозумілих моментів, наслідком чого стають конфлікти та війни.

Для дослідження зовнішньої культурної політики на багатосторонній основі важливі значення мають міжнародні документи та доповіді, які розробляються та приймаються, зокрема в межах ЮНЕСКО. У 2000р. в рамках ЮНЕСКО було вперше опубліковано Доповідь з культури 2000+ «Культурне розмаїття, конфлікт і плюралізм», в якій розглядалися проблеми та аналіз конфліктних питань в сфері культури та культурної політики, також містились дані щодо стану та розвитку релігій та культурних пам'яток у країнах [16]. Залучення широкого кола авторів до підготовки даної роботи сприяло можливості висвітлення найбільшого кола питань. Відзначено, що продумана зовнішня культурна політика з розвитку та захисту культурних пам'яток на місцях сприяє не лише культурному збагаченню певної місцевості, але й є основою для збереження культурних цінностей для всього людства та можливістю розвитку кооперації між конкуруючими чи ворогуючими сторонами як основа для налагодження діалогу, починаючи з тих сфер, де можна дійти згоди. В цьому контексті зовнішня культурна політика спрямована не лише на пропагування власних цінностей, але й на подолання конфліктів та розбіжностей.

Зазначимо, що шляхом використання зовнішньої культурної політики в рамках багатосторонніх форумів та організаціях держави намагаються забезпечити свої національні інтереси та посилити позиції на міжнародній арені з метою участі у формуванні сприятливого для себе культурного простору, що сприяє й розвитку економічної сфери. Наголосимо, що робота з забезпечення розвитку культурного чинника в міжнародних відносинах та зовнішній політиці

країн проявляється в практичному плані через розробку та прийняття міжнародних багатосторонніх документів, програм та конвенцій, участь представників держав у заходах різних рівнів, форумів з питань культури, міжкультурного розмаїття, міжкультурного діалогу. Важливим практичним кроком на шляху до утвердження культурного розмаїття стало прийняття у 2001 р. Загальної декларації ЮНЕСКО про культурне розмаїття, даний документ схвалили 185 країн, він став міжнародним інструментом для захисту та пропагування міжнародного розмаїття та міжкультурного діалогу [379].

Необхідно звернути увагу, що культура тісно взаємопов'язана з економікою, в цьому контексті зовнішня культурна політика може виступати як інструмент пропагування культурно-привабливих сторін держави, наслідком чого стане зростання уваги і до економічного сектора держави. Також відзначимо, що останнім часом культуру сприймають як джерело розвитку економіки, а певні види та форми вираження культури в кінцевому варіанті тісно пов'язані з економікою, тому саме в рамках діяльності ЮНЕСКО 2005 р. було прийнято Конвенцію про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, в якій було зазначено про особливий характер культурних товарів, послуг та видів діяльності, їх важливе значення у зв'язку з економічним розвитком [61]. Це сприяло розумінню значення культурного чинника не лише як просто товарів широкого вжитку, але й визнання їх культурних цінностей, що дало розвиток такому напрямку як культурній індустрії, які зовнішня культурна політика має можливість пропагувати та рекламувати на міжнародній арені з метою посилення їхньої конкурентоспроможності.

Узгодження зовнішньої культурної політики країн сприяє формуванню спільного культурного простору, який відкриває широкі можливості як для розвитку культури, так і для розвитку економіки та суспільства загалом. Такі автори, як Е. Ланца, С. Аманпур, М. Туерлінгсзвертають увагу, що важливим компонентом забезпечення культурного розмаїття сучасної Європи є культурна мобільність [341]. Можливість вільно перетинати кордони сприяє швидкому

взаємному проникненню культур. У 2016 р. було представлено Першу доповідь ЮНЕСКО з імплементації Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 р., в якій проведено детальний аналіз глобальних трендів та викликів, пов'язаних з реалізацією документа 2005 р., крім того відзначено важливу роль сучасних інформаційних технологій в процесі забезпечення культурного розмаїття. До того ж така практика корелює з впровадженням Стратегії 2020 ЄС, де культурні інновації розглядаються як джерело розвитку та основа майбутньої політики у сфері забезпечення культурного розмаїття [341].

Слід відзначити, що важливим інструментом забезпечення цього розмаїття та налагодження діалогу, шляхом використання сучасних інформаційних технологій, як раз і виступає зовнішня культурна політика, до якої й вдаються держави при реалізації своїх планів та проектів. Наразі діяльність ЮНЕСКО відбувається в рамках забезпечення спільних програм «Пам'ять світу», «Нематеріальна культурна спадщина», «Всесвітня спадщина Людства» та «Людина та біосфера», що покликані максимально охопити проблеми з питань культури в сучасному глобалізованому світі.

Іншою міжнародною організацією, яка займається питаннями культури та міжкультурного співробітництва в рамках багатосторонньої дипломатії на регіональному рівні, є Рада Європи. В рамках діяльності цієї організації відбувається практичне втілення багатосторонньої зовнішньої політики держав Європи шляхом участі у відповідних програмах, проектах та багатосторонніх документах.

Особливості регіонального багатостороннього культурного співробітництва досліджено у наукових працях С. Манді [319], Е. Еверіт [232], Л. Террілон-Макей [366]. Так, С. Манді у науковому дослідженні «Культурна політика» розглядає та порівнює різні підходи держав до питання підтримки розвитку культури та впровадження і застосування культурної політики [319]. В цій роботі проводиться аналіз основних рис та загальний фон культурної політики, традицій у сфері підтримки культури, рівнів та головних завдань

культури. Е. Еверті досліджує нові способи інтегрування культури до системи управління суспільством [232].

Зазначимо, що зовнішня культурна політика використовується не лише з метою формування сприятливого середовища, але й має цілеспрямовані завдання з забезпечення відповідних інтересів, тому вона має певний вектор направленості. Такі дослідники як Ф. Матарассо та Ч. Лендрі звертають увагу на те, що епоха командної економіки закінчилась, і державам набагато легше впливати на незворотні процеси, які відбуваються у суспільстві [305]. Співпрацюючи з різними учасниками цього процесу важлива роль відводиться саме культурній сфері. В роботі «Як утримати рівновагу? 21 стратегічна дилема культурної політики» Ф. Матарассо та Ч. Лендрі на основі «стратегічних дилем» Ф.Б'янкіні розглядають концептуальні питання культурної політики [305]. Наголос робиться на визначенні ролі культури в суспільстві як важливої складової демократизації європейських спільнот, пошуку балансу сил між культурним розмаїттям та уніфікацією культур, збереження культурної спадщини.

Аналіз особливостей культурної політики європейських держав міститься в дослідженні «Європейська культурна політика в дії». В рамках дослідження аналізуються національні програми культурної політики та основні напрями діяльності держав у культурній сфері, їх проблеми та особливості міжкультурного співробітництва, і, відповідно, характерні риси зовнішньої культурної політики.

З метою представлення всеохоплюючої політики в культурній сфері європейських країн РЄ започаткувала у 1998 р. проект «Компендіум РЄ». На думку експертів, цей проект надзвичайно корисний з практичного погляду, оскільки він дає можливість отримати дані 44 країн з політики у сфері культури та зовнішньої культурної політики. Експерти відповідних галузей на національному рівні у співпраці з міжнародною організацією представляють огляд особливостей культурної політики відповідної країни, який міститься в документі обсягом до 100 сторінок, що дає можливість на достатньому рівні

зрозуміти особливості культурної політики відповідних країн [195]. Відзначимо, що важливе місце в ньому належить аналізу особливостей формування та здійснення зовнішньої культурної політики країн, що представлено в якості окремого розділу зазначеного документа. Це дає можливість проаналізувати характерні риси зовнішньої культурної політики окремих країн і дійти висновку, що зовнішня культурна політика, в структурі зовнішньої політики держав, має різний статус та виконує різні функції, залежно від завдань та ресурсних можливостей держави.

Докладна інформація щодо поточної практичної політики культурного співробітництва Ради Європи міститься з щорічних Доповідей, в яких є інформація про діяльність організації, зміни в її інституційній структурі та посадові переміщення, дані про події, що відбулись за рік, їх аналіз, а також аналіз майбутніх подій.

Зазначимо, що аналізуючи праці українських дослідників з вивчення Ради Європи варто виділити І. Піляєва [105], Т. Шинкаренко, які розглядають інституціональний та політико-правовий фундамент загальноєвропейської інтеграції. Дослідники звертають увагу на те, що РЄ на європейському континенті займається питаннями міжкультурної політики, що відбувається також у співпраці з Європейським Союзом, який через свої культурні проекти та ініціативи надає фінансову допомогу РЄ у практичному втіленні зазначених проектів РЄ [137; 138, с. 7].

Наголосимо, що Італія, як один з найактивніших членів та країна-засновниця ЄС, використовує власну зовнішню культурну політику для забезпечення та посилення національних інтересів в тих сферах, де вона має міцні позиції. Активне залучення до розробки спільних програм та політики у сфері культури сприяло, з одного боку, зростанню авторитету Італії у певних сферах, а з другого – дало можливість Італії брати участь у формуванні сприятливого для Італії середовища. Відзначимо що в рамках ЄС зовнішня культурна політика Італії ведеться у двох напрямках: перший – це окреме забезпечення інтересів Італії шляхом використання зовнішньої культурної

політики; другий – шляхом використання зовнішньої культурної політики Італії як частини спільної культурної політики в межах ЄС.

Відзначимо, що стратегія реалізації спільної культурної політики ЄС та її концептуальне й доктринальне забезпечення пройшло доволі тривалий та тернистий шлях. Це пояснюється особливістю природи європейської інтеграції. Важливо відзначити, що процеси європейської інтеграції відбувались на основі «комунітарного методу» на трьох рівнях, що передбачало початкову інтеграцію на економічному рівні, згодом співпраця розширювалась на нову сферу – політичного співробітництва, і в кінцевому випадку це призвело до розуміння необхідності побудови спільного культурного простору.

Аналізуючи особливості формування спільної культурної політики, такі вчені, як Є. Штеффек, Д. Мітрані (представник школи функціоналізму) та Е. Хаас (представник школи неофункціоналізму) звертають увагу на той факт, що в основі розвитку культурної політики ЄС лежить концепція «переливу», яка пояснює особливості розширення процесу інтеграції не лише в географічному контексті – на нові регіони, але й на нові сфери діяльності [362; 251]. Поступово охоплюючи всі сфери економічного життя, інтеграція призводить до формування спільних цілей та завдань, що вимагає вже зростання взаємодії у культурній сфері як основі для вироблення спільних позицій.

Однак зазначимо, що особливістю інтеграції ЄС в культурній сфері є той факт, що культурна політика ЄС спрямована на формування та захист спільних європейських цінностей, культури та спадщини без прив'язки до культурної уніфікації. Така політика формується на двох рівнях: національному, що передбачає безпосереднє формування державної політики окремих країн у сфері культури і міжкультурної взаємодії та наднаціональному, на якому вже відбувається робота з формування та узгодження спільних позицій в питаннях міжкультурної взаємодії ЄС. Головний принцип, що лежить в основі формування спільної культурної політики – це принцип субсидіарності, який

унеможливиює нав'язування спільної централізованої позиції щодо питань у сфері культури, які кожна країна вирішує самостійно.

Засади здійснення зовнішньої культурної політики країн щодо ЄС містяться в установчих документах організації. Так, офіційно закріплення культурної політики ЄС відбулось з підписанням Маастрихтського договору, 128 статті Договору про Європейський союз 1992 р. [373], Амстердамського договору 1997 р. (стаття 151), та Договору про функціонування ЄС 2009 р. (стаття 167), в яких зазначено, що питання культури відносяться безпосередньо до компетенції держав-членів, а ЄС доповнює цю політику та сприяє налагодженню міжкультурного співробітництва [184]. Відзначимо, що важливу роль в процесі вироблення спільної культурної політики відіграє збереження розмаїття культур ЄС.

Наприклад, французька науковець А. Літоз-Моне звертає увагу на той факт, що процес управління культурною політикою переходить на наднаціональний рівень, хоча все ще формується національними державами [292]. Англійський вчений К. Шор звертає увагу на те, що ЄС сформувався на основі спільної європейської ідентичності, а інтеграція Європи сприймається ним як культурний проект [352]. Він відзначає, що культура лежить в основі налагодження продуктивних відносин між державами, саме культура, на його думку, є основою інтеграції Європи, там де відчувається нестача культури, можна простежити «дефіцит демократії».

Ф. Середесс розкриває основні особливості формування культурної діяльності у рамках співпраці в ЄС [351]. Ф. Рівассо в дослідженні «Роль культури в побудові європейської «м'якої сили»» звертає увагу на об'єднуючу функцію культури в побудові ЄС, він говорить, що саме культурна дипломатія стає ключовим елементом політичної «м'якої влади» Євросоюзу» [113].

Відзначимо, що в рамках діяльності ЄС виходить Доповідь про культурне співробітництво «Дослідження культурного співробітництва в Європі», яка аналізує сучасний стан культурного співробітництва у всіх головних сферах, на основі цього розробляються можливі тенденції розвитку подій та проектів

культурної взаємодії між країнами [363]. В цьому документі проводиться аналіз впливу зовнішньої культурної політики держав на міжкультурну взаємодію у Європі. Відзначено, що саме спрямована зовнішня культурна політика на основі міжкультурного діалогу та збереження культурного розмаїття сприятиме забезпеченню функціонування цілісного та ефективного Європейського Союзу.

На основі даних зазначеної доповіді розробляється культурна стратегія ЄС. Сучасна Програма ЄС «Креативна Європа» [197] розрахована до 2020 року і складає 1,46 млрд. євро. Програма містить три компоненти: «Культура» (31% бюджету), «Медіа» (56% бюджету) та секторальний напрямок (13% бюджету). Програмою передбачено надання фінансової підтримки для реалізації проектів за різними напрямками, кожен з яких охоплює окремий сектор або вид діяльності [56].

Отже, зазначені підходи до вивчення предмету дають можливість стверджувати, що зовнішня культурна політика є цілісним феноменом, вивчення якого вимагає застосування комплексного поліфункціонального підходу. Велика кількість підходів до його вивчення обумовлюється складністю самого поняття та його міжгалузевим характером.

1.3. Джерельна база дослідження

Автором проаналізовано та систематизовано широке коло наукових досліджень з проблем зовнішньої культурної політики. Зауважимо, що вивченню зовнішньої культурної політики Італії у вітчизняній науці присвячено мало уваги, тому автор звернула увагу на закордонні джерела. Джерела, які були використані при написанні дисертації, за науковою та інформаційною цінністю, можна поділити на наступні групи: документи та матеріали міжнародних міждержавних організацій, зокрема ЮНЕСКО, Ради Європи, ЄС; національні законодавчі нормативно-правові акти Італійської Республіки; офіційні документи і матеріали, які містять виступи, заяви, прес-конференції, інтерв'ю посадових осіб Італійської Республіки; статистичні матеріали, що містяться в публікаціях ЮНЕСКО, РС, ЄС, Євростату,

Істату; джерела довідкового характеру, представлені періодичними виданнями, брошурами, інформаційними матеріалами ЮНЕСКО, РЄ та ЄС.

Першу групу джерельної бази досліджень складають документи. Документальну основу зазначеного дослідження становить широке коло документів міжнародного та національного характеру. До першої частини варто віднести документи міжнародної організації глобального рівня – ЮНЕСКО, які визначають загальні засади міжнародної діяльності в сфері культури. Визначення терміна культурна політика міститься в доповіді «Політика у сфері культури – попередні міркування», яка була представлена за результатами засідання круглого столу ЮНЕСКО у 1967 р. в Монако [201].

Питання захисту культурної спадщини містяться в Конвенції 1970 р. проти незаконного обігу культурних цінностей [187] та Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р. [59]. Визначення поняття «культури», принципи міжнародного міжкультурного співробітництва містяться в «Декларації Мехіко» 1982 р. [33].

В «Плані дій з культурної політики для розвитку» 1998 р. ЮНЕСКО підтримало основні принципи культурної політики, сформульовані в Декларації Мехіко, але, разом з тим, з огляду на те, що загострилися проблеми на етнічному та релігійному ґрунті, були висунуті і деякі нові проблеми культурної політики. Зроблено акцент на необхідності розвитку та поширення культури миру [106]. Проблеми культурної політики та міжкультурного і міжцивілізаційного діалогу отримали відображення в таких документах, як Концепція «Діалогу між цивілізаціями» 2001 р. [222]. Доповідь з культури 2000+ «Культурне розмаїття, конфлікт і плюралізм» містить аналіз проблеми та конфліктних питань в сфері культури та культурної політики [16].

Рішенням Генеральної конференції ЮНЕСКО у листопаді 2011 р., було затверджено створення центру Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та культурної економіки в м. Турині. Питання практичної реалізації програм ЮНЕСКО Італією та її залученність в самі програми відображені на офіційному сайті Представництва Італії при ЮНЕСКО та сайтах відповідних програм [338].

Загальна декларація ЮНЕСКО про культурне розмаїття 2001 р. визначає культурне розмаїття та культурну спадщину як важливий фактор розвитку людства [17]. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 р. ООН визначає роль культурного розмаїття в процесі економічного розвитку людства [61]. У Першій доповідь ЮНЕСКО з імплементації Конвенції про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 р. міститься дослідження головних глобальних трендів та викликів реалізації конвенції [341].

Практичні ідеї з розвитку культури та індустрії культури містяться в документах за результатами Міжнародних форумів з культури та культурних індустрій, які щороку проходять в італійському м. Монці [367]. Флорентійська Декларація 2015 р. містить рекомендації щодо максимізації ролі культури з метою сталого розвитку суспільства [223].

Відзначимо, що важливу групу документів становлять нормативно-правові акти, які регулюють культурні питання на рівні регіональних організацій. Фундамент культурної політики Ради Європи, питання захисту культури, захисту природної та культурної спадщини, освіти, молоді та спорту містяться в Європейській культурній конвенції 1954 р. [39]. Діяльність Італії в РЄ регулюється 127 договорами та конвенціями Ради Європи, які країна підписала та ратифікувала [361].

Надзвичайно актуальні для Італії питання захисту археологічної спадщини регулюються «Конвенцією РЄ із захисту археологічної спадщини» 1969 р. [361]. Важливі питання захисту архітектури Італії містяться в «Конвенції РЄ з захисту архітектурної спадщини Європи » 1985 р. [60].

Міжкультурний діалог (разом з його релігійним різновидом) офіційно оформлено у Варшавській декларації РЄ 2005 р. [10]. В «Декларації Фаро про стратегію Ради Європи з розвитку міжкультурного діалогу» 2005 р. говориться про практичне втілення міжкультурного діалогу та запропоновано підготувати Білу книгу з міжкультурного діалогу [34]. Біла книга з міжкультурного діалогу 2008 р. містить основні принципи та інструменти практичної реалізації

міжкультурного діалогу [3]. Питання практичної реалізації побудови спільної історії Європи містяться в документах міждержавного проекту «Спільна історія» [121]. Інформація про практичну участь Італії в проектах РЄ міститься на сайтах відповідних ініціатив, серед них «Культурні шляхи» РЄ [203]. Серед важливих аналітичних документів необхідно виділити «Компендіумі РЄ», в якому міститься аналіз основних особливостей як внутрішньої, так і зовнішньої культурної політики країн-членів організації [195].

Офіційно культурна політика ЄС була визнана і закріплена у Маастрихтському договорі про Європейський союз 1992 р. [373], Амстердамському договорі 1997 р. та Лісабонському договорі про функціонування ЄС 2009 р. [184]. В рішенні Європейського Парламенту № 508 від 2000 р. містяться положення про започаткування всеохоплюючого проекту ЄС «Культура 2000» [211]. Концепція та практичні напрями культурної політики ЄС представлені в стратегії ЄС у сферу культури «Креативна Європа 2014-2020» [197].

Основні питання в сфері культури, вирішення яких поставила перед собою Італія під час головування в Раді ЄС протягом 2014р., містяться в «Програмі головування Італії у Раді ЄС» 2014 р. [333]. Доповідь Європейської Комісії «Дослідження культурного співробітництва в Європі» містить аналіз міжурядового культурного співробітництва країн Європи [363].

Другу частину джерел складають нормативно-правові акти, які безпосередньо регулюють функціонування зовнішньополітичного відомства Італії, програмні документи Фарнезіни з реформування МЗС та закони і підзаконні нормативно-правові акти, які регулюють функціонування дипломатичних установ закордоном, заяви та виступи перших осіб та чиновників держави.

Загальні питання гарантування культурних прав людини містяться в Конституції Італії [62]. Закон 266/99 «Про реформу зовнішньополітичної служби», стосувався реформування практично всієї структури Фарнезіни у

2000 р. та визначав особливості скорочення числа дипломатичних та консульських установ [218].

Законом №368 від 1998 р. регулюється заснування Міністерства спадщини та культурної діяльності [215]. Закон № 490 від 1999 р. Єдиний акт містить у собі положення всіх нормативно-правових актів, які ще з 1939 р. визначають відносини у сфері культури [168].

Указ Президента від 19 травня 2010 р. визначає процедуру та основні засади реформування МЗС Італії 2010 р. [212]. Закон щодо раціоналізації та оптимізації діяльності МЗС 2012 р. передбачив зміни щодо інституцій, які сприяють поширенню італійської мови. Передбачалось скасування Національної комісії з поширення італійської мови та культури та створення Консультативної групи з поширення італійської мови та культури [213]. Відповідно до Закону №125 від 11 серпня 2014 р. було реформовано МЗС Італії [284]. Законом внесено зміни до назви МЗС на Міністерство закордонних справ та міжнародної співпраці та утворення посади віце-міністра з політики міжнародної співпраці.

Діяльність інститутів культури Італії визначається законом № 401 від 22 грудня 1990 «Про реформування італійських Інститутів культури з метою поширення культури та італійської мови закордоном» [295].

Указ Президента Італії №135 від 25 вересня 2009 р. передбачає закріплення на законодавчому рівні бренду DMI ®, що означає Розроблено & Виготовлено в Італії [216]. Стаття 30 Закону № 164 передбачає заходи щодо поширення бренду «зроблено в Італії» [286].

Постанова уряду № 145 від 23 грудня 2013р. затверджує програму «Орієнтир – Італія» («Destinazione Italia»), яка передбачає покращення привабливості Італії, залучення фінансових інвестицій та пропагування бренду «зроблено в Італії» [189]. Закон № 1299 передбачає втілення стратегії «Орієнтир – Італія» («Destinazione Italia») [328]. Спільний план заходів МЗС та Міністерства економічного розвитку щодо пропагування бренду «зроблено в

Італії» міститься в Плані заходів з поширення бренду «зроблено в Італії» та покращення інвестиційної привабливості [329].

Питання регулювання розвитку та поширення італійської мови містяться в Законі № 153/71, що регулює організацію курсів з навчання мови та культури від 1971 р. [285]. Закон визначає особливості забезпечення повернення та адаптації дітей мігрантів, які проживали за кордоном, в систему національної освіти після повернення до Італії.

Концепція розвитку феномену «системо-країни» представлена в програмному документі МЗС Італії «La nuova Farnesina per il Sistema Paese» (Нова Фарнезіна на службі «системо-країни») 2010 р., який визначає основні напрями його впровадження та повноваження інститутів МЗС у цій сфері [280].

Нормативне закріплення двосторонніх відносин міститься в Угоді про співробітництво в галузі освіти, культури і науки між Кабінетом Міністрів України та Урядом Італійської Республіки від 11 листопада 1997 р. та Програмі культурного співробітництва між Кабінетом Міністрів України та Урядом Італійської Республіки на 2014-2018 рр. регулюють культурне співробітництво Італії та України [70].

З огляду на специфічність теми та її прикладний характер, особливо важливу третю частину джерел складають виступи та інтерв'ю посадових осіб Італії. Нами проведено аналіз виступів та статей прем'єр-міністрів, міністрів закордонних справ, заступників міністрів закордонних справ, заступників міністра з питань культурної спадщини різних періодів початку XXI ст.. Серед них варто зазначити виступи Е. Летта, С. Берлусконі, М. Ренці, Е. Боніно, Ф. Могеріні, Ф. Фраттіні.

Під час «Першого симпозіуму з питань культурної дипломатії» у 2013 р. прем'єр-міністр країни Е. Летта заявив про важливість розвитку культурної дипломатії та необхідність її використання у міжнародних відносинах. На тому ж заході міністр закордонних справ Е. Боніно заявила, що взаємозв'язок культури та економіки призводить до покращення позицій культурної сфери за кордоном, збільшує попит на італійські товари, а це сприяє зростанню

італійської економіки та популярності італійських компаній на світовому ринку [162].

Голова італійського Сенату П.Грассо у своєму виступі на симпозіумі «Сила культури для діалогу, міжнародного співробітництва та світу» звертає увагу на комплексність поняття культурної дипломатії та культурної політики, необхідність співпраці всіх державних інституцій, спрямовану на формування привабливого іміджу нації, як в очах власних громадян, так і в громадян інших країн, а також пропагування культури в умовах інтернаціоналізації [249].

У виступі прем'єр-міністра Італії М. Ренці під час відкриття ЄКСПО 2015 зазначено про успіхи та досягнення зовнішньої культурної політики Італії, яка впроваджується завдяки ефективності «системо-країни» [340].

В доповіді «Довга тінь Ялти», виступаючи в комісії у закордонних справах Палати депутатів італійського парламенту Дж. Де Мікеліс, висунув два можливі шляхи «післяялтинського» розвитку Європи та місця Італії в ньому [209].

Другу групу джерел складають дослідження, присвячені вивченню феномена культури, зовнішньої культурної політики, «м'якої сили» та культурної дипломатії в зовнішній політиці держав, особливостей формування іміджу країни та державного брендінгу.

Італійські дослідники Ф. Бьянкіні [161], М. Кіті [176], англійські вчені О. Беннет [159], З. Баранзкі [154], Дж. МакГаген [307] вивчають феномен культурного чинника в міжнародній політичній думці. М. Ді Анджело та П. Весперіні сприймають культуру не лише як саму ціль, але й як можливість розвитку суспільства, можливість розвитку економіки [206].

Американські та європейські науковці Ф.Фукуяма [129], С.Хамелік [252], Ш. Ейзенштадт [140] розглядають феномен культури з точки зору теорії загальної вестернізації.

Г. Зіммель [42], І. Гідденс [20], У. Еко [141] критикують прихильників загальної вестернізації, наголошуючи на важливій ролі окремих національних культур в процесі міжкультурної взаємодії людства. І. Валлерстайн [9],

П. Кеннеді [269], М.Конеллі [269], Л. Харрісон [253], Т. Соувел [358], В. Гавел [254] вивчають особливості збереження та функціонування культур в умовах глобалізації.

А. Тойнбі [125], Р. Генон [19], С.Хантінгтон [132], Р.Каплан [268], Ю. Яковець [146] розглядають феномен культури з точки зору міжцивілізаційних відносин.

Дж. Най в роботі «М'яка сила» пояснив феномен застосування «м'якої сили» в міжнародних відносинах та власне і ввів цей термін у міжнародний вжиток [323]. Н. Калл в роботі «Публічна дипломатія: уроки минулого» акцентує увагу на популяризації державою власної культури закордоном як інструменту культурної дипломатії країни [199].

С. Анхольт розглядає феномен «м'якої сили» з точки зору маркетингових технологій. В роботі «Місцевий брендінг: Це маркетинг чи ні?» він розглядає особливості формування державного бренду [151].

В. Фокін [128], Н. Боголюбова [6], К. Мозель [86] вивчають особливості співвідношення поняття зовнішня культурна політика з його практичною реалізацією. Л. Елке вивчає особливості здійснення та еволюції зовнішньої культурної політики ФРН, які містяться в роботі «Сталий розвиток культури» [384].

І. Панарін [100], П. Паршин [101], О. Леонова [75], І. Василенко [11; 12] розглядають зовнішню культурну політику та «м'яку силу» з точки зору дипломатичного, культурного, інформаційно-психологічного та національно-ціннісного впливу. При чому акцент робиться на розумінні формування більш ефективних методів м'якого впливу Росії на міжнародній арені. Праця П. Бурдьє «Практичний сенс» присвячена вивченню ролі культурного капіталу при формуванні «м'якої сили» держави [8].

О. Карнаухова зазначає, що важливу роль у формуванні зовнішньої культурної політики грає фактор врахування досвіду міжрівневих інституційних зв'язків. Культурна політика визначається нею як концептуальна стратегія держави на основі міжнародних, європейських норм та норм

внутрішньодержавного права з метою створення цілісного позитивного образу держави, орієнтованого на цінності [55].

В дисертаційному дослідженні «Зовнішня культурна політика Росії та Франції на сучасному етапі» А. Болотнова звертає увагу на те, що зростання ролі культурно-гуманітарного фактору в міжнародних відносинах, наслідком чого є зміна інструментарію сучасних держав, веде до розвитку зовнішньої культурної політики як окремого напрямку зовнішньополітичної діяльності держави [7].

М. Каммінгс у своїй роботі «Культурна дипломатія та США» визначив культурну дипломатію як «обмін ідеями, інформацією, цінностями, системами, традиціями, переконаннями й іншими аспектами культури, з метою сприяння розвитку взаєморозумінні між ними» [205]. М. Вишемірські та П. Двей звертають увагу на те, що поняття «культурної дипломатії» країнами сприймається по-різному та має свій статус в системі зовнішньої політики кожної держави [388].

До третьої групи належать праці з проблем багатостороннього міжкультурного співробітництва на глобальному (ЮНЕСКО) та регіональному (РЄ, ЄС) рівнях.

Питання практичної реалізації програм ЮНЕСКО Італією та її залученність в самі програми відображені на офіційному сайті Представництва Італії при ЮНЕСКО та сайтах відповідних програм [338].

В. Ройтер [142], Т. Хюфнер [142], В. Мокій [87], Т. Лук'янова [87] розглядають та аналізують стратегічні цілі ЮНЕСКО. Є. А. Макаренко займається питаннями становлення інформаційного суспільства в контексті розгляду правових, етичних та технологічних аспектів програм ЮНЕСКО [77].

Проблеми багатостороннього культурного співробітництва, аналіз складових, що формують успішну політику в галузі культури та культурного співробітництва в Європі, підходи держав до питання підтримки розвитку культури досліджують такі науковці, як С. Манді [319], Е. Еверіт [232]. Е. Еверті досліджує нові способи інтегрування культури до системи управління

суспільством [232]. Ф. Матарассо та Ч. Лендрі, розглядають концептуальні питання культурної політики, балансу сил між культурним розмаїттям та уніфікацією культур, збереження культурної спадщини [305].

Інформація про культурну політику європейських держав міститься в дослідженні «Європейська культурна політика в дії». В рамках дослідження аналізуються національні програми культурної політики та основні напрями діяльності держав у культурній сфері, проблеми впливу нових технологій на розвиток національних культур та міжкультурного співробітництва [202].

Безпосередньо про розвиток та становлення міжкультурного співробітництва в рамках Ради Європи говорить Л.Терріллон-Макей в дослідженні «Десять років культурного співробітництва в Європі (1989-1999)»[366].Більш докладну інформацію про політику культурного співробітництва Ради Європи можна дістати з щорічних Доповідей. В них міститься інформація про діяльність організації, зміни в її інституційній структурі та посадові переміщення, дані про події, що відбулись за рік, їх аналіз, а також аналіз майбутніх подій.

Такі вчені як Н. Мусис [84], Е. Сміт [354], Р. Мейра [265], Д. Якобс [265], І. Нойман [320], Е. Клаус [270], Б. Гізен [270], Ю. Хабермас [130], Ф. Черутті [175], П. Ленінг [288], Д. Уельш [385], І. Сойсель [359] у своїх працях розглядають різний спектр питань, пов'язаних з особливостями формування спільних європейських політик та відповідно запровадження і оформлення спільної культурної політики на основі вибудовування та захисту європейської культури та ідентичності.

Є. Штефек [362] та Е. Хаас [251] розглядають спільну культурну політику ЄС з точки зору концепції «переливу». М. Літоз Моне [292], К. Шор [352], Ф. Соредесс [351], Ф. Рівассо [113] досліджують особливості підґрунтя формування спільної культурної політики в ЄС.

Четверу групу матеріалів джерельної бази складають дослідження італійських та іноземних науковців, які розглядають різні аспекти та напрями

як зовнішньої політики Італії, так і аспекти зовнішньої культурної політики країни, та напрями її реалізації.

Плани перетворення Італії в «протагоніста» – головного гравця європейської та світової політики, представлені в дослідженнях Л. ді Камерана, в яких він висуває тезу про те, що Італія отримала перемогу у «холодній війні», оскільки вона отримала нові можливості дії у світі [220; 221].

К.Жан розвивав ідею про те, що в сучасному світі «середня держава» або повинна ставати глобальною, або вона взагалі перестане бути «середньою державою» і її інтереси повинні вже не концентруватися на регіональних аспектах, а бути розкидані по всьому світу, подібно «шкурі леопарда» [266; 267]. Місце Італії в політиці сприяння розвитку обґрунтовано працями Р. Мазейра [303]. Ф. Кассаті звертає увагу на те, що з метою підвищення ефективності діяльності держави необхідно було реформувати державні інститути [193]. С. Сильвестрі досліджував практику італійської «політики сидіння», бажання брати участь в якомога більшій кількості міжнародних форумів [353]. Р. Альбїоні, Е. Греко розглядають політику Італії з точки зору ренаціоналізації зовнішньої політики [149]. С. Фабріні розглядає особливості італійської політики в межах ЄС [334].

Окрема увага приділена щорічним доповідям Інституту міжнародних відносин – неприбуткової науково-дослідної організації, що працює за підтримки МЗС Італії, робить аналіз розвитку, напрямів та результатів реалізації зовнішньої політики Італії [263].

Питання головних напрямів реалізації зовнішньої культурної політики Італії представлені в роботах Дж. Пульзізі [335], Е. Галлі делла Лоджія [240], С. Романо [344], Роботи М. Джіро, науковця та заступника Міністра з питань культурної спадщини, присвячені вивченню ролі поширення італійської мови та культури як інструмента зовнішньої культурної політики держави. Він також звертає увагу на особливості італійської практики збереження культурних цінностей, які Італія використовує як взірець для співпраці з іншими державами [247].

Л. Торкутті у своєму фундаментальному дослідженні «Культурна дипломатія та культурна політика» говорить про особливості формування та здійснення культурної політики Італії в нових умовах міжнародних відносин XXI ст., звертає увагу на роль італійської мови та культурної спадщини як інструментів культурної політики Італії [372]. Е. Бельфіоре на прикладі Італії та Великобританії розкриває особливості моделей культурної політики англофонних та європейських країн [158].

О. Василенко у своїх дослідженнях звертає увагу на особливості культурного фактору у зовнішньополітичній діяльності Італії та головні принципи побудови позитивного іміджу держави [11]. Д. Шевлякова в роботі «Універсалізм форми в італійській культурі» акцентує на феномені сприйняття «солодкого життя» по-італійськи [135].

Т. Миронова досліджує особливості італійської політики по збереженню пам'яток культури та світової спадщини. Її погляди викладені в роботі «Збереження культурної та природної спадщини як головна риса культурної політики країн Європейського регіону: Італія» [84].

Роботи Т. Зонової присвячені як вивченню особливостей дипломатичної служби Італії, так і зовнішньої та внутрішньої політики країни. В колективній монографії під редакцією Т. Зонової «На перехресті Середземномор'я: «Італійський чобіток» перед викликами XXI ст.» проаналізовано як основні напрями зміни у зовнішній та внутрішній політиці та дипломатії Італії у XXI ст., особливий акцент зроблено на аналізі робіт з осмислення політики та дипломатії Італії італійськими науковцями та політологами [44]. О. Барабанов в роботі «Еволюція сучасної італійської зовнішньополітичної ідеології» звертає увагу на особливості здійснення зовнішньополітичного вибору Італії напр.. 90-х поч.. 2000-х [2].

Окрему частину становлять роботи італійських науковців, присвячені вивченню місця та ролі італійської мови в процесі формування «системо-країни». Е. Карбоне аналізує практику використання італійських компаній та підприємств за кордоном в сфері поширення італійської мови та культури,

особлива увага приділена роботі медіахолдингу [173]. Роль та місце католицької церкви в поширенні італійської мови розглядаються в працях Л. Онате [325]. Дослідженням динаміки поширення італійської мови у світі займаються Т. де Мауро [208], К. Джованарді [243] та П. Тріфоне [243], в їх роботах «Італійська мова 2000» та «Італійська мова 2010» представлені порівняльні та статистичні дані.

Питання діяльності італійських громад закордоном та італійської діаспори висвітлюються в роботах К. Равалья [339], А. Мелоні [309], С. Манджоне [299]. Феномен бренду «зроблено в Італії» аналізується в роботах А. Буччі [167] та В. Коделуппі [167], Ч. Вергара [382], Дж. Веронезе [382]. М. Брей [166], Н. Локолетті [294] підходять до феномену італійської мови як об'єкта культурної спадщини. М. Брей звертає увагу на важливість її збереження від зовнішнього негативного впливу, в той же час позиціонуючи її як мову міжкультурного спілкування в окремих областях моди, дизайну, науки [166]. П. Пальєро звертає увагу на потенціал італійської мови як інструмент поширення «системо-країни» Італії [327]. Н. Мараскьйо та К. Марацціні аналізують нормативно-правові засади, які регулюють поширення італійської мови в Італії та у світі [300].

Роботи К. Сальватера [346], Дж. Пачуло [326], М. Барні [155] висвітлюють місце та роль діяльності університетів у поширенні італійської мови та культури, а також в міжкультурному, міжуніверситетському спілкуванні.

П'яту групу джерел складають українські дослідження. До першої частини можна віднести роботи українських авторів, які дотично стосуються теми даного дослідження. Зокрема вітчизняна наукова думка вивчає різні аспекти міжцивілізаційної, міжкультурної взаємодії та м'якої сили в міжнародних відносинах, які представлені в працях таких вчених: С. Кримського [102], М. Нагорняка [91], О. Білоруса [5], А. Гончаренка [5], Л. Губерського [32], А. Манжолі [78], Н. Ржевської [112], Т. Шинкаренка [138], Ю. Павленка [102], О. Коппель [65], О. Пархомчук [65], Л. Губерського [33],

Н. Сербіної [117], М. Рижкова [114], О.Кучмій[72], М. Капітоненко [54], В. Матвієнко [82], Н. Яковенко [145], Ю. Скорохода [119], Н. Белоусової [4], А. Сапсая [116], Р. Петюра [104], О. Опанасюк [92].

Вітчизняні дослідники А. Луценко [76] та Г. Піскорська [76] в дослідженні «М'яка сила в сучасній геополітиці» вивчають стратегії «м'якої сили» в умовах трансформації міжнародних відносин. Вони дають аналіз тенденцій, теорії та практики «м'якої сили» в контексті взаємозв'язків та співробітництва США, ЄС та РФ.

В дослідженні ««М'яка сила» у сучасній світовій політиці: теоретичні аспекти»М. Капітоненко критично оцінює концепцію «м'якої сили», визначає основні напрями її впровадження [54]. Він звертає увагу на те, що «м'яка сила» є ефективним інструментом зовнішньої політики держав, однак вона є більш ефективною у відкритих суспільствах. Поширювати «м'яку силу» легше в суспільствах із схожою культурною основою.

Українська науковець О. Бакальчук в роботі «Концептуальні основи культурної політики Ради Європи та ЮНЕСКО» досліджує «креативні індустрії» та культурний капітал як концептуальну основа культурної політики [1].

Вітчизняний науковець І.Піляєв досліджує Раду Європи як демократичний і системно організуючий чинник, базову інституцію і провідний суб'єкт загальноєвропейської інтеграції [105].

І. Чиж аналізує правові і політичні аспекти взаємодії і співробітництва України і Ради Європи [133]. Р. Губань в роботі «Правова політика Ради Європи» також звертає увагу на правове забезпечення із практичної реалізації ідеї співіснування різних цивілізацій в рамках співробітництва в межах РЄ [31]. Т. Шинкаренко займається проблемами європейської інтеграції, досліджуючи діяльність Ради Європи як інституціональний та політико-правовий фундамент загальноєвропейської інтеграції, в якому вагому роль відіграє культурна політика [138].

О. Кучмій у своїх наукових роботах приділяє достатньо уваги вивченню особливостей реалізації культурної політики ЄС, зокрема в дослідженні «Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень» вона досліджує проблеми культурного розмаїття Європи [72].

Українська дослідниця Т. Ковальчук в роботі «Культурний фактор європейської інтеграції» розкриває феномен культурного фактору у процесах європейської інтеграції на прикладі дослідження ЄС, через дослідження еволюції принципів та механізмів співпраці держав-членів ЄС у сфері культури, засади формування європейської ідентичності в контексті мультикультурної парадигми [58].

До другої частини належать праці українських авторів, присвячені італійській тематиці. Необхідно звернути увагу, що у результаті вивчення вітчизняних фахових джерел щодо зовнішньої культурної політики Італії, встановлено відсутність ґрунтовних, фахових праць з даної тематики. Питанням з італійського напрямку в українському науковому дискурсі присвячено недостатньо уваги. Тим не менш, серед наявних досліджень можна виокремити роботи наступних авторів.

Є. Калашнюк в дисертаційному дослідженні «Політичні імперативи інформаційного суспільства в контексті євроінтеграційних процесів (на прикладі Європейського Союзу, Республіки Італія і України)» звертає увагу на особливості забезпечення формування інформаційного суспільства в ЄС, зокрема наголос робиться на вивчення досвіду італійської моделі соціально спрямованого інформаційного суспільства Італійської Республіки як члена-співзасновника ЄС та ЦЄІ. В зазначених структурах Італія виступає в різному статусі і відіграє як роль інтегратора в європейському регіоні, так і роль каталізатора інтеграції для країн з перехідними економіками, зокрема, країн ЦСЄ та України [51]. Незважаючи на те, що в роботі приділена важлива увага інформаційним технологіям, питання культури, культурної політики та мовної дипломатії майже не розглядались.

Загальні питання зовнішньої та регіональної політики представлені в дисертаційному дослідженні Р. Калитчак «Італійський регіоналізм у контексті європейських інтеграційних процесів». Науковець досліджує особливості формування та функціонування регіональної диференціації в Італії та характерні риси взаємодії Італії та ЄС в рамках впливу європейської інтеграції та практику вирішення регіональних проблем у Європі [52]. Незважаючи на те, що автор розглядає, в тому числі, і принципи та особливості інформаційної політики Італії в контексті її впливу на європейську інтеграцію, в роботі не приділено достатньо уваги аналізу впливу інформаційної політики на зовнішню культурну політику.

І. Шелепницька в дисертаційному дослідженні «Досвід становлення системи місцевого самоврядування в Республіці Італія та його адаптація для України», порівнює характерні риси систем місцевого самоврядування Італії та України. Автор на прикладах дає практичні рекомендації, які могли б бути застосовані Україною [136]. Поряд з тим було б доцільно звернути більшу увагу на особливості політики управління культурними питаннями на місцях, зокрема те, що стосується захисту культурних пам'яток.

Є. Перепелиця в роботі «Українсько-італійське міждержавне співробітництво в контексті європейської інтеграції (1991 - 2006 рр.)» на основі широкої нормативно-правової бази досліджує особливості становлення двосторонніх відносин між державами, зокрема в економічній та культурно-гуманітарній сфері [103]. Наголос робиться в більшій мірі на розвиток та формування двосторонніх відносини, особливостям формування та вироблення зовнішньої культурної політики Італії не приділено достатньо уваги.

В. Вдовиченко в дисертаційному дослідженні «Італійська Республіка в європейському інтеграційному процесі (1992-2009 рр.)» звертає увагу на особливості позиціонування Італії щодо ЄС, політичні та економічні трансформації, які відбулись в Італії після підписання Маастрихтського договору [15]. Автор звертає увагу на те, що посилення європейської інтеграції сприяло реформуванню політичного, економічного та фінансового секторів

держави, відбулось посилення регіоналізації. Поряд з тим в роботі зазначено, що політика Італії позначається нестабільністю, що обумовлюється частою зміною урядів.

М. Нелін вивчає особливості здійснення зовнішньої політики Італії в період правління урядів С. Берлусконі. В його дисертаційному дослідженні «Зовнішня політика урядів С. Берлусконі 2001-2011 рр.» представлені пріоритети, напрями та характерні риси політики Італії в цей період [94].

П. Гаврилишин в монографії «Українська трудова міграція в Італії (1991-2011 рр.)» аналізує політико-правову, соціально-економічну та громадсько-культурну площину життя українських трудових мігрантів у Італії. Він висвітлює формування італійського імміграційного законодавства, розглядає характеристики української спільноти та вплив на неї італійської імміграційної політики [18]. Також міграційним питанням приділена увага в роботах О. Кривульченко [69], який досліджує особливості міграції українського населення до Італії та Л. Костюк, яка розглядає загальні тенденції міграційної політики Італії [68].

Ткож варто відзначити статті та аналітичні роботи Надзвичайного і Повноважного Посла України в Італійській Республіці Євгена Перелигіна, які містять змістовні та актуальні аналітичні матеріали щодо двостороннього співробітництва. Серед джерел аналітичної інформації щодо зовнішньої політики європейських країн можна зазначити про діяльність центру «Нова Європа». Італійській проблематиці присвячені розробки К. Зарембо, автор аналізує тенденції внутрішньополітичного та зовнішньополітичного життя країни, особливості виборчої системи, розкриває їх характерні риси [41].

Відзначимо, що в наведених наукових дослідженнях вивчаються різні аспекти зовнішньої політики, проте в них відмічається відсутність належної уваги дослідженню культурного чинника та «м'якої сили» зовнішньої політики Італії. В зазначених роботах не було приділено достатньо уваги інструментарію зовнішньої культурної політики, зокрема вивченню досвіду збереження культурної спадщини, італофонії, дипломатії діаспори, феномену «життя по-

італійськи», бренду «зроблено в Італії», освітнім програмам Італії для іноземців, комунікативним технологіям. Зазначимо, що брак інформації спостерігається і серед досліджень щодо діяльності Італії в культурній сфері в рамках багатосторонньої дипломатії. Також варто наголосити, що зазначені дослідження проведені до реформи МЗС Італії, що призвела до структурних змін в самій системі та стратегії. Така ситуація обумовлює актуальність окремого наукового дослідження зовнішньої культурної політики Італії.

Таким чином, аналіз зазначеного матеріалу засвідчив широке коло джерел, які були використані при написанні даного дослідження. Це дало можливість автору дати достатньо вичерпні відповіді на поставлені завдання.

Висновки до розділу 1

Таким чином, зовнішня культурна політика є окремим напрямом зовнішньої політики держави, спрямованим на забезпечення її національних інтересів шляхом створення та пропагування привабливого образу на міжнародній арені. Водночас зовнішня культурна політика має подвійну природу: будучи окремим напрямом зовнішньої політики, вона є частиною внутрішньої політики держави (захист спадщини, розвиток нових форм культурного розмаїття), яка здійснюється на міжнародному рівні. Зовнішня культурна політика – це комплекс адміністративних, операційних та фінансових видів діяльності, які здійснюються в культурній сфері на міжнародній арені з метою пропагування власної культури та мови, що сприяє здійсненню ефективної зовнішньої політики держави.

Число суб'єктів ЗКП постійно розширюється: до державних установ, що займаються комплексним регулюванням різних форм культури, додаються недержавні приватні установи, фонди, окремі особи. Впроваджуючи ЗКП, держава визначає основоположні культурні цілі та пріоритети, що обумовлює стратегію діяльності та фінансові витрати, ефективно втілення яких потребує контролю та моніторингу політики на практиці. Особливості адміністративного забезпечення обумовлюють характер управління ЗКП, яке може мати централізований (все зосереджене в рамках державних органів, передусім,

МЗС) та децентралізований (можливості делегування повноважень афілійованим з державою недержавним структурам) характер, що визначає і характер фінансування: виключно бюджетного або за рахунок ще й змішаних фондів. Джерелом ЗКП виступають міжнародні документи та внутрішні нормативні акти.

Традиційними напрямками ЗКП виступають поширення мови, мистецтва, культурної продукції, захисту культурної спадщини, освіти, науки, спорту, туризму, які проявляються у формах одностороннього, двостороннього та багатостороннього співробітництва. Зазначимо, що з огляду на практичні досягнення та позитивний результат можна стверджувати, що ЗКП є дієвим інструментом держави для забезпечення власних інтересів у світі.

Особливості феномену ЗКП обумовили вибір концепцій та підходів до предмету дослідження. Першу групу досліджень складають наукові напрацювання, які досліджують роль культурного чинника та культурну політику в контексті стратегії зовнішньої політики держав. Зазначимо, що складові зазначеної групи доцільно класифікувати за напрямками, залежно від різних поглядів на зовнішню культурну політику.

До першого напрямку належить вивчення власне феномену зовнішньої культурної політики. Другий напрям, присвячений аналізу співвідношення понять зовнішня культурна політика та культурна дипломатія, в рамках якого зазначається, що культурна дипломатія є, з одного боку, інструментом практичної реалізації зовнішньої культурної політики, а з другого боку – є частиною публічних технологій з огляду освітні програми та інформаційні впливи. Наголосимо, що розширення суб'єктів міжнародної політики та дипломатії обумовлює виникнення нових форм дипломатії: громадської, спортивної, наукової та інших, які використовуються як інструмент ЗКП. Третій напрям досліджень звертає увагу на зовнішню культурну політику як інструмент м'якої сили держави, який відіграє важливу роль при формуванні та забезпеченні її привабливості на міжнародній арені. В цьому контексті розглядаються різні моделі культурної політики держави та концепції

зовнішньої культурної політики, зокрема концепція культурної глобалізації, вестернізації західного та американського зразка, концепція зіткнення цивілізацій, концепція мультикультуралізму, концепція міжкультурного діалогу. Четвертий напрям розглядає зовнішню культурну політику в контексті її зв'язків з зовнішньополітичними комунікативними технологіями, а саме, розглянуто зв'язок понять імідж, бренд, державний брендінг з поняттям ЗКП.

До другої групи досліджень можна віднести праці з вивчення особливостей реалізації пріоритетів зовнішньої культурної політики у багатосторонньому співробітництві держав світу, які можна розділити на дві частини. Перша присвячена вивченню особливостей забезпечення культурної діяльності ЮНЕСКО як провідної організації, що займається регулюванням питань культури та міжкультурної взаємодії в глобальному масштабі. Друга частина досліджень присвячена особливостям формування культурної політики в рамках ЄС та РЄ, а також дослідженню характерних рис вироблення та реалізації культурної політики на рівні співробітництва європейських країн.

Систематизація широкого кола документів та наукових матеріалів дозволила дійти висновку про недостатнє дослідження впливу культурного чинника на зовнішню політику держави, зокрема феномена ЗКП. На думку автора, спостерігається брак уваги до ролі впливу культурного чинника на зовнішню політику Італійської Республіки. Зокрема не було піддано науковому аналізу питання інноваційних та традиційних інструментів ЗКП, а також її напрямів та форм багатосторонньої співпраці.

Особливістю джерельної бази дослідження є те, що значна увага була приділена аналізу міжнародних документів та документів, що визначають внутрішню політику Італії, а також використанню наукових робіт італійських науковців та функціонерів, які поряд з теоретичними розробками, зосереджують увагу на практичних аспектах реалізації зовнішньої культурної політики Італії.

РОЗДІЛ 2

ЦІЛІ ТА МЕХАНІЗМИ ЗОВНІШНЬОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ІТАЛІЇ

2.1. Стратегічні пріоритети та напрями зовнішньої культурної політики Італійської Республіки

У другій половині ХХ ст. у зв'язку із частою зміною урядів правих та лівих сил при владі характерними особливостями зовнішньої політики Італії стала непослідовність та неузгодженість, відсутність чіткого та довготривалого стратегічного планування. Така ситуація не давала можливості утвердитись державі в якості провідного міжнародного гравця. За визначенням італійського науковця Ф. Андреатта, така ситуація сприяла тому, що положення Італії можна було охарактеризувати як «найменшу з великих країн» або «найбільшу з малих країн» [150].

Ситуацію ускладнював той факт, що поразка у Другій світовій війні та прагнення позбутись стереотипів щодо фашистського минулого сприяли виникненню феномена, який італійський вчений Е. Галлі делла Лоджіа назвав «втрата батьківщини», під яким розумілась втрата громадянами Італії відчуття національної єдності [240]. Вчений звертає увагу, що така ситуація призвела до того, що Італія стала неспроможною чітко окреслити свої національні цілі та інтереси, внаслідок чого, зовнішня політика Італії йшла у фарватері політики її союзників, які цю політику і визначали. Провідний науковець та практик з італійської зовнішньої політики С. Романо з цього приводу зазначає: «уряди повоєнного періоду Італії взагалі відмовились від проведення незалежної зовнішньої політики» [343].

Завершення «холодної війни» і епохи біполярної системи привели до активного обговорення в Італії устрою майбутньої системи міжнародних відносин. Найактивніша дискусія в країні велась навколо «кризи біполяризму» у першій половині 1990-х рр., яка пов'язувалась з осмисленням нового світового порядку та переосмислення ролі Італії в ньому [26].

Необхідно зазначити, що протягом останніх п'ятдесяти років, незалежно від політичної ситуації, основні вектори зовнішньої політики залишалися незмінними. Її головними опорами були атлантизм та європеїзм, з врахуванням ролі Середземноморського напрямку, який в 1990-х рр. розширився за рахунок Балкан. Проте, не зважаючи на незмінність стратегічного курсу, час від часу можна спостерігати посилення ролі одного із згаданих напрямів [26].

Зауважимо, що суттєвою характерною рисою зовнішньої політики Італії є залежність від особистісного фактору. Зазначимо, що з 1994 р. з обранням С. Берлусконі прем'єр-міністром співпраця в межах «балкано-дунайського» напрямку велась в рамках посилення загального атлантичного вектору зовнішньої політики, орієнтуючись на співпрацю із США. Так, за період з 1995 р. до червня 2001 р. при владі в Італії послідовно змінилось п'ять прем'єр-міністрів: Л. Діні, Р. Проді, М. д'Алема, Дж. Амато та С. Берлусконі. Цей період можна охарактеризувати як період позиціонування сучасної ролі Італії у світі, коли головні пріоритети змінювались від європейського напрямку, що передбачав поглиблення європейської інтеграції, до посилення атлантичного співробітництва із США після обрання С. Берлусконі прем'єр-міністром на другий термін у 2001 р.

У 2006 р. з обранням Р. Проді змінилось італо-американське співробітництво, були відкликани італійські війська з Іраку, натомість посилювався європейський вектор та робота в рамках ЄС. Багато авторів використовували саме цей приклад, щоб показати слабкість і нескоординованість італійської зовнішньої політики. Зазначимо, що представники правого центру, зокрема всі уряди Берлусконі, були прихильниками атлантичної позиції та надавали перевагу розширенню ЄС, аніж більш поглибленій інтеграції, і, навпаки, представники лівих сил Р. Проді та М. Монті поряд з дотриманням атлантичної та середземноморської політики приділяли більше уваги європейському напрямку та поглибленню європейської інтеграції і посиленню позицій Італії в ЄС [26].

Е. Летта в період з 2013-2014 р. проводив зважену зовнішню політику, орієнтовану на європейське співробітництво та посилення ролі Італії у Великій вісімці та Великій двадцятці. Політику М. Ренці можна охарактеризувати як дії по всіх напрямках, що передбачало активне співробітництво як із США, Європою, країнами Середземномор'я, так і налагодження зв'язків із Китаєм, Індією, Російською Федерацією. Бажання грати провідну роль та забезпечити інтереси Італії в Середземномор'ї та сприяти вирішенню конфліктів у цьому регіоні засвідчив перший закордонний візит М. Ренці, який він здійснив у Туніс, а президентство Італії в ЄС, яке припало на цей період, сприяло посиленню позицій Італії в Європі.

В наукових колах Італії виокремились два характерні погляди на те, яким чином мала б реалізовуватись зовнішня політика. Прихильники першого на чолі з К. Жан звертали увагу на необхідність активізації зовнішньої політики Італії та здійснення більш активної політики для забезпечення та пропагування національних інтересів [267, р. 171]. Другий напрям представляли науковці на чолі з Ф. Андреатта, які наголошували на тому, що Італія повинна продовжувати політику багатовекторності та підтримки розширення європейських інституцій [150].

В рамках традиційного підходу до зовнішньої політики розглядалось три основні регіональні напрями – атлантичний, європейський та середземноморський. В умовах протистояння з Радянським Союзом активність на цих напрямках взаємно врівноважувалась, і загалом зовнішня політика Італії, незважаючи на різні інтереси на цих напрямках, здійснювалась в рамках глобального протистояння і мала односпрямований характер, хоча і зазнавала більш проєвропейського напрямку, коли при владі були прихильники лівих сил та проатлантичного напрямку, коли провідні позиції займали праві сили. З цього приводу італійський науковець С. Романо зазначає, що у період біполярного протистояння зовнішньополітичний курс Італії, як і інших «середніх держав», був спочатку «односпрямованим», тому постала необхідність визначитись зі шляхами зовнішньої політики [343].

Варто звернути увагу, що, незважаючи на участь в глобальних проектах та ініціативах, таких як Велика сімка, статус країни-засновниці ЄС, самі італійці, через особливості географічного положення, ситуацію в економічній та військовій сфері, характеризують Італію саме як «середню державу», однак, яка бажає відігравати помітну роль на глобальному рівні, і відповідно до цього вже формує свої зовнішньополітичні пріоритети. Дослідник міжнародних відносин М. Гілберт звертає увагу на проблему політичного позиціонування Італії в міжнародній системі ієрархії держав. Він зазначає, що роль Італії залежить від рівня влади та повноважень, якими вона володіє, та від витрат і переваг, які з цього випливають: роль Італії завжди була «найменшою з великих країн» [242, р. 237]. Зазначимо, що роль Італії відчутно залежить від її репутації, а саме формального визнання цього статусу міжнародною спільнотою. Дж. Маммарелла говорить, що Італія має так звану «вирішальну вагу», під якою розуміється те, що підтримка Італією того чи іншого питання, або заняття нею певної позиції має вирішальне значення для кінцевого варіанту вирішення справи. Він зазначає: «Ми ще не досягли статусу протагоніста, однак протагоністи не можуть діяти без Італії» [297].

Нові історичні реалії спонукали Італію шукати шляхи виходу на нові зовнішньополітичні орієнтири. Було визначено низку проблем, до вирішення яких повинна приєднатися й Італія: це протиріччя між «багатою Північчю» і «бідним Півднем», які змінили конфлікти між Заходом і Сходом; необхідність розвитку діалогу між цивілізаціями, а також пошук оновлених правових принципів світової політики, які вже не могли регулюватись лише рамками Статуту ООН. Також необхідно було визначитись із політикою щодо нових глобальних гравців на чолі із США, а також щодо ЄС, Росії, Китаю та інших гравців.

На початку 1990-х рр. було оприлюднено доповідь «Довга тінь Ялти», в якій міністр закордонних справ Дж. Де Мікеліс висунув концепцію подолання «бар'єру кордонів» як лейтмотиву італійської зовнішньої політики, яка повинна була привести до зламу Ялтинско-Потсдамського післявоєнного

світоустрою [209, р. 92–93]. Політичні кроки Італії були спрямовані на подолання біполярної логіки в Європі. Це відобразилось в політиці на Балканах та в Центральній Європі і було пов'язане з посиленням італо-югославських контактів в кінці 1980-х рр. і проектом «Адріатичної ініціативи», а також оформленням регіональної групи держав, яка потім отримала назву «Центрально-Європейська ініціатива» [2].

У вересні 1989 р., виступаючи в комісії з закордонних справ Палати депутатів італійського парламенту, Дж. Де Мікеліс виділив три регіональні географічно обумовлені напрямки для активізації італійської політики на європейському континенті. Перший – «балкано-дунайський», вздовж якого планувалося здійснювати італійський вплив на країни колишньої Організації Варшавського договору; другий – середземноморський; третій – «гальський», що передбачав вплив Італії на країни Західної Європи та ЄС в цілому [209, р. 93].

Суттєві зовнішньополітичні зміни в країні співпали з ескалацією конфліктів на Балканах на кордоні з Італією. Тому головним елементом її нової зовнішньої політики стала участь у врегулюванні балканської кризи. Один з найвідоміших італійських науковців у сфері політології та геополітики Л. Карачоло в цьому зв'язку підкреслює зміну стратегічних пріоритетів Італії після закінчення «холодної війни» [172]. Середземноморський басейн перестав бути можливим театром військових дій в разі війни між країнами НАТО і ОВД, з іншого боку, зросло значення Балкан як у військовому, так і в інфраструктурному плані, що підсилило чутливість Італії до будь-яких проявів нестабільності в регіоні [172].

Сприйняття світової політики крізь призму цих конфліктів сприяло поширенню у наукових колах Італії концепції «балканізованого» світу, в якому Італії відводилася активна роль. Такий світ вимагав адаптації до його викликів з боку «середньої держави» [2, с. 25]. Відповідно окрім врегулювання на Балканах, в 1990-2000-ті рр. Італія намагалася зробити свій внесок і в процес близькосхідного врегулювання.

Зміни в світі сприяли переосмисленню глобальних інтересів: Італія усвідомила необхідність більш активних і автономних дій у світі, було заявлено про плани перетворення її в «протагоніста» – головного гравця європейської та світової політики. На той час міністр закордонних справ Л. Діні 8 червня 2000 р. заявив, що біполярний світ змінився «на світ протагоністів» (головних акторів). Концепція «належності до світових акторів» лягла в основу зовнішньої політики Італії. Крім неї ряд італійських експертів пропонували ще кілька ідей, які тією, чи іншою мірою, обґрунтовували італійську зовнішню політику. Італійський експерт Л. ді Камерана висунув тезу про те, що Італія отримала перемогу у «холодній війні», оскільки вона отримала нові можливості діяльності у світі [221]. З цією метою Італія повинна була позиціонувати себе як впливову європейську державу, це, крім економічного та політичного чинника, змушувало змінювати і образ та загальне сприйняття культури держави. К. Жан розвинув ідею про те, що в сучасному світі «середня держава» або повинна ставати глобальною, або вона взагалі перестане бути «середньою державою». Відповідно, і її інтереси повинні вже не концентруватися на регіональних аспектах, а бути розкидані по всьому світу, подібно «шкурі леопарда» [266].

Політика підтримки «другої Італії» пов'язана із впровадженням вже зазначеної ідеї «леопардової шкури» К. Жана, полягала в забезпеченні італійських інтересів по всьому світу. Італійські громади за кордоном виявились дієвим інструментом забезпечення державної політики, особливо в країнах Латинської Америки. За даними Л.І. ді Камерана, 40 % населення Аргентини – це нащадки італійських переселенців [220], що обумовило включення проблем італійської діаспори за кордоном до пріоритетів зовнішньої політики Італії в кінці 1990-х на початку 2000-х рр.. Зокрема італійські громади почали сприймати як «провідників» інтересів Італії. Також було запроваджено посаду міністра у справах італійців за кордоном.

Ще одна концепція розвитку зовнішньої політики Італії пропонувала Італії перетворитися в «торгову державу» (trading state), яка не займається світовою політикою, але концентрується виключно на фінансових і торгових

питаннях. З цією метою знаходили історичні паралелі, пов'язані з діяльністю італійських морських республік Генуї і Венеції в Середні віки і ранній Новий час. Інший сценарій передбачав «французький шлях». Тобто перетворення Італії в «європейську державу голіського типу», що означало прагнення грати більш вагому роль в європейській і світовій політиці, при цьому не допускаючи розмивання суверенітету Італії з боку міжнародних інститутів і режимів, інтеграційних об'єднань. Ще один сценарій мав на меті більш активне включення Італії в багатосторонні політичні проекти, прийняття на себе широких міжнародних зобов'язань, і, відповідно, курс на залучення в інтеграційні процеси [2 ст. 87].

Пасивність і несамостійність італійської дипломатії виявлялася ще в так званій «політиці сидіння». Як зазначив С. Сільвестрі прагнення Італії головним чином полягало в тому, щоб зайняти місце на якомога більшому числі міжнародних форумів, об'єднань і груп для того, щоб продемонструвати свою причетність до ухвалення серйозних міжнародних рішень без реальної участі у їх підготовці та реалізації [353р. 75].

Незважаючи на всебічну критику, курс на активізацію зовнішньої політики було покладено в основу практичної діяльності італійського зовнішньополітичного відомства. Італійська політика не зводилась тільки до врегулювання конфліктів, а й була спрямована на досягнення інших «глобальних» цілей [26]. Ці аспекти отримали своє відображення в італійській науковій політичній думці. Посилення процесів та інститутів глобального регулювання призвело й до підвищення уваги італійських експертів до діяльності структур ООН, що співпало і з інтенсифікацією спроб Італії в 1990 - ті рр. посилити своє місце в Раді Безпеки ООН. При цьому, як і політичні кроки з цього питання, так і їх експертна аргументація йшли у двох напрямках. Перший був пов'язаний з розширенням кола постійних членів РБ ООН і включенням в нього Італії. Другий підхід, який оформився, зокрема в офіційних італійських пропозиціях щодо реформи РБ ООН 1993 і 1998 рр., полягав у зміні процесу обрання непостійних членів РБ. Сенс його

полягав у визначенні на 10-15 років досить вузького кола країн (25-30 держав) з регіонів, найбільш значущих з точки зору їх економіки і найбільш активних у миротворчій діяльності ООН. Ці країни згрупувалися б у субрегіональні «трійки», і в рамках цих «трійок» відбувалася б їх ротація в РБ. Все це дозволило б цій групі країн (куди, імовірно, мала б належати й Італія) засідати в РБ ООН раз на три роки [2, с. 37].

Італія використовувала свою участь у Великій сімці для посилення власних міжнародних позицій, зокрема важливим аспектом стала політика сприяння розвитку. Після того, як країни Великої сімки проголосили свій план допомоги бідним країнам світу, ця тема стала активно обговорюватися і в Італії. Як зазначає Р. Мазейра: «ця ініціатива стала порівнюватися за своїм значенням з американським «планом Маршалла» після Другої світової війни. З метою її розвитку висувалися ідеї більш амбітного глобального проекту – так званого «Плану світового сталого розвитку»» [303, р. 13]. Суть його полягала в перерозподілі 1-3% ВВП розвинених країн світу на потреби політики розвитку. На додаток до цього розвинені країни повинні були б серйозно лібералізувати свою торгівлю з країнами третього світу, зокрема усунути протекціоністські бар'єри на імпорт продукції з бідних країн. Незважаючи на всі зазначені спроби відігравати значну роль у світовій політиці, велика кількість італійських науковців піддавала сумнівам ці ідеї через ряд внутрішніх проблем, пов'язаних з високим рівнем корупції, економічними проблемами та негативним образом країни на кінець 90-х початку 2000-х рр. [239].

Аналіз підходів та концепції зовнішньої політики Італійської Республіки дозволяє виокремити її такі характерні риси: по-перше, надто відчутний вплив внутрішньої нестабільної політики на зовнішню; по-друге, непослідовність зовнішньої політики через часту зміну урядів правих та лівих сил; по-третє, постійна зміна зовнішньополітичних пріоритетів, що проявляється у відсутності виражених стратегічних, чітких, довготривалих цілей; по-четверте, характерною рисою зовнішньої політики Італії є її небажання опинитись в міжнародній ізоляції, наслідком чого є активна діяльність, спрямована на

забезпечення участі в міжнародних інтеграційних утвореннях. З цього приводу італійський вчений Дж. Спатафора зазначає: «Фундаментальною рисою зовнішньої політики Італії є страх опинитись в ізоляції. Італії потрібна не лише стабільна система, вона хоче бути причетною до великих країн, через страх бути недопущеною до важливих міжнародних процесів» [360]. Зазначені особливості сприяють тому, що зовнішня політика Італії носить реактивний та опортуністичний характер, що проявляється як реакція на дії зовнішніх акторів, і, відповідно, до змін зовнішнього середовища вже в пошуках можливих шляхів відповіді.

Нові умови, в яких опинилась Італія після інституалізації європейської інтеграції та оформлення нового світоустрою, вимагали змін і у самій державі. З метою забезпечення нового курсу зовнішньої політики, Італія постала перед необхідністю реформування зовнішньополітичних інститутів. Важливим аспектом активізації зовнішньої політики Італії стала її економічна складова. Все більше уваги почали приділяти ідеї формування так званої «світо-системи». При цьому італійські експерти зазначали і більш чітку координацію лобістської діяльності не тільки з боку великих компаній, але і з боку асоціацій малого та середнього бізнесу.

Поряд з цим, в Італії висловлювалися побоювання того, що італійські промислові компанії, як правило, залишаються осторонь від великих європейських проектів ЄС, що також негативно впливає на положення Італії в нових умовах. У цьому зв'язку висувалися пропозиції про те, що Італія повинна проводити більш скоординовану і наполегливу зовнішньоекономічну, експортну та інвестиційну політику по всьому світу, а також ідеї перетворення Італії в «геоекономічного» актора щодо країн, що розвиваються. Експерт Ф. Коссаті звертає увагу на те, що з метою підвищення ефективності держави необхідно було реформувати державні інститути [193].

Важливо зауважити, що в 2000-і рр. відбулося посилення впливу на зовнішню політику Італії з боку недержавних акторів, зокрема, як бізнес-структур, так і неурядових організацій. Насамперед, це стосувалося

католицьких структур, що брали участь у миротворчих місіях, таких, як громада Сант-Еджидіо. Італійський експерт та політик М. Джиро в цьому зв'язку підкреслює, що ідеологічна основа міжнародної активності громади базується на ідеї «універсалістського та екуменічного духу» Римської католицької церкви [247, р. 90]. Такий підхід дозволяє громаді проводити значну транскордонну діяльність. З іншого боку, як неурядова організація, громада Сант-Еджидіо більш гнучка й вільна у своїй діяльності, оскільки не зобов'язана чітко слідувати інтересам міждержавних відносин.

Зміна бачення розвитку світу та завдання посилення ролі Італії вимагали нових інструментів. Одним з таких інструментів стало збільшення використання зовнішньої культурної політики та «м'якої сили» Італії. З розвитком концепції належності до світу протагоністів головним завданням культурної дипломатії Італії XXI ст. стало формування іміджу передової держави Європи [23]. Як зазначив Голова Національної комісії Італії при ЮНЕСКО Дж. Пульзізі: «Не маючи можливості заявляти про себе як про економічну «суперсилу», Італія визнається більшістю країн світу як «культурна суперсила», тому, відштовхуючись від цього, країна розвиває свою зовнішню культурну політику» [335].

Зовнішня культурна політика Італії визначається, головним чином, її географічним положенням. Розташовуючись на перехресті шляхів між Середземномор'ям та Південною Європою, її міжнародна діяльність спрямована на налагодження взаємозв'язків між різними культурами та цивілізаціями. Саме через необхідність знаходження спільних точок дотику, культура Італії протягом століть вбирала в себе найкращі надбання культури Середземномор'я та Сходу, поєднуючи їх із європейськими особливостями, щоб потім самій стати взірцем для наслідування. Як середня європейська держава, вона активно намагається застосовувати культуру у своїй зовнішній політиці.

Необхідно звернути увагу на той факт, що характерною особливістю культурної політики, і, відповідно, зовнішньої культурної політики Італії є те, що після Другої світової війни, через негативні наслідки поширення та

пропаганди фашистської агітації, Міністерство народної освіти було ліквідовано, його функції розподілені між іншими міністерствами, а практичні заходи зі збереження пам'яток культури були передані на рівень регіонів у 1971 р. [195, р.3]. Найбільш відчутні зміни в культурній політиці Італії відбулись у 1998 р., коли вперше після краху фашистського режиму, законом №368 від 1998 р. було засновано єдине Міністерство культури, яке б займалося питаннями культури [215]. Варто зазначити, що в цьому законі були визначені основні цілі сучасної культурної та зовнішньої культурної політики Італії, зокрема, які полягають у захисті та забезпеченні культурної спадщини; пропагуванні читання книжок та бібліотек, підтримці та збереженні міської архітектури на належному рівні; пропагуванні культурних заходів, звертаючи особливу увагу на художні та візуальні види мистецтва, кінематограф; підтримці артистичних пошуків та інноваційного розвитку, поширенні італійської культури та мистецтва за кордоном [215].

Тоді ж у 1999 р. було прийнято закон № 490 від 1999 р., який отримав назву Єдиний акт [168]. Єдиний акт поєднав у собі положення всіх нормативно-правових актів, які ще з 1939 р. регулювали відносини у сфері культури. У Єдиному акті міститься визначення мети державної політики у сфері культури, окремий наголос робиться на понятті «культурні цінності», що лежить в основі культурної політики Італії. Важливо наголосити, що в цьому законі зазначено, що саме на державу покладені функції з захисту та пропагування культурних цінностей, що передбачає активне застосування інструментів зовнішньої культурної політики.

Основи зовнішньої культурної політики визначені в головному документі країни, так, відповідно до положень статті 9 Конституції Італії «Республіка сприяє розвитку культурного та науково-технічного співробітництва з іншими державами. Захищає та зміцнює історичну та художню спадщину нації» [62].

Прем'єр-міністр С. Берлусконі сприяв започаткуванню та провадженню комплексного підходу до просування економіки, культури і науки Італії за кордоном, включаючи координацію МЗС регіональних і територіальних

ініціатив в цій галузі, що отримало втілення в концепції «системо-країна» як сукупності всіх інститутів країни – виробничих, бюрократичних, економічних, наукових, технологічних, культурних, покликаних співпрацювати у сфері міжнародної діяльності [43]. Взаємодія і співпраця між ними дозволяє ефективно реагувати на кон'юнктуру світового ринку, максимально підкреслюючи привабливість бренду «made in Italy», і того, що складає італійську «м'яку силу» [390].

Характерною особливістю Італії є той факт, що в країні не існує єдиного державного акту (як наприклад у ФРН), який би визначав особливості здійснення зовнішньої культурної політики Італії. Положення про важливість провадження зовнішньої культурної політики містяться в окремих документах, які регулюють питання внутрішньої культурної політики, в двосторонніх та багатосторонніх міжнародних документах, в програмах та виступах політичних діячів. Зовнішню культурну політику здійснює МЗС у співпраці з Міністерством спадщини, культурної діяльності та туризму, яке не має у своїй структурі відділу закордонного співробітництва, Міністерством економічного розвитку [25]. Зазначимо, що на національному рівні так само не існує єдиного визначення поняття «культура», натомість, Італія активно долучається до участі в міжнародних проектах щодо вироблення спільного розуміння поняття «культура», зокрема через співпрацю з метою вироблення рамкового Документа ЮНЕСКО із культурної статистики, участь в робочій групі ЄС Євростат з питань культурної статистики та програмах ESSnet Культура [195].

Нова концепція «системо-країни» була сформована, і отримала розвиток в програмному документі МЗС Італії «Нова Фарнезіна на службі «системо-країни»» після реформування Фарнезіни у 2010 р. та нових ініціатив 2013 - 2014 рр. [212; 286]. Наголосимо, часто Міністерство закордонних справ Італії має назву Фарнезіна, від назви палацу, в якому з 1959 р. і перебуває саме відомство. Зазначимо, що функції з просування та формування привабливого іміджу країни, зокрема через інформування громадськості з політики Італії у сфері охорони і пропагування культурних пам'яток та спадщини, покладені на

Генеральний департамент з просування ідеї «системо-країни» МЗС Італії [212; 286].

Сучасна стратегія МЗС Італії розглядає культуру як привабливий актив, який необхідно використовувати з метою задоволення поставлених країною завдань. Голова Сенату П. Грассо зазначив, що «культуру варто розуміти не лише як спосіб самопізнання та ідентичності, але і як засіб пізнання інших. Ми повинні навчитися розглядати культуру як реальний економічний актив, який при правильному управлінні може примножувати багатство, забезпечувати робочі місця, забезпечити можливості для зростання в багатьох регіонах світу» [249].

В зазначеному документі «Нова Фарнезіна на службі «системо-країни»» визначені стратегічні пріоритети політики «м'якої сили» Італії: нарощування торговельного та економічного співробітництва з країнами, що розвиваються; посилення позицій італійських підприємств за кордоном; поширення італійської культури й італійської мови в світі [280]. Загальними пріоритетами зовнішньої культурної політики Італії можна назвати: поширення італійської культури та мови; зміцнення зв'язків між культурою та економічною діяльністю за кордоном (особливо у галузях моди, дизайну, технологій та астрономії); сприяння посиленню співпраці між державним та приватним сектором.

Відмітимо, що успішне втілення стратегії «системо-країни» Італії повинно мати відповідний культурний потенціал, а фінансування культурної сфери пропорційно відображає зацікавленість держави в реалізації загальної концепції пропагування країни. Зауважимо, що незважаючи на декларативні заяви, в Італії на початку XXI ст. спостерігались серйозні проблеми з фінансуванням цієї галузі. У 2012 р. з метою покращення ситуації за підтримки профспілки у сфері культури, було розпочато кампанію під гаслами «Немає культури, немає розвитку», спрямовану привернути увагу до проблем в культурній сфері, зокрема щодо недофінансування [321]. Дана ініціатива мала позитивні наслідки: за ініціативи митців, громадських діячів та державних

представників було організовано Генеральні штати культури – майданчик для обміну ідеями та вироблення шляхів вирішення проблем. З цього питання Президент Республіки Дж. Наполітано відзначив недостатній рівень залучення держави до проблем культурного сектору, що сприяло збільшенню рівня уваги збоку держави до зазначених проблем.

Зовнішня культурна політика в період правління урядів М. Монті, Р. Проді, Є. Летта не зазнала серйозних змін і проводилась в рамках забезпечення «системо-країни». У 2013 р. міністр зі спадщини та культурної діяльності М. Брей та його наступник Д. Франческіні, кожен у своїх програмах, щодо пріоритетів культурної політики, зазначили важливість вирішення проблем культурного сектору та необхідність міжнародної співпраці з метою покращення ситуації [195]. Це сприяло тому, що у 2013 р. було прийнято постанову «Про значення культури» 122/2013, а у 2014 р. закон 106/2014, які містили положення про збільшення фінансування та забезпечення підтримки всіх галузей культури на належному рівні, з метою їх ефективного функціонування, та, відповідно, забезпечення їх діяльності, в тому числі з метою міжнародної міжкультурної взаємодії [217]. Головну відповідальність за реалізацію поставлених завдань, було покладено на Міністерство спадщини, культурної діяльності та туризму.

Зазначимо, що з метою практичного покращення позицій Італії, як у сфері внутрішніх, так і зовнішніх відносин в межах ініціативи «системо-країни», у 2013 р. уряд Італії, на чолі з Е.Летта, започаткував проект «Орієнтир – Італія» («Destinazione Italia»). В рамках цього проекту, урядом було розроблено постанову № 145 від 23 грудня 2013р. про програму, яка передбачала здійснення заходів, з метою покращення привабливості Італії, залучення фінансових інвестицій та пропагування бренду «зроблено в Італії» [25, 328]. У лютому 2014 р. ця програма отримала схвалення Сенату, шляхом прийняття закону № 1299 «Щодо прийняття плану заходів з втілення «Орієнтир – Італія» («Destinazione Italia»)» [189]. Експертами з різних сфер діяльності було розроблено проект постанови уряду «Про затвердження плану заходів з

виконання програми «Орієнтир – Італія» («Destinazione Italia»), в якому містилось 50 пропозицій стосовно сфер її практичної реалізації. Головна увага в даному документі була приділена практичним заходам з покращення економічної привабливості італійських підприємств. Зокрема, було заявлено про необхідність врахування культурного чинника, пропагування культурної спадщини, туристичної привабливості, зроблено наголос на необхідності збільшення проведення заходів з пропагування культури Італії та самої країни Італії, які б практично втілювались через збільшення тематичних ярмарок, виставок, концертів [328].

Зазначимо, що з метою посилення зовнішньої культурної політики та культурної присутності Італії у світі, були запропоновані наступні практичні кроки: стимулювати створення спеціальних приватних фондів з метою підтримки культурних інституцій різного характеру, шляхом надання податкових пільг таким установам; сприяти покращенню привабливості музеїв шляхом використання новітніх технологій в роботі закладів, оцифровці експозицій та створення он-лайн виставок; розробити можливість використання об'єктів, які не представляють високу цінність, і, які знаходяться у фондах музеїв, з метою пропагування італійської культури та міжнародного співробітництва; створити умови та розробити програми пропагування культурної привабливості Італії, через сприяння проведенню в італійських містах міжнародних заходів; на провадження програми ЄС «Культурна столиця» було вирішено започаткувати ініціативу «Культурна столиця Італії»; сприяти покращенню доступу до творчої та музичної освіти, з метою підвищення престижу цього сектору; розробити програми освіти для представників інших країн в Італії, особливо для вихідців з країн Середземномор'я, з метою налагодження зв'язків з елітою цих країн; сприяти залученню студентів з інших країн, шляхом надання стипендій для навчання; посилити програми наукової співпраці, особливо з країнами Середземномор'я [328]. Наголосимо, що зазначені заходи відповідають

практичним напрямом зовнішньої культурної політики, за якими відбувається пропагування «системо-країни» Італії.

Продовжуючи діяльність в рамках згаданих ініціатив, з метою пропагування бренду «зроблено в Італії», 11 листопада 2014 р., було прийнято закон № 164, в якому стаття 30 «Про пропагування бренду «зроблено в Італії» та заходи з залучення інвестицій», передбачала посилення міжнародної діяльності Італії, з метою пропагування цілого комплексу країни, шляхом сприяння якомога широкому представленню італійських товарів та культури на міжнародних виставках та форумах за кордоном [286].

У 2015 р. Міністерством економічного розвитку у співпраці з Міністерством закордонних справ та розвитку було прийнято постанову щодо затвердження плану заходів, з метою пропагування привабливості Італії та поширення бренду «зроблено в Італії», який складається з 10 пунктів, і крім економічних ініціатив, передбачав практичні заходи щодо поширення привабливості італійської культури та товарів, зроблених в Італії [329]. Наголосимо, що, пропагуючи економічну привабливість держави та бренд «зроблено в Італії», згадані нормативно-правові акти грають важливу роль в практичному забезпеченні реалізації деяких напрямів зовнішньої культурної політики.

На сьогодні збільшення інвестицій у сферу поширення культури, збереження культурної спадщини, починає давати свої перші плоди. З економічної точки зору спостерігається зростання доходів держави від культурного туризму. Поряд з цим під впливом вражень від побаченого і почутого у свідомості іноземців формується і позитивний імідж Італії як країни в цілому. За міжнародними дослідженнями з привабливості країн, зростає міжнародний інтерес не лише до культури Італії, але й до товарів, послуг, моди та іншого. В 2013 р. за даними міжнародного дослідження з ефективності використання «м'якої сили» Італія покращила свої позиції, піднявшись з 14 на 10 місце [357]. За іншим дослідженням «Міжнародний рейтинг Анхольта» Італія посідає 7 місце з 50 серед найбільш успішних брендів [152].

У 2015 р. зовнішня культурна політика отримала новий поштовх для розвитку. 25 листопада 2015 р. прем'єр-міністр Італії М. Ренці заявив про необхідність збільшення витрат на сферу культури, кібер-безпеки та відродження культурних околиць міст, з метою підвищення культурної привабливості Італії. Він заявив: «витрачання кожного євро на безпеку та військову силу повинно бути врівноважене такими ж витратами на культурний сектор». Для пропагування культури серед італійського населення було запропоновано виділяти студентам додаткові 500 євро за умови використання їх з метою підтримки культури: відвідання театрів, музеїв, виставок, участь у культурних проектах [376]. Така ситуація свідчить про зростання інтересу держави до практичної реалізації не лише внутрішньої, але й зовнішньої культурної політики.

У 2016 р. відбулось доктринальне оформлення зовнішньої культурної політики. Під час зустрічі з керівниками італійських Інститутів закордоном Міністр закордонних справ Італії А. Альфано представив нову інноваційну стратегію пропагування італійської культури за кордоном, яка отримала назву «Жити по-італійськи». Міністр зазначив: «пропагування італійської культури – є стратегічним компонентом зовнішньої політики Італії, який полягає в підтримці діалогу, інновацій, соціального та економічного розвитку» [148].

Дана стратегія була розроблена МЗС у співпраці з Міністерством спадщини, культурної діяльності та туризму, спільнотою Данте Аліг'єрі та медіахолдінгом RAI. Сферами її стратегічних пріоритетів виступають сучасне мистецтво, кінематограф, археологія, дизайн, виноробна справа та гастрономія, інтернаціоналізація музеїв, університетів і туризм. В рамках її впровадження перед культурними центрами та дипломатичними установами поставлено завдання пропагування позитивних сторін та переваг Італії у зазначених сферах. Її основною метою є висвітлення зусиль, спрямованих на розвиток та пропагування краси на кожному рівні суспільного життя. В рамках цієї стратегії, не зважаючи на заходи жорсткої економії, які проявлялись у скороченні фінансування пропагування культурної сфери в попередні роки,

передбачено поетапне збільшення витрат на пропагування культурної сфери та Інститути культури: 20 млн. євро у 2017 р., 30 млн. євро у 2018 та 50 млн. євро у 2019 р. Зазначимо, що на 2015-2017 рр. передбачено понад 5 тис. заходів у сфері культури за кордоном, зокрема понад 1300 в рамках проведення Першого тижня італійської кухні, ініціативи аналогічної Тижню італійської мови за кордоном [156].

Щорічно Інститут міжнародних відносин – неприбуткова науково-дослідна організація, що працює за підтримки МЗС Італії, робить доповіді щодо розвитку, напрямів та результатів реалізації зовнішньої політики Італії. Крім того, в поточних документах, з приводу актуальних проблем міжнародних відносин у співпраці з іншими відомими дослідницькими центрами, викладені основні перспективні напрями зовнішньої політики Італії, проведений їх скрупульозний аналіз [263].

Враховуючи вищезазначене, можна виокремити ряд пріоритетів зовнішньої політики Італії на глобальному, регіональному та національному рівнях. Безпосередньо, пріоритетами зовнішньої культурної політики Італії на глобальному рівні є підтримка безпеки та миру у світі, з метою посилення міжнародної співпраці, попередження конфліктів на релігійному, культурному, етнічному рівнях, збереження культурного розмаїття, через розвиток та пропагування власної культури, ідеї «системо-країни» та участь у спільних глобальних проектах ЮНЕСКО та Великої сімки.

На регіональному рівні пріоритетами зовнішньої культурної політики Італії є побудова та підтримка взаємовигідних партнерських відносин з оточуючими її акторами, шляхом створення спільного культурного простору в межах регіональних інтеграційних утворень, таких як РЄ, ЄС та інших регіональних проектах в Середземномор'ї та інших частинах світу, в яких важлива увага приділяється підтримці та збереженню культурного розмаїття, на основі взаємодії широкого кола національних культур, поширенню італійського способу життя, італійської мови та культури.

На національному рівні головними пріоритетами культурної політики Італії є збереження та пропагування національної культурної та археологічної спадщини Італії, що є віссю, на якій тримається культурна політика країни, підтримка художніх та сценічних видів мистецтва, науки, освіти, книговидання, сучасної культури та мистецтва, з метою представлення цілого комплексу «системо-країни» Італії.

Серед основних форм міжнародного культурного співробітництва Італії доцільно виділити багатостороннє культурне співробітництво в рамках ЮНЕСКО (головним напрямом тут є співпраця щодо збереження та пропагування культурної спадщини), Ради Європи та ЄС (де Італія робить наголос на розвитку європейських політик та спільних проєктів) та двостороннє співробітництво (через діяльність інститутів культури та двосторонні культурні договори та протоколи про співпрацю між країнами) [25].

Зазначимо, що зацікавленість національних інтересів Італії за географічною складовою, чітко відображена в пріоритетних географічних напрямках і сучасної зовнішньої культурної політики Італії, які спрямовані наступним чином: 1) співпраця в рамках ЄС; 2) співпраця з країнами Східної Європи; 3) налагодження міжкультурного діалогу з країнами Середземномор'я; 4) посилення зв'язків з латиноамериканськими країнами; 5) робота з колишніми колоніями на території Африки; 6) співробітництво зі США [25].

Кожен з зазначених напрямків здійснюється в рамках поширення ідеї «системо-країни» та має власні особливості, хоча вони й не закріплені на інституційному рівні. Співпраця в рамках ЄС здійснюється переважно в межах спільних програм з реалізацій культурних проєктів ЄС. Політика щодо співпраці з країнами Східної Європи, головним чином, робить акцент на поширенні вивчення італійської мови та пропагуванні культурних цінностей Італії, шляхом проведення культурних заходів різного спрямування – концертів, виставок, семінарів, акцент робиться на залучення до італійського культурного простору. В країнах Середземномор'я увага звертається на налагодження міжкультурного діалогу, розвиток вивчення мови, допомогу в

проведенні наукової роботи; особлива увага приділяється роботі спільних археологічних місій та наслідуванні елементів моделі зі збереження об'єктів культурної спадщини за італійським зразком. В країнах Латинської Америки робота ведеться по лінії співробітництва в рамках діяльності Італо-Латиноамериканського інституту – головної установи, яка з 1966 р. координує активну співпрацю в культурній, науковій та освітній сфері з країнами регіону та з осередками мігрантів етнічних італійців. Наголосимо, що це дуже актуально для Аргентини, Мексики, Бразилії, де рівень етнічних італійців складає до 30 % населення, крім того, активну роль тут відіграють міжуніверситетські обміни та проекти з викладання італійської мови для робітників великої кількості спільних з місцевими італійських підприємств. В колишніх колоніях Італії у Лівії, Сомалі, Еритерії, Ефіопії програми освітніх, культурних та наукових обмінів спрямовані на підтримку зв'язків з колишньою метрополією. Співпраця з США ведеться по лінії діаспори, міжуніверситетських обмінів та пропагування італійського проекту «системо-країни» в різних сферах життя, від моди до промисловості [25, 27].

З метою забезпечення більш ефективної зовнішньої культурної політики у 2013 р. МЗС було створено консультативну групу з поширення італійської мови та культури [268]. У листопаді 2015 р. група розробила трирічні програми на 2015-2018 рр. щодо поширення італійської культури та мови на трьох перспективних географічних напрямках: регіон Середземномор'я виділений як важливий напрямок активного культурного впливу Італії, а Китай та Балкани представлені як головні напрямки, на які повинна бути спрямована активна політика з поширення та пропагування італійської мови

Посилення акцентів щодо зазначених регіонах свідчить про нову зміну регіональних пріоритетів Італії. Підвищення економічної та політичної ролі Китаю у світі зумовлює необхідність налагодження продуктивних культурних відносин між державами. В липні 2013 р. за ініціативи основних університетів Італії, що спеціалізуються на дослідженні країн Сходу – Фоскарі у Венеції, Оріентале в Неаполі та Універсіта дел'ї студії в Римі, за сприяння посольства

Італії у Пекіні, Торгової палати Китаю, Фондації Італія-Китай та університету Конфуція у Венеції, було започатковано освітню програму взаємного стажування в рамках підготовки магістрів з управління, що спеціалізувалися б на керівництві підприємств, що здійснюють свою політику в рамках ведення бізнесу в Китаї [177]. Ця ініціатива запроваджена спеціально з метою більш тісної співпраці та позитивно відображається на економічних та дипломатичних відносинах між країнами.

Варто зазначити, що з огляду на особливості культурного багатства Італії, та його використання в інтересах держави на міжнародній арені, основні принципи культурної політики на зазначених напрямках передбачають активне пропагування італійської привабливості Італійськими культурними центрами: заходи спрямовані на просування туристичної привабливості Італії, дії щодо розбудови мережі викладацьких закладів італійської мови, співпрацю між приватним та державним сектором у сфері культурного співробітництва та захист і пропагування культурної спадщини [24, 207]. Дослідження світових ЗМІ виявило, що основу привабливого іміджу Італії складає уявлення про неї як країну з багатою культурною та історичною спадщиною. За даними фонду Онлус дослідження іміджу Італії в інших країнах виявило, що темам виставок, концертів, кінопрем'єр, фестивалів та інших культурних подій присвячено приблизно 30% публікацій; теми моди, дизайну і гастрономії привертають 25% уваги ЗМІ; ще 20% публікацій присвячено туристичній привабливості історичних місць і красі природи Італії [272].

В сучасному глобалізованому світі конкуренція виходить за межі поодиноких компаній і включає в себе окремі виробничі системи. Єдиний шлях для італійських компаній утвердитися на світовому ринку полягає у позиціонуванні себе як єдиної системи, яка розділяє та пропагує спільні культурні та естетичні привабливі цінності та італійські традиції. На сайті МЗС Італії зазначено, що Генеральний департамент з пропагування «системо-країни» розробив рекомендації щодо основних напрямів, за якими повинно відбуватись пропагування культури дипломатичними установами та Інститутами культури

за кордоном: дизайн, археологія та збереження культурної спадщини, підтримка виставок італійських музеїв у світі та міжнародного співробітництва в цьому напрямку, пропагування сучасного італійського мистецтва, підтримка італійської мови, підтримка талановитої молоді з-за кордону, яка бажає навчатись та працювати в Італії, пропагування італійської кухні, шляхом започаткування тижня італійської кухні, підтримка культурного туризму, сприяння розвитку та міжнародного пропагування італійських культурних індустрій, пропагування науки та освіти, особливе культурне, наукове, освітнє співробітництво в Середземномор'ї, сприяння загальному забезпеченню роботи італійських фірм за кордоном [23, 280].

З огляду на те, що зовнішня політика Італії відбувається в рамках впровадження ініціатив з покращення позицій Італії на міжнародній арені, що передбачає залучення до цього процесу всіх інститутів держави та приватного сектору, а саме впровадження «системо-країни», зовнішній культурній політиці відводиться важлива роль з формування привабливого образу держави. Голова Національної комісії Італії при ЮНЕСКО та ректор Вільного університету комунікацій Дж. Пульзізі представив три головні макросектори для роботи з ефективного втілення ідеї «системо-країни» [335].

Перший – це медіа та інтернет простір. Він звертає увагу на необхідність визначення слабких сторін Італії в сфері інтернету та медіа-реклами країни, і, відповідно, визначення стратегії з їх посилення та реформування. Важливе значення відводиться пропагуванню «дистанційної освіти» та поширення культурних і освітніх цінностей на прикладі співпраці консорціуму Неттуно та Треккані (пов'язаний із видавництвом та розробкою енциклопедичних видань), які за допомогою освітніх та культурних програм на телебаченні та в інтернеті поширюють інформацію про італійську культуру та цінності [335, р. 16].

Другий – пов'язаний з якістю освіти дітей мігрантів, кількість яких зросла з 50 тис. до 800 тис. та освіти мігрантів [335, р. 16]. Отже, постає необхідність ефективної роботи з молоддю, з метою сприяння формування в них

позитивного сприйняття Італії, яке вони транслюють та передають своїм громадянам.

Третій сектор спрямований на співпрацю та підтримку політичними ініціативами та установами приватного сектору в роботі із поширення та пропагування за кордоном «системо-країни». Як позитивний приклад наводиться указ уряду про зменшення на 65 % від оподаткування строком на три роки приватних організацій та компаній, які працюють у сфері поширення культури та культурних цінностей[335, р. 17].

Основним інструментом реалізації зовнішньої культурної політики та «м'якої сили» Італії є культурна дипломатія, яка має на меті поширення італійської культури за кордоном, популяризацію італійської мови і способу життя. Розуміння необхідності посилення культурної дипломатії Італії сприяло тому, що в країні почали проводитись заходи з обговорення та визначення основних особливостей реалізації цього напрямку.

У червні 2013 р. за підтримки Сенату Інститутом культурної дипломатії та міжнародною спільнотою «Данте Аліг'єрі» за участі прем'єр-міністра країни Е. Летта та міністра закордонних справ Е. Боніно було проведено перший симпозіум з питань культурної дипломатії [348]. Е. Боніно зазначила про необхідність об'єднати зусилля спільно з відповідними державними та приватними установами в Італії та тих, що працюють за кордоном, з метою активізації культурної складової зовнішньої політики та дипломатії Італії. Також вона звернула увагу на взаємозв'язок культури та економіки, зазначивши, що покращення позицій культурної сфери за кордоном збільшує попит на італійські товари, що, в свою чергу, призводить до росту італійської економіки та популярності італійських компаній на світовому ринку [162].

Голова Сенату П. Грассо на відкритті форуму заявив: «Поняття культурної дипломатії є комплексним, тому що мова йде про діяльність уряду, спрямовану на формування привабливого іміджу нації, як в очах власних громадян, так і в громадян інших країн, а також пропагування культури в

умовах інтернаціоналізації. Культурна дипломатія виступає як діалог з метою консолідації відносин з іншими культурними контекстами» [249].

Беручи до уваги вищезазначене, можна зробити висновок, що основними складовими зовнішньої культурної політики Італії є її культурна дипломатія, яка проявляється в поширенні культури, мови, науки; посилення туристичної привабливості через пропагування культури та мистецтва; пропагування феномену «системо-країни» та феномену «італійського способу життя», який включає в себе сприйняття Італії крізь призму витонченості, елегантності та високого смаку.

Виходячи з цього, практичними інструментами зовнішньої культурної політики виступають: італофонія; пропагування культурної, наукової та мистецької привабливості та співпраці; пропагування феномена «системо-країни» і, відповідно, бренду «зроблено в Італії»; використання культурної спадщини як інструмента зовнішньої політики; використання комунікативних технологій (на практиці діяльності медіахолдінгу RAI) та робота з діаспорою. В цьому контексті варто окремо звернути увагу на культурну спадщину як, з одного боку, інструмент, а, з іншого боку, визначальну особливість зовнішньої культурної політики Італії.

З огляду на кількість та значення об'єктів культурної спадщини людства, які заходяться на території Італії, її охорона та врегулювання завжди знаходилося під контролем держави. Кожен документ держави, в тому числі Конституція, вже згадуваний Єдиний акт та просто закони, які стосуються культури, містять визнання ролі культурної спадщини Італії як її невід'ємної складової. Відповідно країна використовує і культурну спадщину для пропагування своєї культури. А у визначенні поняття культурного сектору за даними Євростату, яке узгоджено з урядом Італії, до нього потрапляють: спадщина (на першому місці), архіви, бібліотеки, візуальне мистецтво та архітектура, сценічне мистецтво, книги та преса, кіно та аудіовізуальний сектор, з 2013 р. культурні індустрії та рекламний сектор.

На сучасному етапі більшість подій, що влаштовуються МЗС за кордоном, звичайно, спрямовані на формування позитивного іміджу країни, що, у свою чергу, часто призводить і до покращення рівня розвитку економічних відносин. Сучасні заходи з поширення культури Італії за кордоном презентують не лише традиційні для Італії сторони культури, але й звертають увагу на сучасне мистецтво, що має формувати образ високотехнологічної розвинутої країни.

Головні заходи, які проводить Італія в рамках зовнішньої культурної політики можна умовно поділити, залежно від їх функціональної спрямованості. Першу групу складають заходи, що відбуваються в країні, відносини з якою мають першочерговий інтерес для Італії, і спрямовані на формування позитивного іміджу в цій країні. Серед заходів, що відбулися, варто виділити «Італія в Японії 2001», «Італія – Санкт-Петербург 2003», «Рік Італії у Китаї 2006», «Рік Італії у США 2013», «Рік Італії в Латинській Америці 2015 – 2016» [372]. В рамках проведення цих заходів країни отримують додаткові можливості для покращення двосторонніх відносин.

Другу групу представляють заходи, спрямовані на налагодження та зміцнення міжкультурної взаємодії між відповідними установами, що займаються культурною діяльністю, на основі спільної історичної або культурної зацікавленості [372]. Це такі проекти як «Іслам на Сицилії» 2002-2004, «Італія-Єгипет» 2004, «Італія – Росія крізь століття» 2004-2005.

І третю групу представляють заходи, що присвячені визначним політичним або культурним подіям [372]. Так, у 2003 р. в рамках головування Італії в ЄС, було проведено фестиваль «Європалія», а в 2015 р. відбулась всесвітня виставка «ЕКСПО 2015».

В контексті дослідження італійської зовнішньої політики щодо України варто відзначити, що культурно-гуманітарні відносини між Україною та Італією регулюються Угодою про співробітництво в галузі освіти, культури і науки між Кабінетом Міністрів України та Урядом Італійської Республіки від 11 листопада 1997 р. та Програмою культурного співробітництва між Кабінетом

Міністрів України та Урядом Італійської Республіки на 2014–2018 рр. Зазначимо, що культурному обміну між країнами сприяє існування міжпарламентської групи дружби Україна-Італія та підписання у 2017 р. Меморандуму про взаєморозуміння між Верховною Радою України та Палатою депутатів Італії, в рамках яких передбачена не лише політична та економічна співпраця, але й важлива увага приділяється саме культурній складовій [70].

Між українськими та італійськими науково-дослідними центрами і вищими навчальними закладами діють близько 50 угод про співробітництво у різних царинах галузевих знань. В Україні ще з 1990-х рр.. діє Італійський інститут культури у Києві. У лютому 2015 р. Департамент культури КМДА та Італійський інститут культури в Україні підписали угоду про співпрацю. Італійський інститут культури в Києві забезпечує проведення курсів з італійської мови та країнознавства, щорічних екзаменаційних сесій для отримання диплома про знання італійської мови як іноземної, можливість відвідування італійської бібліотеки, інформаційне та документальне обслуговування стосовно галузей італійської культури. Крім того, саме за сприяння інституту відбувається співпраця з місцевими основними культурними та освітніми закладами та установами [49].

За ініціативи італійського інституту культури та активної діяльності його голови А. Пасторе протягом 2014–2016 рр. відбулись майстер-класи та зустрічі з представниками мистецьких кіл Італії, які, використовуючи «м'яку силу», поширюють вплив італійської культури у світі. Лише в травні 2016 р. відбулось понад 15 майстер-класів відомих італійських музикантів у Києві [49].

Культурна політика щодо України відбувається в рамках державної програми з формування привабливого іміджу Італії за кордоном та пропагування ідеї «системо-країни». Кожного року Інститути культури отримують певні завдання та загальні теми і напрями, за якими повинна вестись робота з поширення італійської культури. 2016 рік відбувся під гаслами поширення знань про італійську видавничу справу та дизайн. Заходи в сфері пропагування італійської культури можна розділити на дві категорії – ті, що

відбуваються щорічно та носять регулярний характер, вони мають свої розпізнавальні символи та історію – сюди варто віднести щорічні Фестивалі кіно, Фестивалі музики, Тиждень італійської мови та інші, і заходи, які мають «спонтанний» характер – зустрічі, майстер-класи, концерти та виставки італійських митців [124].

З 2014 р. з нагоди головування Італії в Раді ЄС по всьому світу італійськими посольствами було проведено ряд заходів, присвячених просуванню привабливості італійської культури. В Україні було започатковано італійсько-український фестиваль музичного бароко, який мав значний успіх, що дозволило продовжити його проведення в майбутньому. У 2016 р. в рамках Третього фестивалю музичного бароко в Україні відбулось понад 15 різних заходів, участь у яких брали представники культурних та мистецьких кіл Італії та України [126]. На відзначення Дня Європи в Україні та 70-річчя Італійської Республіки в Національній опері було проведено спільний Гала-концерт за підтримки Посольства Італії та Італійського інституту культури та Міністерства культури України. А за дорученням Президента Італії посол Італії в Україні Ф. Романо вручив найвищу державну нагороду Італійської Республіки, якою можуть бути нагороджені іноземні громадяни «Зірка Італії», солістам Національної опери А. Швачка та С. Мегері за їхній вагомий внесок у популяризацію італійської культури та особливі заслуги з розвитку дружніх відносин і співробітництва між Італією і Україною [120].

Торгово-промислова палата Італії в Україні, акредитована міністерством економічного розвитку Італії, входить до системи NIONCAMERE, сприяє економічним, соціальним та культурним відносинам між Італією та Україною. З 2012 р. саме за сприяння цієї організації в Західній Україні розпочато вивчення італійської мови, що сприяє налагодженню зв'язків між двома країнами.

Крім державної підтримки пропагування італійської культури в Україні варто відмітити діяльність спільноти «Данте Аліг'єрі». Товариство «Данте Аліг'єрі» є єдиною установою в Україні, де можна скласти іспит міжнародного рівня PLIDA [48]. В 1990-х рр. активна співпраця між Італією та Україною

через посольства та громадські організації йшла по лінії допомоги «дітям Чорнобиля». Програми передбачали оздоровлення українських дітей, постраждалих від катастрофи на ЧАЕС, в Італії. Взагалі, тема цієї катастрофи доволі помітна в інформаційному просторі Італії і міцно асоціюється з Україною. За період в майже 30 років, що пройшов з моменту катастрофи, Італія прийняла на оздоровлення та відпочинок 80000 дітей з України за сприяння Національного комітету Червоного Хреста в Італії [50]. Проблеми, з якими зустрічаються італійсько-українські відносини, пов'язані з недоліками України: корупцією, відсутністю дотримання чітких норм законодавства та свавілля чиновників. Такий імідж нашої держави погіршує сприйняття італійською стороною України як європейської держави.

Отже, для обґрунтування зовнішньої політики Італії в умовах кінця ХХ початку ХХІ століття, італійцями було висунуто концепцію «Італія як світовий актор» Дж. де Мікеліса, яка лягла в основу практичної зовнішньої політики Італії. Вона передбачала переосмислення Італією свого положення в міжнародних відносинах та проведення активної зовнішньої політики по всіх напрямках, зокрема в регіоні Середземномор'я, Балкан та Східної Європи.

Переосмислення зовнішньополітичних орієнтирів та розуміння необхідності координації всіх складових держави, з метою ефективного економічного розвитку в практичному плані, проявилось у впровадженні нової стратегії розвитку держави та формуванні ідеї «системо-країни» та «життя по-італійськи», в яких головна роль відводиться саме культурній складовій, яка і повинна забезпечити формування привабливого образу держави. Відповідно, співпраця у сфері зовнішньої культурної політики здійснюється в рамках договорів про двостороннє та багатостороннє співробітництво, підписаних між Італією. Пропагуючи ідею «системо-країни», робиться акцент на привабливості бренду «зроблено в Італії» та інших складових італійської зовнішньої культурної політики, таких як мова, культурна спадщина, мода, дизайн, кіно, загалом всього того, що сприймається як італійське. Це, в свою чергу, формує образ конкурентоспроможної та економічно привабливої Італії у світі. Серед

географічних пріоритетів зовнішньої політики Італії виділяють європейський, середземноморський, атлантичний напрям, а також розвиток відносин з Росією та країнами Сходу – Індією, Японією, Китаєм.

2.2. Трансформація зовнішньополітичних інститутів Італії в контексті реалізації концепції «системо-країни»

Активна діяльність Італії з розвитку зовнішньої культурної політики розпочалась в умовах, коли головні функції з її врегулювання були розділені між різними департаментами МЗС та Міністерством культурної спадщини (МКС). Лише у 1980 р. у співпраці з МКС в структурі МЗС Італії культурні питання зовнішньої політики було зосереджено в рамках діяльності Генерального директора з культурного пропагування та співпраці. З огляду на існування великої кількості інституційних акторів, причетних до впровадження зовнішньої культурної політики, в Італії відсутній загальний та цілісний підхід до визначення комплексу заходів із здійснення зовнішньої культурної політики.

Як вже зазначалось, період кінця 90-х початку 2000-х р., пов'язаний з формуванням нової доктрини належності Італії до світових акторів – протагоністів (головних акторів міжнародних відносин, провідних країн світу), вимагав реформування МЗС. Перед Італією постали нові виклики у сфері формування іміджу впливової держави. Країна позиціонувала себе як активного гравця міжнародних відносин. Колишня структура і завдання МЗС не відповідали новим умовам через брак персоналу, не вигідні умови для тих, хто працював за контрактом, слабку підготовленість кадрів, відсутність сучасної технічної бази і не могли забезпечити гідний рівень зовнішньополітичного представництва. Фарнезіна відчувала брак фінансування: у 1998 р. на потреби Міністерства праці та соцзабезпечення виділялось 7,19 %, Міністерства освіти – 5,75 %, Міністерства закордонних справ лише 0,28 % державного бюджету [43].

Початок 2000-х рр. позначився зростанням уваги держави до ролі культурного чинника в міжнародних відносинах. Стало зрозумілим підвищення значення міжкультурної взаємодії для соціального та економічного розвитку.

Культурний капітал Італії почали сприймати як ефективний інструмент зовнішньої політики та дипломатії. У 1999 р. було прийнято Закон 266/99 «Про реформу зовнішньополітичної служби», що стосувався реформування практично всієї структури Фарнезіни [218]. Реформа 2000 р. сприяла зміні Генеральних департаментів з секторального розподілу на територіальний. Відповідно до цього ГД з культурного пропагування та співробітництва втратив повноваження з моніторингу та фінансової підтримки різних культурних національних та міжнародних організацій (таких як ЄС, РЄ). Ці функції були передані до відповідних регіональних Департаментів. Серед важливих моментів реформа передбачала також приведення бюджетного фінансування МЗС Італії у відповідність з рівнем фінансування МЗС основних європейських країн та розвиток економічної та соціальної дипломатії, проведення більш дієвих заходів, націлених на поширення італійської мови та культури за кордоном, на ефективну організацію системи голосування італійців, що проживають в інших країнах [25].

З урахуванням змін, проведених у 2000 р., та законом Італії «Про Міністерство закордонних справ» від 23 квітня 2003 р. реформа передбачала посилення ролі МЗС та його адаптацію до нових зовнішньополітичних викликів, і була спрямована на розвиток економічної дипломатії у взаємодії з активним використанням інструментів м'якого впливу, що спонукало розвиток активного пропагування економічної системи Італії та використання бренду «зроблено в Італії» [316].

Розуміння зростання значення культурного чинника знайшло оформлення у підписанні у липні 2008 р. Меморандуму взаєморозуміння між Міністерством закордонних справ та Міністерством культурної спадщини та міжнародної співпраці, на які покладені функції забезпечення міжнародного культурного співробітництва [236]. Відповідно до цього Меморандуму передбачені періодичні зустрічі з метою вироблення спільної стратегії щодо пропагування італійської культури за кордоном через установи МЗС та її мережу Інститутів культури.

Необхідно звернути увагу на те, що першим важливим інститутом післявоєнної Італії, який займався питаннями культурного пропагування та розвитку, став Генеральний департамент зі співпраці та розвитку, створений у структурі МЗС відповідно до Закону 49 від 1987 р. «Про Допомогу Італії країнам, що розвиваються з метою економічного розвитку та посилення миру» [282]. Довгий час функції цього департаменту полягали в забезпеченні збереження та оцінки культурної спадщини відповідно до положень щодо пріоритетів, які були визначені ст. 1 даного закону. У 1999 р. після підписання двосторонніх договорів з Сирією, Єгиптом, Іраном, Ліваном та Албанією щодо допомоги з боку Італії у реформуванні державних департаментів, які відповідали за археологію відповідних країн, розпочався процес активної зовнішньополітичної діяльності Департаменту із пропагування італійського досвіду у сфері збереження та управління культурною спадщиною [193]. Звертаючи увагу на розпорошеність повноважень різних департаментів та неузгодженість зовнішньої культурної політики, можна зазначити, що програми із збереження культурної спадщини підпадали також під повноваження Генерального департаменту з культурного співробітництва.

В сучасних умовах інституції, які займаються виробленням та реалізацією зовнішньої культурної політики Італії оформились в результаті другої хвилі реформ МЗС у 2010 р., коли стало зрозуміло, що в Італії реформа МЗС, здійснена в 2000 р., вже недостатня. Світова фінансова криза 2008-2009 рр. внесла свої корективи і у внутрішню політику держав. Антикризові заходи щодо зміни економічної політики знайшли своє втілення у інституційних реформах, в тому числі, і у реформуванні Фарнезіні [29, 43].

Було відмічено, що організація за територіальним принципом є занадто вузьким секторальним підходом і суперечить сучасному міжнародному контексту. Тому у 2010 р. до Закону 266/99 «Про реформування зовнішньополітичної служби» 2000 р. було внесено ряд поправок та змін, а також 19 травня 2010 р. було внесено зміни до указу Президента від 18 лютого 2010 р. [212]. При цьому внаслідок нової реформи 2010 р. було

реорганізовано дванадцять департаментів у вісім функціонально-територіальних за пріоритетними напрямками італійської зовнішньої політики. Відповідно до цих змін, ГД з культурного пропагування та співробітництва було переструктуровано та створено Управління з пропагування італійської мови та культури у складі Генерального Департаменту з пропагування «системо-країни» [43].

Необхідно зазначити, що повноваження у сфері зовнішньої культурної політики виявились розподілені між різними структурними підрозділами МЗС: питання ЮНЕСКО, загальні напрями двостороннього співробітництва, культурної та наукової співпраці відносяться до Управління з пропагування італійської мови та культури; моніторинг та фінансування відносин в рамках діяльності ООН, РЄ та інших національних організацій США, Росії, країн Середземномор'я, країн Східної та Західної Європи та Близького Сходу, перенесені до компетенції Генерального департаменту з політичних справ та безпеки; питання культурного співробітництва в рамках ЄС розглядаються в межах компетенції Генерального департаменту з ЄС; співпраця з інституціями, які діють в Південній Америці, в регіоні Субсахарної Африки, Східної Азії, підпадають під компетенцію Генерального департаменту з глобалізації [195].

Головною метою змін було посилення конкурентоспроможності дипломатичної служби на зовнішній арені, посилення ролі культурної дипломатії в зовнішній політиці держави та покращення координації функцій в структурі МЗС Італії. Адже в умовах глобалізованого світу експортні позиції Італії почали слабшати, на фоні прискореної технологічної модернізації країн ЄС в кінці 1990-х на початку 2000-них рр. Італія виглядала «несучасною», вона не змогла використати приєднання до зони євро для інвестиційної експансії в передових галузях та перейти до інноваційної моделі росту. В такій ситуації був зроблений акцент на необхідності формування нового привабливого образу Італії за рахунок сильних сторін та формування «системо-країни».

Голова національної комісії Італії при ЮНЕСКО Дж. Пульзізі зазначив, що: «Системо-країна» – це заслуга не лише Генерального департаменту, але дещо більше, це формування ідентичності. «Системо-країна» – це спільні зусилля та субсидіарні дії культурної, підприємницької, освітньої та наукової спільноти, яких поєднує моральна відповідальність» [335]. Базис для формування привабливої системи вбачається в історичному корінні.

Така позиція відповідала ще на поставлені задачі С.Берлусконі, який заявив що головним завданням дипломатії в сучасних умовах є просування бізнесу, тому всі дипломатичні установи за кордоном мають забезпечувати широку економічну присутність Італії в інших країнах. Відзначимо, що Департамент з просування «системо-країни» займається виробленням «спільного стратегічного бачення» цієї діяльності.

Оптимізація діяльності МЗС проявилась у скороченні і реорганізації мережі консульських установ за кордоном. В ході минулої реформи їх кількість вже було скорочено з 116 до 96. В результаті реформи 2010 р. кількість консульств склала 85 [43]. У відповідь на побоювання італійської діаспори за кордоном, яка є однією з найчисленніших у світі і нараховує близько шістдесяти мільйонів етнічних італійців, з приводу можливого погіршення обслуговування, було впроваджено консульські послуги з консультацій через Інтернет і так звані «цифрові консульства».

Зазначимо, що реформа сприяла посиленню взаємодії між державними структурами, зокрема передбачено встановлення постійних відносини з Міністерством економіки і розвитку, діалогу з Президією ради міністрів, який останнім часом має все більший вплив на зовнішньополітичний курс країни, а також з Міністерством фінансів і Міністерством оборони [29].

Аналізуючи особливості зовнішньої культурної політики Італії в цей період відзначимо, що хоча й реформа була спрямована на покращення координації зовнішньополітичних інститутів, вона сприяла більшій фрагментації розподілу повноважень між різними департаментами. Питання зовнішньої культурної політики відносяться до спеціалізованих управлінь у

складі Департаменту з пропагування «системо-країни», зокрема VI управління займається питаннями багатостороннього культурного співробітництва та археологічних місій, VII управління опікується проблемами італійської мови, видавництва та міжнародних освітніх грантів, VIII управління займається безпосередньо пропагуванням культури та координує діяльність Інститутів культури Італії за кордоном.

В той же час, починаючи з 2000-х рр. у сфері координації зовнішньополітичної діяльності, більше повноважень почало перебирати на себе Міністерство спадщини, культурної діяльності та туризму. Це пояснюється зростанням участі МСКДТ у культурному співробітництві в рамках Ради міністрів культури в межах ЄС, а також в рамках активізації діяльності Італії в межах допомоги різним країнам у питаннях охорони та збереження культурної спадщини. Однак, на противагу іншим країнам, характерною особливістю Італії є той факт, що у структурі МСКДТ відсутній окремий департамент з питань міжнародного співробітництва (про що вже згадувалось), а міжнародне співробітництво здійснюється через кабінет дипломатичного радника та Управління міжнародних відносин, підпорядковане Генеральному секретарю у структурі МЗС [29].

МЗС координує діяльність в сфері зовнішньої культурної політики у співпраці з іншими державними установами: Міністерством спадщини, культурної діяльності та туризму, комітетами, що діють у відповідних сферах (Національний комітет з музики, Спілка театрів Італії та інше). Необхідно звернути увагу на те, що важливу роль в пропагуванні культури та практичному забезпеченні зовнішньої культурної політики на місцях відіграють регіони. Відповідно до Конституційного закону 3/2001 від 2001 р., який сприяв федералізації Італії та децентралізації її адміністративної структури, регіони, яких налічується 20 в Італії, отримали повноваження у сфері пропагування власних культурних товарів та культурної діяльності на міжнародній арені [283]. У зв'язку з цим також посилилась роль міст та містечок у розвитку двостороннього партнерства в рамках програми «Міста-побратими». Крім того,

проекти ЄС «Культурні столиці» та РЄ «Культурні маршрути» сприяють тому, що регіони, хоча й у співпраці з МЗС, але й у автономному режимі, проводять власні культурні заходи, виставки та фестивалі.

Це відображається в такому понятті як «дипломатичний федералізм». Свідченням уваги до цих процесів став протокол про наміри, підписаний міністром закордонних справ Ф. Фраттіні та президентом області Венето. При цьому Ф. Фраттіні наголосив, що міністерство зробить все можливе і необхідне, щоб «система Венето» була підключена до трансконтинентальної дипломатичної «системо-країни» Італії, що дасть області додаткові інвестиції і сприятиме розвитку туризму [43]. Зазначимо, що спеціально відряджений у Венето дипломат наділяється повноваженнями дипломатичного радника президента області.

Відповідно до указу президента 2012 р. «Щодо раціоналізації та оптимізації діяльності МЗС» передбачалось скасування Національної комісії з поширення італійської мови та культури. Це спричинило вакуум співпраці між міністерствами щодо координації політики в сфері поширення культури. Важливим кроком на шляху подолання проблем розпорошеності керівних функцій стало заснування 2013 р. Консультативної групи з поширення італійської мови та культури [43]. Нова інституція сприяла налагодженню діалогу між МЗС та МСКДТ.

11 серпня 2014 р. з метою посилення конкурентоспроможності Італії на зовнішній арені та побудові більш послідовної політики, яка б відповідала інтересам країни, відповідно до Закону №125 було дещо реформовано МЗС [284]. Закон передбачав зміну назви МЗС на Міністерство закордонних справ та міжнародного співробітництва, структури та утворення посади віце-міністра з політики міжнародної співпраці. Генеральний департамент співробітництва було реорганізовано в Італійську Агенцію співробітництва та розвитку, окрему від МЗС, але підпорядковану йому через «Міжміністерську раду співробітництва та розвитку», в якій беруть участь всі зацікавлені міністерства. Своєчасність та актуальність цього закону позначилась тим, що

попередній схожий документ, який би визначав особливості співпраці з метою розвитку, був прийнятий ще у 1987 р. Крім того в рамках цього закону було прийнято Трирічну програму на 2016-2018 рр. з міжнародного співробітництва з метою розвитку[190]. Даний документ складається з понад 100 сторінок і передбачає практичні заходи, які має здійснити Італія, з метою розвитку та міжнародного співробітництва відповідно до різних пріоритетів, цілей та програм міжнародної співпраці в різних географічних регіонах та галузевих напрямках. Нова структура покликана сприяти координації та активізації зовнішньої політики Італії.

З метою визначення найбільш актуальних сфер наукової діяльності при Міністерстві закордонних справ створено 26 Міжнародних наукових та технологічних філій, що функціонують в 23 країнах [123]. Щороку з метою пропагування більш тісної співпраці в культурній та науковій сфері Генеральний департамент з просування ідеї «системо-країни» організовує та здійснює виставки, симпозіуми та засідання, які проходять в рамках міжнародних угод та договорів.

Така співпраця з різними країнами світу відбувається на основі двосторонніх та багатосторонніх договорів про співпрацю, напрямки ж визначаються залежно від національних інтересів. Так, з країнами Азії, Латинської Америки, Східної Європи та Середземномор'я відносини будуються на основі договорів про міжкультурну та наукову співпрацю, в той час як з країнами Африки відносини вибудовуються на основі договорів про допомогу цим країнам. З країнами ЄС співпраця здійснюється в рамках спільних програм та проектів [43].

Зазначимо, що дієвим інструментом реалізації зовнішньої культурної політики Італії є використання досвіду та вміння італійців за кордоном – діаспори. З огляду на увагу, яка приділяється роботі з чисельною діаспорою італійців за кордоном, і, які вважаються вагомим компонентом «м'якої сили» Італії, МЗС країни здійснює заходи щодо їх підтримки. За сприяння Парламенту було створено ряд представницьких Комітетів італійців

закордоном, Генеральну Раду італійців закордоном як дорадчий урядовий та парламентський орган, що обирається з числа представників комітетів. Головною метою діяльності Ради є посилення взаємозв'язку та участі італійців в управлінні державою [183].

Важливо наголосити, що характерною особливістю сучасної зовнішньої політики є посилення економічної складової дипломатичної діяльності Італії та формування нового образу привабливої та успішної країни. Суттєвим кроком на шляху реформи стало розширення повноважень глав представництв за кордоном, у сфері формування власного бюджету. На посла покладені функції пошуку донорів та спонсорів. У цьому зв'язку він наділений правом укладати з ними контракти ad-hoc. Нова модель управління дозволяє послу визначати пріоритети, в тому, що стосується витрачання коштів, а також самостійно вирішувати питання в разі надзвичайних обставин. Таким чином, реформа сприяє децентралізації діяльності посольств і консульств Італії, з метою підвищення їх ефективності та розширення в країні перебування зв'язків з центральною і місцевою владою, бізнесом, університетами, науковими центрами [43].

Головними з основних інструментів здійснення зовнішньополітичної культурної діяльності країни, виступають культурні центри, або як їх ще називають – інститути культури, що діють при дипломатичних установах за кордоном від імені МЗС. Численні Інститути культури Італії за кордоном кожного дня займаються впровадженням в життя ідеї «системо-країни» та формують привабливий імідж країни. Крім того МЗС має тісні взаємовигідні відносини з різними відомими організаціями у сфері культури, серед яких фонд Джорджо Чіні ди Венеція, що організує від імені Міністерства семінари, курси та міжнародні зібрання культурного спрямування [24].

Економічна криза відчутно вплинула на роботу італійських установ з поширення зовнішньої культурної політики та пропагування «м'якої сили» Італії. За період економічної кризи 2008-2014 рр. витрати на Італійські інститути культури скоротились на 29 % з 18.4 млн. євро у 2007 р. до 12.5 млн.

євро у 2014 р. Однак, як вже було зазначено, політичне рішення керівництва країни 2015 р. змінило ситуацію на користь зростання фінансування установ, з метою підвищення їх ефективності, і на 2016 р. витрати на Інститути культури становили 20 млн. євро [271].

Глобалізація міжнародних культурних відносин, зменшення фінансування з боку держави призвело до появи нових акторів – фондів, через які почали фінансуватися деякі культурні проекти. Поява «нових суб'єктів» культурної діяльності змусила інститути шукати шляхи адаптації до нових умов, головною проблемою їх діяльності стала недостатність фінансування, і, як наслідок, закриття деяких установ. З метою оптимізації діяльності Інститути культури деяких європейських країн почали об'єднувати свої зусилля і розташовувати офіси в одному приміщенні [71].

Це призвело до того, що інститути отримали певну автономію в своїй діяльності. В тих питаннях, які стосуються спільних європейських проектів, можна побачити об'єднання зусиль декількох країн. Найбільш ефективні проекти здійснюються у сфері кіно, дизайну, музики та моди. Загалом можна сказати, що, незважаючи на те, що справа формування спільного «європейського інституту культури» ще не завершена, такі країни як Італія, Франція, Німеччина заявляють, що їх національні культури є невід'ємною складовою та визначальною рисою європейської культури [24, 371].

На сучасному етапі міжнародних відносин, з метою подолання проблем ісламського тероризму, який виник на релігійному та цивілізаційному ґрунті, особлива увага приділяється роботі з молоддю та подоланню культурних бар'єрів у світі. У світлі розвитку ідеї міжкультурного діалогу важлива увага, крім пропагування власної культури, в діяльності італійських культурних установ спрямована на налагодження взаєморозуміння з ісламським світом. Італія, так само як й інші європейські країни, де проживають великі мусульманські діаспори, виділяє кошти на поширення культури та музики цих країн, наголошуючи на тому, що вони не мають нічого спільного з

фундаменталізмом. Лише поширюючи ідеї толерантності та взаєморозуміння, можливо знайти відповіді на виклики сучасності.

У цьому контексті надзвичайно ефективною є діяльність інститутів культури як головних інструментів культурної дипломатії. Інститути культури працюють не лише як центри поширення інформації та надання послуг, але й є осередком дослідження культури країни перебування. Інститути є тим місцем, де відбувається безпосередня взаємодія культур різних країн, адже вони зосереджують навколо себе координацію всіх культурних заходів та обмінів з приймаючою стороною. Важливо наголосити, що на відміну від інших недержавних центрів італійської культури та фондів, які займаються поширенням італійської мови та культури в різних країнах, саме інститути культури Італії є державними установами, діяльність яких регулюється відповідними державними нормативними актами.

Діяльність інститутів культури Італії визначається законом № 401 від 22 грудня 1990 р. «Про реформування італійських Інститутів культури з метою поширення культури та італійської мови за кордоном» [295]. В цьому законі зазначається, що з метою налагодження взаєморозуміння та співпраці між країнами, держава забезпечує поширення культури та італійської мови за кордоном. Передбачається, що на Міністерство закордонних справ покладені функції формування та визначення головних завдань зовнішньополітичної культурної діяльності. Воно визначає основні угоди про обмін та співпрацю в культурній сфері між різними країнами, забезпечуючи виконання 2 ст. Закону, сприяє координації діяльності між державними установами, громадськими організаціями, культурними та науковими центрами, а також контролює діяльність приватних організацій та фондів [295].

Також, саме на міністерство покладені організаційні та контрольні функції з організації закордонних виставок, конференцій та впровадження проектів з метою просування культури. Кожного року, разом із інститутами культури у різних країнах відбувається понад 500 заходів такого характеру. Як приклад, можна навести виставку живопису, дизайну, фотографії, проведену за

підтримки МЗС Італії в Аддіс Абебі (Ефіопія) в квітні – травні 2013р. з метою поширення ідеї діалогу між культурами під назвою «Від серця до серця» у приміщенні Інституту культури Італії і Ефіопії. В проекті взяли участь видатні митці обох країн, маючи на меті поєднати різні культури та цивілізації [24, 255].

Аналізуючи Закон «Про реформування італійських Інститутів культури», можна простежити чіткі механізми контролю за діяльністю культурних центрів з боку держави. Він передбачає щорічний звіт МЗС перед парламентом, з приводу виконання положень даного закону та щорічний звіт директорів інститутів перед МЗС, з приводу роботи в країні перебування.

Задля більш ефективної політики з поширення культури при МЗС Італії у 1990 р. було створено Національну комісію з поширення італійської культури за кордоном, яку рамках оптимізації діяльності МЗС у 2012 р. було скасовано та засновано Консультативну групу з поширення італійської мови та культури [295]. Відзначимо, що протягом 23 років цей інструмент сприяв координації діяльності урядових та неурядових установ та громадських організацій, а, також, за участі представників комісії, призначались та затверджувались директори інститутів культури за кордоном. Комісія визначала загальні цілі поширення італійської культури та мови, а також напрями двостороннього та багатостороннього співробітництва.

Загальні критерії для організації та функціонування інститутів затверджуються постановою міністра закордонних справ, спільно з міністром фінансів та міністром у справах державної служби. Такі правила визначають деталі фінансового управління інститутами, зобов'язуючи самі установи щорічно звітувати перед МЗС і Міністерством фінансів через дипломатичні або консульські канали, з приводу підсумкових рахунків та виконаної роботи.

Діяльність зазначених установ, спрямована на ефективне втілення зовнішньої культурної політики, тому до функцій, які виконують інститути, належать: встановлення контактів з установами, організаціями та особистостями культурного і наукового світу держави перебування, сприяння

впровадженню пропозицій і проектів з поширення італійської культури і співробітництва в культурній та науковій сфері; надання документації та інформації з приводу культурної діяльності інститутів; сприяння ініціативам культурних заходів та виставок; підтримання культурного розвитку італійської громади за кордоном; забезпечення та допомога італійським ученим і студентам у своїх дослідженнях і навчанні за кордоном; сприяння і заохочення ініціативи з поширення італійської мови [295].

З виділених бюджетом коштів, міністр щороку виділяє кошти на кожний інститут. Інститути створюються в столицях і великих містах країни, з якими Італія має дипломатичні відносини. Вони створюються або скасовуються наказом міністра в межах фінансових коштів, передбачених у відповідному розділі бюджету МЗС [295]. Культурні центри та інститути сприяють покращенню відносин між двома країнами, вони працюють на підтримання позитивного іміджу країни та формування сприятливої атмосфери для здійснення інших видів зв'язків.

З метою реалізації своєї діяльності в галузі вивчення, дослідження й розвитку культури та викладання італійської мови, інститути можуть створювати філії зі схвалення міністра закордонних справ та за згоди міністра фінансів у співпраці з дипломатичним органом, відповідальним за даний регіон. Керівники секцій призначаються директорами самих інститутів, а фінансування, контроль та управління активами покладені на директорів центральних інститутів [295].

При кожному інституті створено фонд, основним завданням якого є здійснення платежів та видатків, необхідних для функціонування інституту, початкова сума якого визначається міністром, спільно з міністром фінансів, відповідно до оцінки потреб зацікавлених установ, на основі цифр, представлених у попередні роки. Причому при міністерському бюджеті розходи виділені в окрему статтю «Фонд для витрат, необхідних для функціонування та діяльності інститутів культури» [295].

Варто наголосити, що з метою налагодження продуктивних відносин з державою перебування передбачається можливість формування при інститутах Комітетів культурного співробітництва. До числа почесних членів комітету можуть входити діячі культури держави перебування, зацікавлені італійською культурою, а також провідні представники італійської громади [295].

З метою ефективною реалізації зовнішньої культурної політики, закон чітко регламентує умови перебування персоналу та керівного складу на посадах, в інститутах культури за кордоном, керівників державних установ культури та науково-дослідних центрів й інших установ, також передбачено ротацию співробітників та інші вимоги до робітників. Реформи 2000 та 2010 рр. сприяли суттєвому оновленню складу працівників закордонних установ [295].

Необхідно зазначити, що законом передбачається проведення політики з міжкультурного співробітництва та поширення італійської культури як за кордоном, так і в самій Італії. З метою реалізації політики поширення італійської мови, були запроваджені ініціативи з надання допомоги навчальним закладам і закордонним університетам для створення та викладання італійської мови, а також присудження стипендій для тих, хто має здобутки із вивчення мови та італійської культури; надання грантів організаціям і об'єднанням для організації навчальних курсів, перепідготовки та підвищення кваліфікації для викладачів італійської мови, що працюють в університетах і закордонних школах або в італійських освітніх і культурних установах за кордоном; надання премій та грантів для поширення італійської книги для перекладу літературних і наукових робіт, а також для виробництва, дубляжу короткометражних фільмів, художніх фільмів і телесеріалів для засобів масової комунікації [295].

Якщо порівнювати дані дослідження «Італійська мова 2000», проведеного такими науковцями, як Т. де Мауро, К. Ведовеллі та А. Марілья та дослідження «Італійська мова 2010» під кураторством К.Джованарді та П. Тріфоне, то кількість курсів італійської мови, за підтримки Інститутів культури Італії за кордоном, збільшилась на 80 % з 3548 у 2000р. до 6429 у 2010 р. [306; 243]. Наведені дані свідчать про збільшення пропозиції щодо викладання італійської

мови, що, у свою чергу, є свідченням збільшення попиту та інтересу до самої італійської мови.

Слугуючи дієвим механізмом налагодження двосторонніх відносин, діяльність інститутів культури позитивно впливає і на формування економічних зв'язків. Як приклад можна навести продуктивні економічні відносини Італії з такими країнами, як Індія, Китай та Японія, які базуються на можливості Італії запропонувати успішну модель культурної привабливості. На підтримку просування економічної співпраці між Італією та Японією у квітні 2013 р. в Токіо, за підтримки посольства та інституту культури, було проведено виставку «Леонардо, риси генія». Її головною відзнакою було те, що вперше в Японії було представлено 109 експонатів з колекції бібліотеки Амброзіо Мілану. На церемонії відкриття посол Італії Д. Джоргі відзначив, що політика «Ефективності в дії», яку проводять спільно МЗС з Міністерством культури Італії, насправді виявилась демонстрацією дієвої політики Італії у Японії [241].

На жаль, незважаючи на те, що налагодження діалогу з країнами Середземномор'я та Близьким Сходом є одним з головних пріоритетів зовнішньої культурної політики країни, в цьому регіоні відчувається брак інструментів культурної діяльності. Так порівняно з Америкою та Європою, де кількість Інститутів культури складає понад 20 і 40 установ відповідно, в цьому регіоні представлено лише 9 установ. Відповідаючи на виклики глобалізації та розбіжності культур між європейським та ісламським світом, було б надзвичайно ефективно посилити розвиток культурних відносин в регіоні Середземномор'я та Близького Сходу, зробивши акцент на влаштуванні спільних заходів із ознайомлення з культурою регіонів [24].

На нашу думку, модель функціонування італійських інститутів культури за кордоном схожа на французьку модель з огляду на фінансування та підпорядкованість МЗС. Необхідно наголосити, що нова стратегія, представлена міністром закордонних справ у 2016 р. щодо пропагування «життя по-італійськи», передбачає збільшення фінансування на інститути культури з 20 млн. євро у 2017 р. до 50 млн. євро у 2019 р. [383]. Такі

перспективи свідчать про розуміння керівництвом Італії значення культурного чинника в міжнародних відносинах та практичне посилення цього напрямку в Італії, де посилення економічної складової відбувається крізь призму посилення культурної складової та покращення загального образу Італії.

Відзначимо, що діяльність Італійських інститутів культури також активно відбувається в межах загальноєвропейської організації Національних інститутів культури країн ЄС (EUNIC). Активна діяльність Італії в культурній сфері знайшла своє відображення в тому, що у червні 2017 р. держава було обрана до Ради директорів Національних інститутів культури країн ЄС терміном на два роки, що дасть їй можливість дієвіше розвивати культурне співробітництво між інститутами культури європейських країн, а також сприяти втіленню в життя ініціативи, яку Італія запровадила ще в період свого головування в ЄС у 2014 р. щодо сприяння затвердженню в 2018 р. Року європейської культурної спадщини.

Крім інститутів культури важливе місце у поширенні культури та мови за кордоном відводиться товариству «Данте Аліг'єрі». У 1893 р. декретом короля Італії був заснований фонд товариства «Данте Аліг'єрі». Статут проголошував: «Наша мета – зберігати і поширювати у всьому світі італійську мову та італійську культуру, заохочувати духовні зв'язки зі співвітчизниками за кордоном, прищеплювати іноземцям любов до Італії і добиватися відданості італійській цивілізації» [22, 48].

В наш час «Данте Аліг'єрі» налічує понад півтисячі відділень за кордоном і сотню в самій Італії. Товариство є неурядовою організацією, яка організовує курси італійської мови і видає сертифікати, що підтверджують рівень володіння мовою відповідно до вимог Ради Європи. Воно проводить виставки та концерти, спортивні змагання, кінофестивалі, гастролі театральних колективів, літературні вечори, покази мод. З метою координації діяльності при МЗС діє спеціальний комітет зі співпраці з організацією. Так, саме за сприяння спільноти «Данте Аліг'єрі» у співпраці з Інститутом культурної дипломатії 2013 р., було проведено симпозіум з питань «Культурної дипломатії», під час

якого Директор ІКД зазначив: «Поширення італійської культури за кордоном є одним з аспектів культурної дипломатії, але інший полягає в «полегшенні доступу» людей до культур між різними країнами. Для таких цілей служать Данте Аліг'єрі і його більш ніж 400 філій в Італії у всьому світ» [348].

Ще одним недержавним інститутом, який займається пропагуванням італійської культури та активно долучається до практичної реалізації зовнішньої культурної політики протягом 60 років, є некомерційна організація «Італія Ностра». Головним завдання цієї структури є захист та пропагування культурної спадщини Італії. Початковою метою даної організації була охорона культурної частини старих міст та протидія їх знесенню, з роками кількість філій цієї організації збільшилась до 200. На сучасному етапі організація здійснює ряд освітніх проєктів зі збереження культурної спадщини, екологічного захисту територій, пропагування культурних цінностей. У співпраці з іншими неурядовими та урядовими організаціями «Італія Ностра» бере участь в розробці національного та міжнародного законодавства із збереження культурної спадщини, зокрема закон № 344 «Про Національні заповідники». Крім того, за її участі було організовано ряд протестів проти заходів, які загрожували збереженню культурної та природної спадщини, виступаючи проти виставки ЄКСПО у Венеції [99].

Отже, зовнішня культурна політика Італії покликана забезпечити національні інтереси держави на міжнародній арені, шляхом сприяння формування та поширення привабливого образу країни. З цією метою основні функції з її втілення розпорочені між МЗС (яке має головну координуючу функцію), через Генеральний Департамент з пропагування «системо-країни», та іншими міністерствами і відомствами, які зацікавлені в пропагуванні окремого галузевого напрямку: Міністерством економічного розвитку, Міністерством спадщини, культурної діяльності та туризму. Децентралізація управління культурними питаннями внутрішньої культурної політики вплинула на децентралізацію управління і зовнішньою культурною політикою – Міністерство спадщини, культурної діяльності та туризму, а також регіони

Італії отримали можливість просувати культурні товари та традиції свого регіону, на міжнародному рівні, власними силами в рамках міжнародних проектів міжрегіонального співробітництва.

Практичним втіленням зовнішньої культурної політики займаються Інститути культури Італії за кордоном, які ведуть активну роботу в межах співпраці між європейськими інститутами, однак до пропагування італійської культури активно долучаються недержавні організації та фонди, серед яких можна відмітити спільноту «Данте Аліг'єрі», яка через викладання італійської мови спонукає розвиток інтересу і до культури, та неурядову організацію «Європа Ностра», яка поширює культуру Італії, шляхом розвитку міжнародних ініціатив зі збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини.

Висновки до розділу 2

Кожна держава має свої специфічні особливості реалізації зовнішньої культурної політики. В основі практичної зовнішньої політики Італії лежить концепція «Італія як світовий актор»— впливова держава, головний актор міжнародних відносин. Вона передбачає проведення активної зовнішньої політики на всіх географічних напрямках, зокрема в регіоні Середземномор'я, Балкан, Східної та Західної Європи, США, Індії, Китаї, РФ.

Переосмислення зовнішньополітичних орієнтирів проявилось через реформування зовнішньополітичного відомства у 2010 р., покликане забезпечити інтереси Італії: перехід від розподілу структурних підрозділів Фарнезіні за територіальним принципом до функціонального, свідчить про зміни пріоритетів зовнішньої діяльності, у напрямі посилення своїх позицій у світі через формування привабливого образу країни. В цьому зв'язку посилилась роль зовнішньої культурної політики, головними цілями якої були визнані: збереження культурного розмаїття; пропагування власної культури; пропагування стратегії «жити по-італійськи» та «системо-країни»; формування та поширення образу привабливої держави, зокрема шляхом пропагування італійської культури та мови; зміцнення зв'язків між культурою та

економічною діяльністю за кордоном; сприяння посиленню співпраці між державним та приватним сектором.

В результаті реформи, головний акцент було зроблено на впровадженні в життя ідеї «системо-країни» як цілісної стратегії не лише економічного, політичного, соціального та культурного розвитку держави, але взаємодії всіх сфер держави задля досягнення спільної мети привабливої, міцної та розвинутої країни. З цією метою саме МЗС Італії, через Генеральний департамент з пропагування «системо-країни», координує співробітництво з іншими державними міністерствами та установами, з метою реалізації будь-якої діяльності, яка спрямована на пропагування всього італійського у світі, зокрема через Агенцію співробітництва та розвитку. В цьому контексті головними напрямками реалізації зовнішньої культурної політики виступають: дизайн; археологія та збереження культурної спадщини; підтримка виставок італійських музеїв у світі; пропагування бренду «зроблено в Італії»; пропагування сучасного італійського мистецтва; підтримка італійської мови; пропагування італійської кухні; підтримка культурного туризму; пропагування італійських культурних індустрій; пропагування науки та освіти; сприяння загальному забезпеченню роботи італійських фірм за кордоном.

Нормативно-правове оформлення зовнішньої культурної політики Італії позначене відсутністю окремого документу, який би визначав виключні особливості реалізації зовнішньої культурної політики. Однак положення, які визначають зовнішню культурну політику, містяться в міжнародних двосторонніх та багатосторонніх документах, які приймає та підписує Італія, а також внутрішніх документах, зокрема в Єдиному Акті, Конституції Італії, Законі «Про Міністерство закордонних справ», Законі «Про Міністерство спадщини, культурної діяльності і туризму», Законі «Про культуру», нормативно-правових актах щодо прийняття плану заходів з втілення програми «Орієнтир – Італії», в нормативно-правових актах, які регулюють пропагування бренду «зроблено в Італії», в програмному документі МЗС Італії «Нова Фарнезіна на службі «системо-країни»» та інших документах, які мають

положення щодо питань, пов'язаних з культурою та культурним співробітництвом, які й складають нормативну базу зовнішньої культурної політики Італії.

В процесі координації та реалізації зовнішньої культурної політики Італії беруть участь Міністерство закордонних справ, Міністерство спадщини, культурної діяльності та туризму, Міністерство економічного розвитку, Національний інститут зовнішньої торгівлі, Міністерство освіти, університетів та досліджень, найбільші університети Італії для іноземців, зокрема університети м. Сієна та м. Перуджа, некомерційні організації (зокрема, Товариство «Данте Аліг'єрі»). Останнім часом роль МСКДТ та роль регіонів Італії, в процесі здійснення зовнішньої політики, активізувалась за рахунок участі в загальноєвропейських проектах культурної політики ЄС та проектах ЄС з регіонального розвитку.

Фінансування зовнішньої культурної діяльності Італії має змішаний характер. З одного боку все керівництво та фінансування зовнішньої культурної політики здійснюється через МЗС за рахунок бюджету через дипломатичні установи та Інститути культури Італії за кордоном, з другого боку, – інститути у своїй діяльності зберігають певну автономію та можливості додаткового доходу, через ведення комерційної діяльності, зокрема за рахунок викладацької діяльності. Фінансування ж інших учасників зовнішньої культурної політики так само має змішаний характер: за рахунок бюджету та за використання приватних коштів, через фонди та спонсорські організації, або за рахунок власної комерційної діяльності.

Активна політика інститутів культури сприяє формуванню позитивного іміджу Італії на міжнародній арені, посилюючи позиції країни на міжнародних ринках. Формування позитивного образу відбувається шляхом пропагування приналежності до світової культурної спадщини, літератури, особливості італійських традицій.

РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТИ ЗОВНІШНЬОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ІТАЛІЇ

Вивчаючи феномен зовнішньої культурної політики держави доцільно звернути увагу на той факт, що до культурного сектору відносяться різні сфери людської діяльності, зокрема спадщина, архіви, бібліотеки, візуальне мистецтво та архітектура, сценічне мистецтво, книги та преса, кіно та аудіовізуальний сектори, а з 2013 р. культурні індустрії та рекламний сектор. Відповідно, заходи, по цих напрямках, які іноді оформлені в усталені проекти чи ініціативи, можна виділити як окремі інструменти зовнішньої політики держави.

Зазначимо, що науковці, зокрема Є. Макаренко, Н. Піпченко, М. Рожков, О. Кучмій, вивчаючи сучасні особливості міжнародних відносин, виокремлюють традиційні (до яких відносять пропагування культурної спадщини та культури, поширення мови й використання потенціалу діаспори) та інноваційні інструменти зовнішньої культурної політики (що передбачає використання інструментів публічної дипломатії, державного брендінгу, освіти) [77, 114, 72]. Такий розподіл обумовлюється сучасними тенденціями міжнародних відносин, для яких характерне розширення суб'єктів міжнародної політики та застосування широкого ряду новітніх комунікаційних технологій.

Характер та значення певних інструментів можуть варіюватись залежно від пріоритетів держави на певному етапі, що проявляється у фінансуванні та інформаційній підтримці різного роду заходів та проектів. В рамках загальної стратегії пропагування «системо-країни» Італії з 2010 р. та нової стратегії «жити по-італійськи» з 2016 р. можна виокремити наступні групи інструментів зовнішньої політики Італії: до традиційних інструментів відносяться – італійська культурна спадщина, як модель для наслідування та предмету міжнародного співробітництва; італофонія як важливий інструмент поширення культури, через пропагування мови та мовної дипломатії; робота з діаспорою; до інноваційних інструментів віднесено бренд «зроблено в Італії», в контексті пропагування італійського способу життя; міжуніверситетську співпрацю та медіа сектор.

3.1. Традиційні інструменти зовнішньої культурної політики Італійської Республіки

Важливим та унікальним інструментом «м'якої сили» Італії є її культурна спадщина. Визначальними особливостями культурного надбання Італії є унікальне багатство та чисельність і його комплексне сприйняття загалом в історичному та територіальному контексті. Однак, таке сприйняття значення свого культурного надбання визначило дві суперечливі тенденції: з одного боку, звертається увага на необхідність збереження пам'яток, з другого, володіючи однією з найбільших колекцій об'єктів культури, що складають культурну спадщину людства за даними ЮНЕСКО, Італія недостатньо уваги приділяє для їх просування закордоном, вважаючи, що через її важливий внесок у розвиток людства, культурна спадщина Італії не потребує її активної популяризації [21].

Завдяки високому рівню розвитку та ефективності збереження культурних та історичних пам'яток, якого досягла Італія, італійська модель вважається однією з найбільш ефективних та популярних у світі. Політика захисту та пропагування національного надбання в Італії користується державною підтримкою на найвищому рівні. В законі № 368 від 1998 р. «Про заснування Міністерства спадщини та культурної діяльності» зазначено, що головним завданням міністерства є захист та пропагування культурної спадщини [215]. Положення про необхідність забезпечення умов доступу до культурних надбань та їх просування; заходи із міжнародної міжкультурної співпраці; інструменти міжнародного міжкультурного співробітництва у сфері збереження культурної спадщини містяться в Кодексі зі спадщини та ландшафтів від 2004 р. [287]. А на рівні державних службовців та керівників країни саме найбагатша в Європі культурна спадщина виокремлюється як особливий чинник культурної політики та дипломатії держави. У своєму виступі на симпозіумі з «Культурної дипломатії» 2013 р. міністр з питань культурної спадщини М. Брей заявив: «Повернення і відновлення незаконно вивезених культурних цінностей для Італії є не лише основним фактором

захисту спадщини, але виступає інструментом, який можна використовувати з точки зору культурної дипломатії» [165].

Важливою особливістю зовнішньої культурної політики Італії з пропагування та захисту власної культурної спадщини є той факт, що у складі МСКДТ навіть існує спеціальний підрозділ – Корпус карабінерів з захисту культурної спадщини. Його створення у 1969 р., на рік раніше підписання Конвенції ЮНЕСКО в Парижі 1970р., яка закликала держав-членів вжити відповідних заходів для запобігання придбання незаконно вивезених творів мистецтва, і сприяти поверненню викрадених (спонукала створити спеціальні служби задля досягнення цієї мети), засвідчило стремління Італії очолити та стати провідником тих тенденцій міжнародних відносин у сфері культурної політики, які сприяли формуванню вигідного середовища саме для Італії [180].

Відповідно до наказу міністра внутрішніх справ 28 квітня 2006 р. було створено Департамент карабінерів з охорони культурної спадщини як спеціалізовану поліцейську структуру карабінерів з особливою компетенцією, яка співпрацює з іншими правоохоронними органами як на національному рівні, так і через Інтерпол, відповідно до міжнародних конвенцій [180]. Департамент складається з майже 300 відділів, які керуються з 12 головних офісів по всій території країни [21].

Про важливість та ефективність діяльності унікального італійського підрозділу у сфері міжнародної діяльності із захисту та поширення італійської культури за кордоном свідчить той факт, що за два роки 2011–2013 рр. понад 2500 чоловік було притягнуто до відповідальності судовими органами і 165 взято під арешт. За той же період було відновлено 111000 археологічних пам'яток, майже 80 тисяч предметів мистецтва, вилучено 10 тисяч підроблених творів мистецтва. В той же час відбувається безперервний моніторинг виставок і аукціонів, на яких можуть бути представлені фальсифіковані та незаконно придбані активи, ретельний моніторинг електронної бази Коммерс, що дозволило віднайти 63000 об'єктів [180; 250].

Культура Італії зі збереження пам'яток розвивалась протягом століть.

Усвідомивши тісний зв'язок між культурою та розвитком, ще державні утворення на території італійського півострова опікувались культурними пам'ятками разом із місцевістю, на якій вони розташовувались. Після об'єднання Італії, в ході дискусій перемогу отримали прихильники точки зору, щоб культурні пам'ятки, за можливості, залишались в місцях їх історичного перебування і не перевозились до музеїв [84; 372].

Таким чином, визначальною рисою «італійської моделі» є зберігання лише незначної частини культурної спадщини в музеях, все інше можна побачити на вулицях міст, в палацах, церквах, що гармонійно пов'язується з мовою, музикою, літературою та культурою країн. Таке тісне переплетіння та дотримання історичної традиції і свідомої відповідальності за світову спадщину і формує унікальність цієї моделі та прагнення наслідувати її іншими країнами. Особливо це стосується країн Середземномор'я [21].

На сьогодні законодавство Італії із збереження культурної та історичної спадщини є найбільш розвиненим серед країн ЄС. Італія – одна з перших в Європі, що на початку ХХ ст., зайнялась розвитком концепції збереження охорони національної спадщини. Особливістю моделі збереження культурної спадщини Італії є той факт, що під законодавчу опіку потрапляють всі види пам'яток, незалежно від форм власності. З цього приводу міністр з питань культурної спадщини М. Брей зазначає: «Необхідність посилити роль співробітництва між державними органами і приватними особами не може бути проігнорованою у фазі, в якій міститься заклик до більш активної участі держави у збереженні нашої культурної спадщини» [165]. В Італії держава та суспільство сприймають всі пам'ятки як культурне надбання нації. Це пояснюється тим, що Італія володіє понад 40 % світової культурної спадщини. Невипадково з 1872 р. були здійснені перші спроби, а з 1902 р. прийнято законопроект, який затверджував список творів мистецтва, що мали увійти до каталогу, пізніше його було відмінено, однак він став першим законопроектом такого характеру в Європі, заклав принципи політики охорони культурної спадщини [84].

14 грудня 1974 р. було створено Міністерство культурної спадщини та довкілля, що сприймалось як другорядний орган, порівняно з іншими державними установами. Крім того, було створено декілька дорадчих органів з науково-дослідницькими функціями: Наукову раду з охорони пам'яток культури, Центральний інститут каталогізації та документації, Центральний інститут єдиного каталогу італійських бібліотек, Центральний інститут реставрації книг, Центральний інститут патології книг, що володіють адміністративною автономією. У 1998 р. з початком розвитку ідеї належності Італії до світу протагоністів та необхідності підсилення культурного чинника в політиці країни було розширено компетенції Міністерства культурної спадщини, передавши з офісу прем'єр-міністра функції підтримки образотворчого мистецтва і кінематографа. З 1998 до 2013 рр. було проведено ряд реформ та реструктуризацій, і 24 серпня 2014 р. Міністерство спадщини і культурної діяльності було перейменовано в Міністерство спадщини, культурної діяльності та туризму. Однією з останніх змін в організаційній структурі сфери культури стало перенесення відповідальності за спорт з Міністерства спадщини та культурної діяльності в нещодавно створене Міністерство зі справ молоді та спорту [84].

Виходячи з того, що на збереження та підтримку об'єктів культурної спадщини витрачаються великі суми коштів, процес фінансування цієї сфери завжди знаходиться у стані реформування. На відміну від більшості європейських країн та США, де фінансові активи музеїв можуть використовуватися в умовах ринкової економіки, а самі музеї мають можливість займатись прибутковою діяльністю, в Італії держава контролює фінансування цієї сфери. Фінансування культури в італійському бюджеті позначено під рубрикою «Освіта і культура». Витрати розділені між чотирма адміністративними рівнями – витрати держави, регіонів, провінції і муніципалітетів, залишаючи при цьому контрольні функції за урядом. Найбільш незначними є регіональні витрати, на відміну від істотних асигнувань держави і муніципалітетів (відповідно 52,2 і 33,2%, тобто близько 85% всіх затрат) [84].

Крім звичайного фінансування культурної сфери, існують також додаткові фінансові асигнування, так звані адресні допомоги, спрямовані на реставрацію конкретних пам'яток культури, спеціальні культурні програми. Чималу роль у фінансуванні культурної спадщини грають і приватні інвестиції. Близько 60% національного надбання знаходиться в приватному володінні, а держава володіє достатніми юридичними можливостями для стимулювання приватних інвестицій. Крім того, передбачено відрахування витрат з податкової декларації на реставрацію або підтримку нерухомих або рухомих культурних цінностей. Сучасний етап культурної політики Італії характеризується прагненням до створення системи відносин «держава – приватний і корпоративний сектори». Вдалий досвід співпраці спонукав державні структури до створення таких структурних одиниць управління, як змішані приватно-державні фонди. Першою державно-приватною організацією став Єгипетський музей в м. Торіно у 2005 р. [79].

Держава намагається знайти нові джерела надходження грошових коштів, наприклад 3% фондів, призначених для будівництва та ремонту автострад, морських портів, аеропортів і залізниць, витрачаються на те, щоб утримувати в гідному стані національні об'єкти культури і природного середовища. Передбачаєно, що ці кошти можна повернути через туристичний сектор. Міністр спадщини Італії Дж. Урбані зазначає, що держава ухвалила рішення приватизувати певне число пам'яток та закладів культури, залишаючи за собою провідну роль через компанію «Патрімоніо с. п. а.» - організацію, покликану реалізовувати дану стратегію [118].

Таким чином, весь комплекс заходів з управління внутрішніми питаннями контролю та захисту культурної спадщини може бути використаний як інструмент вже зовнішньої політики у випадках використання італійського досвіду в інших країнах, залучаючи італійських спеціалістів.

На території Італії неможливо виділити один великий культурний історичний центр, тому формування центрального органу управління у сфері охорони спадщини проводилося одночасно з процесами децентралізації.

Регіони, в яких зосереджена найбільша кількість культурних цінностей, отримали відноснусаможієність і право на створення власного законодавства [84].

Ці відмінності пов'язані з економічними характеристиками різних регіонів, що дає змогу виділити чотири моделі розвитку. Перша модель включає в себе регіон Тоскани та Емілія-Романья, де, завдяки значній культурній спадщині, рівень витрат у сфері культури регіональних і місцевих органів влади значно вищий, ніж у середньому в країні. Друга модель розвитку – Центру - Півночі включає в себе П'ємонт, Ломбардію, Фріулі, Умбрію, Марке і характеризується значним рівнем розвитку, де, однак, все ще існує достатньо місця для зростання. Інтерес до культурних цінностей є наслідком відносно високого соціально-економічного розвитку цих областей, в середньому вищого, ніж в країні. Тут відчувається нестача культурних пам'яток порівняно з іншими найбільш економічно розвиненими регіонами культурного туризму. Третя модель включає в себе райони, що розвиваються за рахунок приватного споживання і частково на кошти, що виділяються зі спеціальних статутів автономних округів – це майже всі південні регіони (Абруццо, Кампанія, Пулія, Сицилія і Сардинія) і два північних регіони (Валле-д'Аоста і Трентіно - Альто-Адідже), де через відносну нестачу культурних пам'яток ресурси інвестуються в галузі мистецьких постановок, шоу. Четверта модель маргінальних районів: Базіліката, Калабрія і Молізе за рівнем розвитку відстає в конкурентному плані на національному рівні. Однак, незважаючи на обмежені ресурси, на місцевому рівні за рахунок коштів, що виділяються на культуру регіонами і органами місцевої влади, тут намагаються залучати туристів [84].

Ще однією тенденцією в охороні спадщини є спроба здійснення не тільки ціннісної оцінки спадщини (критерії цінності об'єкта ЮНЕСКО), а й економічної. Так, оцінка культурної спадщини Італії на суму близько 2 трлн. євро вказує на нові тенденції збереження спадщини. Звичайно, це приблизна сума, так як вартість деяких культурних об'єктів взагалі важко визначити.

Інвестування в об'єкти спадщини сприятиме збільшенню її вартості і підвищенню економічної вигоди від подальшого використання цих об'єктів [109].

В Італії налічується близько 3000 культурно-історичних об'єктів, які щорічно залучають до країни понад 77 млн. туристів. Станом на 2014–2015 рр. музеї, галереї та туристичні об'єкти приносили у бюджет країни прибуток в розмірі 380 млн. євро, а на їхнє утримання держава витратила 350 млн. євро. У 2017 р. сума прибутку має скласти понад 2 млрд. євро [109].

Крім випадків наслідування моделей управління культурною спадщиною, в практичному плані зовнішня культурна політика Італії та її співпраця з іншими країнами полягає у двох напрямках: в спільних проектах з проведення розкопок та з реставраційних робіт. Враховуючи той факт, що сфера археології тісно пов'язана зі сферою культури в широкому сенсі та з об'єктами культурної спадщини, можна з впевненістю сказати, що Італія використовує свій досвід у сфері археологічних послуг як один з інструментів не лише втілення «системо-країни», але й як інструмент зовнішньої культурної політики.

Досвід італійських спеціалістів у сфері археології та реставрації надзвичайно затребуваний у всьому світі і, особливо, в Середземноморському регіоні. В структурі МЗС Італії існує спеціальне VI управління при Департаменті з пропагування «системо-країни», яке координує діяльність у рамках співпраці з ЮНЕСКО та іншими двосторонніми та багатосторонніми контактами з приводу регулювання питань археологічних місій, збереження та реставрації пам'яток культури [21].

Зацікавлені країни, через культурний відділ посольства Італії в країні перебування, звертаються до МЗС Італії з проектами спільних заходів. Проекти розглядаються в рамках діяльності VI управління МЗС у співпраці із Міністерством культури та іншими відповідними зацікавленими установами. На проекти, які отримують схвалення Італії, передбачена стаття видатків в рамках ініціативи просування «системо-країни» [224; 314]. Зауважимо, що МЗС бере на себе фінансові витрати у розмірі не більше 70 % від загального

планованого бюджету на програму. Крім того, до роботи над проектами залучаються відповідні італійські спеціалісти, які беруть участь у роботі вже безпосередньо на місцях [158].

Необхідно наголосити, що багатство культурної спадщини та відповідні професійні навички, які пов'язані зі збереженням та розвитком цієї сфери, самі італійці виділяють як особливий інструмент зовнішньої культурної політики. В регіонах, на які поширюються національні інтереси Італії, культурний чинник використовується як важливий інструмент культурної дипломатії та м'якої сили. «М'яка сила» Італії та її передові технології сприяють формуванню позитивного образу держави-взірця для наслідування, а співпраця в культурній сфері сприяє налагодженню довірливих відносин між країнами. Якщо у регіоні Північної та Південної Америки працює приблизно 20 італійських археологічних місій, то в регіоні Середземномор'я та Африки їх понад 200, ще приблизно 30 в Азії [314].

Як приклад можна зазначити, що з метою посилення італо-турецьких відносин з 2011 р. на кордоні між Туреччиною та Сирією працює спільна італо-турецька археологічна місія, яка, незважаючи на важкі соціально-політичні та військові обставини, в яких опинився регіон, у 2014 р. заявила про суттєві історичні відкриття та знахідки, найбільші за останні 50 років в цьому регіоні. В районі м. Каркомиш планується в майбутньому закласти підвалини для створення історичного парку, який не лише буде опікуватись проблемами збереження історичних пам'яток, але й стане елементом економічного відродження та розвитку регіону [349].

Зовнішня культурна політика в регіоні Середземномор'я відбувається в рамках посилення позицій Італії у своїх колишніх колоніях, і дуже часто ведеться по лінії наукової, університетської співпраці. Серед численних місій можна згадати: місії у Лівії з розкопок і розвідок на території Лептіс-Магна, каталогізацію та вивчення археологічних артефактів на складах замку Тріполі [287]; місії в Марокко з розкопок римського Форуму та площі храму Геракла; реставраційні роботи засолюваних майстерень; персональні

тренування з відновлення, з комп'ютерного методу розкопок і археологічної [293]; в Алжирі відбувається міждисциплінарне навчання місцевих і міжнародних операторів, підготовка проекту для збереження різних частин пам'яток культури [364]; в Тунісі, крім інших чотирьох місій, працює місія, в рамках розпочатого в 2007 р. культурно-наукового співробітництва між Тунісом та Італією, яка досліджує рельєф, систематичні розкопки, відновлення античного амфітеатру Алтібурос в м. Медина [313]; з понад п'ятнадцяти місій в Єгипті, крім загальновідомих в Каїрі, варто згадати про міждисциплінарний проект співпраці між італійськими та єгипетськими університетами Неаполя та Каїру з дослідження природних ресурсів області між Монс Кладінус і Ваді Хаммамат [332].

Варто зазначити, що в названих країнах культурна політика та «м'яка сила» Італії використовуються як інструмент присутності країни в регіоні. Місцеві науковці отримують новий досвід крізь призму італійських технологій та італійської культури, яка сприймається як модель для наслідування. Вже сформований імідж технологічно розвиненої держави сприяє формуванню економічних відносин.

Продовжуючи ідею сприйняття культурної спадщини як об'єкта, який розглядається культурною цінністю в цілому разом з місцевістю, на якій він розташований, варто відзначити святкування у 2015 р. 60-річчя з дня зустрічі мерів столиць світу у Флоренції у 1955 р., під час якої між представниками країн двоблокового протистояння була сформульована дуже важлива думка про значення міста як духовної і матеріальної спадщини людства, а політика наведення наукових, економічних, урбаністичних, політичних, соціальних, культурних, духовних мостів сприяє виникненню мережі співпраці народів [45]. В результаті цієї зустрічі було започатковано Середземноморські симпозиуми, які скликались з 1958 року у Флоренції і поєднали політиків, дипломатів, інтелектуалів та діячів культури з арабських країн, Ізраїлю, країн Африки та Європи. В ході зустрічей налагоджувався діалог між іудеями, мусульманами і християнами [45].

У 2015 р. з 5 по 8 листопада пройшов флорентійський міжнародний форум «Єдність в різноманітті» за участю мерів 80 міст з 60 країн світу. Головним завданням цього Форуму стала необхідність підкреслити роль міст в сучасних міжнародних культурних відносинах. У своєму виступі мер Флоренції Д. Нарделла зазначив, що: «найефективніша зброя проти війни – це культура, і саме міста, живі свідки культури, знаходяться в авангарді боротьби за збереження миру, хто руйнує міста і намагається залякати світову громадську думку, чинить злочин». В ході зустрічі було засновано щорічну премію імені Ла Піра, на честь мера Флоренції – засновника симпозіумів з 1955 р. [45].

В результаті форуму було підписано Флорентійську хартію «Єдність в різноманітті». Основний наголос в документі було зроблено на розумінні спадщини міста як сукупності природних, культурних, матеріальних і нематеріальних цінностей, які сприяють формуванню ідентичності людей, що проживають в містах світу. Причому ця спадщина має не тільки місцеве або національне значення, вона виступає як спадщина всього людства, об'єднує народи і різні покоління [369]. Отже, унікальне багатство, кількість та розмаїття форм обумовлюють важливу роль, яку відіграє культурна спадщина як інструмент зовнішньої культурної політики.

Наступним важливим інструментом зовнішньої культурної політики є італіфонія. Глобалізація міжнародних відносин сприяла відчутним змінам в системі мовного середовища, що призвело до появи чіткої ієрархізації мов у глобальному масштабі. Ступінь розвитку та поширення мови в певному суспільстві впливає на розвиток його культури, а іноді саме від рівня та якості збереження і використання мови, можна говорити про існування певної соціальної та етнічної спільноти. Мова виступає як канал передачі інформації і культурної комунікації, а також є інструментом зовнішньої культурної політики, культурної дипломатії та просування власних інтересів на міжнародній арені.

Практика поширення італійської мови за кордоном не є настільки широкою, як діяльність Британської ради чи Гете-інститутів, однак, вона

виступає достатньо вагомим інструментом в діяльності зовнішньополітичних представництв Італії. Варто нагадати, що практика підтримки італійської мови як інструменту зовнішньої культурної політики активізувалася з оформленням ідеї «системо-країни» у 2010 р. [27]

Останнім часом в італійському науковому дискурсі все частіше згадується таке поняття як італофонія. Чіткого визначення воно не має, однак пояснюється через визначення італофілів та їх класифікацію, а також територій, на яких відчутний вплив італійської мови. Зазначається, що районами італофонії є території країн та особи, які спілкуються італійською мовою як першою державною або другою мовою. Перше згадування цього терміну датується 1963 р. в італійському тлумачному словнику С. Колетті [179], де він розглядає термін італофіл як особу, яка спілкується італійською. Пізніше в словнику Треккані італофон сприймається як особа, що говорить італійською, або територія італофонії – це територія, на якій поширена італійська мова, включаючи сусідні з державою райони, де превалує італійська мова [374].

Активне використання цього терміну в італійських наукових та політичних колах сприяє тому, що в сучасному розумінні італофонія сприймається не лише як певний пасивний об'єкт, на який поширюється вплив італійської мови, а як цілеспрямована діяльність держави та недержавних акторів з поширення італійської мови у світі, при чому це подається в контексті пропагування «системо-країни» в цілому.

Політика італофонії має свої особливості. Так, на відміну від політики франкофонії, яка має певне інституційне втілення в діяльності організації Франкофонії, функції з втілення італофонії, розпорошені між структурами МЗС та МСКДТ Італії, частково діяльність з забезпечення політики італофонії належить неурядовим організаціям та фондам, які співпрацюють з державними установами.

Можна виділити декілька складових політики італофонії, які розглядаються крізь призму територіального виміру поширення та вивчення італійської мови. Перший вимір стосується поширення італійської мови на

територіях, які історично відносились до територій, які були частиною італійських держав, і, на сучасний момент, відносяться до територій інших країн – це територія Далмації, Корсики, Мальти, Істрії, Албанії. Італійська – офіційна державна мова не тільки Італії, але й республіки Сан-Марино, Швейцарії (поряд з німецькою, французькою та ретороманською), в місті-державі Ватикан. Італійська входить до числа офіційних мов ЄС, стала другою офіційною мовою в деяких регіонах Хорватії та Словенії. За своєю популярністю в Албанії вона стоїть на першому місці, в Македонії і Чорногорії – на другому, після англійської, цією мовою говорять дві третини населення Мальти, п'ята частина населення Монако [243, р. 249–251].

Другий вимір стосується територій найбільшої еміграції італійського населення – це переважно країни Північної та Південної Америки: США, Мексика, Аргентина, Бразилія, де відчувається вплив італійської діаспори та зберігається використання італійської мови як другої чи першої в родинному спілкуванні. У ряді регіонів Аргентини і Венесуели італійська поступається лише іспанській. У штатах Нью-Йорк, Нью-Джерсі і в Новій Англії цією мовою говорять нащадки емігрантів, що колись приїхали в Америку [243, р. 250].

Третій вимір пов'язаний з поширенням італійської мови в колишніх колоніях, де на сучасному етапі культурний чинник сприймається як можливість зберегти зв'язки з колишньою метрополією. Це стосується Сомалі, Лівії, де у колоніальний період італійська була офіційною мовою [243, р. 250].

Четвертий вимір визначає поширення та викладання італійської мови у різних регіонах світу, з метою пропагування італійської культури та «системо-країни» Італії як цілісного комплексу. Наголосимо, що в зазначених регіонах ефективність сприйняття зовнішньої культурної політики Італії як раз обумовлюється інтересом до її мови, яка виступає каналом поширення італійського впливу [243, р. 250].

Науковці Н. Колетті та С. Салбатіні виділяють три групи італофілів: італофілів італійців за походженням, які не володіють італійською мовою;

неіталійців за походженням, однак, які вивчають італійську як другу розмовну мову; неіталійців, які прихильно ставляться до італійської культури та способу життя [179]. Зовнішня культурна політика сучасної Італії спрямована на забезпечення доступу всіх охочих до вивчення італійської мови та залучення через неї до сфери впливу італійської культури. З цією метою діють культурні центри при посольствах, інститути культури та приватні організації, які займаються розширенням сфери італофонії.

В практичному плані складовими елементами, які, водночас, виступають й інструментами політики італофонії є заходи, спрямовані на викладання італійської мови в Італії для іноземців та іммігрантів; заходи, спрямовані на викладання італійської мови за кордоном для нащадків італійських емігрантів; заходи, спрямовані на викладання італійської мови в різних країнах світу для всіх охочих; інші заходи – концерти, виставки, конкурси, спрямовані на популяризацію італійської мови та культури у світі. Загалом італофонія охоплює понад 250 млн. осіб, з них лише 60 млн. складають громадяни Італії, 80 млн. – нащадки італійських переселенців, а всі інші – це різного роду італофіли [294].

Мовна дипломатія Італії постійно зазнає конфронтуючого впливу іншої домінуючої англосаксонської моделі. При цьому італійська мовна дипломатія залишається важливим чинником «м'якої сили» Італії. До вже відомих каналів поширення італійської мови через культуру, освіту й науку додаються нові, пов'язані із сприйняттям Італії як прикладу для наслідування у сфері новітніх фешн та підприємницьких технологій.

Цілеспрямоване поширення італійської мови, як інструменту зовнішньої культурної політики та інструменту «системо-країни», Італії засвідчило позитивні результати. Так, за останнє десятиліття змінився контингент охочих вивчати італійську мову. Якщо раніше італійську мову вивчали переважно з культурно-освітньою метою, то зараз кількість дорослих, охочих її вивчати, з метою працевлаштування та використання у професійній сфері, значно збільшилась [327, р. 44]. Для цих людей це також можливість знайти своє місце

у світі італійського бізнесу, дизайну, моди, кулінарного мистецтва [23].

Особливістю Італії є той факт, що уніфікація італійської мови розпочалась лише з середини XIX ст., коли розрізнені держави були об'єднані в єдине королівство. До цього діти говорили в родині на діалекті, і лише у початковій школі почали вивчати літературну мову, а тільки в другій половині XX ст. завдяки радіо, телебаченню, кіно і армії, італійською мовою заговорили майже всі громадяни країни. За даними досліджень 1970-х рр. було виявлено, що зацікавленість італійською мовою визначалась та підтримувалась, головним чином, завдяки розвитку та поширенню італійської культури та музики. Саме завдяки італійському мистецтву та кінематографу протягом 1970-х – 1980-х рр., за відсутності державної закордонної політики з поширення італійської мови, вдавалося підтримувати інтерес до неї, звертаючи увагу і на інші позитивні сторони італійського життя. Особливо позитивні наслідки цей синтез мав у так званих естетичних виробничих секторах: моди та дизайну, пов'язаних з поширенням моделі «Italian style» – всього, що пов'язане з високою якістю та гарним смаком [327, 390].

Розвиток економічних відносин Італії з різними країнами сприяв тому, що зростав інтерес до італійської як мови офіційних контактів. Зауважимо, що такий продуктивний культурно-мовний тандем на службі формування позитивного іміджу дозволив Італії посилити свої міжнародні позиції та посісти місце серед найбільш розвинених країн. На сучасному етапі італійська мова розглядається, як вже було згадано вище, як один з інструментів пропагування та формування державної програми створення «системо-країни».

Необхідно підкреслити, що процес розширення італофонії спричинений низкою факторів. По-перше, з розвитком телебачення та зростанням популярності на італійські товари у 1970 – 1980-х рр. відбулось зростання інтересу до вивчення та відновлення всього пов'язаного з Італією. Серед емігрантів італійського походження, (до цього асоціація з фашистською Італією сприяла тому, що будь-які асоціації з країною походження серед мігрантів намагались забути, а італійську мову не використовували навмисно) відчули

бажання та необхідність відродити зв'язки з батьківщиною. По-друге, феномен міграції до Італії з інших неєвропейських країн сприяв вивченню мови іммігрантами в самій Італії, що також породжувало попит на цю мову.

Законодавчо процес поширення італійської мови за кордоном було розпочато Законом № 153/71, що регулював організацію курсів з навчання мови та культури, який був прийнятий у 1971 р. з метою забезпечення повернення та адаптації дітей мігрантів, які проживали за кордоном, в систему національної освіти після повернення до Італії [285]. Надаючи можливість вихідцям та нащадкам переселенців з Італії вивчати мову, він сприяв розширенню географії італійської мови по всьому світу.

За словами директора Департаменту з просування «системо-країни», порівняно з 2014 р., кількість тих, хто вивчає італійську в 2015р. збільшилась на майже 250 тис. осіб і склала 1 млн. 760 тис, що свідчить про зростання інтересу до Італії. У ЄС італійська мова, за кількістю людей, які вважають її рідною, опинилася на другому місці після німецької [309, р. 73]. Значення мови в процесі реалізації зовнішньої культурної політики можна підтвердити словами І. Коста, виконавчого директора Італо-Американського комітету з освіти в Нью-Йорку: «італійська мова – це стратегічний інструмент, інструмент, який ми повинні захищати та пропагувати, з метою італіанізувати ті країни, де ми працюємо» [194].

Один з чинників, який сприяє поширенню італійської мови у світі – це релігійний фактор, а саме діяльність католицької церкви. Особлива увага приділяється італійській мові, в рамках співпраці католицького світу. Саме італійська є робочою мовою Ватикану, Святого Престолу, Папського університету та інших католицьких навчальних закладів, під патронатом Святого Престолу, в кількості дев'яти університетів та тринадцяти інститутів. На прикладі використання італійської мови, як розмовної мови в релігійних католицьких кругах, католицька церква довела спроможність протистояти глобальному поширенню англійської мови. З цього приводу науковець М. Л. Вілла зазначає: «діяльність Папи в цій сфері підтримує поширення та

використання саме італійської мови, вплив Папи поширюється на католиків всього світу, незалежно від національності. Виступи Папи Франциска за мир в Сирії були проголошені італійською мовою. Відповідно ватиканісти всього світу повинні були, з посиланням на італійську, коментувати, інтерпретувати думку Папи. І ми дуже раді, що це відбувається саме таким чином» [325, р. 19].

Л. Р. Оньяте, ректор Папського університету Святого Хреста і президент Конференції ректорів Римських понтифікальних університетів зазначає: «Церква використовує італійську тому, що вона не має наміру підтримувати та затверджувати за англійською мовою стандарт міжнародного спілкування, хоча у випадку необхідності Церква використовує англійську. Італійська мова виступає як альтернативна мова культурній уніфікації» [325, р. 20]. Незалежно від країни походження та національності, Папи у своїх послання вдаються до використання саме італійської мови, що сприяє розвитку інтересу до неї.

Президент Академії делла Круско, одного з перших центрів вивчення і поширення італійської мови, наводить практичний приклад та поради щодо використання італійської мови при спілкуванні між паломниками, які володіють іспанською. Він звертає увагу на те, що в такому випадку паломникам немає необхідності переходити на англійську, маючи спільні романські корені, італійці та іспанці можуть спілкуватися рідними мовами для взаєморозуміння [300].

Збереження статусу італійської як провідної мови міжцерковного спілкування вказує на переваги, якими користується Святий Престол, і місце в ньому італійської католицької церкви та розстановку сил в сфері міжцерковних відносин. Це свідчить про те, що в певних сферах, де історично існують, обумовлені та багатовіковою практикою закріплені правила та неписані традиції, цілком можливо існувати, не підпадаючи під вплив масової англоїзації.

Аналіз статистичних даних, за останні 20 років, дає можливість стверджувати про збільшення популярності італійської мови, що проявляється у зростанні охочих її вивчати, і, відповідно, зростанні пропозиції зі збільшення

числа навчальних закладів. У 1995 р. було зафіксовано роботу 2346 курсів, які надавали послуги з викладання італійської мови. Активна популяризація державою власної зовнішньої культурної політики, через популяризацію італійської мови та законодавче закріплення, активізувала зовнішню культурну політику, що було втілено через реформування МЗС Італії. Так, у 2010 р. за результатами дослідження К. Джованарді та П. Тріфоне ця цифра складала вже 6429 курсів [243, р.249]. Згадані цифри свідчать про невинне зростання інтересу до вивчення італійської мови, а система мова-культура-суспільство на практиці засвідчила свою ефективність.

Дослідження проведені МЗС у 2014–2015 рр. показали, що можна прослідкувати чіткий зв'язок між кількістю вивчаючих італійську мову та продуктивним сектором. Цінність та значення мови проявляється і в розширенні сфер вжитку мови. Досягнення Італії в практиці автомобілебудування, архітектури, моди та дизайну все частіше сприяють використанню саме італійської мови як робочої, щоб підкреслити зв'язок з Італією, і ще раз підтвердити якість та цінність брендів і компаній під назвою «зроблено в Італії» [23]. Заступник міністра закордонних справ М. Джиро зазначив: «Вивчення італійської також означає набуття італійського смаку і споживання італійської продукції» [246]. Він звернувся до підприємців з ініціативою спільного залучення пропагування італійської мови. Адже залучення до «споживання» італійської культури спонукає до збільшення привабливості всього, що так чи інакше пов'язане з Італією, збільшується попит на італійські товари, формується лояльність до країни як цілого взаємопов'язаного комплексу, а це означає практичне втілення «системо-країни». Вивчення мови відбувається не лише в рамках культурних установ, але й за сприяння відповідних галузевих підприємств, де особливо помітні переваги італійського продукту: мода, дизайн, архітектура, гастрономія.

Пропагування «м'якої сили» Італії відбувається також шляхом викладання італійської мови. Варто зазначити, що італійці, відібрані Фарнезіною, викладають мову в 238 університетах 88 країн світу. Фінансова

допомога надається і місцевим викладачам італійської. Міністерство підтримує понад 300 зарубіжних шкіл і дитячих садків, де італійська мова викладається поряд із рідною [281]. Крім того, МЗС Італії відзначає премією закордонних видавців і перекладачів за їх внесок у популяризацію італійської літератури, при цьому міністерство надає попередню фінансову підтримку перекладу і публікації творів [346].

Варто зазначити, що сьогодні в італійському парламенті лунають постійні заяви про необхідність «напрацювання стратегій із захисту та просування італійської мови в ЄС та інших міжнародних організація» [311]. Акцент робиться, в першу чергу, на необхідності офіційного закріплення статусу італійської мови в Конституції, що відсутнє на даний момент. Італійські науковці, зокрема Н. Маріскіо та К. Марацціні, звертають увагу на той факт, що примат італійської мови не закріплений в Конституції держави: «У нашій Конституції, незважаючи на неодноразові прохання багатьох сторін, це не було закріплено» [300]. Вони наводять приклад Іспанії, де іспанська закріплена як державна мова, і як альтернативу пропонують прийняття загального закону, який би визначив головні риси національної лінгвістичної політики з захисту та пропагування італійської мови.

Необхідно звернути увагу на те, що, незважаючи на активізацію діяльності держави в рамках провадження ідеї «системо-країни», криза 2008–2011 рр., внесла свої корективи у роботу структур Італії з популяризації її зовнішньої культурної політики, відбулось скорочення фінансування деяких програм з 27 млн. євро до 10 млн.», проте у 2016 р. позначились певні позитивні переломні тенденції, які передбачали збільшення фінансування діяльності Інститутів культури до 50 млн. євро у 2019 р., що свідчить про зростання значення політики у сфері поширення італійської мови [339, р. 77].

Використовуючи мову як інструмент зовнішньої культурної політики, необхідно звернути увагу на той факт, що пропагування італійської мови є ключем до пізнання італійської культури загалом: поширення італійської мови в світі є відправною точкою пропагування італійського впливу [166, р. 12].

Адже тільки на основі ґрунтовного знання італійської, можливо не епізодично і поверхово ознайомитись з культурою країни, але й відчути все багатство культурної спадщини всього людства.

Починаючи з 2010 р, з активним припливом мігрантів на територію Італії, все частіше починають лунати заяви щодо необхідності захисту та збереження італійської мови. М. Брей, видавничий директор «Інституту енциклопедії Італії», а в минулому міністр з питань культурної спадщини, говорить про важливість збереження італійської мови та захисту її від «забруднення», він говорить про мову як про елемент культурної спадщини, який необхідно охороняти та пропагувати. За його словами: «Спадщину необхідно охороняти і пропагувати: охороняти, тому що мова, як і будь-який інший компонент матеріальної і духовної культури народу, є крихкою, і постійно піддається впливу багатьох форм «забруднення»» [166, р. 12]. Відповідальність за пропагування правильної та багатой мови він покладає на видавців та редакторів відповідних ЗМІ.Цікавий момент, на який звертається увага, це те, що мігранти, які говорять італійською, працюють в Італії та їх нащадки, так само як і італійці, поширюють мову, і їх італійська мова і власне італійська італійська мова у кінцевому результаті, стають ключем для міжкультурного діалогу та взаємозв'язку.

Важливим інструментом поширення зовнішньої культурної політики Італії є щорічний Тиждень італійської мови у світі. Цей захід проводиться з 2001 р. під патронатом президента республіки, МЗС та інститутами культури, спільно з академічними інститутами, агенціями з розвитку італійської мови «Данте Аліг'єрі», Академією делла Круско, в рамках якого посольства, консульства та інститути культури організують події, що дозволяють глибше познайомитися з традиціями, життєвими установками, смаками італійців, успіхами італійського бізнесу одночасно у понад ста країнах світу, кожного року з різної тематики.

Особливо відзначилось проведення ювілейного XV тижня італійської мови 2015 р., темою якого стала «Італійська – мова музики, музика

італійською». Всі проведені заходи в понад ста країнах світу були спрямовані на залучення іноземців до продуктивного обміну з Італією та формування привабливого позитивного іміджу країни. Міністр закордонних справ П. Джентіллоні на відкритті XV тижня Італійської мови у Флоренції заявив: «На основі контактів, які виникають між країнами з приводу культурної співпраці та відкриття освітніх, наукових центрів, згодом виникають можливості не лише для культурного співробітництва, але й бізнесу та економічних обмінів» [389]. Однією з головних тем зустрічі «Давайте розмовляти: мова має ціну», стало питання пропагування італійської мови у сфері бізнесу, так званого проекту «говорити італійською» [342].

Опосередковано, в проведенні зовнішньої культурної політики та пропагуванні італійської мови, беруть участь надзвичайно велика кількість державних установ, приватних фондів і організацій. Деякі з асоціацій, серед яких Фугалар Фурлан та Луккезі нел Мондо, тісно співпрацюють з Інститутами культури, Асоціацією «Данте Аліг'єрі», ІКоН в напрямі автофінансування та у співпраці з регіонами, продовжують займатись підтримкою курсів з італійської мови [311, р. 71]. З метою вироблення спільної інноваційної моделі Італії у 2014 р. було створено Генеральні штати італійської мови – стратегічний майданчик для періодичних зустрічей, обміну думками на середньострокову перспективу. Генеральні штати – це зустрічі представників організацій, які займаються викладанням та пропагуванням італійської мови та культури, вони проходять декілька разів на рік в одному з міст Італії [23, 246].

Головна мета Генеральних штатів полягає в створенні майданчика для налагодження зв'язку діалогу між представниками освітніх та наукових кіл із державою, які щороку збираються з метою обговорення та вироблення спільних дій та стратегії. Заступник міністра закордонних справ М. Джіро говорить: «Ми повинні усунути всі перешкоди та фрагментації в політиці щодо розвитку італійської мови та пропагування культури за кордоном, і, разом із приватним сектором, спільно вибудувувати філософію того, що називається «системо-країна» Італії» [246]. Пропагування італійської мови розглядається як

можливість отримати переваги від глобалізації. Діяльність науковців сприймається як необхідність виокремити головні опорні напрями пропагування італійської мови у світі, а потім вже запропонувати це громадськості на обговорення.

Активна діяльність державного сектору та громадських установ сприяє активізації процесу уніфікації пропагування мови, культури та економіки за кордоном. Італійці постійно наголошують на тому, що розвиток «системо-країни» Італії, спираючись на пропагування італійської культури сприятиме економічному, політичному та гуманітарному розвитку Італії. С. Бартоліні – координатор регіонального консульства з еміграції говорить: «Уряд повинен очолити ці кроки, часи, коли наші підприємства завойовували іноземні ринки поодиночі, повинні пройти. Зміни щодо загальної культурної політики за кордоном повинні відбуватись під головуванням держави, це той випадок, коли революція повинна відбуватись згори, а не за ініціативи низів» [156].

Розуміючи значення освітніх програм для поширення культури, зовнішня культурна політика Італії спрямована на підтримку італійських навчальних програм в різних країнах світу. Італія має вісім державних італійських шкіл за кордоном на кожному континенті та має 43 школи, які видають два однакові атестати: італійський та місцевий [281]. При чому учні таких закладів порівняно з іншими школами мають більш привілейоване становище, адже після їх закінчення отримують два дипломи: національний та італійський, що підвищує їх значення. Як приклад можна навести школу Х. Колумба в Буйенос Айресі [309].

Також на території Європи існують 76 шкіл, де є секції з вивчення італійської, ця ідея виникла з падінням Берлінського муру та спрямована на інтеграцію в національні освітні структури. Окремо варто виділити наявність 115 кафедр з італійської мови в різних школах світу, переважно в регіоні Середземномор'я, діяльність яких має політичний характер, і спрямована на закріплення позицій Італії в регіоні [281].

Досліджуючи феномен італофонії, необхідно звернути увагу на те, що

італійській мові доводиться виборювати собі місце в системі не лише європейських, але й світових мов, адже поряд з італійською конкурують німецька, французька, іспанська та англійська мови. У такому випадку роль італійської залежить від сталості всієї системи [390]. І в цьому контексті увага до мови як до елемента «системо-країни» розглядається як інтерес до системи в цілому. Поширення вивчення мови закордоном є дієвим інструментом зовнішньої політики країни.

У 2008 р. Італія виступила однією з шести країн ЄС з протестом проти публікацій заяв про прийом на роботу до інститутів ЄС лише трьома мовами – англійською, французькою, німецькою. У ЗМІ лунали заяви про те, що багатомовність союзу забезпечується статутними договорами спільноти, а надання преференцій певним мовам призводить до дискримінації громадян інших європейських країн, які, не володіючи певним рівнем знань, мають проблеми при прийнятті на роботу. Такі протести були почуті, і з 2011 р. конкурсні іспити проходять всіма 23 мовами ЄС [390].

З іншого боку, треба звернути увагу, що у мовній політиці спостерігаються не лише антагоністичні процеси. Навпаки, італійська мова, будучи мовою країни-засновниці ЄС, справляє значний вплив на формування багатокультурного та мультилінгвістичного середовища Європи. За даними статистичного дослідження «Євробарометр 2006» італійська є найбільш популярною для вивчення в Європі після французької та німецької, у 2012 р. ці дані, в процентному відношенні одне до одного, залишились незмінними [23; 229, р. 13].

Важливо наголосити, що у лютому 2013 р. за сприяння міністра закордонних справ Дж. Терці було впроваджено нову систему оцінки та сертифікації знання італійської мови, яка отримала назву «CLIQ – Certificazione Lingua Italiana di Qualità», Сертифікація якості італійської мови [274]. Метою цієї ініціативи стало бажання уніфікувати дипломи якості, які видаються іноземцям чотирма інститутами Італії: Університетом для іноземців м.Перуджіа, Університетом для іноземців м. Сієна, Римським університетом та

Організацією «Данте Аліг'єрі». Керівництво цих закладів, разом із Міністерством закордонних справ представило диплом нового зразка, що відповідає найсучаснішим міжнародним вимогам та стандартам Ради Європи [274]. Отже, зростання інтересу до італійської свідчить про те, що італійська мова є важливим інструментом зовнішньої культурної політики Італії.

На сучасному етапі ще одним з традиційних інструментів зовнішньої культурної політики Італії є дипломатія діаспори. Загалом, за даними МЗС, італійська діаспора складає 5 млн. чоловік, а враховуючи етнічних італійців – може налічувати до 60 млн. осіб, що дає достатні підстави говорити про значимість італійської громади. Її сучасна особливість полягає в тому, що на основі культурної та етнічної спорідненості в країнах перебування формуються італійські общини, які підтримують постійний зв'язок одна з одною та з Італією. Головним завданням таких спільнот є інформування та ознайомлення емігрантів, дітей, онуків емігрантів та громадськості приймаючої країни із особливостями культури сучасної Італії. На сьогодні нараховується понад 5000 осередків італійців закордоном, яких об'єднує належність до спільної культурної традиції [339, р. 76].

Якщо говорити про спільноту за кордоном, то необхідно зазначити, що вона дуже неоднорідна. Термін «спільнота за кордоном» вживається в дуже широкому сенсі для назви всіх тих переселенців італійців, які покинули країну перед Першою світовою війною та в період Другої світової війни. Він охоплює дуже широкі верстви населення. На жаль, через негативний вплив фашизму, цей зв'язок між представниками італійської діаспори було втрачено. Під час Другої світової війни в деяких країнах – Канаді, США були створені спеціальні трудові табори для італійців, а в Австралії навіть в'язниці. Небажаючи збереження будь-яких асоціацій переселенців італійців з фашистською Італією, вони переставали спілкуватись італійською та переставали навчати її своїх дітей, що призвело до появи двох і більше поколінь італійців, які не володіли мовою своїх пращурів та всіляко дистанціювались від неї [339, р. 76].

В 1970-х роках ситуація почала змінюватись в кращу сторону, успіх італійського кінематографу сприяв відродженню інтересу серед мігрантів до свого коріння. Крім того, в державних колах зрозуміли, що велику діаспору італійців за кордоном можна використовувати з метою забезпечення інтересів Італії. Враховуючи неоднорідність самої діаспори, першочерговий акцент було зроблено на необхідності відродження вивчення італійської мови. У 1971 р. у було прийнято закон № 153, який сприяв адаптації дітей мігрантів, що проживали за кордоном, в систему національної освіти після повернення до Італії. Це стало поштовхом для переселенців з Італії вивчати мову [339, р. 77; 278].

Після 1975 р. розпочався процес створення регіональних організацій, передусім регіонів Емілія-Романья та Лаціо, спрямованих на надання консультативних послуг та покращення і розвиток діалогу з італійцями за кордоном вихідцями з цих регіонів [156, р. 88]. Зокрема, пропонувалась допомога в наданні освітніх послуг у сфері вивчення італійської мови та створенні федерацій і асоціацій за підтримки новостворених консульств та органів регіональної влади.

На початку 1980-х рр. зростання інтересу до всього італійського знайшло відображення у збільшенні кількості організацій, які за підтримки медіа холдингу РАІ розпочали ініціативи з викладання італійської мови та проекти з поширення заохочення італійської культури, спираючись на конкретні італійські традиції, цінності та особливості, з наголосом на формуванні традиційної італійської ідентичності.

В другій половині 1980-х рр. зі створенням Комітету італійців за кордоном налагоджуються більш тісні інституалізовані зв'язки між італійською спільнотою та урядом Італії [183]. Повноваженнями таких комітетів стало забезпечення соціального та культурного життя італійських спільнот та просування їх ініціатив. На даний час працюють 124 комітети у 38 країнах: з них 67 знаходяться в Європі, 23 в Латинській Америці, 4 в Центральній Америці, 16 у Північній Америці, 7 у Азії та Океанії і 7 у Африці [339].

Для більшої ефективності діяльності Комітетів у 1989 р. було засновано, а у 2004 р. реформовано Генеральну раду італійців за кордоном. Це дорадчий урядовий та парламентський орган, що обирається з числа представників комітетів: складається з 94 членів, з яких 65 обираються прямим голосуванням і 29 призначаються урядом. До складу Ради входять: Комітет з управління (головою якого є міністр, генеральний секретар, чотири заступники генерального секретаря та одинадцять представників різних географічних регіонів), сім тематичних комісій, три Континентальні комітети, робочі групи і пленарне засідання Асамблеї. Головною метою діяльності Ради є посилення взаємозв'язку та участі італійців в управлінні державою [183]. Фахові фонди та організації за кордоном, що виникли в 2000-х рр. та конституційна реформа, сприяли відкриттю італійських виборчих округів та діляниць в інших країнах, що дозволило італійцям брати участь у виборах партій до парламенту, а це значно полегшило, з моральної точки зору, від'їзд італійців за кордон [299, р. 79-80].

Наголосимо, що використання діаспори як інструменту зовнішньої культурної політики, з метою координації співробітництва між центральною владою в Італії та установами і організаціями, пов'язаними з італійською діаспорою, ведеться через Генеральний департамент щодо справ італійців за кордоном та міграційної політики. Зовнішньополітична діяльність італійської діаспори доволі помітна. Зазначимо, що дуже часто через своїх представників в органах влади приймаючої країни, італійські громади виявляються спроможними чинити тиск на уряди держав на користь прийняття рішення, вигідного для Італії. Так, саме лобі етнічних італійців в США справило значний вплив на прийняття рішення Білим домом, щодо реформування РБ ООН, в першому варіанті якого Італія була виключена з числа можливих претендентів на роль постійних членів РБ [299, р.80].

Крім політичної діяльності за сприяння общин щорічно, в країні перебування, влаштовуються безліч подій, фестивалів та урочистостей, проводяться тижні культури, моди, кіно, кухні. На сьогодні всі зазначені заходи

відбуваються в рамках загальнодержавної ініціативи формування позитивного іміджу країни, і, як наслідок, упровадження актуальної для Італії ідеї «країно-системи». Ця політика спрямована на те, щоб сформувати позитивний образ конкурентоспроможної та економічно привабливої Італії не лише в світі, але й, зокрема, в середовищі мігрантів, які свого часу залишили Італію в пошуках кращої долі. Через зацікавленість мовою, а через неї і культурою країни пращурів, постає можливість формування більш тісних зв'язків уже на новому рівні.

Мова стала об'єднуючим чинником для відновлення зв'язків в італійській діаспорі. Розуміння цього було продемонстровано у 2008 р. під час Першої конференції італійської молоді в світі, на якій італійці заявили: «Нам не подобається назва секції «Мова та ідентичність», ми маємо назвати її «Мова – це ідентичність», і, якщо ви хочете, відродити ідентичність, до якої ми належимо, то в першу чергу, варто полегшити наш доступ до вивчення італійської мови» [299, р. 80-81]. Важливим моментом є той факт, що під час зазначеної конференції молоді 2008 р. під егідою Конференції глав регіонів, було створено координаційну раду, яка займається пропагуванням та просуванням культури та італійської мови за кордоном. Понад 3,5 тис. інших регіональних організацій знаходяться в постійному зв'язку з координаційною радою та беруть участь у взаємному обміні інформацією, практиками та досвідом [156, р. 87-89]. З цією метою було створено відкриту базу даних про діяльність організації.

Зазначимо, що важливу роль в практичному впровадженні зовнішньої культурної політики та культури Італії грають вже згадані регіональні організації за кордоном. Адже процес взаємного впливу та допомоги двосторонній: італійська культура, яка сформувалась в різних італійських спільнотах, має свої особливості і переваги, які можна назвати «Італія за межами Італії», крім 3,5 тис. регіональних спільнот існує велика кількість фахових: підприємців, вчителів, митців. Сенатор К. Мікелоні зазначає: «Використання досягнень італійців, які народились та проживають за

кордоном – це надзвичайно важливі канали поширення італійської культури, адже вони діють безпосередньо на зовнішніх територіях. І саме через італійську мову вони можуть відчувати зв'язок з багатою культурою, спадщиною та власне італійською спільнотою» [311, р.15]. Більшість спільнот, з якими активно працюють регіони – це спільноти «нової еміграції», діяльність яких складає не більше 10 років. Деякі фундації «старої еміграції» перестали існувати та розчинились у суспільстві.

Голова Конференції президентів регіонів В. Еррані у 2012 р. під час семінару з поширення італійської мови та культури за кордоном припустив створення фонду, який би просував нову модель викладання італійської мови за кордоном за рахунок ресурсів регіонів і, можливо, приватних ресурсів [311, р. 18]. Генеральна рада італійців за кордоном в той же час розробила пропозицію з аналогічною метою, припускаючи створення агенства або установи [183]. Ці різні ідеї мали однакові цілі: раціоналізацію, синергію, координацію діяльності італійської громади. Складність процесу уніфікації цього явища полягає в наявності великої кількості окремих організацій, які працюють в цій сфері. Сьогодні всі вони представлені міністерствами, регіонами, університетами, Академією делла Крусско та іншими, але проблема полягає у відсутності координації. Семінар 2012 р. мав на меті визначити існуючі італійські школи за кордоном, роботу університетів, курсів за фінансової підтримки МЗС. Зазначимо, що з метою вироблення спільної інноваційної моделі Італії, саме за активного сприяння діаспори, було запропоновано створити Генеральні штати італійської мови як платформу для співпраці у сфері поширення італійської мови, про яку вже йшлося вище.

Крім зазначених інструментів слід відмітити, що зовнішня культурна політика та привабливість Італії пропагується через відомих людей, митців, акторів, науковців, які відкрито підтримують Італію та пов'язують свою діяльність з цією країною, її мовою або культурою. С. Манджоне звертає увагу на важливість всіляко сприяти діяльності відомих публічних персон – артистів, науковців, спортсменів та інших, які відкрито демонструють свої знання

італійської мови та любов до італійського стилю життя, вони в такому випадку діють в рамках «народних послів» [299, р. 81]. Серед сучасних відомих італійців можна згадати відомого співака Джованотто, який користується популярністю серед американської молоді та Л. Пармітано – першого астронавта, який двічі побував у відкритому космосі [299, р.81].

Отже, в сучасних умовах роль італійської спільноти дуже важлива. Там, де існує консолідована спільнота і лідери громади мають доступ до вищих верств суспільства, вони діють як посередники у відносинах з місцевими органами влади і з залученням діяльності дипломатичних і консульських місій, ставши, свого роду, «посередником» у налагодженні контактів та провідниками політики Італії.

Таким чином, інструментарій зовнішньої культурної політики Італії в традиційних сферах дозволяє ефективно реалізовувати зовнішню політику держави. Культурний потенціал Італії обумовлює використання спадщини як передового прикладу для наслідування. Досягнення та провідні технології, які використовує Італія для розкопок, реставрації та збереження об'єктів культурної спадщини, дають можливість використання цього досвіду ряду країн та міжнародних організацій, використовуються в якості інструментів зовнішньої культурної політики, спрямованої на налагодження позитивних зв'язків. Розширення ареалу італофонії відображає зростання авторитету Італії в ряді областей промисловості та позитивно впливає на образ Італії в міжнародних відносинах. А розмір італійської діаспори дає можливість забезпечувати відчутний вплив італійської культури в міжнародних відносинах.

3.2. Інноваційні інструменти зовнішньої культурної політики Італії

З огляду на те, що одним із головних завдань зовнішньої культурної політики Італії є формування привабливого образу сучасної розвиненої держави, доцільно буде звернути увагу на такий інноваційний практичний інструмент реалізації такої політики як пропагування італійського бренду «зроблено в Італії».

Ідея просування країни як бренду може йти двома шляхами. Перший – це

використання вже існуючого іміджу, який полягає в тому, щоб популяризувати вже існуючий образ, спираючись на сприятливі та вже наявні елементи, загальновідомі цінності та особливості. В такому випадку необхідно переглянути основну стратегію використання вже відомих привабливих об'єктів, виокремивши ті позитивні моменти, на які буде звертатися першочергова увага. Однак зазначимо, що ризиками такої стратегії можуть бути ситуації, коли визначатиметься певний перелік позитивних моментів, що може зводитися, суто, до реклами, формування стереотипів та просто повідомлень про них. Така ситуація цілком може загрожувати Італії, країні, з якою пов'язують велику кількість стереотипів [372, р. 105].

Другий шлях полягає у створенні «стратегії бренду», що полягає у формуванні відповідного уявлення. В такому випадку можна відштовхуватись не від наявних можливостей, а проводити аналіз існуючої ситуації та потреб, і залежно від цього формувати та ставити цілі та завдання. Залежно від досліджених економічних, політичних та культурних тенденцій, формується модель держави як конкурентоспроможного актора міжнародних відносин. Саму ж країну такий підхід стимулює розвиватися та вносити корективи у свою діяльність відповідно до потреб часу [372, р. 106].

Італія намагається іти цими двома шляхами одночасно. Працюючи на середньострокову перспективу, Італія не лише пропагує або рекламує свою культуру та товари, але й, за допомогою продуманої публічної, економічної та культурної дипломатії, формує модель «зроблено в Італії», яка сприймається як комплексна приваблива модель для наслідування. Ще починаючи з 1960-х рр.. бренд «зроблено в Італії» розширював свою популярність та був прикладом для наслідування, і, відповідно, поширював італійські цінності. Основними складовими бренду «зроблено в Італії» традиційно вважаються три сектори: продукти харчування, мода і меблі. А такі італійські дослідники, як А. Буччі, В. Коделуппі, М. Фарразеї також включають до нього інженерно-технічний сектор, дизайн і виробництво товарів для будинків, сферу дозвілля і відпочинку [167].

Розвиток бренду «зроблено в Італії» почався в 1950-60-ті рр. в період італійського економічного розвитку. Одночасно йшов розвиток моди, дизайну і виробництва меблів. Уже до кінця ХХ ст. італійські майстри зуміли випередити французьку моду за доступністю, кількістю модельєрів, різноманітністю пропозицій [135]. Наголосимо, що 1980 р. позначився тенденцією, яка отримала назву «обгін» –*Sorpasso*, саме в цей період Італія оголосила, що її ВВП перевищив британський. Зазначений період характеризувався значним економічним розвитком та підйомом, і саме на цей час припадає розквіт бренду «зроблено в Італії» та збільшення експорту італійських товарів [11, с. 230].

Зазначимо, що характерною рисою італійського виробництва є той факт, що більшу частину товарів, які експортуються під брендом «зроблено в Італії», складають товари, які були вироблені на невеликих підприємствах та фірмах. Така тенденція спостерігається у сфері виробництва устаткування і побутової техніки та харчової промисловості. Незважаючи на існування в цих галузях великих концернів («Barilla», «Ferrero», «Parmalat», «Riello», «Whirlpool» і ін.), велика частина продукції виробляється маленькими компаніями. Згідно з офіційною статистикою (ISTAT), рівень підприємницької активності в Італії є одним з найвищих в ЄС, при цьому середня чисельність працівників на підприємстві малого бізнесу дорівнює 3,9 особи [262].

З метою боротьби з фальсифікацією товарів ручної роботи італійського виробництва, особливо у чотирьох традиційних галузях: моди, продуктів харчування, обстановки і механічних виробів (автомобілі, промислового дизайну, машин і кораблів), також відомими як «чотири А» (від початкових літер назв італійською мовою), почали використовувати назву «зроблено в Італії» [371]. З 1999 р. бренд користується захистом Італійського інституту захисту виробників [98]. А 25 вересня 2009 р. був прийнятий законпроект «Про Термінові положення щодо виконання зобов'язань по відношенню до виконання рішень Суду Європейського Співтовариства» № 135, його 16 стаття стосується захисту знаку «зроблено в Італії», наслідком цього стала поява бренду DMI ®, що означає Розроблено і Виготовлено в

Італії [216].

Зазначимо, що в межах загальної ідеї посилення економічної складової зовнішньої політики Італії в 2013 р. Урядом країни та Міністерством економічного розвитку було прийнято ряд законів (закон № 1299 «Щодо прийняття плану заходів з втілення програми «Орієнтир – Італія»» [189], закон № 164 стаття 30 якого стосувалась пропагування бренду «зроблено в Італії» [286]). Ці документи стосувались сприяння пропагуванню цілого комплексу товарів та послуг, об'єднаних під спільним брендом «зроблено в Італії». В рамках зазначених заходів був розроблений план практичних кроків, який передбачав економічні та культурні заходи з метою пропагування італійської привабливості. На МЗС була покладена важлива функція поширення привабливості Італії шляхом участі в міжнародних подіях, де мали б представляти не лише переваги бренду «зроблено в Італії», але й повинна вестись діяльність зі сприяння проведенню заходів з метою залучення додаткових фінансових інвестицій.

Спочатку як суто економічний чинник, цей термін, в подальшому, став використовуватись також у дипломатії. Спираючись на досвід істориків, менеджерів та спеціалістів відповідних сфер, а також у співпраці із МЗС та МСКДТ, італійці формують привабливий образ того, що пов'язане з італійською ідентичністю, намагаючись через культурні проекти та взаємозв'язки залучати іноземців до тісної співпраці [25].

Останнім часом стратегія просування країни як цілісного бренду почала нарощувати оберти. Вона використовується з метою формування позитивного іміджу держави та налаштування міжнародної громадської думки. Вивчаючи феномен цього інструменту ЗКП, необхідно звернути увагу, що бренд «зроблено в Італії» є основою для просування більш загальної за обсягом стратегії «жити по-італійськи», яка просуває феномен «італійського життя».

О. Василенко, інтерпретуючи феномен «італійського життя», пояснює, що у 1960 р. на екрани світового кінематографу вийшов фільм Ф.Фелліні «Солодке життя» (*Dolce vita*), який сам режисер пояснював як пародію та

сатиру на спосіб життя еліти, богеми, аристократії та інтелігенції в 1950-ті роки [11, с. 227]. Він бажав розкрити «протиріччя, невпевненість, втому, абсурдність, неприродну основу такого способу життя». Однак, глядачі досить буквально сприйняли феномен «солодкого життя», і за Італією закріпилась своєрідне сприйняття країни як «солодкого життя» [235].

Італійський спосіб життя став своєрідним брендом, який почав приваблювати до себе туристів, котрі хотіли відчувати себе героями фільму «Солодке життя». Стереотип «солодке життя» означає, що італійці смачно їдять, гарно вдягаються, водять потужні автомобілі, витрачають значні суми на розваги, невпинно подорожують; італійці займають перше місце в світі з імпорту французького шампанського та індійського кашеміру на душу населення, і це все відбувається навіть в кризові періоди, коли всі інші, включаючи і країни-кредитори, міцніше затягують паски» [138].

Однак, життя сучасної Італії зовсім не схоже на образ, створений у «Солодкому житті». Італійці багато працюють та намагаються заощаджувати, особливо у період економічної кризи, а всі товари розкоші йдуть на експорт. Отже, сформований імідж дещо відрізняється від реальності. Вчені пояснюють існування стереотипу про «солодке життя» та його асоціацію з Італією тим, що іноземці сприймають «солодке життя» крізь призму любові італійців до мистецтва та краси та як продовження цієї національної риси. Міф про «солодке життя» є важливою складовою «м'якої сили» Італії, збільшуючи привабливість країни за кордоном [11, с. 229].

Посилення зазначеної тенденції знайшло своє відображення в оформленні стратегії зовнішньої культурної політики Італії у 2016 р. «Жити по-італійськи», коли міністр закордонних справ А. Альфано наголосив, що враховуючи позитивні аспекти, з якими асоціюється «італійське життя», дипломатичні установи та інститути культури Італії за кордоном повинні діяти в межах популяризації сприйняття Італії як сучасної, передової, розвиненої держави, витонченого смаку та моделі для наслідування [148].

Тісний взаємозв'язок між культурним надбанням, смаком, дизайном та

всіма тими продуктами, що історично сприймаються як суто італійські, складають ту унікальну основу, яка, наряду із економічною складовою, може формувати та просувати ідею «системо-країни» на міжнародній арені. Італія ж використовує весь цей комплекс в поширенні власної зовнішньої культурної політики, де акцент робиться не лише на аспектах, пов'язаних з культурою у вузькому розумінні, але, враховуючи поняття культури в широкому сенсі, через врахування та пропагування бренду «зроблено в Італії» як частину зовнішньої політики.

У 2015 р. при проведенні року Італії в країнах Латинської Америки відбулося понад п'ятсот подій, які були присвячені саме підтримці ініціативи з поширення бренду «зроблено в Італії». Так, за підтримки МЗС італійська компанія ЕНЕЛ сприяла проведенню в Чилі, Мексиці, Колумбії та Перу виставки «Геотермія, італійська енергія від серця планети». Отже, можна зробити висновок, що економічна дипломатія пов'язана з культурною: залучаючи чийсь технології, країна переймає не лише певний вид товару, але й формує нові відносини, що призводить до розширення співробітництва вже в інших сферах економіки. Країна формує привабливий образ для наслідування та здобуває прихильників за допомогою елементів м'якої сили, що зрештою сприяє забезпеченню державних інтересів та розширенню присутності Італії в інших країнах.

З точки зору ефективності зовнішньої культурної політики держави, позитивні наслідки мають для країни проведення масштабних міжнародних подій. У 2008 р. Італія виборола право провести Всесвітню виставку «ЕКСПО – 2015» в Мілані з 1 травня по 31 жовтня 2015 р. під гаслом «Нагодувати планету. Енергія для життя». У виставці взяли участь 144 країни, три міжнародні організації, 11 неурядових організацій, а також були представлені три корпоративні павільйони [233]. Проведення заходів такого масштабу дуже престижна справа, яка має не лише довготривалі позитивні іміджеві наслідки для держави, але й забезпечує підписання багатомільйонних контрактів, а відповідно має значні економічні результати. Італія використала цю виставку як

можливість ще раз заявити про свої переваги на ринку харчових технологій, акцентувати на привабливих сторонах власного бренду «зроблено в Італії» та підкреслити ефективність «системо-країни» Італії, яка через привабливість «м'якої сили» країни користується перевагами в економічній, політичній та соціальній сферах.

З огляду на те, що реалізація зовнішньої культурної політики спрямована на пропагування привабливих культурних сторін країни, її популяризація та практичні наслідки тісно пов'язані зі сферою туризму. Діяльність «системо-країни» Італії спрямована на формування привабливого державного бренду, який, завдяки засобам зовнішньої культурної політики та дипломатії, пропагується у світі, а його практичне втілення вже проявляється у збільшенні інтересу інших акторів до Італії. Культурна дипломатія, формуючи привабливий бренд країни, отримує зворотній зв'язок саме через збільшення уваги в інших сферах діяльності держави, зокрема і через туризм. Науковці зазначають: «туристична привабливість та залучення більшої кількості туристів є однією з важливих складових «м'якої сили» Італії» [11, с. 230]. За даними Всесвітньої організації з туризму за 2010 р. країна вважається п'ятим за популярністю міжнародним туристичним напрямком у світі і займає четверте місце за обсягами валютної виручки від закордонного туризму, туристичний сектор – один з ключових в економіці [258]. Внесок туристичної галузі в національну економіку досить значний, і дорівнює приблизно 136 млрд. євро на рік (близько 9% ВВП). У галузі зайнято понад 2,2 млн. осіб, що становить 10% працюючого населення країни [11; 258].

Використовуючи та просуваючи вже загальновідомі об'єкти культурної спадщини, країна намагається стимулювати інтерес до менш відомих, що сприяє зростанню інтересу не лише до об'єктів культурної та історичної спадщини, але й стимулює розширення туристичних маршрутів та урізноманітнює економічне життя малих міст. Адже поряд з відомими курортами та туристичними місцями, перед туристичною галуззю Італії стоїть ряд викликів. У 2013 р. аналітична агенція Бостон консалтінг груп підготувала

доповідь для Міністерства туризму і спорту Італії «Місцепризначення –Італія 2020». За результатами цієї доповіді було зроблено висновок, що туризм в Італії має ряд системних проблем: низька конкурентоспроможність пропозицій, слабка інфраструктура, маленькі готелі, недостатньо ефективне управління галуззю. Країна програє Іспанії та Франції в співвідношенні ціни і якості туристичного продукту [375].

З метою покращення конкурентоспроможності туристичної галузі Міністерство туризму і спорту в 2013 р. розробило Стратегічний план розвитку туризму «Італія 2020». У ньому намічено сім напрямків розвитку галузі, спрямованих на підвищення ефективності управління: збільшення підтримки галузі з боку держави; «перезапуск» Національного агентства з туризму в зміненому форматі; створення сучасних туристичних пропозицій; розвиток готельної індустрії, інфраструктури і транспорту; формування системи підготовки кадрів; збільшення міжнародних інвестицій (за рахунок зняття бюрократичних перепон) [248; 11, с. 229]. Успішна реалізація цієї стратегії передбачає створення нових додаткових робочих місць на 500 тис. робітників та зростання додаткового внеску у ВВП в розмірі 30 млрд. євро [248].

Ще одним важливим інститутом у сфері пропагування туристичного образу Італії є ЕНІТ – Національне агентство з туризму, яке підпорядковується Міністерству туризму Італії. На даний час відкрито близько 25 представництв Еніт у двадцяти країнах світу [11, с. 230]. Помітною ініціативою Еніт в 2011 – 2012 рр. став масштабний проект «Italia comes to you», спрямований на формування та підтримку іміджу Італії як важливого туристичного напрямку для країн БРІКС. Партнерами кампанії виступили МЗС Італії, Міністерство туризму та Італійський інститут зовнішньої торгівлі. Проект представляє Італію як країну унікальної культури і творчих можливостей. Частиною заходу стали виставки «Італія очима закордонних художників» – експозиції присвячених цій країні творів місцевих живописців і графіків. У найбільших містах країн БРІКС були організовані виставки-презентації, що представляють туристичні пропозиції регіонів Італії, товари «зроблено в Італії», а також італійську

культуру і мистецтво [11, с. 231].

До ще однієї групи інструментів зовнішньої культурної політики Італії варто віднести інструменти публічної дипломатії в поширенні та популяризації італійської мови та культури. Надзвичайно важливе місце в системі установ, що займаються поширенням та пропагуванням італійської мови та культури у світі належить інститутам та іншим вищим навчальним закладам. За сприяння управління голови Палати депутатів та за підтримки канцелярії Прем'єр-міністра і Міністерства університетів та науково-технічних досліджень і за співпраці з МЗС 15 університетів у 1999 р. об'єднались в Міжуніверситетський консорціум ІКОН (Італійська культура он лайн), місією якого є просування і поширення італійської культури та іміджу Італії у всьому світі, використовуючи засоби масової інформації [22; 365, р. 61].

Сучасні технології використовуються для посилення міжнародної співпраці, адже ІКОН об'єднана на базі навчального порталу www.italicon.it [256]. Програма передбачає впровадження нового способу отримання освіти, який став можливим завдяки інформаційним технологіям і сучасній телекомунікаційній науці, що відкриває можливість обміну студентами та викладачами усього світу завдяки інтернет-спільноті. Співпраця щодо поширення та інтернет-навчання італійської мови відбувається в рамках загальноєвропейського мультилінгвістичного проекту Горизонт-2020. Так, в рамках співробітництва з Європейською федерацією національних лінгвістичних інституцій та програми ЕРАЗМУС, університети мають можливість долучитись до розробки загальноєвропейських ініціатив, сприяти просуванню власних національних інтересів та фінансуванню цих проектів через загальноєвропейські програми [365, р. 61].

Аналізуючи значення ролі освітніх проектів в практиці зовнішньої культурної політики та системі формування привабливого образу держави на міжнародній арені, дуже часто звертають увагу на рейтинги вищих навчальних закладів та кількість охочих навчатись в тій, чи іншій країні. В цьому контексті простежується цікава тенденція: якщо порівнювати кількість іноземних

студентів в Італії та інших країнах, то кількість іноземців в італійських навчальних закладах дуже мала – 1.7 % всіх, хто хоче навчатись за кордоном у світі, але вона, на противагу ВБ – 13 %, ФРН – 6.3% чи США – 16,5 %, де цифри зменшуються, за даними 2010 -2011 рр. – зростає [346, р. 57].

Італійські науковці звертають увагу на те, що, з метою посилення привабливості італійської освіти та «м'якої сили», перед італійськими університетами постає необхідність поряд з італомовними програмами, запропонувати та більше розвинути міжнародні навчальні курсианглійською мовою. Розвиваючи зовнішню культурну політику, Італія вдається до розвитку італомовних програм в близьких Італії, в мовному плані, країнах Латинської Америки. В Бразилії за співпраці з МЗС італійські фірми мають можливість допомагати місцевому населенню, яке на них працює, у вивченні італійської мови. Робиться акцент на вивченні італійської за кордоном для тих, хто в майбутньому хоче приїжджати до Італії на професійне навчання та працевлаштування в італійські компанії.

Сучасний напрям зовнішньої культурної політики в поширенні італійської мови та культури спрямований на досягнення одразу декількох позитивних моментів: економію коштів, часу та супутніх витрат, пов'язаних з доступом до навчання, можливість дотягнутися до будь-яких куточків світу, можливість навчатись мові без обов'язкової прив'язки до мовного середовища, можливість та необхідність створення навчальних матеріалів високої якості, можливість залучення викладачів професіоналів високого рівня, можливість створення спільноти викладачів та студентів без кордонів – все це полегшує доступ до того, що називається італьяніта, або «італійське життя» [22].

В 2014 р. в рамках виконання програми «системо-країни» під егідою ІКОН було проведено конференцію та семінар на тему «Італійська мова як ресурс для країно-системи. Ідеї та синергія для майбутнього». В роботі заходу взяли участь директори головних інститутів, які тією чи іншою мірою займаються питаннями пропагування та захисту культурної політики за кордоном. За результатами цієї зустрічі було зазначено, що характерною

особливістю зовнішньої культурної політики Італії є тенденція дозрівання рівня охочих вивчати італійську мову серед іноземців [335, р. 14]. Ще однією важливою умовою просування італійської мови за кордоном є італійська нематеріальна культурна спадщина – розуміння творів оперного мистецтва та театру, які сприймаються як окрема сфера пропагування мови та культури Італії [246].

Висвітлюючи деякі аспекти міжнародної діяльності національних університетів в контексті поширення мови та культури, необхідно наголосити, що одним з найвідоміших є Університет для іноземців м. Перуджа, заснований у 1921 р. навіть раніше ніж Інститути культури Італії. Університет став одним із перших закладів, які займались пропагуванням італійської мови та культури. Згодом, особливо після 1992 р. разом з Сієнським університетом було зосереджено важливу увагу на підготовці іноземних спеціалістів з науковим ступенемзнавців італійської мови. Окремо від курсів та інших навчальних програм університетом було підготовлено 250 доцентів з італіаністики [326, р. 49].

Необхідно звернути увагу на те, що зазначені навчальні заклади у співпраці з Інститутами культури та Товариством «Данте Аліг'єрі» здійснюють тестування та сертифікацію щодо знання італійської мови, відповідно до європейських рівнів від A1 до C2. Довготривала кропітка робота двох університетів для іноземців з поширення італійської мови за кордоном сприяла позитивним зміни в культурно-мовно-економічно-соціальному позиціонуванні Італії в світі. Стало зрозуміло, що успіх в поширенні італійської мови пропорційно відображається і на успіху в розвитку економічної складової «системо-країни» та поширенні привабливості політики країни загалом.

Італійські науковці зазначають, що з метою посилення ролі університетів у процесі реалізації зовнішньої культурної політики, державою має бути сформована політика щодо розвитку італійської мови за кордоном, так як це сформовано для розвитку італійської в самій Італії [155, р. 88]. Підтримка розвитку мовної політики передбачає, крім централізованої політики,

застосовування «досвіду знизу», тих, хто працює усфері освіти. Це має впроваджуватись в структурованому вигляді з врахуванням досвіду та досліджень, шляхом створення наукової мережі. Успішною спробою формування необхідної наукової бази стало створення, на основі двох університетів та можливості приєднання до них інших закладів, першої наукової мережі, головним завданням якої стало систематичне та комплексне дослідження культурної та мовної політики Італії і вироблення основних підходів для їх пропагування та поширення.

Важливим моментом практичних інструментів впровадження мовної політики є практика підготовки зазначеними університетами для іноземців викладачів італійської мови. Отримавши позитивний досвід в Італії, представники таких програм стають прихильниками «італійського життя» та, в певній мірі, інструментом в поширенні привабливого іміджу Італії вже в інших країнах.

Серед інструментів, які використовуються державою для поширення італійської культури та вивчення італійської мови, варто зазначити про Академію делла Круска – вищий навчальний заклад, започаткований ще в XVI ст. Одним з його головних досягнень є розробка та публікація великого словника італійської мови, який ще з часів Середньовіччя зазнав багато змін, однак слугував орієнтиром для італофілів усього світу [300]. Зазначимо, що наукова співпраця спонукає розвиток багатостороннього та двостороннього міжнародного співробітництва в окремих галузях. В тих сферах, де Італія посідає міцні позиції та має позитивні результати, можна казати про формування сприятливого образу країни, що в сукупності сприяє формуванню загальної привабливої «системо-країни» Італії [22]. У співпраці з Європейською федерацією національних лінгвістичних університетів академія щорічно проводить наукову конференцію «Пьяцца делле лінгве» («Площа мов»), присвячену взаємодії між різними мовами та культурами. Під патронатом академії впроваджуються багато програм та виходить велика кількість практичних наукових матеріалів з поширення італійської мови та міжнародної

міжуніверситетської співпраці. Варто відзначити серію «Історія італійської мови в світі: дослідження і тексти», що вийшла у співпраці з Університетом для іноземців м. Сієна.

Зовнішня культурна політика Італії використовує елементи мовної та освітньої дипломатії, спрямовані на підтримку італійських лінгвістичних проектів у різних закордонних університетах, з метою розробки спільних лексикографічних програм. Прикладом університетського співробітництва є словник італіанізмів у французькій, англійській, німецькій мовах Х. Штаммерйохана; італо-шведський словник, Великий італійсько-польський словник [300]. Важлива увага приділяється оцифровці та розміщенню в інтернеті матеріалів, які складають історичну базу європейської цивілізації. Серед багатьох проектів можна згадати: Фабрику італійської мови, Фонд згадувань, Італійську електронну бібліотеку, Вівіт (інтегровані цифрові архівні навчальні матеріали, тексти та іконографічні документи і мультимедіа) [294].

Дискусія, яка триває в університетських колах Італії, з метою покращення політики пропагування італійської мови, а, відповідно, і зовнішньої культурної політики, точиться навколо необхідності інтернаціоналізації як інструменту впровадження інновації в освіті. Поняття інтернаціоналізації та її значення в міжнародному контексті можна звести до покращення кількісних та якісних показників та збільшення кількості іноземних студентів, доцентів та дослідників, спрямоване на якісне оновлення дослідницької сфери, покращення позицій на глобальному рівні, приведенню вимог певних дослідницьких напрямів та спеціалізацій до міжнародних, уніфікованих стандартів. Проректор університету Болоньї К. Сальваторе говорить: «Вміння створити дієву міжнародну мережу, яка дасть нам можливість мобільно інтегрувати на глобальному рівні учених всього світу, стає привабливою перевагою наших навчальних закладів» [346, р. 58].

У 1970-х рр. країна відходить від виключно державного контролю у цій сфері, коли мовна закордонна політика контролювалась виключно дипломатичними установами та культурними центрами, та починає частково

передавати функції приватним організаціям – таким чином і виникають недержавні приватні організації. У більшості випадків приватні організації виникають як ініціатива місцевої спільноти, і зареєстровані як неприбуткові організації. Вони підпадають під прямий контроль консульських установ чи відповідних Інститутів МЗС та Другого управління Генерального департаменту у справах італійців за кордоном, діяльність яких регулюється указом № 13 [194, р. 84]. На сьогодні лише у США працюють 18 Приватних організацій, їх територія співпадає з територією консульського округу, який іноді перевищує розміри самої Італії. Тут постають потреби в збільшенні зусиль он-лайн освіти та викладачів [194, р. 85].

Приватні організації відіграють важливу роль у пропагуванні італійської мови за кордоном, являючись проміжною ланкою між місцевою владою на всіх рівнях та відповідною спільнотою. Вони забезпечують включення курсів з вивчення італійської мови в освітні державні та приватні програми, контролюють їх якість та рівень. Приватні організації сприймають будь-які зміни та інновації і у співпраці з місцевою владою впроваджують їх у життя. Це спонукає до збільшення числа студентів, які вивчають італійську, адже будучи включеною в навчальні плани як друга мова, а не факультатив, є можливість розширення італійської для всіх, а не лише для певної спільноти [194, р. 85].

З метою покращення якості наданих послуг та інтеграції студентів різного рівня знань, віку і покращення їх навичок застосовується метод тематичного занурення при вивченні мови. Так, в рамках програми «Маленькі журналісти на один день» влаштовуються зустрічі та інтерв'ю з італійськими представниками певних професій, митцями та науковцями, яким можна ставити практичні запитання та отримувати відповіді. Існують програми культурного обміну, влаштовуються конференції з актуальних проблем, на базі італійських ресторанів влаштовуються курси з італійської кухні для дітей італійською мовою [194, р. 86]. Загалом ці проекти спрямовані на розвиток не лише лінгвістичної складової, але й на пропагування «системо-країни» в цілому. З цієї точки зору ініціативи приватних організацій у співпраці з іншими

організаціями (які фінансується регіонами, комунами та інше) із залученням місцевих спільнот до спільних проектів та фондів варто розглядати як інструменти з просування загального феномена «системо-країни».

Значна роль в поширенні італійської культури та мови за кордоном належить неформальним каналам, через які іноземці вивчають італійську. Вони надають іноземцям достатньо матеріалу для розуміння і елементарного спілкування. У багатьох країнах люди володіють італійською тому, що протягом багатьох років дивляться та слухають програми, які транслюються РАІ: документальні фільми, телевізійні програми, телевізійні новин, пісні А. Челентано і Міна, що транслюються в різних країнах. Серед найбільш відомих програм варто згадати передачі професора Кутола «Відповідь вам», А. Манці «Ніколи не буває занадто пізно» [337].

В такому випадку доречно буде виділити діяльність представників медіасфери, як ще одного інноваційного інструменту зовнішньої культурної політики та «системо-країни» Італії. В цьому контексті, враховуючи практичні напрями реалізації зовнішньої культурної політики, залежно від інтересів держави К. Лоредана, голова одного з підрозділів холдингу РАІ зазначає: «в рамках діяльності медіахолдингу РАІ існують три напрями, по яких здійснюється діяльність щодо пропагування та підтримки італійської культури» [30; 192, р. 38].

Перший призначений для італійців і спрямований на подолання неписьменності. Також сюди відносять програми для громадян інших країн, які вирішили, з різних причин, оселитись в Італії. «РАІ Освіта», у співпраці з різними Міністерствами, започаткувала ряд освітніх проектів: медіа курс «Я говорю італійською, курсу для мігрантів», що складається з 40 уроків; курсу із 80 передач «Італія – Італійці та італійська мова для іноземців» та «Італійські дворики» [192, р. 39; 337].

Надзвичайно кропіткий та довгий процес відбору матеріалів для програм сприяв організації медіа порталу італійської мови «РАІ Освіта», з онлайн адресою в 2013 р. www.italiano.rai.it, який доповнює інші портали, тематичні школи з історії, літератури, філософії, мистецтва та дизайну. Навчання

відбувається відповідно до потреб спільноти та громадянського суспільства, тут представлений текст Конституції Італії декількома мовами, Хартія цінностей. В результаті здійсненої роботи, цей проект справді став дієвим кроссмедійним інструментом, що продовжує розвиватись [257].

Другий напрям, присвячений широкій аудиторії глядачів італійських громадян, які багато років живуть на різних континентах, італійців, які подорожують з метою туризму і роботи, громадян Італії, які проживають за кордоном, і тих, хто не цікавиться мовою, однак цінує та любить все італійське та Італію – італофілів. Для них «РАІ Світ» розробила ряд передач теле-і радіопрограм за кордоном, спрямованих на ознайомлення з розвитком мови, культури і особливостями італійського бізнесу [192, р . 39].

На каналі «РАІ Італія» в програмі «Номер з видом» розповідають про переваги Італії, транлюються фільми, передачі, інтерв'ю, цікаві історії та біографії відомих людей і італійських молодих талантів. В програмах Кампус Італія говориться про можливості отримання передового досвіду в Італії для молоді в тих зарубіжних країнах, де особливо численні італійські спільноти. «Співтовариство» присвячене відвідуванню домівок великої кількості емігрантів різного віку, статі, професії, соціального статусу, з метою ознайомлення з їхніми звичками. Крім того, для тих італійців, які бажають повернутися до Італії, на каналі «РАІ Школа», транлюється необхідна для цього інформація [192, р. 40]. До цього варто додати щоденні телевізійні і радіопроекти, які стосуються мови і культури на інших каналах РАІ, РАІ 5, а також Унітенто, де транлюються лекції вищих навчальних закладів в нічний час. Це лише швидкий огляд проектів, які здійснюються мережею РАІ в сфері громадських послуг [337].

І третій напрям охоплює діяльність Італофонійної радіотелевізійної спільноти – асоціації, яка займається пропагуванням італійської мови в засобах масмедіа. Вагомий внесок у створення Італофонійної радіотелевізійної спільноти ІРС належить генеральному директору Ю. Агнес та президенту РАІ С. Цзаволлі, які завдяки п'яти організаціям-засновникам:РАІ, Швейцарське

італійське радіо, Радіо Каподістрії, Радіо Сан Маріно та Радіо Ватикану в 1985 р. започаткували цю інституцію у світі медіа бізнесу з поширення італійської мови [182; 192, р. 41]. Зазначені ініціативи сприяють підтримці зв'язку не лише з італійською спільнотою за кордоном, але й використовуються для залучення тих, хто цікавиться всім італійським.

Зазначимо, що в рамках вищезгаданої спільноти зовнішня культурна політика спрямована на країни, які мають спільне історичне минуле з Італією. Крім організацій засновників до співтовариства належать хорватське радіо: радіо Пулі і радіо Рієці, Румунське, Албанське, Мальтійське радіо і телебачення, Радіо Тунісу, телевізійна служба громадського радіо WDR Кельн, які ведуть трансляцію італійською мовою [30; 182].

З метою поширення товарів, ідей, інформації та досвіду у відповідних культурних індустріях відповідні ЗМІ проводять обміни, програмами, зустрічі, семінари, співпрацюють в інших сферах. Серед відомих проектів Співтовариства варто відмітити маршрут «Шлях вул. Франчіджена–вул. д'Аоста в Римі», який завершився у Ватикані. За півтора місяця щотижня до ведучого Радіо РАІ приєднувався одним із колег дружнього РАІ радіо Хорватії, Словенії, Албанії, Тунісу, Німеччини, Швейцарії – і кожен день, після подорожі, відбувалася трансляція передачі в Італії, інших країнах і в блзі www.laviafrancigena2014.rai.it [192, р. 40].

Необхідно наголосити на тому, що зазначені програми сприяють поширенню та пропагуванню культурних цінностей Італії, це у свою чергу, залучає до сфери її впливу представників інших держав та народів. В такому випадку привабливість італійської культури виступає як модель для пропагування, а участь в програмах представників інших країн сприяє зростанню інтересу до міжкультурної медійної взаємодії з одного боку, а з другого – рекламує культурні та туристичні привабливості Італії, що в якості непрямого впливу, через культуру, формує привабливість цілого комплексу туризму та «системо-країни».

На сайті холдінгу РАІ та на сторінці Фейсбук існує огляд всіх програм

що, займаються пропагуванням італійської культури та мови. Зазначимо, що звертаючи увагу на популярність Італії в Середземномор'ї, медійними установами країни розробляються міжнародні проекти взаємодії на двосторонньому та багатосторонньому рівні. З метою інтенсифікації зв'язків у Середземноморському регіоні запущено програму Медітеррадіо – першу програму радіо в Середземноморському регіоні і про Середземномор'я, яка виходить італійською. РАІ Сицилія, РАІ Сардинія, Радіо Корса, Радіо Франс, мальтійське радіо і радіо в Тунісі здійснюють проект радіо-шоу: обговорюють спільні проблеми мови, культури, музику те, що їх об'єднує в різноманітті [337].

К. Лоредана звертає увагу на той факт, що ЗМІ, в даному випадку РАІ, приділяють увагу дослідженню стану італійської мови на прикордонних територіях. Вони бажають з'ясувати стан італійської мови в районах Альпійського хребта та на інших кордонах і зрозуміти чи кордони виступають бар'єром для захисту своїх кордонів, чи як можливість проникнення на нові території, можливість для порівняння і місця зустрічі культур [192, р. 43].

На даний момент відбулось три зустрічі, присвячені питанням італійської мови на альпійському кордоні, на східному та західному кордоні та на середземноморському напрямку. Крім представників провідних інститутів, організацій, державних установ, які займаються питаннями поширення італійської мови у світі в них взяли участь представники радіотелевізійного сектору, щоб спільно обміркувати роль спілкування та комунікацій в такому важливому місці як кордон.

Перший семінар «Італійська мова на кордоні: Швейцарія і проблеми мови в епоху глобалізації», відбувся у Базелі 9 і 10 травня 2014 р. і був присвячений проблемам мов в епоху глобалізації [276]. Відповіді на зовнішні виклики, які постають перед італійською мовою були представлені і Базельській резолюції. Зазначимо, що в контексті глобалізації можна простежити цікавий феномен: перед викликами глобалізації в італійської мови з'являється можливість позбутися від комплексу меншовартості, адже перед лицем процесів

глобалізації, всі національні мови опиняються в меншості. В такій ситуації італійська мова як інструмент італійської культури сприяє збереженню різноманітності культури не лише Італії, але й Швейцарії та Європи. Мова – дає можливість створювати власні мережі та нові спільноти, що виходять за рамки безпосередньої географічної близькості та сприяють формуванню нової ідентичності на багаторівневій основі.

9 червня 2014 р. в Каподістрії відбулась друга конференція: «Різноманітність на кордоні між сходом і заходом: можливості та ризики», яка стала приводом для відзначення 65-ї річниці Радіо Каподістрії та півріччя головування Італії в ЄС. Конференція відбулась за сприяння Спільноти італофонії, радіо і телебачення Каподістрії, Об'єднання італійців та Спільноти італійців Каподістрії [225]. Семінар був важливим з точки зору оцінки ситуації з італійською мовою в Хорватії, де італійська присутня, але має величезні труднощі виживання та в Словенії [225]. 11 і 12 грудня 2014 р., на відзначення закінчення півріччя головування Італії в ЄС і початку підготовки до ЕКСПО 2015 відбувся семінар на Мальті на тему «Італійська на кордоні. Міст між культурами в Середземному морі» з приводу аналізу стану і ролі італійської мови в Середземному морі [279].

Отже, варто відзначити, що політика італофонії як інструменту культурної політики держави має подвійний вектор впливу, з одного боку, італійська мова є інструментом зовнішньої культурної політики на зовні, з другого, – є можливість використання італійської мови, якою спілкуються інші народи, для залучення «італійської мови як мови іноземців».

Сьогодні італійська знаходиться на перетині зовнішніх та внутрішніх кордонів, нова італійська мова, нові кордони постають не як обмеження, а як точка перетину, точка зустрічі. Необхідно працювати над розвитком поняття не лише італійської мови як мови культури, і всього того, що мається на увазі під італійською культурою, але й як можливості культури італійською мовою, а саме – можливості італійської перетравлювати інші культури та мови, їх трансформацію та обробку, і вже після цього представлення італійською мовою

того, що напрацювали інші. Численні освітні установи державного та приватного характеру та медіа беруть участь в поширенні та пропагуванні італійської мови та культури.

Висновки до розділу 3

Зазначимо, що головним завданням зовнішньої культурної політики держави є захист та пропагування національних інтересів, використовуючи інструменти м'якого впливу. Це дає можливість стверджувати, що ступінь залучення того чи іншого інструментарію до практичної реалізації зовнішньої культурної політики залежить від наявного ресурсного культурного потенціалу країни. Італія, володіючи культурним потенціалом на достатньому рівні, намагається не лише використовувати вже існуючі асоціації, але й за допомогою продуманої стратегії, формує та пропагує привабливий образ своєї країни на міжнародній арені.

До традиційних інструментів ЗКП відносять культурну спадщину, італофонію та італійську діаспору. Культурна спадщина є основою культурної політики Італії в цілому з огляду на значну кількість пам'яток культури. Так, Італія посідає перше місце серед країн в списку об'єктів культурної спадщини ЮНЕСКО. Необхідність реставрації, захисту та оцінки цих об'єктів історично сприяло формуванню в Італії дієвої моделі управління культурною спадщиною, позитивний приклад якої почали застосовувати та переймати інші країни.

Зазначимо, що у зв'язку з високим рівнем навичок та вмінь щодо практичної діяльності у сфері культурної спадщини та археології, Італія використовує участь у міжнародних місіях та навчальних програмах як інструмент поширення власної культури та досвіду, що використовується не лише як втілення «системо-країни», але й як практичний інструмент зовнішньої культурної політики.

Діаспора Італії за кордоном складає понад 5 млн. чоловік, а кількість етнічних італійців сягає понад 60 млн. чоловік. Її велика чисельність сприяє тому, що Італія намагається використовувати зв'язки з мігрантами для

пропагування національних італійських інтересів та «системо-країни». Наголосимо, що Італія інституціонувала роботу з діаспорою, визначивши першочерговим завданням відродження та збереження культурних зв'язків з Італією та відновлення вивчення італійської мови в середовищі громади (після Другої світової війни вивчення мови було на надзвичайно низькому рівні). В наш час за підтримки державних установ Італії через МЗС, культурні центри та фонди розвиток підтримки італійської культури досяг такого рівня, що стало можливим говорити про окрему роль саме діаспори в поширенні італійських цінностей, культури та мови. Зазначимо, що представники італійських громад влаштовують міжнародні заходи, форуми та зустрічі з метою пропагування культури та мови, а сама діаспора є важливим інструментом реалізації та забезпечення зовнішньої культурної політики Італії.

Значні соціальні та культурні зміни у світі сприяють тому, що італійська мова виступає як один з найважливіших інструментів зовнішньої культурної політики. Італійська мова пропагується як скарб людства і спадщина, яку можна використовувати для відкриття нових можливостей в майбутньому і доступу до нематеріальної спадщини людства, творів та мистецтва. Пропагування вивчення італійської мови несе не лише високу культурну цінність, але й може мати позитивні економічні наслідки. Італія підтримує всі ініціативи та заходи з розвитку та пропагування італійської мови, як державного, так і приватного характеру. Також діяльність італійських університетів на міжнародній арені сприяє покращенню якості та привабливості італійської освіти, що сприяє розвитку позитивної зовнішньої культурної політики. Важливим інструментом поширення італійської мови є католицька церква, де використання італійської як офіційної мови є успішним свідченням можливості протистояти процесам глобалізації в мовному середовищі.

До інноваційних інструментів можна віднести пропагування бренду «зроблено в Італії» та діяльність сучасних медіа. Зазначимо, що концепція «життя по-італійськи» або феномен пропагування «італійського життя», в

основі якого лежить бренд «зроблено в Італії», включає в себе сприйняття Італії як країни, що асоціюється з товарами високої якості, смаку, елегантності та добробутом. Крім головних сфер його втілення: моди, дизайну, гастрономії та люксового сегмента легкої промисловості, а також машинобудування, Італія намагається поширити цей бренд на інші сфери національної та міжнародної діяльності, в яких відчутний позитивний вплив італійського досвіду, навичок та товарів. Популярність цього феномена призвела до того, що у 2009 р. відбулось офіційне оформлення бренду «зроблено в Італії» та закріплення захисту цього знаку на державному рівні.

Ще одним важливим інструментом зовнішньої культурної політики та «м'якої сили» Італії є діяльність медіахолдінгу RAI, який, транслюючи на міжнародному рівні культурні, освітні та інформаційні програми сприяє збільшенню інтересу до італійської мови та культури. Зазначимо, що відповідно до цільової аудиторії та цільового призначення, програми загалом сприяють поширенню італійської привабливості та культури. Перший напрям інформаційної політики носить освітній характер і спрямований на італійців та підвищення освіченості. Другий напрям спрямований на широку аудиторію громадян, які багато років живуть на різних континентах, італійців, які подорожують з метою туризму і роботи, які проживають за кордоном, і тих, хто не цікавиться мовою, однак цінує та любить все італійське та Італію – італофілів. Третій напрям пов'язаний з діяльністю італофонійної радіотелевізійної спільноти – організації, що займається поширенням та пропагуванням італійської мови в засобах масмедіа.

Прихильне ставлення до мови та культури породжує бажання більш тісно з нею ознайомитись, а це призводить до бажання спробувати інші продукти та товари, які пов'язані з цією культурою, така ситуація призводить до росту в інших сферах економіки, збільшення кількості італофілів та збільшення туристичних потоків до самої Італії, тому можна стверджувати, що зазначені заходи є дієвими інструментами зовнішньої культурної політики.

РОЗДІЛ 4.

БАГАТОСТОРОННЄ КУЛЬТУРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ІТАЛІЇ

4.1. Співробітництво Італії у сфері культури в рамках організації системи ООН (ЮНЕСКО)

Головним завданням міжнародних галузевих організацій в сфері культури є ефективно використання спільних можливостей для сприяння національному культурному будівництву, активізації обмінів всіх рівнів, залучення до співробітництва регіонів та держав. Тому безпосередня робота Італії в міжнародних організаціях, в першу чергу, спрямована на забезпечення національних інтересів у ключових питаннях світової культурної політики. Серед міжнародних організацій у сфері культури варто особливо виділити ЮНЕСКО, яка, працюючи в рамках системи ООН, на глобальному рівні сприяє взаємодії всіх країн світу. Співпрацюючи з цією організацією, Італія, крім необхідності співпраці в культурній сфері та захисті культурних цінностей, пропагує ідеї розвитку «системо-країни». Сучасна діяльність ЮНЕСКО спрямована на формування багатополюсного, демократичного світоустрою, подолання духовної роз'єднаності народів, дотримання поваги до цілісності та розмаїття культур [28].

8 листопада 1947 р. в ході другої сесії Генеральної конференції, що відбулася в Мехіко, Пленарна Асамблея одногolosно проголосувала за прийняття Італії в держави-члени ЮНЕСКО. Процес було завершено 27 січня 1948 р. – з дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти в Лондоні [338]. Це визнання було дуже важливим фактом з моральної точки зору, адже воно означало перший крок до визнання Італії в ООН, з яким після закінчення Другої світової війни відчувалися великі труднощі на той час.

В наш час Італія – один з найважливіших членів ЮНЕСКО. Країна є шостою за розміром внесків до бюджету організації (5 % від загального обсягу, або близько 12 млн. євро), і другою за величиною позабюджетних добровільних внесків (більше \$ 40 млн) [338]. З призупиненням американських внесків з листопада 2011 р., Італія стала другою за розміром внесків у ЮНЕСКО після

Японії. З 1999 р. Італія безперервно перебуває членом Виконавчої ради Організації, а в 2011 р. була знову обрана на четвертий чотирирічний термін [338]. Крім того, вона перебуває на першому місці за кількістю об'єктів, внесених до Списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО за 50 пунктами вже занесеним, інші об'єкти на даний час розглядаються Національною комісією [386]. Активна діяльність Італії в цій організації визначається тією роллю, яку грає Італія як країна з найбільшою кількістю об'єктів культурної спадщини людства, крім того, залученість до врегулювання питань культурної сфери сприяє формуванню позитивного іміджу країни та зміцненню її позицій в міжнародних відносинах.

Беручи до уваги те, що одним з важливих завдань зовнішньої політики Італії на глобальному рівні є підтримка миру та стабільності у світі, співпраця в рамках ЮНЕСКО дозволяє на рівні заохочення та впровадження всеохоплюючого міжкультурного діалогу та участі у загальних програмах із підтримки та збереження культурного розмаїття, забезпечувати національні інтереси. Італія підтримує загальну політику ЮНЕСКО, що дає можливість стверджувати, що відповідно до глобальних пріоритетів ЮНЕСКО на 2014 - 2021 р., затверджених на 37 Генеральній конференції ЮНЕСКО, головним пріоритетом політики Італії в цій організації є підтримка країн Африки (що вписується в один з провідних напрямів зовнішньої політики Італії) та гендерної рівності [308]. Відповідно, працюючи в рамках досягнення поставлених задач, основними цілями політики ЮНЕСКО визначено підтримку миру та сталого розвитку, а завданнями виступають: досягнення високої якості освіти за рахунок створення умов доступу до безперервного навчання; сприяння навчанню з метою забезпечення формування творчих та відповідальних громадян світу; підвищення рівня освіти для всіх та формування порядку денного освіти майбутнього; посилення науки, техніки і інноваційних систем та політики на національному, регіональному і глобальному рівнях; сприяння міжнародної наукової співпраці з критичних проблем сталого розвитку; підтримка інклюзивного соціального розвитку,

зміцнення міжкультурного діалогу з метою зближення культур та пропагування етичних принципів; захист, пропаганда і передача спадщини; підтримка творчості і різноманіття культурних проявів; сприяння свободі слова, розвитку засобів масової інформації і забезпечення доступу до інформації та знань [308]. В цьому контексті можна стверджувати, що зазначені цілі ЮНЕСКО співвідносяться з основними напрямками реалізації зовнішньої культурної політики Італії в межах організації.

Своє співробітництво з організацією Італія здійснює через Постійне представництво Італії при ЮНЕСКО та Національну комісію. Постійнепредставництво Італії при ЮНЕСКО сприяє встановленню зв'язків між Організацією та італійськими міністерствами, забезпечуючи тим самим обмін інформацією про програми та заходи, що здійснюються [338]. Зокрема, з метою поширення інформації про діяльність представництва з різних напрямів ЮНЕСКО було створено спеціальний веб-сайт (www.rappunesco.esteri.it), а також відкрито «сторінку» у соціальній мережі Facebook.

Роль комісії, яка була створена у 1950 р., зростала пропорційно змінам організації та еволюції її програм та цілей Італії. На даний момент її функції визначає Постанова від 24 травня 2007 р., яка, дотримуючись загальної схеми, оновила комісію з метою покращення її ефективності. Комісія здійснює свою діяльність через асамблею, яка визначає загальну стратегію комісії відповідно до програм і завдань ЮНЕСКО та Раду директорів – керівний орган комісії, що реалізує стратегічні орієнтири, викладені асамблеєю [181].

Національна комісія у справах ЮНЕСКО виконує завдання з надання консультації і дає рекомендації уряду Італії та державним установами щодо розвитку та оцінки програм ЮНЕСКО; співпрацює з органами, що відповідають за реалізацію рішень, прийнятих у рамках Генеральної конференції ЮНЕСКО; готує документи, які стосуються питань, що входять до її компетенції, і сприяє публікації періодичних видань та поширенню інформації про діяльність ЮНЕСКО; поширює серед молоді ідеали ЮНЕСКО, надає підтримку діяльності системі асоційованих шкіл, клубів ЮНЕСКО та

центрів, а також сприяє доступу до стажувань та надання стипендій ЮНЕСКО; організує і сприяє проведенню заходів з підготовки кадрів і навчання у сферах компетенції ЮНЕСКО; координує діяльність фізичних осіб та організацій ЮНЕСКО [181].

Важливо відмітити, що помітну роль у забезпеченні координації між зазначеними інституціями грає Головне управління з пропагування італійської культури та мови МЗС Італії у співпраці з Бюро ЮНЕСКО із всесвітньої спадщини при Міністерстві спадщини, культурної діяльності та туризму, засноване у 2004 р. Крім того запроваджено Міжміністерський комітет, який займається моніторингом стану справ щодо виконання положень Конвенцій ЮНЕСКО, серед яких варто відзначити Конвенцію із збереження нематеріальної культурної спадщини людства 2003 р. та Конвенції із захисту та сприяння розмаїття культурних форм самовираження 2005 р., яку Італія підписала у 2007 р. [186, 188, 195].

Зазначимо, що Італія використовує участь в програмах ЮНЕСКО, з одного боку, для захисту та отримання фінансової допомоги з боку ЮНЕСКО для збереження власної культурної спадщини (одним з найвідоміших проектів була допомога у збереженні розвалин Помпеї - проект Помпеї), а з другого – для популяризації своєї культури та підвищення туристичної привабливості. Пропагуючи досягнення у сфері культури, Італія доклала зусилля для того, щоб у 2015 р. було оголошено програму ЮНЕСКО Вирощування виноградної лози в м. Пантеллерія. Італія виявилась першою у світі країною, де сільськогосподарський метод вирощування лози особливої форми – у вигляді маленького дерева, визнано нематеріальною спадщиною людства. Ця ініціатива спрямована на підтримку та збереження особливого методу вирощування лози в посушливих районах, який став уособленням досвіду переплетіння європейської та арабської культури [277]. Серед інших італійських об'єктів нематеріальної спадщини людства можна зазначити про театр «Сицилійських ляльок», «Сардинські пісні пастухів», «Традиційне виробництво скрипок у м. Кремонія», «Святкування релігійних свят, за участі в процесії великих кортежів

та форм», «Середземноморська дієта» [227].

Традиційно сфера культури є загально визнаним пріоритетним напрямком діяльності ЮНЕСКО. В основі всіх конвенцій ЮНЕСКО в галузі культури лежить ідея культурного розмаїття як рушійної сили розвитку, що стосується не лише економічного зростання, але і засобу інтелектуального, морального та емоційного збагачення. Зазначений принцип відповідає основам зовнішньої культурної політики Італії, тому Італія є однією з країн, які ратифікували майже всі правові документи ЮНЕСКО, в тому числі, Другий протокол до Гаазької конвенції 1954 про захист культурних цінностей у випадку військового конфлікту, підписаний у 1999 р. і Конвенції 2001 р. про збереження підводної спадщини [28; 379].

Зазначимо, що з огляду на географічне положення Італії та особливості ситуації з мігрантами, для зовнішньої культурної політики країни важливою та актуальною є Концепція «Діалогу цивілізацій» ЮНЕСКО. В основу сучасної концепції «Діалогу між цивілізаціями» покладено поняття різноманітності світових культур. Саме несприйняття різноманітності, за визначенням ООН, стає першопричиною багатьох конфліктів у сучасному світі [222]. Для Італії просування цієї ініціативи набуває важливого значення, особливо в контексті взаємовідносин з країнами Середземномор'я.

В рамках практичної реалізації цієї концепції ЮНЕСКО Міністерством спадщини, культурної діяльності та туризму Італії, з метою адаптації значної кількості мігрантів у італійське суспільство, розроблено ряд проектів та ініціатив, спрямованих на соціальне згуртування та підтримку міжкультурного діалогу. Серед цих ініціатив можна зазначити про проект Генерального департаменту сучасного мистецтва, архітектури і міського передмістя співпраці з асоціацією Культура єднання і Фундацією Fondazione ISMU у 2010 р. щодо запровадження нагороди «Мистецтво, спадщина і права людини», яка покликана розвивати співробітництво між молодими художниками і культурними установами (в першу чергу музеями, бібліотеками і архівами) в розробці мистецьких проектів, що стосуються питань інтеграції та

обміну між культурами [195,р. 44].

Розуміючи значення координації внутрішньої та зовнішньої культурної політики, у грудні 2015 р. МСКДТ запровадило проект «МіграАрті», спрямований на залучення громад мігрантів, особливо молоді серед мігрантів другого покоління і неповнолітніх студентів, до участі в спільних культурних та мистецьких акціях і проектах. Проект «#MigraArti» також має на меті облік культурних організацій мігрантів та їх реєстрацію на сайті Міністерства спадщини, культурної діяльності та туризму [195,р. 44].

Саме через поширення власних культурних цінностей та пріоритетів Італія досягає позитивних наслідків у різних сферах політики. Вся політика в рамках міжнародних організацій, крім загальноєвропейської співпраці, здійснюється Італією під гаслом поширення вже вищезазначених брендів «системо-країни», «зроблено в Італії». Відзначимо, що Італія, відповідно до її стратегії пропагування власної країни та бренду «зроблено в Італії» наполегливо впроваджує на практиці політику, яка передбачає просування представників своєї країни на керівні позиції в міжнародних організаціях.

У цьому контексті за підтримки Італії, було прийнято резолюцію на 35-й Генеральній конференції ООН, яка спонукала організацію окреслити чіткі лінії конкретної програми діяльності з поширення нової культури миру. Злипня 2010 р. директором Департаменту культури ЮНЕСКО було обрано італійця Ф. Бандарин. У 2016 р. Ф. Бандарин разом зодним італійцем– Головою Комітету з культури та освіти Європейського Парламенту та секретарем Конвенції 2005 р. Д. Кліше представили 21 червня 2016 р. у Європейському Парламенті нову спільну доповідь ЮНЕСКО та ЄС «Переформатування культурної політики», в якій було проаналізовано найсучасніші тенденції реалізації Конвенції 2005 р. з захисту та сприяння розмаїттю форм культурного самовираження [341].

Звертаючи увагу на те, що збереження культурної спадщини людства залишається незмінним пріоритетом діяльності ЮНЕСКО відзначимо, що, з огляду на високий рівень технічних та наукових досягнень, саме сфера

археології та культурної спадщини використовується Італією як практичний інструмент реалізації міжкультурного діалогу. В цій царині Італія є взірцем для всього світу. Понад 60 % об'єктів світової спадщини людства в Європі знаходяться саме в Італії. Наголосимо, що в Балканських країнах та країнах Близького Сходу зовнішня культурна політика, шляхом участі італійських спеціалістів та проведення спільних реставраційних проектів, відбувалась під гаслом «культура заради миру», де культурний фактор використовувався як можливість відновлення діалогу та забезпечення миру [28].

За роки діяльності ЮНЕСКО у сфері охорони культурної спадщини за участі Італії були забезпечені численні проекти з відновлення та реставрації художніх та історичних пам'яток: в Середземноморському басейні (археологічні проекти в Іраці, ініціативи з відновлення у Віфлеємі та Єрусалимі), в Африці (Ефіопський Аксум Археологічний парк, програми по збереженню архітектури в Ефіопії та Малі), в Азії (відновлення Май Сану у В'єтнамі), у Південно-Східній Азії (відновлення монументального комплексу Ангкор-Ват Камбоджа) і на Західних Балканах. У цьому контексті було також забезпечено проект, спрямований на збереження стародавнього міста Петри (Йорданія). Крім того, на реалізацію проекту зі збереження культурної спадщини Лівії, італійська організація Співробітництво з метою розвитку 2014 – 2015рр. внесла 1 млн. євро, спрямованих на забезпечення потенціалу та підготовки фахівців у галузі культури [181]. Важливе значення мали також проекти у галузі культури в Афганістані, які розпочалися ще в 2004 р. Вони зосередили свою увагу на відновленні Музею ісламського і доісламського мистецтва в Газні, важливу роль, в якій зіграв ISIAO (Італійський інститут Африки і Сходу). Було відновлено мінарет Джам, який знаходився у важкодоступній області між провінціями Герат і Гор, і відновлено п'ятий мінарет Мусалла в Гераті [291]. Ця політика з захисту цінностей, крім суто культурного чинника, впливає також на ставлення країн регіону до Італії.

Технічне співробітництво Італії з країнами, що розвиваються в зазначених сферах сприяє не лише збереженню культурних цінностей, але

йекономічному розвитку: залучення великої кількості населення, створює нові робочі місця, що сприяє покращенню соціальних взаємозв'язків та зменшенню напруги. Таким чином можна стверджувати, що активна участь Італії в проектах із відновлення та збереження культурної спадщини є особливим внеском зовнішньої культурної політики Італії в розвиток міжкультурного діалогу та взаємодії.

Наразі для Італії пріоритетною є діяльність з виконання зобов'язання Конвенції 1970 р. проти незаконного обігу культурних цінностей, що здійснюється завдяки співпраці МСКДТ і підрозділу карабінерів з охорони пам'яток культури (ТСП) [187]. З метою підтримки діяльності ЮНЕСКО в цій галузі за ініціативи та фінансування Італії було направлено до Секретаріату офіційного представника карабінерів ТСП. Крім того, на засіданні сторін-учасників Конвенції 19 червня 2013 р. було відкрито виставку викрадених культурних цінностей, які вдалося повернути з допомогою карабінерів ТСП [171].

Необхідно зазначити, що одним з дієвих інструментів зовнішньої культурної політики Італії є інтенсивні навчальні заходи, що проводяться карабінерами ТСП з охорони культурної спадщини, у співпраці з ЮНЕСКО та Інтерполом з метою освіти та підвищення кваліфікацій поліцейських і митних чиновників від міністерств культури в Африці, Латинській Америці, на Близькому Сході, в Афганістані [338]. Для цих країн досвід Італії є взірцем для наслідування, а через зазначені проекти Італія формує та вирощує лояльних для себе прихильників, позитивні наслідки від діяльності яких, можуть проявлятися і в інших сферах.

Відзначаючи досвід Італії в сфері збереження спадщини та її міцні позиції у сфері міжнародного культурного співробітництва, відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ЮНЕСКО 2015 р. «Єднання заради спадщини» було затверджено формування «блакитних шоломів» – спеціального підрозділу із збереження археологічної та культурної спадщини в умовах конфліктів. Дана структура складається з італійських представників: 30 експертів та 30

спеціалізованих карабінерів, які представляють ЮНЕСКО при вирішенні поставлених задач [237]. Цей приклад свідчить про дієвий результат зовнішньої культурної політики Італії та визнання вкладу, який робить Італія для забезпечення культурного розвитку людства, що сприяє покращенню іміджу та міжнародного авторитету Італії.

З огляду на інтерес до теми культури з боку держави, щороку в Італії відбувається велика кількість міжнародних заходів, присвячених культурним питанням. Важливе значення в сфері розвитку культури для ЮНЕСКО мають міжнародні зустрічі в Монці – «Форум з культури та індустрії культури» – захід високого рівня, в якому протягом трьох днів приймають участь міжнародні експерти у сфері культури та обговорюють проблеми її зв'язку з економічним застосуванням. Перший захід 2009 р. було зосереджено на індустрії культури, в той час як другий, що відбувся у червні 2011 р. – був присвячений «видавничій індустрії і книгам в цифрову епоху», а саме – величезним змінам, які зазнала видавнича індустрія через епоху електронних книг [380].

В жовтні 2014 р. у Флоренції ЮНЕСКО, за підтримки уряду Італії та допомоги регіону Тоскани та м.Флоренція, провела Третій міжнародний форум з культури та культурних індустрій. Метою форуму під назвою «Культура, креативність та сталий розвиток: дослідження, інновації, можливості» стала ідея привернути увагу до того, що культура може служити мотором розвитку економіки та політики [367]. Ідеї форуму стали результатом осмислення останніх досліджень, проведених ЮНЕСКО та ПРООН в цій галузі у Спеціальному виданні Доповіді 2013 р. з креативної економіки, на виконання трьох послідовних резолюцій Генеральної Асамблеї ООН з питань культури і розвитку (2010, 2011 і 2013 рр.), які визнають культуру як посередника і двигуна економічних, соціальних і екологічних аспектів сталого розвитку [367].

Зазначимо, що активну залученість до регулювання процесів культурної сфери Італія використовує для просування власних цінностей та сприятливого позиціонування себе на міжнародній арені. Тому під час форуму у Флоренції представники італійського сектору «індустрії культури» особливу увагу

приділили поширенню та пропагуванню італійської мови як інструменту формування «системо-країни». В рамках форуму були представлені результати дослідження ПРООН культури та сталого розвитку після 2015 р. та прийнято Флорентійську Декларацію, в якій сформульовані рекомендації щодо максимізації ролі культури з метою сталого розвитку суспільства [223].

Аналізуючи крокизовнішньої культурної політики Італії, можна простежити цікаву тенденцію: виконуючи план заходів з втілення стратегії «Орієнтир – Італія» та намагаючись підтвердити свої позиції як «культурної спер сили», Італія вживає всіх заходів або для сприяння розміщенню на своїй території провідних установ, які б регулювали різні сфери культурної діяльності, або намагається забезпечити керівні позиції представників Італії в міжнародних організаціях та структурах.

Визнаючи провідну роль італійської практики та моделі в сфері археології та збереження пам'яток культури й об'єктів культурної спадщини, саме в Італії під час сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО у листопаді 2011 р., було затверджено рішення зі створення центру Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО та культурної економіки в м. Турин. Центр заснований відповідно до програми «Всесвітньої спадщини у дії» і має на меті створення осередку з дослідження та обміну передовим досвідом в галузі управління культурною спадщиною. У своїй діяльності він передбачає використання вже наявного досвіду схожих центрів «Сільвія СантАгата» в м. Елба, МОП в Турині, СІТІ системи, що інтегруються територіально у Консорціум Реджо ді Венарія Реале [174].

Італія надає важливе значення діяльності ЮНЕСКО в секторі науки, зокрема, через присутність деяких центрів організації в цій країні. Важливою для визнання ролі Італії в міжнародній науці є діяльність Міжнародного центру теоретичної фізики, оскільки він готує молодих вчених і дослідників із країн, що розвиваються. Міжнародний центр теоретичної фізики в Трієсті ІСТР, що фінансується на 80 % за участі Італії (20,5 млн. євро) та Міністерства освіти, університетів і досліджень з 1964 р. майже за 50 років, ІСТР випустив більш ніж 100 тис. дослідників з понад 100 країн [260]. Освіта цих науковців

вважається найкращими інвестиціями в галузі науки і техніки для майбутнього їх країн.

Зазначене застосування інструментів зовнішньої культурної політики у згаданих напрямках сприяє поширенню італійських цінностей, шляхом застосування «м'якої сили». Це є основою для налагодження зв'язків з відповідними країнами, що в майбутньому впливатиме на розвиток в них науки і спонукатиме необхідність співпраці з Італією. Так, в Трієсті Італія підтримує діяльність Академії наук для країн, що розвиваються, і з 1985 р. сприяє поширенню наукових знань задля сталого розвитку відсталих країн Півдня [370]. Формуючи привабливий імідж в науковому світі, Італія робить наголос на інноваціях та науці, вона намагається сформувати уявлення про сучасну країну, яка, опираючись на історичне коріння та багату культуру, є привабливим центром.

З огляду на історичну специфіку та географічне розташування культурної «супер сили», саме на території Італії розташована велика кількість адміністративно-наукових установ ЮНЕСКО. У Венеції розташований Регіональний центр ЮНЕСКО з науки і культури BRESCIA [378]. Центр із забезпечення виконання Світової Програми оцінки водних ресурсів знаходиться в м. Перуджа. Він фінансується Міністерством охорони навколишнього середовища, який проводить дослідження щодо раціонального використання водних ресурсів. Центр координує діяльність 28 установ ООН, які займаються управлінням водними ресурсами, і готує доповідь про гідрологічний стан світу (Світова Доповідь про розвиток водних ресурсів світу) [387].

В рамках забезпечення практичної реалізації глобальних пріоритетів до 2021 р. Італія є учасником одного з найбільш пріоритетних напрямів діяльності ЮНЕСКО із забезпечення гендерної рівності, що фінансується за рахунок програми співробітництва з метою розвитку МЗС МСС (молодших фахівців) на підтримку програми з гендерної рівності [377]. В цій області країна бере участь в ініціативі з Глобального партнерства ЮНЕСКО з освіти для дівчат і

жінок – масштабному проєкті спеціально для Африки [377]. Варто наголосити, що досвід, яким володіє Італія в різних сферах життя, позитивно впливає і на місце країни в системі багатосторонньої дипломатії. Зовнішня культурна політика використовує інструменти м'якого впливу для досягнення поставлених цілей із захисту національних інтересів.

З огляду на розширення числа суб'єктів культурної політики та використання такого терміну як культурно-гуманітарна зовнішня політика, ми можемо зазначити, що співпраця у сфері освіти в рамках ЮНЕСКО може розглядатись як інструментарій зовнішньої культурної політики. Освіта є одним з основних напрямків діяльності ЮНЕСКО, на який організація виділяє більшу частину свого бюджету. З моменту свого створення у 1945 р. країни - засновники, а також Італія, підписали меморандум, в якому висловили свою віру в ідеал «рівних можливостей освіти для всіх», прагнучи поширити базову початкову освіту у всіх країнах світу [226].

Головуючи у робочій групі з освіти заради розвитку на зустрічі Великої вісімки у 2001 р., Італія сприяла збереженню програми ОДВ «Освіта для всіх» серед основних завдань порядку денного, прийнявши також документ «Нове завдання освіти для всіх». Вона передбачає необхідність забезпечити загальну початкову безкоштовну обов'язкову освіту для всіх, забезпечити можливість для дітей пройти повний курс навчання в школі, підвищити рівень грамотності до 50 % і забезпечити справедливий рівний доступу до освіти для чоловіків та жінок. З 2002 р. до 2016 р. за Ініціативи швидкої дії більше 40 мільйонів дітей пішли до школи[226].

Сектор соціальних і гуманітарних наук має на меті «поширення знань, стандартів та наукового співробітництва з метою сприяння соціальним перетворенням, поширенню універсальних цінностей справедливості, свободи і людської гідності» [338]. Він грає роль «лабораторії ідей» і в контексті багатовимірної кризи діє як справжній «мозковий центр». Серед програм, розроблених в рамках цієї сфери найбільш цікавими для Італії виступають наступні: «Біоетика», «Філософія», «Права людини»

У 1993 р. Генеральною конференцією ЮНЕСКО було засновано Міжнародний комітет з біоетики (МКБ), який 1999 р. було об'єднано з Міжурядовим комітетом з біоетики. Це єдиний міжнародний форум дебатів з даного питання, що складається з 36 незалежних експертів наукового світу. З 2011 р. президентом МКБ є італійський кандидат професор С. Семпліче з університету «Тор Вергата» в Римі [338].

У сфері філософії Італія стежить за процесом розробки «Міжсекторальної стратегії в галузі філософії», розпочатому у 2005 р., усвідомлюючи її важливість для повної реалізації місії ЮНЕСКО як інтелектуального і етичного центру системи ООН [338]. У зв'язку з цим, Італія видала в Палермо у листопаді 2008 р., після Чилі, Марокко і Туреччини, четверте видання «Всесвітнього дня філософії» під егідою Національної комісії Італії та Банку ді Сицилія, присвячене темі «Права і Можливості». Повага прав особистості і свободи вираження думок є ключовим елементом у забезпеченні миру, запобіганні конфліктів і сприянні прогресу суспільства [381]. Зовнішня культурна політика Італії в цій сфері виходить з того, що ЮНЕСКО слід підтвердити своє бачення в цій області, залишаючи місце для дебатів про «нові права», що виникають у галузі міграції, біоетики, навколишнього середовища, статі та культури.

Зазначимо, що традиційно цікавим для зовнішньої культурної політики Італії є сектор природничих наук, який є одним з провідних у діяльності організації з точки зору бюджету, залучення людських ресурсів і програм. Позиції Італії в сферах, які пов'язані із вивченням морів, океанів та морської флори і фауни історично дуже міцні, багато новітніх технологій та ініціатив спираються саме на італійський досвід. Переваги Італії в цій сфері пояснюються значною протяжністю морських кордонів і необхідністю їх дослідження. Тому Італія використовує свій вплив у наукових колах та програмах у цій сфері як інструмент посилення «м'якої сили».

У сфері вивчення океанів можна зазначити про взаємовигідну та ефективну співпрацю між ЮНЕСКО і Міжурядовою океанографічною комісією

(МОК), які спільно здійснюють керівництво у цій сфері [338]. У компетенцію МОК входить практично весь комплекс науково-технічних проблем, пов'язаних з вивченням світового океану та експлуатацією його ресурсів. Італія бере участь у роботі МОК через діяльність Італійської океанографічної комісії під головуванням Дж. Манцелла. Для неї особливо важливими є участь у спільних заходах з управління океанами в рамках Конвенції ООН з морського права, звертаючи особливу увагу на загрозу підвищення рівня моря для прибережних країн, для яких найбільш актуальним залишаються нові можливості боротьби з ризиками [338].

Іншим важливим напрямком діяльності у сфері природничих наук є Міжнародна гідрологічна програма, яка здійснюється з 1975 р. і спрямована на вдосконалення знань в галузі використання водних ресурсів у світовому регіональному і національному масштабах. В даний час розробляється восьма фаза МГП (2013 – 2019 рр.) спрямована на надання допомоги в реалізації Цілей розвитку Тисячоліття, які покликані забезпечити екологічну сталість, і, зокрема, скоротити вдвічі кількість людей, які не мають доступу до безпечної питної води і санітарних умов [261].

Італія використовує інструменти зовнішньої культурної політики з метою посилення своїх позицій в науковій сфері, тому важливу роль для неї в цьому сенсі мав всесвітній форум «Програма оцінки водних ресурсів світу», що відбувся в Перуджі, він об'єднав зусилля різних агентств ООН, що діють в секторі водних ресурсів, підготувавши доповідь про глобальні водні ресурси, яка була представлена під час останнього Всесвітнього Водного Форуму в Марселі в 2012 р. [96]. ООН оголосила 2013 р. Міжнародним роком співпраці в галузі водних ресурсів. ЮНЕСКО відіграла центральну роль в рамках системи ООН для організації відповідних заходів, особливо важливо, що офіційним координатором було обрано представника Італії А. Аурелі, спеціаліста з підземних вод [338].

У 2010 р. проголошений ООН Міжнародним роком біорозмаїття, у зв'язку з чим ЮНЕСКО відновило дискусію з цих питань з низкою конкретних

ініціатив, спрямованих на поширення обізнаності про численні наслідки, пов'язані з біорозмаїттям. У 2011 р. організація виступила з ініціативою міжгалузевого біорозмаїття, довіривши координацію цього важливого питання на офіційному рівні, італійському представнику С. Аріко [298; 338].

Італія, з огляду на свій інтерес, зацікавлена в розвитку програми «Людина і біосфера», яка є продовженням Міжнародної біологічної програми ЮНЕСКО 1971 р. і представляє план робіт для міждисциплінарних досліджень, покликаних поліпшити взаємодію людини з її природним оточенням. В рамках збільшення взаємодії між культурною і біологічною різноманітністю особлива увага приділяється культурним ландшафтам та історичним об'єктам, зокрема об'єктам всесвітньої спадщини, що актуально для Італії. Програма підкреслює важливість створення біосферних заповідників і управління ними, і знайшла своє відображення в Мадридському плані дій, затвердженому на конференції в Мадриді в 2008 р. [298; 338].

Реалізація Мадридського плану дій передбачає, що країни, на територіях яких розташовані біосферні заповідники, повинні інформувати Секретаріат МБП про конкретні методи і дії, що проводяться на їх територіях через національні комітети МБП і національних комісій у справах ЮНЕСКО. Італія присутня в Міжурядовму комітеті МБП через свій Національний Технічний комітет у складі представників Міністерства охорони навколишнього середовища, МЗС, Міністерства освіти та координації з боку Управління з охорони природи Міністерства навколишнього середовища [338].

Таким чином, дослідивши вище викладений матеріал, можна дійти висновків, що Італія, як середня країна, намагається використовувати весь свій потенціал для формування не лише позитивного іміджу країни в міжнародних відносинах, але й користується нагодою для активної участі в процесі управління у сфері культури, освіти та науки через активну співпрацю в рамках такої впливової міжнародної організації, як ЮНЕСКО. Італія використовує свій досвід, знання та вміння у сфері збереження культурної та археологічної спадщини як інструмент взаємодії з країнами Середземномор'я, Балкан та

Латинської Америки. З посиленням ролі культурного чинника на міжнародній арені можливість впливати на процеси управління культурою відкриває нові перспективи для впливу на світові події, з цією метою Італія використовує стратегію просування призначення представників своєї країни на головні позиції в різних міжнародних організаціях, зокрема в рамках структури ЮНЕСКО.

4.2. Участь Італії у реалізації програм міжкультурного співробітництва на багатосторонній основі в європейських регіональних організаціях (Рада Європи та ЄС)

Важливим інструментом зовнішньої культурної політики Італії виступає культурне співробітництво на багатосторонній основі. Для Італії актуальною є проблема налагодження діалогу в умовах зіткнення різних культур та національних традицій. Реалізуючи пріоритети зовнішньої культурної політики на регіональному рівні, Італія бере участь в європейських проектах багатостороннього співробітництва з метою створення сприятливого спільного культурного простору в межах роботи РЄ та ЄС.

Відзначимо, що цілісна історично, географічно та економічно, Європа представляє собою сукупність різних національних культур, релігій, народів. Саме спільна культурна та історична доля європейських народів стала сприятливою основою для глибоких інтеграційних процесів. Першою організацією, що об'єднала західні держави на основі спільної демократичної платформи стала Рада Європи. Варто наголосити, що в сучасному європейському контексті ЄС розробляє основні напрями та механізми культурної політики, а РЄ займається їх практичним втіленням. Враховуючи специфіку культурної політики ЄС, яка носить дворівневий характер та оснований на принципі субсидіарності, варто відзначити, що фінансування більшості проектів РЄ відбувається в межах реалізації культурних проектів ЄС, а самі програми спільно реалізуються в межах компетенції зазначених установ.

Рада Європи – важлива міжнародна інституція, яка заклала корисний прецедент для подальшого процесу європейської інтеграції. Перша стаття

Лондонського договору проголошувала, що Рада Європи заснована з метою «реалізації найтіснішого союзу ... шляхом прийняття угод, адаптації спільних заходів в економічній, соціальній, культурній, науковій, адміністративній сферах» [138, с. 13]. За час існування Рада розробила значну кількість міжнародно-правових інструментів з метою активізації міжкультурного співробітництва держав Європи.

Як одна з країн-засновниць, Італія підписала та ратифікувала станом на 2016 р. 127 договорів та конвенцій Ради Європи, 48 документів лише підписала, 42 угоди відмовилась підписувати та 2 денонсувала [361]. Італія як держава-ядро європейської інтеграції, безпосередньо, разом з іншими країнами формувала спільний європейський простір та долучилася до формування і розвитку культурного співробітництва. Фундамент культурної політики Ради Європи було закладено 19 грудня 1954 р. в Парижі, коли було відкрито до підписання Європейську культурну конвенцію. У вступі до цього документа зазначено, що метою РС є: «досягнення більшого єднання між її членами для, крім іншого, збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням» [39]. Розуміючи значення культурного фактора в міжнародних відносинах, Італія підписала цей документ вже на конференції, а ратифікувала Конвенцію 16 травня 1957 р. [361]. Загалом Конвенція охоплює широку сферу діяльності, що включає в себе питання культури, захисту природної та культурної спадщини, освіти, молоді та спорту. Документ закріплював основні принципи та механізми захисту пам'яток культури та культурного надбання, що завжди становило важливу складову політики країни.

Зауважимо, що через дієву та активну зовнішню культурну політику Італія сприймається на європейському континенті як взірець для наслідування у сфері збереження та догляду за об'єктами культурної спадщини. Крім того, вона активно долучається до розробки міжнародного законодавства у сфері регулювання питань культури, що дає Італії додаткові можливості для просування власних інтересів. Зокрема провідний досвід Італії у сфері

археології обумовив те, що у 1969 р. Італія підписала, а в 1974 р. ратифікувала Європейську конвенцію з захисту археологічної спадщини [361, 366].

Початкові цілі Ради Європи у сфері культури полягали у заохоченні європейців до збереження власної культурної спадщини (мови, історії, культури), визнання її частиною «європейської» спадщини, що становило безумовний інтерес для Італії. Звертаючи увагу на той факт, що італійська модель охорони культурної спадщини є унікальною, архітектура Італії – це окрема категорія для сприйняття та захисту. Тому у 1985 р. Італія підписала, а 1989 р. ратифікувала Конвенцію РЄ з захисту архітектурної спадщини Європи [361].

Культурна політика підпадає під сферу впливу Генерального директорату з освіти, культури, спадщини, молоді та спорту. До його складу входять Генеральний директор і Центральний відділ з питань координації програм, Директорат з питань дошкільної, шкільної і вищої освіти, Директорат з питань культури, культурної природної спадщини, Директорат молоді та спорту [137].

З метою об'єднання експертів і фахівців з питань освіти, досліджень, культури, культурної спадщини – представників держав-учасниць Європейської культурної конвенції у 1962 р. було створено Раду культурного співробітництва. У 2001 р. Раду та її комітети було реформовано, представники Італії працюють в чотирьох керівних комітетах [137].

Відзначимо, що реалізуючи політику захисту та просування власних культурних цінностей та інтересів, Італія бере участь у великій кількості програм та проектів і виступає їх ініціатором, намагаючись таким чином пропагувати саме власні інтереси та забезпечувати, за рахунок міжнародних організацій, полегшення збереження власної культурної спадщини і проведення зовнішньої культурної політики в цілому. У 1986 р. було започатковано Програму огляду політики держав у сфері культури з метою формування загального уявлення про спільні для європейських держав проблеми в культурній сфері, опрацювання позицій для їх розв'язання [137]. Європейська програма оглядів національної культурної політики опікується аналізом

становища у сфері культури в окремих країнах та наданням допомоги у формуванні коротко- й середньострокових програм дій.

Звіт за результатами програми дає уявлення про сучасний стан усіх основних ділянок культурної сфери держави, а також аналіз правової бази культури, і детальну характеристику фінансово-господарської ситуації. В рамках діяльності програми виходить Зведення з питань культурної політики та тенденцій в галузі культури в Європі – перша європейська електронна система інформації з питань політики в галузі культури, що дає можливість оцінювати та порівнювати інформацію, яка надходить з держав-членів.

Надзвичайно актуальним, та в практичному плані реалізованим Італією, є проект щодо створення культурного капіталу Ради Європи, призначений сприяти й заохочувати культурне розмаїття та творчість в європейському й світовому масштабах завдяки полегшенню доступу до світового ринку культури місцевим виробникам об'єктів культури [1, с. 65]. Ще в середині ХХ ст. культура почала розглядатись міжнародною спільнотою як базовий елемент всебічного (економічного, політичного, соціального) розвитку людства.

Концепт індустрії культури в політиці ЮНЕСКО та РЄ заклав основу подальшої концептуалізації взаємозв'язку культури та економічного розвитку як на глобальному, так і на національному рівнях. Зокрема у програмних публікаціях ЮНЕСКО («Наша творча різноманітність», 1996 рік) та Ради Європи («З периферії в центр уваги», 1997 рік), створених за результатами досліджень в окремих країнах, включно з Францією, Великобританією та Італією, був вироблений новий концепт культури як інструментрозвитку та використання засобів культури для досягнення цілей в інших, не пов'язаних з культурою, галузях. Зокрема було визначено, що «будь-яка культурна діяльність відчутно впливає на соціально–економічну сферу...» [1].

До креативних індустрій стали відносити будь-яку комерційну діяльність, в основі якої лежить творча праця [1, с. 66]. Це підприємства, що спеціалізуються на наданні послуг дизайну, створенні відео-, аудіо-,

мультимедіа продукції і підприємства сфери культури й мистецтва. Українська науковець В. Бакальчук зазначає, що: «креативні індустрії як концептуальна основа культурної політики РЄ також розглядається як необхідний додаток до політики в галузі торгівлі, що стають дедалі важливішими у плані створення нових робочих місць та забезпеченні економічного зростання» [1, с. 67].

В Італії цей підхід проявився в розвитку бренду «зроблено в Італії», що полягає в підтримці з боку держави проектів не лише у сфері культури, але й торгівлі та економіці, які пропагують італійські товари та спосіб життя. Індустрія моди та виставки меблів в Мілані щорічно залучають в місто 3,5 млн. бізнес-туристів, які кожен день витрачають 350 євро на проживання, харчування та відвідування пам'яток культури. Все це разом забезпечує річний дохід в 2,5 млрд. євро і 80 000 робочих місць [372 р. 98].

Творчі індустрії у багатьох країнах Європи є мало залежними від коливань глобальної економіки, на відміну від великого промислового виробництва, оскільки за суттю є більш людино, а не капіталомісткими [1, с. 67]. В рамках культурної політики РЄ відзначається можливість конструктивної взаємодії ринку та культури. В основі творчих індустрій є взаємозв'язок процесів «економізації» культури та «культуризації» економіки. Як концептуальна основа культурної політики, розвиток творчих індустрій ґрунтується на усвідомленні того, що сучасна економіка вимірюється культурою, а сучасна культура стає рушійною сферою економіки [1, с. 67].

В контексті цього значну підтримку Ради Європи отримав сектор кіноіндустрії. У 1989 р. було засновано перший європейський фонд з підтримки спільного виробництва, поширення й прокату європейської кінематографічної продукції «Євроіміджі». Сьогодні він об'єднує тридцять одну державу та має в своєму розпорядженні річний бюджет, обсягом 20 млн. євро [38]. Головним завданням фонду «Євроіміджі» є підтримка творів, які відображають багатогранність європейського суспільства, чие спільне коріння свідчить про належність до однієї і тієї ж культури. В рамках цієї програми допомогу отримала компанія «Нью синема нетворк» в Римі [228].

Прагнучи захистити європейський кінематограф, Комітет з питань культури розробив текст «Європейської конвенції про спільне кінематографічне виробництво», яке сприяє розвитку європейського кіно завдяки якісному спільному кіновиробництву. Було також ухвалено «Конвенцію про захист аудіовізуальної спадщини», яка була відкрита для підписання державами-членами 8 листопада 2001 р. [74]. Італія, через внутрішні неузгоджені питання, поки до цих документів не приєдналась.

Зазначимо, що особливо актуальним для зовнішньої культурної політики Італії є концепт «культурний капітал», який в основі міжнародної культурної політики зумовив процеси підвищення конкурентоспроможності європейської культури та налагодження зв'язків між культурою і бізнесом. Основною особливістю створення культурного капіталу є творчий потенціал. У цьому контексті, культура аналізується не лише як джерело завершального споживання (як у випадку з індустрією культури – фільмами, книгами, музикою, культурним туризмом), але як джерело проміжного споживання у виробництві, відмінне від творів мистецтва та від продукції культурної промисловості [1].

Яскравим прикладом економічної вигоди творчого потенціалу і його культурних компонентів є проекти. Одним з масштабних проектів Ради Європи є проект трьох «К» – «креатив – культура – капітал» (creating of cultural capital). Він сприяв розвитку малих міст Європи, перетворивши тихі провінційні містечка на великі культурні центри, зокрема, під таку ініціативу потрапили італійські провінції П'ємонт та Тоскана. Політика розвитку креативних індустрій – це політика створення культурного капіталу міста, італійські міста регіону Тоскани, розвиваючи культурні індустрії на місцях, в повній мірі використовують культурний капітал своїх міст. Так регіон Тоскана – другий за значимістю культурний центр в Італії, один з найбагатших на об'єкти, що знаходяться під охороною ЮНЕСКО. Тоскана славиться своєю культурною спадщиною, в цьому регіоні сконцентрована величезна кількість монументів історії та творів мистецтва. Серед найбільш відомих міст Флоренція, Піза,

Сієна і Лукка, багаті пам'ятками культури Ареццо, Каррара, Пістоя і Прато [36].

Відповідний напрям культурної політики був орієнтований передусім на міста, що зазнали вплив традиційного промислового виробництва. Так, позитивний тандем зовнішньої та внутрішньої культурної політики Італії можна простежити на прикладі П'ємонт, де на розвиток креативної індустрії орієнтована економічна стратегія провінції. Область відома великими промисловими центрами: у Турині розташований всесвітньовідомий концерн «Фіат». Регіон має найдовшу мережу автомагістралей серед регіонів Італії (близько 800 км), що сприяє розвитку туризму, який тісно співпрацюючи з культурною сферою, дає позитивні економічні наслідки. Сектор генерує оборот у розмірі 2671 млн. євро – це 3,3% від витрат на туризм в Італії. Найпопулярніші туристичні місця: Рів'єра П'ємонт (32,84% туристів), і агломерація Турина (26,51%). У 2006 р. в Турині відбулися XX зимові Олімпійські ігри, а в 2007 р. пройшла XXIII Універсіада. У 1980 р. щоб привернути більше уваги до віддалених, малонаселених долин та заохотити приплив туристів сюди було створено маршрут Гранде Траверсата делле Альпі [36].

На мікрорівні також існують проекти, що реалізуються у різних галузях економіки, їх суть полягає у наданні естетичної цінності функціональній продукції. Важливе значення тут має використання нематеріальних активів через авторське право, наприклад, в автомобільному секторі, ресторанному бізнесі, медіа-бізнесі тощо. Культурний елемент (захищений авторським правом символ), який використовується у випуску певної продукції (бренд телевізійної передачі, мережі кав'ярень, серії автомобілів) призводить до значних вторинних доходів. В такому випадку держава, з одного боку, сприяє розвитку, а з іншого, використовує для формування позитивного образу своєї політики за кордоном вже сформовані та відомі розтиражовані бренди. У 2014 р. відбулося офіційне затвердження бренду «зроблено в Італії», як приналежності до найвищої якості, про що вже йшлося вище [296]. Значення цього культурного сегмента у розвитку економіки продовжує зростати.

Італія розглядає збереження та розвиток європейської культури та формування спільної європейської ідентичності як основу стратегії культурної політики РЄ. Її діяльність в РЄ спрямована на сприяння міжкультурного діалогу, розвитку спільних цінностей та покращення якості життя. Пропагуючи власну культуру, Італія звертає увагу на свої передові позиції, в тому числі, у сфері інформаційних технологій, тому Італія активно долучилась до розробки європейської інформаційної системи HEREIN, яка є робочим інструментом, що надається в розпорядження урядів, професіоналів та громадськості. Ця система пропонує набір послуг з використанням комп'ютерних технологій таких, як база даних щодо політики з питань культурної спадщини в Європі тезаурус – портал, що надає доступ до національних веб-сайтів, а також інтерактивні послуги, такі, як форуми або віртуальні виставки. В цій мережі, крім Італії, сьогодні перебувають 35 країн [195, р. 44].

Рада Європи намагається запровадити ініціативи, які висвітлюють культурне підґрунтя європейського громадянства через усвідомлення факту спільної культурної спадщини, як матеріальної, так і нематеріальної, а також заохочує до творчості. Рада Європи ознайомлює європейців з їхньою спільною спадщиною через такі проекти, як «спадщина кордонів» та «спадщина, яка прибула з інших місць». Долучаючись до спільних європейських проектів, Італія бере участь в Днях європейської культурної спадщини – спільному заході РЄ та ЄС, що полягає в представленні нових культурних надбань, які до того ще не були відомі публіці, а також в наданні можливості відвідати історичні заклади, які, зазвичай, є закритими для публіки [137].

Важливим проектом РЄ для зовнішньої культурної політики Італії є «Культурні шляхи», мета якого полягає в тому, щоб знайомити європейців з їхньою культурною самобутністю через високоякісний культурний туризм на основі формування відчуття духовної близькості й спільності минулого, всупереч існуючим у Європі кордонам. Європейський інститут культурних шляхів, що розташований у Люксембурзі, надає допомогу, забезпечуючи технічне сприяння реалізації культурних шляхів [195].

Сприяючи розвитку цих ініціатив, Італія звичайно прагнула отримати не лише позитивні економічні, але й довготривалі ідеологічні, а від них і політичні дивіденти. Адже маршрути не лише сприяють відродженню культурної традиції, але й стимулюють культурний туризм, що сприяє розвитку економіки малих міст та містечок. РЄ обирає маршрути, які відповідають її критеріям: повага до прав людини, демократія, культурне розмаїття та ідентичність європейських країн, діалог, взаємний обмін і збагачення через кордони й століття. Серед італійських маршрутів культурного туризму можна виділити «Шовковий шлях і текстильне виробництво», «Пам'ятки епохи барокко», «Сільські поселення», «Відомі монастирі», «Дороги вікінгів», «Ганзейський шлях», «Віа Фарнеджіна» [203].

Вдаючись до посилення «м'якої сили», Італією було запропоновано ряд унікальних італійських маршрутів, крім традиційних, по історичних та культурних містах, серед них можна назвати маршрут «Європейськими кладовищами» – значна частина якого пролягає саме через італійські міста: Парму, Болонью, Сієну, Рим, Геную, Флоренцію, Кальярі [80]; «Термальні курорти» регіону Венето [79]. На допомогу їх організації РЄ координує співпрацю з державними і приватними організаціями. У 2012 р. на виставці шоколаду «Єврошоколад», Раді Європи було запропоновано розробити «Шоколадний Шлях» або «Шлях Шоколаду» з подорожжю по семи країнам Європейського Союзу: Італії, Австрії, Іспанії, Франції, Бельгії, Люксембургу, Сполученому Королівству Великобританії. Цей маршрут був представлений декількома італійськими Торгово-промисловими палатами і союзом торгових палат [139].

Програма технічного співробітництва та технічної допомоги в питаннях комплексного збереження культурної спадщини є одним з основних засобів здійснення Радою Європи роботи на місцях та політичного співробітництва в цій галузі. Тому Італія активно використовує інструменти Рад Європи, яка пропонує державам-членам підтримку та допомогу через різноплановий і комплексний підхід до проблем людського виміру на етапі тривалого розвитку,

який враховує: впорядкування територій; культурну спадщину; довкілля та збереження природи (біологічне та ландшафтне розмаїття); регіональний та місцевий розвиток (економічна діяльність і створення робочих місць); культуру (захист та сприяння самобутності, культурному розмаїттю, системі соціальних цінностей); соціальну політику (покращення умов проживання, інфраструктури, відкритих для публіки зон, запобігання природних катастроф, менеджмент в пост конфліктних ситуаціях) [137].

Відзначимо, що характерною особливістю італійської моделі збереження культурної спадщини є її захист, включно з територією, на якій розміщуються відповідні об'єкти, що формує унікальні італійські краєвиди та пейзажі. Тому для Італії є важливим доктринальна підтримка захисту спадщини на законодавчому рівні. Зазначене сприяло тому, що у 2000 р. Італія підписала, а у 2006 р. ратифікувала Конвенцію з Європейських краєвидів [361], яка визначає характерні особливості збереження неповторних рис Європи, зокрема й Італії.

На сучасному етапі одним з основних напрямків діяльності Ради Європи є впровадження нового довготривалого проекту – Міжкультурного діалогу. Сучасна Італія та Європа розвиваються в умовах співіснування на її території різноманітних етнічних культур, релігій та цінностей. Відповіддю на виклики епохи стали доктрини «мультикультуралізму», «змішаної культури», «культурної гібридизації». Європейська ідея «єдності у різноманітті» відповідає поняттю європейської ідентичності як форми викорінення ізоляціонізму, націоналізму і сепаратизму в Європі, як приналежність до «Європейської родини» [196].

Італія активно долучилась до започаткованої у 1995р. Європейської молодіжної кампанії проти расизму, антисемітизму, ксенофобії і нетерпимості «Усі різні – усі рівні». Кампанія була проявом конкретних дій Ради Європи у сфері освіти, які розпочались після саміту у Відні (1993) [195]. Політичні дискусії виявили різні підходи до ролі міжкультурного діалогу у врегулюванні конфліктів. В 2000 р. Комісаріат з прав людини Ради Європи запровадив практику регулярних зустрічей світських організацій і представників трьох

традиційних монотеїстичних релігій Європи для спільної роботи із практичної реалізації ідеї співіснування різних цивілізацій [31]. Розуміючи значення міжкультурного та міжрелігійного співробітництва для процвітання суспільства, Італія докладала всіх зусиль для того, щоб перша зустріч пройшла саме в італійських Сіракузах у грудні 2000 р.

Як приймаюча країна під час Другого міжкультурного форуму у Троїні на Сицилії 2004 р., Італія сприяла визначенню базових цінностей– терпимості, визнання загального характеру прав людини, необхідних для політично виправданого міжкультурного діалогу [191].

На Третьому саміті голів держав і урядів країн РЄ 2005 р. у Варшаві було визначено та офіційно оформлено міжкультурний діалог (разом з його релігійним різновидом, що сталося вперше) як засіб взаємопізнання, порозуміння, примирення, толерантності, запобігання конфліктам і забезпечення соціальної інтеграції та злагоди. Безпосередньо це було втілено в «Декларації Фаро про стратегію Ради Європи з розвитку міжкультурного діалогу», ухваленої міністрами культури країн РЄ 27-28 жовтня 2005 р., в якій запропоновано підготувати «Білу книгу» з міжкультурного діалогу [34].

В грудні 2008 р. пройшла конференція міністрів культури країн-членів РЄ «Міжкультурний діалог – основа стійкого розвитку й миру в Європі й сусідніх регіонах», де й була прийнята «Біла книга» [3]. Долучаючись до спільних проектів в рамках організації, Італія активно використовує майданчик для просування та захисту власних інтересів та цінностей і на Африканському континенті. Кожного дня місцевій владі Італії доводиться вирішувати сотні проблем, що виникають на ґрунті взаємодії різних культур та цивілізацій. Звертаючи увагу на той факт, що Італія, можливо, найбільше зазнає складнощів, пов'язаних з великою кількістю мігрантів, що проходять її територією, коментарі країни до цього документа були досить вагомими.

В процесі підготовки самого документа було виявлено, що популярний політичний підхід «мультикультуралізм» визнано вже неадекватним [3]. Концепція «мультикультуралізму» обстоювала політичне визнання особливого

способу життя меншин на рівні зі способом життя більшості. Для Італії ця теза дуже суперечлива, адже через велику кількість мігрантів із Північної Африки, особливі та обособлені общини прийшлого населення, що не інтегруються до італійської спільноти, загрожують розвитком конфліктів з місцевим населенням.

Було визначено міжкультурний діалог як відкритий і толерантний обмін думками на основі взаєморозуміння й поваги між окремими людьми, а також групами людей різної етнічної, культурної, релігійної і мовної приналежності, що мають різне історичне коріння[3]. На різних життєвих етапах кожна людина може ототожнювати себе з різними «культурами», а самоідентифікація може варіюватися впродовж всього життя індивіда. І тому, головним є необхідність створити таке середовище, в якому б не було потреби захищати права тієї чи іншої меншини[3].

Особливо актуальним для Італії стали питання інтеграції вихідців з різних країн до європейського суспільства, особлива увага приділяється поняттю та ролі громадянства. Зазначається, що громадянство – це ключ до міжкультурного діалогу [3].

Важливими інструментами впровадження ідеї міжкультурного діалогу в життя, є освітні проекти, що переплітаються зі всіма сферами діяльності людини, особливо підкреслюється необхідність вивчення офіційної мови країни членами спільнот меншин для того, щоб стати повноправними її громадянами [3]. Це відповідає Європейській Хартії регіональних мов або мов меншин, а також співвідноситься із політикою Італії з поширення італійської мови, як всередині країни, серед мігрантів, так і за кордоном.

В«Білій книзі» зазначено, що вивчення історії постає інструментом запобігання можливих конфліктів у Європі [3]. Тому у 2014 р. до 60-річчя Європейської культурної конвенції було завершено роботу та оприлюднено Відкриту електронну книгу міждержавного проекту «Спільна історія» [121]. Над проектом працювали історики всіх країн Європи, а за електронною адресою shared-histories.coe.int розміщено електронну книгу з посиланнями на

інші електронні ресурси з різних тематик, спільно створених та відібраних спеціально з цією метою. У вступі до цього документа зазначено, що: «Однією з областей роботи Ради Європи з моменту її створення була історія і викладання історії. Історія розглядається як внесок у виховання громадян Європи та за її межами, історія відіграє важливу роль в усуненні розбіжностей та об'єднанні людей шляхом встановлення взаєморозуміння і довіри між народами Європи. Ця публікація є внеском у поточну роботу РЄ в галузі міжкультурного діалогу і викладання та навчання історії, спираючись на рекомендації Комітету міністрів і Парламентської асамблеї: Міжкультурний діалог і образ іншого у викладанні історії (CM/Rec (2011) 6); викладання історії в конфліктних і постконфліктних зонах (Рекомендація 1 880 (2009) і викладання історії в 21-му столітті в Європі (REC (2001) 15)» [121].

Зазначимо, що трьома головними завдання даного проекту є підвищення обізнаності про спільну історичну спадщину держав-членів; сприяння процесам запобігання конфліктам і примирення, шляхом поліпшення знань про історичну взаємодію і конвергенцію; продовження поширення рекомендації «Білої книги» з міжкультурного діалогу «Жити разом у рівності й гідності», ухваленої Комітетом Міністрів РЄ у 2008 році [121]. Виникнення таких документів свідчить про важливість роботи РЄ та інших європейських країн на шляху до подолання культурних розбіжностей Європи та бажання побудувати й, певним чином, обґрунтувати спільні історичні причини європейської інтеграції.

Однак, на нашу думку, спірними залишаються об'єктивні питання достовірності висвітлення тих чи інших фактів у таких документах. Адже іноді, з метою знаходження спільної основи та формулювання прийнятних для всіх сторін тверджень, доводиться жертвувати достовірністю фактів. Відходячи від однозначного засудження певних моментів та спроб їх «пояснити», прикриваючись толерантними виразами, постає загроза формування у свідомості людей викривлених умовиводів та висновків. В майбутньому це загрожує повторенням жахливих, а іноді, навіть, трагічних, сторінок історії на новому рівні.

Якщо в «Білій книзі» концепція «мультикультуралізму» була піддана критиці та визнана такою, що не відповідає потребам часу, вона все ще залишалась, певною мірою, робочою в Європі. Проблеми, пов'язані із значним напливом мігрантів 2014 –2016 рр. засвідчили, що Європа опинилась не готовою до прийому декількох мільйонів мігрантів, а французькі, німецькі та британські лідери оголосили, що політика «мультикультуралізму» взагалі зазнала краху. Тому, поки не розроблені нові механізми інтеграції значної кількості мусульманських мігрантів у Європі, «міжкультурний діалог» залишається дієвим механізмом.

В італійському суспільстві значно загострились дискусії з приводу невдоволенням політикою щодо мігрантів та занадто м'яким ставленням до них. Серед населення відчувається тривога та побоювання, що толерантне ставлення до культурних цінностей прийшлих мусульманських общин, призведе до загрози існування, власне, християнського світу. Прикладом цього можна вважати випадки, коли в школах та дитячих садках, в угоду нехристиянським ідеям, знімали зі стін класів хрести та інші релігійні християнські символи. Велика кількість батьків італійців обурилась такими діями, і процес було загальмовано. Пробні проекти, які запроваджуються в інших європейських країнах, і, які можуть в майбутньому застосувати в Італії: вживання в Бельгії замість назви «Різдвяні канікули» – «зимові канікули» без релігійної окраски, негативно сприймаються італійцями та призводять до протестів [315].

Розглядаючи характерні особливості співробітництва Італії та ЄС в рамках питань культурної політики та дипломатії, необхідно звернути увагу на те, що специфічними рисами, які характеризують культурну політику Союзу є її дворівневий характер: по-перше, культурна політика здійснюється на національному рівні, кожною країною окремо, по-друге, на загальноєвропейському рівні, в рамках діяльності ЄС, де Італія бере участь в культурних проектах та програмах.

Європейська політика сусідства, Східне партнерство, Союз для Середземномор'я, Європейський інструмент з демократії та прав людини –

наділені ресурсами для реалізації програм у сфері культурної політики Європейського Союзу. У травні 2011 р. депутати Європейського Парламенту виступили за створення агенції з культурної дипломатії у межах Європейської служби (агенції) зовнішньої діяльності [351].

На сьогодні культурна політика ЄС відіграє одну з найважливіших об'єднуючих функцій співтовариства. Ф. Рівассо підкреслює: «культурна дипломатія стає ключовим елементом політичної «м'якої влади» ЄС [113]. Однак варто зазначити, що на початку формування ЄС культурне співробітництво не було серед пріоритетів організації. Політика в цій сфері формувалася з 1950-х рр. в контексті внутрішньої політики європейських співтовариств та загальної інтеграційної ідеї організації, яка полягає у збереженні та розвитку культурної ідентичності та самобутності європейських держав-членів ЄС.

На початку 1990-х років ХХ ст. відбулась активізація культурної політики співтовариства, на основі великої кількості пілотних проектів сформувались засади культурної політики ЄС. Відзначимо, що з огляду на політику Італії, яка передбачає участь в якомога більшому числі міжнародних проектів, італійські експерти активно долучились до розробки стратегії ЄС щодо культури, особливо, враховуючи її зацікавленість в цих питаннях, у зв'язку з історичними обставинами та роллю італійського культурного капіталу.

Офіційно культурна політика була визнана і закріплена з підписанням Маастрихтського договору, 128 статті Договору про Європейський союз 1992 р., у якій зазначено, що спільнота сприяє розквіту культури держав-членів, шануючи їх національне та регіональне розмаїття, і, водночас, підкреслюючи значення спільної культурної спадщини [373]. В ній визначені основні сфери діяльності: вдосконалення знань та розповсюдження культури та історії європейських народів; збереження та охорона культурної спадщини європейського значення; некомерційний культурний обмін; художня та літературна творчість, включаючи аудіовізуальний сектор. Важливий акцент робиться на розвитку співпраці країн ЄС з третіми країнами та міжнародними

організаціями в сфері культури, зокрема з Радою Європи. Ця стаття, з деякими правками, була включена до Амстердамського договору 1997 р. (стаття 151), та Договору про функціонування ЄС 2009 р. (стаття 167), питання культури відносяться безпосередньо до компетенції держав-членів, а ЄС доповнює цю політику та сприяє налагодженню міжкультурного співробітництва. Особливу увагу було приділено положенню 4, де наголошено на значимості збереження розмаїття культур ЄС: Спільнота враховує культурні аспекти в своїй діяльності відповідно до інших положень даного акту, зокрема щодо шанування та підтримки різноманіття її культур [184].

Зазначимо, що основними органами та інституціями ЄС є Генеральний директорат з освіти і культури при Європейській комісії, Європейський комісар з питань освіти, культури, багатомовності та молоді та Виконавче агентство з освіти, культури та аудіовізуальних засобів [204].

Необхідно підкреслити, що зовнішня культурна політика Італії активно сприяє залученню країни до розробки положень щодо спільної культурної політики ЄС, яка не має на меті гармонізацію культурних особливостей держав-членів, а спрямована на збереження їх різноманітності при сприянні формуванню спільної європейської ідентичності, що відповідає інтересам Італії. Діяльність ЄС включає дві головні концепції – дотримання принципів збереження культурного розмаїття на основі принципу субсидіарності, і активного просування ідеї європейської культурної ідентичності та самобутності, які становлять основу міжкультурного співробітництва держав-членів організації.

З огляду на специфіку функціонування союзу, політика у сфері культури здійснюється декількома шляхами: співпраця між державами-членами; врахування культурних аспектів, у контексті інших політик Спільноти, зокрема політики щодо конкуренції; співпраця між Спільнотою, її членами та третіми країнами, а також компетентними міжнародними організаціями; конкретні заходи, спрямовані на підтримку відповідної діяльності держав-членів. Важливо зазначити, що з огляду на особливе положення культурної політики

ЄС, державу-члена неможливо примусити кваліфікованою більшістю в Раді до дій, які, на її думку, є шкідливими для власної культурної ідентичності [108].

В рамках культурних програм здійснюється фінансування культурних проектів, організацій та закладів, що працюють в сфері культури, реставрацій культурних об'єктів та ін. Досить помітною в цій сфері є співпраця італійських державних установ в рамках європейських програм та ініціатив. Зокрема коштами ЄС фінансувалося відновлення історичного Театру ла Феніче у Венеції, який зазнав значної шкоди в результаті пожеж в 1990-х рр. А найвідомішим можна назвати співпрацю між МСКДТ Італії та Європейською Комісією в рамках «Великого проекту Помпей» –реставрації розвалин Помпей, на яку з 105 млн. євро ЄС виділило майже половину коштів –42 млн. євро [331].

На реалізацію положень Маастрихтської угоди Євросоюз започаткував низку програм культурного спрямування: «Леонардо», «Рафаель», «Медіа», які передбачали надання на конкурсній основі фінансової підтримки (грантів) культурно-мистецьким чи просвітницьким проектам. Ці програми стали основою програми «Культура», що охоплювала майже всі галузі культури, окрім аудіовізуального сектору, на яких поширюється дія програми МЕДІА.

Асиметрія міжнародного розвитку зумовила диспропорції культурного середовища Європи, що зумовило необхідність розробки спільних підходів країн-членів ЄС для відповіді на нові виклики життєдіяльності європейської спільноти» [74]. Прагнучи ефективно забезпечити не лише європейську інтеграцію, але й інтеграцію мігрантів у європейське суспільство, Італія активно сприяла започаткуванню Європейською Комісією Культурного форуму як політичного діалогу держав-членів ЄС, країн Центральної та Східної Європи, міжнародних міжурядових і неурядових організацій, регіональних культурних мереж та видатних представників європейської культури. Так, на Першому культурному форумі у 1998 р. основні політичні дискусії відбувалися навколо проблеми вироблення стратегій для розвитку та захисту культурної спадщини, визначення ролі Європи в активізації міжкультурного

співробітництва держав-членів ЄС та інших європейських країн, що завжди було актуальним для Італії. В результаті дебатів було затверджено програму Європейської Комісії «Культура – 2000», яка стратегічно сформулила бачення культури як важливого чинника процесів євроінтеграції [211].

В рамках програми «Культура» підтримуються такі програми та проекти: Культурна столиця Європи; Європейський місяць культури; Європейські культурні шляхи; Дні європейської спадщини. До цього існувало ряд спільних європейських програм: 1991–1999 рр. першою програмою був «Калейдоскоп» в сфері виконавчих видів мистецтва; «Аріан» – з підтримки книжкової і читацької галузей, включаючи переклад; «Рафаель» – програма діяльності європейського співтовариства у сфері спадщини. «Рафаель» була однією з найактуальніших програм для Італії, виходячи з того, що велика кількість об'єктів, які підпадали під її застосування, знаходились саме на території Італії.

Необхідно зазначити, що на виконання пріоритетів зовнішньої культурної політики Італії та розуміючи важливість ролі міжкультурного співробітництва, велика кількість італійських експертів долучалась до розробки спільних програм та заходів. Так, саме за сприяння Міністра спадщини та культурної політики Італії В. Велтроні у 2000 р. в рамках «Програми підтримки Європейської спільноти 2000-2006» було окремо виділено культурний напрям як одну зі стратегічних цілей спільноти [195].

Відзначимо, що для Італії політика тіснішої європейської інтеграції завжди залишалась пріоритетом зовнішньої політики, тому країна активно сприяла посиленню спільної політики Європи і підтримки культурного розмаїття. У 2001 р. Європейським Парламентом було підтримано саме італійську ініціативу із забезпечення культурного розмаїття «Доповідь з культурної співпраці у Європейському Союзі», яка отримала назву Доповідь Руффоло [345].

Важливим напрямом політики ЄС в рамках реалізації «Культура 2000» стало забезпечення міжкультурного і міжнародного діалогу, взаємообміну між європейськими та неєвропейськими країнами; пріоритетність політики

багатомовності. Головні складові програми «Культура 2000» були включені до програми «Культура» на 2007–2013 рр. Важливе завдання програми полягало в зміцненні спільного для європейців культурного простору, що спирається на спільну культурну спадщину, шляхом розвитку культурної співпраці між діячами культури і культурними інституціями, з метою сприяння становленню європейського громадянства [74]. Італія сприяла тому, щоб програма «Культура 2007–2013» та проект МЕДІА було реалізовано в межах загальної програми ЄС Креативна Європа, намагаючись посилити таким чином креативний та культурний розвиток ЄС [197].

Серед великої кількості проектів ЄС важливо виокремити ініціативу зовнішньої культурної політики Італії – програму МІХАЕЛЬ зі створення мультилінгвістичного каталогу культурної спадщини Європи, започатковану Міністерством спадщини та культурної політики Італії у співпраці з Міністерством культури Франції та за підтримки Європейської Комісії, в рамках Програми e-Тен (Електронної Транс-Європейської Мережі). Враховуючи значення культурної спадщини для Італії, ця програма, яка зараз вже включає 19 країн, має на меті створити стандартизований он-лайн портал з електронного доступу до культурного контенту [310]. Ще одним важливим європейським порталом, який дає доступ до понад 30 млн. документів, 1.3 млн. з яких представляє Італія, виступає Європеана[195, р. 4]. Відзначимо, що використовуючи новітні технології, Італія намагається долучитись до якомога більшого числа проектів та ініціатив, з метою оптимізації міжнародного міжкультурного співробітництва

В рамках культурних політик ЄС так само простежується бажання Італії призначити своїх представників на керівні посади, так у листопаді 2013 р. саме італійка С. Коста була обрана Президентом Комітету з питань культури при Європейському Парламенті та представляла Програму Креативна Європа на 2014-2020 рр. [197]. В зазначеній програмі були представлені нові пріоритети культурної політики Європи до 2020 р.: збільшення фінансування культурного сектору на 37 % в порівнянні з попереднім періодом до 1.8 млрд.

євро, активізація транс-кордонного, крос-культурного співробітництва, сприяння формуванню європейської культурної мережі, яка полегшить пересування представників культури по Європі та окремий наголос робиться на посиленні ролі збереження культурної спадщини людства, підтримуючи проект Культурна столиця та відзнака «Культурна спадщина» [197].

Аналіз зазначених пріоритетів свідчить, що ми можемо говорити про співпадіння з національними інтересами Італії, яка використовує участь в багатосторонньому співробітництві для посилення своїх міжнародних позицій. З метою відзначення діяльності у сфері культури було започатковано ряд нагород. У 2002 р. за активного сприяння Італії було започатковано нагороду ЄС в галузі Культурної Спадщини (також відомої як нагорода «Europa Nostra») в рамках програми «Культура 2000». З 2007 р. вручення нагороди здійснюється спільно з організацією «Europa Nostra», яка стала відповідати за відбір та церемонію нагородження. Цією нагородою відзначають найкращі європейські досягнення у збереженні культурної спадщини, починаючи від реставрації будівель і їх адаптації до нового використання, до відновлення міського та сільського ландшафту [92].

Участь в спільних проектах ЄС Італія використовує для покращення культурної інфраструктури та розвитку міст. Так, в рамках програми ЄС Культурна столиця Європи, під час проведення відбору на звання столиці культури Європи на 2019 р. в Італії взяло участь 19 міст країни [230]. Участь у змаганнях сприяла покращенню інфраструктури в зазначених містах, а позитивний досвід Міністерство спадщини, культурної діяльності та туризму вирішило використати в подальшому, започаткувавши конкурс на 2016-2021 рр. з визначення вже Культурної столиці Італії [195, р.47].

Працюючи в рамках ЄС, Італія акцентує увагу на просуванні нової ініціативи з формування «системо-країни» та позиціонуванні себе як країни-протагоніста. Протягом головування у 2014 р. Італії в ЄС однією з найголовніших цілей було визнано необхідність розвитку культури, а захист культурної спадщини головним пріоритетом стратегії розвитку ЄС до 2020 р.

Крім досягнення економічних та політичних цілей, Італія використала цей період і для поширення власної культурної ініціативи і формування «системо-країни», в якій одну з головних функцій відводиться культурній політиці. Італія наголосила на важливості ролі культурної функції і творчості в процесі реалізації політики ЄС та підтвердила важливість культурного співробітництва та міжкультурного діалогу у вирішенні соціальних проблем і стабільного міжнародного розвитку [333].

Зокрема, в програмі головування Італії в Раді ЄС, наголошено на об'єднуючому характері впливу культурної спадщини та її потенціалу взаємодії з іншими сферами політики. З метою досягнення стратегії ЄС 2020 зі сталого розвитку передбачається переглянути роль та функції політики зі збереження та захисту культурної спадщини. У цьому контексті розпочато роботу задля досягнення можливої угоди, яка визнавала б вплив культурної спадщини на розвиток стратегії для Європи 2020 [333].

З метою сприяння більшої поінформованості щодо впливу культурної політики на довгостроковий сталий розвиток, соціальну згуртованість і інтеграцію іммігрантів, а також розвиток інновацій та соціального капіталу, було розпочато обговорення в Раді ЄС значення культурної спадщини для суспільства та її ролі як рушійної сили у секторі творчих індустрій. Зокрема, Італія підкреслила роль культурної спадщини з точки зору ідентичності для міст, регіонів та громад як стратегічного елемента їх привабливості та конкурентоспроможності на глобальному рівні [333]. Для цього країна стимулювала дискусію щодо нових моделей управління, як на багаторівневій, так на і багатосторонній основі на місцевому, регіональному, національному рівні, визнаючи вклад приватних осіб, громадянського суспільства та громад в можливість управлінні справами.

Італія взяла участь в завершенні обговорення прийняття нового Плану ЄС з культури на 2015/2018. В ньому зазначено, що широке використання Інтернету і мобільних пристроїв сприяє формуванню нових сценаріїв розвитку культури. Особливу увагу приділено виробленню Керівництва (Інструкції)

Європейського аудіовізуального сектору, в тому числі у сфері використання творчого контенту он-лайн на єдиному цифровому ринку, що тісно пов'язане з розробкою стандартів в області прав інтелектуальної власності. В цьому контексті головними цілями визначено необхідність зміцнювати і підтримувати різноманітність, творчість, а також розвиток європейської кіноіндустрії. Італія підтримала розвиток ініціативи Європеана (Europeana) та необхідність сприяти використанню цифрових технологій як засобу для поліпшення доступу та участі в європейській культурній спадщині [333].

Італія ще раз наголосила на використанні культурного контенту як інструменту для освіти і туризму, збільшення інтересу громадськості та сприяння розвитку економіки в сфері культури. Акцентуючи увагу на сприянні зайнятості молоді та підприємництва в області культурних і творчих індустрій, з метою підтримки людського капіталу та колективного добробуту.

За свого головування, Італія сприяла посиленню зовнішньої культурної політики, продовжуючи підтримку заходів, спрямованих на вільний обіг творів мистецтва та колекцій, вільний рух митців всією Європою, в той же час, звертаючи увагу на процедури боротьби з незаконним обігом творів мистецтва, сприяючи розвитку інфраструктури матеріальної, нематеріальної, цифрової, інтелектуальної спадщини, відповідно до керівних принципів «Спільних ініціатив з розвитку культурної спадщини і глобальних змін» [333]. Особливу увагу було приділено розвитку збору та аналізу даних у сфері культури, як інструменту культурної політики.

Наводячи приклад використання Італією можливостей ЄС, варто зазначити, що в лютому 2015 р. Європейська комісія прийняла національну операційну програму «Культура і розвиток» на 2014–2020 рр. Ця програма фінансується спільно за рахунок коштів Співтовариства (Європейського фонду регіонального розвитку– 368, 2 млн. євро) і національних фондів (решта коштів), в цілому близько 490 млн. євро. Програма призначена для 5 регіонів Південної Італії – Базіліката, Калабрія, Кампанія, Пулія і Сицилія,–і має своєю головною метою розвиток області за допомогою збереження культурної

спадщини, зміцнення системи послуг, туризму і підтримки сфери, пов'язаної з підприємницьким сектором [333; 334].

Про головну роль культурного чинника не лише в зовнішній, але й і внутрішній політиці говорять високопосадовці різних рівнів. Міністр культури Італії Д. Франческіні зазначив: «Національна освітня програма «Культура і розвиток», з одного боку, є свідченням нового ставлення Європи до ролі культури в політиці розвитку, а з другого – відображає зміну ставлення уряду до культури як фактору розвитку, який почали постійно брати до уваги, долучати спеціалістів відповідного напрямку до розробки національної стратегії розвитку країни. Сьогодні культура, разом у усіма її соціальними та економічними складовими, знаходиться в центрі стратегії розвитку країни» [238]. Італія сприймає культуру як одне з джерел економічного розвитку. Заступник голови уряду К. де Вінченці наголосив: «Тим, хто ще декілька років тому говорив, що культурою не прогудуєшся, уряд, впровадженням цієї програми, хоче відповісти, що культура може стати вагомою силою розвитку, особливо на Півдні країни» [210].

19 - 20 квітня 2016 р. в Брюсселі відбувся Європейський культурний форум. Захід, який збирається раз на два роки і вважається найважливішою міжнародною подією, яка присвячується обговоренню актуальних питань в сфері культури. Під час Форуму Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки, італійка та колишня міністр закордонних справ Італії, Ф. Могеріні заявила про те, що ЄС повинен зробити культурну дипломатію ключовим елементом своєї зовнішньої політики. Вона зазначила, що криза в ЄС провокує втрату контактів з громадянами співтовариства [317]. До цього часу питання культурної дипломатії відносились суто до національної політики. З цього часу ЄС планує розглянути питання відкриття спільних, саме європейських культурних центрів. Поки що тривають дебати з приводу набору кадрів або з числа євробюрократів, або з числа представників культурних кіл. Культурна дипломатія – це гра на довгу перспективу. Будучи випускницею програми «ЕРАЗМУС», Ф. Могеріні запропонувала збільшення витрат ЄС на

такі стипендіальні програми.

Кризові явища в ЄС спричинили переосмислення ролі різних політик в процесі становлення союзу. Сучасні виклики потребують нових шляхів відповіді та нових можливостей. Культурний чинник виходить на перший план як важливий інструмент вирішення проблем. Полікультурна Європа постає перед загрозою з боку ісламського світу: толерантна та відкрита – їй важко протистояти мобілізованій ісламській культурі. Тому перед нами постає питання зростання ролі культурної дипломатії в межах ЄС.

Отже, участь Італії в зазначених культурних програмах і проектах РЄ та ЄС спрямована на забезпечення власних інтересів у сфері розвитку та пропагування своєї зовнішньої культурної політики. Головним завданням Італії, в рамках міжнародних багатосторонніх організаціях, є посилення своїх позицій та формування образу привабливої сучасної впливової держави. На відміну від РЄ, діяльність Італії в ЄС відбувається на двох рівнях: на рівні окремої політики Італії щодо до ЄС (так само щодо РЄ) та на рівні формування спільного культурного простору в рамках ЄС, спрямована на подолання розбіжностей в ЄС та побудову нового співтовариства, враховуючи спільне історичне, економічне та культурне коріння. Культурна політика ЄС відбувається на основі принципу субсидіарності, і не передбачає на національному рівні втручання ЄС в культурні справи держав. Італія використовує культурний чинник в своїй зовнішній політиці як інструмент захисту власного культурного надбання, і можливість ще раз заявити про свої сильні сторони зовнішньої культурної політики та того, що сприймається як «м'яка сила». Важливим напрямом зовнішньої культурної політики в цьому контексті є активна залученість до якомога більших програм та політика призначення італійців на керівні посади в них, що на думку італійців, сприятиме їх міжнародному престижу.

Висновки до розділу 4

Культурне співробітництво Італії на багатосторонній основі спрямоване на забезпечення власних інтересів у відповідних сферах, а за рахунок цього

– посилення своїх позицій в міжнародних відносинах. В рамках багатосторонньої діяльності у сфері культури зовнішня культурна політика Італії спрямовує свої зусилля на активне залучення до управління процесами культури, зокрема через устремління брати участь в розробці головних принципів та положень у сфері культури; призначати своїх представників до керівних органів відповідних структур та розміщення штаб-квартир і головних офісів провідних організацій на своїй території. Така політика має на меті підтримку міжнародного престижу Італії.

Співробітництво Італії у сфері культури в рамках ЮНЕСКО має довготривалий та плідний характер через постійне представництво Італії при ЮНЕСКО та Національну комісію. Італія є одним з найактивніших членів організації, внески якого до її бюджету є одними з найбільших. Зацікавленість участі Італії в програмах ЮНЕСКО обумовлюється великою кількістю об'єктів культурної спадщини людства, які знаходяться на її території. Італія, з одного боку, отримує фінансову допомогу ЮНЕСКО для збереження власної культурної спадщини, а з другого – бере активну участь в розробці міжнародного порядку денного з питань культури, що сприяє популяризації італійської культури та підвищенню її привабливості. Серед важливих напрямів культурного співробітництва, в рамках організації, варто згадати: культуру, освіту, природничі, гуманітарні та соціальні науки, комунікацію. З метою ефективного втілення ідеї «системо-країни» Італія вживає всіх засобів для пропагування своєї культури та формування образу розвиненої сучасної держави, при цьому використовуючи інститути ЮНЕСКО на всіх рівнях.

Рада Європи, як перший багатосторонній інструмент європейського співробітництва, продовжує залишатись впливовим інструментом міжнародних відносин. Італія як країна-засновниця організації, активно долучається до більшості ініціатив та заходів, які вона проводить. Про це свідчить велика кількість конвенцій та документів, до яких Італія долучилась. Зокрема, виконання Європейської культурної конвенції РЄ надзвичайно актуальне для Італії з огляду на її багате культурне надбання.

Культурне співробітництво та робота ведеться в рамках пропагування та захисту національних італійських інтересів відповідно до загальної стратегії впровадження «системо-країни». Такі культурні проекти та ініціативи Ради Європи, як проект трьох «К» – «креатив – культура – капітал», «культурний капітал», «творчі індустрії», «Європа від однієї вулиці до іншої», «Культурні шляхи», «Спадщина кордонів», впровадження ідеї «міжкультурного діалогу», «Спільна історія» Італія намагається використовувати не лише для розвитку спільної європейської культурної політики, але й для забезпечення власних державних інтересів.

Співпраця в рамках ЄС відбувається на основі забезпечення основного принципу культурної політики ЄС – принципу субсидіарності. Культурна політика ЄС сприяє об'єднанню спільноти на основі культурної взаємодії і передбачає політику у сфері культури як на загальному європейському рівні, так і на національному рівні. З підписанням Маастрихтського договору 1992 р. було офіційно закріплено значення культурної політики ЄС. Враховуючи те, що питання культури грають важливе значення для реалізації зовнішньої політики Італії, країна активно долучається до загальноєвропейських ініціатив з розвитку та підтримки культурного розмаїття, шляхом участі в розробці загальних програмах, проектах та їх реалізації. Серед найважливіших проектів варто відзначити реалізацію загальних програм: «Культура», «Креативна Європа», «Культурна столиця Європи» та окремих ініціатив із забезпечення їх реалізації та покращення доступу громадян до культурного надбання Європи, таких програм як МІХАЕЛ, Європеана та інших. Відзначимо, що Італія активно використовує участь в багатосторонній дипломатії для забезпечення національних інтересів у сфері культури, зокрема використання спільних можливостей для пропагування та захисту багатой культурної спадщини Італії.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети та завдань автор дослідження прийшла до наступних висновків.

1) В науковій думці відсутній консенсус з приводу тлумачення термінів зовнішня культурна політика та культурна дипломатія, які часто вживаються для позначення одного й того ж явища. Зовнішня культурна політика держави являє собою сукупність всіх організаційно інституційних заходів держави та недержавних акторів, спрямованих на формування позитивного образу країни та розвитку взаємовигідних відносин з іншими міжнародними акторами на основі ціннісно-духовних та морально-нормативних аспектів.

2) На межі XX - XXI ст. за основу розвитку Італії було обрано концепцію «Італія як світовий актор», яка відображає прагнення відігравати провідну роль в європейській і світовій політиці – протагоніста (protagonista), долучаючись до роботи в багатосторонніх організаціях та проектах, при цьому не допускаючи розмивання суверенітету Італії з боку міжнародних інститутів. Практичним втіленням такого підходу стало впровадження моделі «системо-країни» у діяльність державних інститутів, яка полягає у запровадженні стратегії розбудови взаємодії комплексу державних та недержавних акторів, фізичних та юридичних осіб з метою формування ефективної та привабливої, економічно могутньої держави, і знайшла відображення в програмному документі МЗС Італії «Нова Фарнезіна на службі «системо-країни»».

В контексті реалізації зазначеної ініціативи було прийнято державну програму «Орієнтир – Італія» («Destinazione Italia»), в якій головна роль відводиться пропагуванню товарів, послуг, вироблених італійськими виробниками, об'єднаних під загальним брендом «зроблено в Італії», на основі формування сприятливого іміджу, з метою покращення економічних та політичних позицій Італії. А також запроваджено стратегію МЗС Італії «жити по-італійськи», яка передбачає пропагування дипломатичними установами та інститутами культури Італії за кордоном італійського способу життя та

італійських товарів як моделі високого смаку, якості та елегантності як прикладу для наслідування.

3) Стратегічними пріоритетами ЗКП Італії є поширення італійської культури й італійської мови у світі, з метою сприяння зростанню політичної та економічної привабливості Італії та посиленню позицій італійських підприємств за кордоном; зміцнення зв'язків між культурою та економічною діяльністю за кордоном (особливо у галузях, де визнаний італійський авторитет); сприяння посиленню співпраці між державним та приватним сектором.

Особливістю нормативно-правового забезпечення зовнішньої культурної політики Італії є відсутність акту, у якому була б викладена єдина стратегія. Положення про окремі напрями реалізації зовнішньої культурної політики містяться в різних документах та програмах міністерств та відомств, зокрема Конституції Італії, Єдиному акті, Законі про Міністерство спадщини, культурної діяльності та туризму, Законі про Міністерство закордонних справ та розвитку, Програмному документі МЗС з формування «системо-країни», Програмі Уряду зі втілення стратегії «Орієнтир – Італія», а також міжнародних документах, визнаних Італією,

4) Пріоритетними в зовнішній культурній політиці є наступні географічні напрями: європейський, середземноморський, атлантичний напрям, а також розвиток відносин з Росією та країнами Сходу – Індією, Японією, Китаєм. В межах співробітництва з ЄС Італія виступає одним з найактивніших членів, який бере участь в розробці стратегії та напрямів культурної політики в ЄС та проектах РЕ; в регіоні Середземномор'я зовнішня культурна політика Італії спрямована на налагодження міжкультурного діалогу з країнами регіону, а також на активне використання культурної спадщини та мови як інструментів м'якого впливу; на атлантичному напрямі, і зокрема з країнами Латинської Америки, зовнішньополітична культурна діяльність спрямована на розвиток роботи з діаспорою; США розглядається як регіон перспективного розвитку можливостей зовнішньої культурної політики та «солодкої сили» Італії; у

країнах Північної Африки пропагування італійської мови та культури розглядається як можливість збереження італійської присутності та впливу в колишніх колоніях.

Активізація зовнішньої культурної політики обумовило розширення її напрямів та форм. Багатий культурний капітал дає можливість Італії проводити свою діяльність за такими напрямками: висвітлення феномену «італійського стилю життя» та концепту «солодкого життя»; пропагування бренду «зроблено в Італії»; поширення культури, культурної спадщини, мистецтва та мови як основи зовнішньої культурної політики Італії; позиціонування передових досягнень італійської освіти та науки в окремих сферах; формування туристичної привабливості; сприяння розвитку італійського дизайну, кіно та гастрономії.

Зовнішня культурна політика Італії реалізується у наступних макросекторах: медіа та інтернет простір (дистанційна освіта, культурні й освітні програми на телебаченні і в інтернет просторі); робота з мігрантами та якісна освіта для дітей мігрантів; підтримка політичними ініціативами та установами приватного сектору в роботі із поширення та пропагування закордоном «системо-країни» Італії.

Проведення Італією різних заходів реалізації зовнішньої культурної політики може мати комплексний (у вигляді італійських міжнародних фестивалів, днів культури Італії) і спеціалізований тематичний характер (заходи, які присвячені певним подіям або спрямовані на окрему аудиторію). Беручи до уваги той факт, що на двосторонньому рівні зовнішня культурна політика залежить від рівня економічних та політичних відносин між державами, діяльність Італії може проводитись в односторонньому форматі (проведення різноманітних заходів, урочистих подій з метою пропагування італійської культури) та у формі двосторонньої взаємодії (гармонізація політик обох сторін та проведення спільних культурних заходів), що свідчить про високий рівень двосторонніх відносин.

Заходи в сфері культурної діяльності Італії можна розділити на три групи. До першої групи належать заходи, що відбуваються в країні, відносини з якою мають першочерговий інтерес для Італії, і спрямовані на формування позитивного іміджу в цій країні. Другу групу представляють заходи з налагодження та зміцнення міжкультурної взаємодії між відповідними установами, що займаються культурною діяльністю, на основі спільного історичного або культурного інтересу. І до третьої групи належать заходи з відзначення вагомих політичних або культурних подій.

5) З метою оптимізації та посилення дипломатичної служби Італії відповідно до потреб сучасності, впровадження ініціативи «системо-країни» та посилення зовнішньої культурної політики у 2010 та 2014 рр. було реформовано структуру зовнішньополітичного відомства, в результаті чого відбувся перехід від регіонального до функціонального принципу розподілу Департаментів. Реформа сприяла автономізації діяльності посольств і консульств Італії в країні перебування та розширенню зв'язків з центральною і місцевою владою, бізнесом, університетами, науковими центрами за рахунок розширення повноважень послів на місцях.

Реалізація зовнішньої культурної політики та культурної дипломатії покладена на низку державних та недержавних інституцій, зокрема МЗС, Міністерство спадщини, культурної діяльності і туризму, Міністерство економічного розвитку, Національний інститут зовнішньої торгівлі (L'ICE), Раду італійців за кордоном, Представництва Італії при міжнародних організаціях, некомерційні організації, зокрема товариство Данте Аліг'єрі. Практичною реалізацією зовнішньої культурної політики займаються Інститути культури Італії за кордоном.

б) На сучасному етапі Італія активно застосовує традиційні та інноваційні інструменти зовнішньої культурної політики у різних сферах діяльності. Захист та збереження культурної спадщини Італії є її унікальним інструментом зовнішньої культурної політики. Рівень розвитку та ефективності збереження культурних та історичних пам'яток, якого досягла Італія, сприяє тому, що

італійська модель збереження спадщини вважається однією з найбільш ефективних і сприймається іншими державами як взірець для наслідування, а відновлення і повернення незаконно вивезених культурних цінностей виступає інструментом зовнішньої культурної політики. Зокрема, наявність спеціального Корпусу карабінерів з захисту культурної спадщини, який співпрацює з іншими правоохоронними органами на національному рівні, сприяє формуванню продуктивних міжнародних зв'язків, шляхом участі у спільних міжнародних проектах. Діяльність у сфері археології та досягнення, пов'язані із використанням італійських новітніх технологій, досвіду та засобів, використовується Італією як інструмент зовнішньої культурної політики, зокрема в країнах Середземномор'я, на Близькому, Середньому та Далекому Сході.

Практика поширення італійської мови у світі призвела до виникнення нового поняття італофонія, що є цілеспрямованою діяльністю держави та недержавних акторів з поширення італійської мови у світі. Особливістю політики італофонії є те, що функції з її втілення розділені між структурами МЗС та Міністерством спадщини, культурної діяльності та туризму Італії, частково діяльність з забезпечення політики італофонії здійснюють неурядові організації та фонди, які співпрацюють з державними установами. Важлива роль в поширенні італійської мови належить католицькій церкві, де саме італійська сприймається як мова офіційного спілкування.

В політиці італофонії можна виділити наступні регіональні пріоритети. Перший – територія Далмації, Корсики, Мальти, Істрії, Албанії, які історично відносились до територій, які були частиною італійських держав, і на сучасний момент відносяться до інших країн. Другий напрям відноситься до територій найбільшої еміграції італійського населення, де відчувається вплив італійської діаспори та поширене використання італійської мови як другої чи першої в родинному спілкуванні (країни Північної та Латинської Америки). Третій вимір стосується поширення італійської мови в колишніх колоніях, де на сучасному етапі культурний чинник сприймається як можливість зберегти зв'язки з

колишньою метрополією, це стосується Сомалі, Лівії. Четвертий вимір пов'язаний з пропагуванням «системо-країни» Італії як цілісного комплексу та визначає поширення та викладання італійської мови у різних регіонах світу з метою поширення італійської культури та зацікавленості використання італійської мови у певних сферах індустрії.

Сучасна політика з поширення італійської мови спрямована, на пропагування італійської мови як розмовної та провідної мови сучасної сфери розвитку людства, сучасних технологій, мистецтва, культури, науки, моди, дизайну, промисловості, особливо тих сфер, де відчутний вплив італійського бізнесу. Серед ефективних інструментів поширення італофонії є проведення освітніх програм в рамках діяльності інститутів культури Італії за кордоном, освітня діяльність міжнародної спільноти Данте Аліг'єрі, проведення щорічного «Тижня італійської мови у світі» і підтримка розвитку міжнародної, міжміністерської платформи Генеральних штатів італійської мови.

Італія використовує дипломатію діаспори як важливий інструмент зовнішньої культурної політики та «м'якої сили». Багаточисленна італійська діаспора сприяє формуванню італійського лобі в різних країнах, чинить тиск на уряди з метою прийняття рішень в інтересах Італії. За активної роботи діаспори відбувається пропагування цінностей італійської культури, традицій та мови, що сприяють поширенню «системо-країни» Італії за кордоном.

Важливим інноваційним інструментом зовнішньої культурної політики Італії є пропагування на державному рівні феномену «зроблено в Італії», що має комплексний характер, який обумовлюється його поширенням у різних галузях економіки. Складовими бренду «зроблено в Італії» вважаються такі сектори: продукти харчування, мода і меблі, а також інженерно-технічний сектор, дизайн і виробництво товарів для житла, сфера дозвілля і відпочинку, які позначені високою якістю та смаком.

Сучасні тенденції розширення інструментів зовнішньої культурної політики знаходять своє відображення в зростанні значення інструментів медіа. Важливим інструментом поширення італійської культури та мови виступає

діяльність медіа холдингу RAI, який через своє теле- та радіомовлення долучається до пропагування привабливості Італії.

Зазначимо, що важливим інноваційним інструментом поширення італійської мови та культури є міжуніверситетська співпраця. Серед найбільш відомих проектів варто виділити он-лайн об'єднання вузів Італії в італійський консорціум он –лайн ІКоН та діяльність Університету для іноземців м. Перуджа та Університету для іноземців м. Сієна у співпраці з різними закордонними університетами.

7) Культурна дипломатія Італії у багатосторонньому форматі являє собою співробітництво з міжнародними організаціями на глобальному рівні в рамках системи ООН, зокрема з ЮНЕСКО та на регіональному рівні в рамках діяльності РЄ та ЄС. Італія сприймає свою участь в рамках багатосторонньої дипломатії в контексті посилення своїх міжнародних позицій, зокрема бере участь у розробці концептуальних основ, спільних завдань та планів проваджень культурної політики, пропагуючи свої інтереси. Залучення на керівні посади в міжнародних організаціях представників Італії та сприяння розміщенню головних штаб-квартир міжнародних організацій в Італії є важливою стратегією реалізації програми «системо-країни» та програми «Орієнтир – Італія», що закріплено в програмних документах італійського уряду.

Робота Італії в ЮНЕСКО спрямована на забезпечення глобальних пріоритетів зовнішньої культурної політики в рамках формування, збереження та взаємоузгодження культурного розмаїття світу. Активна залученість до діяльності ЮНЕСКО визначається історичною та культурною необхідністю збереження та розвитку культурної спадщини, оскільки в Італії розташовано 40 % об'єктів культурної спадщини людства.

Пріоритети культурної політики Італії в рамках роботи з ЄС, РЄ визначаються фактом існування спільної мети, яка полягає у забезпеченні функціонування Європи в умовах культурного розмаїття та подальшій розбудові міжкультурного діалогу. Діяльність Італії в рамках Ради Європи

ведеться під гаслом впровадження концепції «системо-країни» та головних ініціатив РЄ, таких як підтримка культурного капіталу, економізації культури та культуризації економіки. Інтереси Італії співпадають з основною стратегією РЄ зі збереження, розвитку європейської культури та формування спільної європейської ідентичності. Участь у спільних європейських проектах Італія використовує для розвитку власного туризму, культурної привабливості та регіональної політики.

Особливістю реалізації культурної політики Італії в рамках ЄС є її дворівневий характер: на італійському та на загальноєвропейському рівнях. Італія активно використовує участь у формуванні спільної культурної політики ЄС з метою поширення власних інтересів та культури. Важливими напрямками такого співробітництва є залучення фінансування ЄС для збереження та пропагування італійських об'єктів культурної спадщини, а також для розвитку регіонів Італії шляхом зміцнення системи послуг, туризму і підтримки сфери, пов'язаної з підприємницьким сектором, через залучення коштів Європейського фонду регіонального розвитку і національних фондів.

8) Політика Італії відносно України в культурній сфері здійснюється в межах європейського напрямку зовнішньої політики Італії і позначена наявністю чітко сформованої стратегії та різпланованих заходів, які влаштовуються дипломатичним представництвом у співпраці з Італійським інститутом культури, і передбачає пропагування італійської мови, культури, освіти, дизайну та інших напрямів зовнішньої культурної політики. Діяльність України з пропагування та поширення української культури носить нерегулярний характер, позначена браком коштів та відсутністю чіткої стратегії. Певні позитивні моменти співпраці простежуються на рівні неформальних заходів та приватних ініціатив, які, однак, не користуються відчутною фінансовою підтримкою з боку України.

Нагальною потребою України є необхідність розробити стратегію зовнішньої культурної політики, що дасть змогу, в подальшому, чітко окреслити пріоритети та напрями культурного співробітництва, і в рамках

цього вести планомірну роботу з підтримки та просування відповідних проектів. Україна може застосувати італійський досвід, зокрема необхідно розробити програму з доктринального оформлення та пропагування бренду «зроблено в Україні», активізувати роботу з українською діаспорою, посилити пропагування об'єктів культурної спадщини людства, які знаходяться на території України. З метою збільшення фінансування зовнішньої культурної політики, Україна повинна залучати бізнес кола, за італійським зразком, до пропагування власної культури. З метою збільшення інтересу до України, потрібно розвивати та рекламувати сучасне українське мистецтво та культуру.

Таким чином, можна говорити про формування італійської моделі зовнішньої культурної політики, для якої характерна централізація контрольних функцій на рівні МЗС з децентралізацією повноважень глав зовнішньополітичних представництв. Фінансування дипломатичних установ за кордоном здійснюється через центральний апарат МЗС та спеціалізовані фонди, як це передбачено для Інститутів італійської культури за кордоном, однак глави дипломатичних представництв мають повноваження через залучення спонсорів та донорів укладати угоди ad-hoc з метою отримання додаткових джерел фінансування вже у країні перебування.

Важливою особливістю італійської моделі зовнішньої культурної політики є залучення всього комплексу державних установ та приватних суб'єктів у формування та забезпечення цілісної моделі «системо-країни», які спільно працюють з метою розвитку економіки держави та формування позитивного образу Італії у світі. Всі учасники цього процесу розуміють, що позитивне сприйняття Італії та італійських товарів, послуг, ініціатив та іміджу пропорційно впливатиме на розвиток економіки та добробут кожного окремого підприємства та особи. Складовими цієї моделі є політика мовної дипломатії та італофонії, застосування та експорт археологічних послуг та італійської моделі збереження культурної спадщини, дипломатія діаспори, пропагування «італійського способу життя», бренду «зроблено в Італії», культури, моди та інших складових «м'якої сили».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакальчук В. О. Концептуальні основи культурної політики Ради Європи та ЮНЕСКО / В. О. Бакальчук // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №4 (9). – С. 64–69.
2. Барабанов О.Н. Эволюция современной итальянской внешнеполитической идеологии // На перекрестке Средиземноморья: «Итальянский сапог» перед вызовами XXI века / О. Н. Барабанов; под ред. Т. В. Зоной. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2011. – 456 с. – (Старый Свет – новые времена).
3. Белая книга по межкультурному диалогу. Жить вместе в равном достоинстве / Совет Европы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.coe.int/ru/web/moscow/belaa-kniga>
4. Белоусова Н.Б. «М'яка» сила як потенціал зовнішньополітичного впливу держави / Н.Б. Белоусова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2012. – Вип. 107 (Ч. I). – С. 148–151.
5. Білорус О. Глобалізація і безпека розвитку / Білорус О., Лук'яненко Д., Мацейко Ю., Гончаренко А. та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 734 с.
6. Боголюбова Н.М. Становление и эволюция внешней культурной политики России / Н. М. Боголюбова // Санкт-Петербургский гос. ун-т. – СПб.: Изд. дом Санкт-Петербургского гос. ун-та, 2013. – 32 с.
7. Болотнова А. А. Внешняя культурная политика России и Франции на современном этапе (сравнительный анализ): дис. ... канд. полит. наук: 23.00.04 / Болотнова Александра Андреевна. – М., 2015. – 197 с.
8. Бурдьє П. Практический смысл / Пьер Бурдьє ; [пер. с франц. А. Т. Бикбов, К. Д. Вознесенская, С. Н. Зенкин, Н. А. Шматко] / отв. ред. пер. и послесл. Н. А. Шматко. – СПб.: Алетейя, 2001. – 562 с.
9. Валлерстайн И. Национальное и универсальное: возможна ли всемирная культура? // Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире. – СПб.: Изд-во «Университетская книга», 2001. – С. 131–149.
10. Варшавська декларація / Третій саміт голів держав і урядів Ради Європи, Варшава, травень 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coe.kiev.ua/sammit/discus.htm>
11. Василенко Е.В. «Мягкая сила» имиджевой политики Италии / Е. В. Василенко // Мир и Политика. – М., 2013. – С. 222–232.

12. Василенко Е. В. Имиджевая стратегия современной России / Е. В. Василенко // Сетевое издание Центра исследований и аналитики Фонда исторической перспективы. Перспективы 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.perspektivy.info/print.php?ID=290229>
13. Вдовиченко В. «Великий вибір» Італії та майбутнє Європейського Союзу / В. Вдовиченко // Зовнішні справи. – № 6. – 2017. – С. 6-9.
14. Вдовиченко В. Виклики італійської міграційної політики в контексті підходів Євросоюзу / В. Вдовиченко // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки – 2015. – Вип. 24 – С. 251 – 272. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2015_24_17
15. Вдовиченко В. Трансформаційні процеси в італійському суспільстві в контексті імплементації Маастрихтського договору / В. Вдовиченко // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки – 2013. – Вип. 22. – С. 265–280. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2013_22_19
16. Всемирный доклад по культуре 2000+ ЮНЕСКО «Культурное разнообразие, конфликт и плюрализм». – М.: Издательский Дом МАГИСТР-ПРЕСС, 2002. – 416 с.
17. Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии / Декларации. Сайт ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml
18. Гаврилишин П. Українська трудова імміграція в Італії (1991–2011 рр.). монографія / П. Гаврилишин. – Брустурів : Дискурсус, 2014. – 300 с. Дос. 2 Тутулка
19. Генон Р. Традиционные формы и космические циклы. Кризис современного мира / Р. Генон; [пер.с фр.Т.Б. Любимова. – М. : Беловодье, 2004. – 300 с.
20. Гидденс Э. Последствия модернити / Э. Гидденс // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология / под ред. Л.Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – С. 58–72.
21. Глебова С. А. Итальянская модель сохранения культурного наследия как элемент культурной дипломатии Италии / С.А. Глебова // Российско-китайский научный журнал «Содружество». – 2016. – № 5(5) / Ч. 1. – Новосибирск, 2016. – С. 141–146.

22. Глебова С. А. Распространение итальянского языка в мире через деятельность университетов как элемента культурной дипломатии и политики страны / С. А. Глебова // *Sciences of Europe (Praha, Czech Republic)*. – 2016. – Vol. 3, No 6(6). – Praha. – С. 95–98. Електронний ресурс. – Режим доступа:<http://european-science.org/wp-content/uploads/2016/11/VOL-3-No-6-6-2016.pdf>
23. Глібова С. О. Місце та роль італійської мови у зовнішній політиці Італії / С. О. Глібова // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. – 2013. – Вип. 116 (Ч. 1). – С. 118–124.
24. Глібова С. О. Діяльність культурних центрів як складова культурної політики Італії / С. О. Глібова // *Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць*. – 2013. – Вип. 117 (Ч. II). – С. 55–61.
25. Глібова С. О. Культурна дипломатія Італії / С. О. Глібова // *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. – 2016. – Вип. 23 (Ч. II). *Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Серія «Політичні науки» / За заг. ред. В.Г. Ціватого, Н.О. Татаренко*. – С. 88–95.
26. Глібова С. О. Пріоритети зовнішньої політики Італії після розпаду біполярної системи міжнародних відносин / С. О. Глібова // *Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами Міжнародної науково-теоретичної конференції [«Інноваційні підходи і сучасна наука»]*, (Київ, 2015 р.). – К. : Центр наукових публікацій, 2015. – С. 165–168.
27. Глібова С. О. Політика Італії в ЮНЕСКО / С. О. Глібова // *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. – 2015. – № III, część 4. – Warsaw. – S. 5–9. [Електронний ресурс]. – Режим доступа:http://eesj-science.com/wp-content/uploads/2016/01/EESJ_3_4.pdf
28. Глібова С. О. Реформування дипломатичної служби Італії на початку ХХІ століття / С. О. Глібова // *Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць*. – 2013. – Вип. 112 (Ч. I). – С. 182–187.
29. Глібова С. О. Роль ЗМІ в поширенні італійської мови у світі на прикладі діяльності мекдіахолдінгу RAI / С. О. Глібова // *Сборник публикаций мультидисциплинарного научного журнала «Архивариус» по материалам XII международной научно-практической конференции [«Наука в современном мире»]*,

(Київ, 2016 р.). – К.: мультидисциплінарний научний журнал «Архивариус», 2016. – С. 35–41.

30. Губань Р. Розвиток законотворчого процесу правового регулювання адміністративно-територіального устрою України / Р. Губань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://rbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...](http://rbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?)

31. Губань Р. Правова політика Ради Європи щодо міжкультурного діалогу / Р. Губань // Юридичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 96–98.

32. Губерський Л. Культура. Ідеологія. Особистість: Методолого-світогляд. Аналіз / Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. – К.: Знання України, 2002. – 580 с.

33. Декларація Мехіко щодо політики у сфері культури (1982) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_730

34. Декларація Фаро про стратегію Ради Європи з розвитку міжкультурного діалогу: матеріали Конференції європейських міністрів культури, (Фаро, Португалія, жовтень 2005 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iom.org.ua/.../Posibnyk%20Lyudyna%20v%20polikulturnomu%20suspilstvi.pdf

35. Дерєга В. В. Культурна глобалізація та принципи сучасної культурної політики / В. В. Дерєга // Соціальна і гуманітарна політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/35821/>

36. Довідкова інформація про культурно-туристичні особливості Італії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poizdka.net/kurorti-italyii/>

37. Драгиевич-Шешич М. Перспективи культурного розвитку: новые модели общей культурной политики : (выступление на Международной конференции «Динамика коммуникаций: новые пути и новые акторы», Загреб, 12 июня 2005 г.) / М. Драгиевич-Шешич // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ifapcom.ru/files/Monitoring/dragievic_cult_development.pdf

38. Европейское культурное многообразие и самобытность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.echr.ru/coe/activity/800_europeans_13.htm

39. Європейська культурна конвенція (1954) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coe.kiev.ua/docs/tes/ets018.htm>

40. Заблоцька Л. Г. / Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи / Заблоцька Л. Г., Федорова А. Л., Шинкаренко Т. І. – К. : Фенікс, 2007. – 224 с.
41. Зарембо К. Оксана Пахльовська: В Італії практично немає лідерів громадської думки, які б адекватно розповідали українську story / Катерина Зарембо // Главком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/interviews/oksana-pahlovska-v-italiji-val-antiukrajinskoji-literaturi-jiji-leymotiv-kijivska-hunta-vchinila-genocid-385760.html>
42. Зиммель Г. Философия культуры / Г Зиммель // Избранное. – М.: Юрист, 1996. – Т. 1 – 1996. – 671 с.
43. Зонова Т. Модернизация дипломатической службы Италии / Татьяна Зонова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document168586.phtml>
44. Зонова Т. На перекрестке Средиземноморья: «Итальянский сапог» перед вызовами XXI века / Т. Зонова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mgimo.ru/news/experts/document221631.phtml>.
45. Зонова Т. В. Единство многообразия: встреча мэров городов во Флоренции / Татьяна Владимировна Зонова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mgimo.ru/about/news/experts/edinstvo-v-mnogoobrazii-vstrecha-merov-gorodov-vo-florentsii/>
46. Истоки истории и ее цель. Смысл и назначение истории / К. Ясперс; [пер. с нем]. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с.
47. Италия в начале XXI века (сб. статей по итогам конференции) / отв. ред. А. В. Авилова, Ю. Д. Квашнин.–М.: ИМЭМОРАН, 2015. – 152с. (ISBN978-5-9535-0428-7)
48. Итальянское национальное Общество Данте Алигьери [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ladante.com.ua/>
49. Італійський Інститут Культури в Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iickiev.esteri.it/ПС_Kiev/Menu/Gli_Eventi/
50. Італія розширить програми допомоги українським дітям. Офіційний сайт Посольства України в Італійській Республіці, Республіці Мальта та в Республіці Сан Марино (за сумісництвом) [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/47730-italija-rozshirity-programi-dopomogi-ukrajinsykim-dityam>

51. Калашнюк Є. О. Політичні імперативи інформаційного суспільства в контексті євроінтеграційних процесів (на прикладі Європейського Союзу, Республіки Італія і України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / Є. О. Калашнюк. – К., 2007. – 20 с.

52. Калитчак Р. Г. Італійський регіоналізм у контексті європейських інтеграційних процесів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / Р. Г. Калитчак. – Львів, 2004. – 18 с.

53. Капица С. Глобальная демографическая революция / С. Капица // Международная жизнь. – 2005. – № 11. – С. 91–105.

54. Капітоненко М.Г. «М'яка сила» у сучасній світовій політиці: теоретичні аспекти / М.Г. Капітоненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2010. – Вип. 94 (Ч. II). – С. 20 – 29.

55. Карнаухова Е. Е. Технологии реализации внешней культурной политики Германии : дис.... кандидата полит.наук: 23.00.02 / Карнаухова Елена Евгеньевна. – Нижний Новгород, 2012. – 198 с.

56. Ключові тенденції політики ЄС у сфері освіти та культури, програма ЄС «Еразмус +» / Представництво України прои Європейському Союзі та Європейському співтоваристві з атомної енергетики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/sectoral-dialogue/education>

57. Ковальчук Т. І. Культурний фактор європейської інтеграції (на прикладі Європейського Союзу) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.03 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / Т. І. Ковальчук. – К., 2009. – 18 с.

58. Ковальчук Т.І. Культурний фактор європейської інтеграції на прикладі поступу Європейського Союзу : монографія / Тетяна Іванівна Ковальчук / наук. ред. Н.Л. Яковенко. – К. : Науковий світ, 2011. – 239 с.

59. Конвенції про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини 1972 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_089
60. Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_226
61. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 / ЮНЕСКО; Конвенція, Міжнародний документ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_008
62. Конституція Італії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.quirinale.it
63. Концепция внешней политики Российской Федерации. Утверждена Президентом Российской Федерации В. В. Путиным 12 февраля 2013 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/c32577ca0017434944257b160051bf7f!OpenDocument>.
64. Копейка В.В. Европейский Союз: экономика, политика, право / редкол.: В.В. Копейка, О.И. Шнырков, В.И. Муравьев и др. – К.: ВПЦ "Киевский университет", 2011.
65. Коппель О. А. Міжнародні системи і глобальний розвиток : навч. посіб. / О. А. Коппель, О. С. Пархомчук. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2004. – 314 с.
66. Косенко С. И. «Мягкая сила» как фактор культурной дипломатии Франции / С. И. Косенко // Знание. Понимание. Умение. – 2014. – № 1. – С. 114 – 125.
67. Космач В. А. Внешняя культурная политика Германии в годы Веймарской республики, 1919 – 1933 гг.: дис.... доктора исторических наук: 07.00.03 / Космач Вениамин Аркадьевич. – Минск, 1994. – 453 с.
68. Костюк Л. Динаміка міграційної політики Італії упродовж другої половини ХХ – початку ХХІ століття / Л. Костюк // Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія: : Історія, міжнародні відносини. – 2016. – Вип. 17. – С. 166– 171. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2016_17_20
69. Кривульченко О. Проблеми нелегальних іммігрантів громадян України в Італії: умови праці та соціальне становище / О. А. Кривульченко // Науковий вісник

Дипломатичної академії України. – 2004. – Вип. 10(1). – С. 277–285. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2004_10%281%29__23

70. Культурно-гуманітарне співробітництво між Україною та Італією. Офіційний сайт Посольства України в Італійській Республіці, Республіці Мальта та в Республіці Сан Марино (за сумісництвом) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/47730-italija-rozshirity-programi-dopomogi-ukrajinsykim-dityam>

71. Кучмій О.П. Використання технологій публічної дипломатії для просування інтересів держави на міжнародній арені (на прикладі Німеччини та Великої Британії) / О. Кучмій, А. Носенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2008. – Вип. 78(Ч. 2). – С. 147 – 151.

72. Кучмій О.П. Міжкультурне співробітництво у системі міжнародних відносин : монографія / О. П. Кучмій. – К. : ІМВ, 2006. – 154 с.

73. Кучмій О.П. Міжкультурне співробітництво як чинник зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень : дис. ... кандидата політичних наук : 23.00.04 / Кучмій Олена Петрівна. – К., 2006. – 205 с.

74. Кучмій О.П. Проблема культурного розмаїття у глобальному суспільстві знань / О. П. Кучмій // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2004. – Вип. 50(Ч. I). – К.: КНУ імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. – С. 104–115.

75. Леонова О. Мягкая сила – ресурс внешней политики государства / О. Леонова // ОБОЗРЕВАТЕЛЬ-OBSERVER. – 2013. – № 2. – С. 27–40.

76. Луценко А. В. «М'яка сила» в сучасній геополітиці : Монографія / А. В. Луценко, Г. А. Піскорська. – К. : Центр вільної преси, 2011. – 216 с.

77. Макаренко Є.А. Інформаційне суспільство, політика, право в програмній діяльності ЮНЕСКО / Євгенія Анатоліївна Макаренко. – К.: Наша культура і наука, 2001. – 384 с.

78. Манжола В.А. Франкофонія / В. А. Манжола // Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т. – К.: Знання України, 2004. – Т.2. – 812 с. – С. 675–676.

79. Маршрут Ради Європи «Термальні курорти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://culture-routes.net/routes/european-route-of-historical-thermal-towns>

80. Маршрут Ради Європи по «Європейським кладовищам» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://culture-routes.net/routes/the-european-cemeteries-route>

81. Маслова Е. А. Внешняя политика Маттео Ренци: преемственность или новый курс? / Е.А. Маслова // Итальянская республика в меняющемся мире = The Italian Republic in a Changing World / [под ред. А.А. Язьковой]. – М.: Ин-т Европы РАН, 2014. – 142 с. – (Доклады Института Европы = Reports of the Institute of Europe / Федеральное гос. бюджет. учреждение науки Ин-т Европы Российской акад. наук ; No 306). – Парал. тит. л. англ. – ISBN 978-5-98163-040-8. – С. 44–48.

82. Матвиенко В. М. Дипломатическая история Украины. Ч.2: конец XIX - первая четверть XX века / Матвиенко В. М., Головченко В. И., Солдатенко В. Ф. – К.: ВПЦ "Киевский университет", 2010.– 534 с.

83. Межкультурный диалог Совета Европы: Белая книга и Бакинский процесс / Совет Европы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/livingtogether_ru_3.pdf

84. Миронова Т. Н. Сохранение культурного и природного наследия как главная черта культурной политики стран Европейского региона: Италия / Т. Н. Миронова. – [Электронный ресурс]. Режим доступа : http://tourism.mosgu.ru/o_fakultete/kafedra/cultural/Nayka/mironova.htm

85. Михайленко В. И. Современные приоритеты итальянской внешней политики / В. И. Михайленко // Итальянская республика в меняющемся мире = The Italian Republic in a Changing World / [под ред. А.А. Язьковой]. – М. : Ин-т Европы РАН, 2014. – 142 с. – (Доклады Института Европы = Reports of the Institute of Europe / Федеральное гос. бюджет. учреждение науки Ин-т Европы Российской акад. наук ; No 306). – Парал. тит. л. англ. – ISBN 978-5-98163-040-8. с. 27–44.

86. Мозель К. Н. Культурная дипломатия России. Опыт практической работы : курс лекций / Константин Николаевич Мозель. – М.: ДАМИД РФ, 2011.– 40 с.

87. Мокий В. С. Анализ риска стратегических целей ЮНЕСКО (2014–2021) / В. С. Мокий, Т. А. Лукьянова // Universum: общественные науки. – 2015. – №8–9 (18).

88. Мультикультурализм и трансформация постсоветских обществ : сб. науч. трудов / под ред. В.С. Малахова, В. А. Тишкова. – М.: Ин-т этнологии и антропологии РАН, 2002. – 356 с.

89. Мусис Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу / Н. Мусис; [пер. з англ. Т. Решетняк]. – К. : «К.І.С.», 2005. – 465 с.

90. Нагорнов В.А. «Мягкая сила» по-французски / В.А. Нагорнов // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. – 2014. – Т. 9. – № 2. – С. 167–189.
91. Нагорняк М. М. Вплив США і Росії на формування міжнародно-правової бази у сфері міжнародно-інформаційної безпеки / М. М. Нагорняк // Часопис Київського університету права. – 2014. – Вип. 4. – С. 343 – 248. – Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_4/343.pdf
92. Нагорода ЄС в галузі Культурної Спадщини (нагорода «Europa Nostra») [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europanostra.org/>
93. Най Д. С. Главная сила Америки – ее информационные возможности / Джозеф С. Най, Уильям А.Оуенс // Глобальные Вопросы. Электронные журналы ЮСИА. – 1996. – Т. 1. – №12. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.4uth.gov.ua/usa/russian/information/gjcom6.htm>.
94. Нелін М. В. Зовнішня політика урядів С. Берлусконі 2001-2011 рр.. – Дисертація канд. політ. наук: 23.00.04, Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2014. – 260 с.
95. Николаева Ю.В. Выработка определения внешней культурной политики в современном научном дискурсе / Ю.В. Николаева, Н.М. Боголюбова // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – 2012. – № 4 (18). Ч. 1. – С. 25–26.
96. Новый Доклад ООН о состоянии водных ресурсов: Глобальные водные ресурсы испытывают сильное негативное воздействие со стороны быстро растущего спроса и изменения климата [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.unesco.org/new/ru/media-services/single-view/news/increasing_demand_and_climate_change_threatening_world_water_resources_says_new_un_world_water_development_report/#.V4jsy_mLRhE
97. Опанасюк О. И. Современное осмысление теории дипломатии / О. И. Опанасюк // Современные социально-гуманитарные дискурсы: материалы II всеукр. науч. конф. с междунар. участием (Днепропетровск, 20 окт. 2012 г.): в 3-х ч. – Днепропетровск: ООО «Инновация», 2012. – Ч. 3. – С. 16–19.
98. Офіційний сайт італійських виробників "MadeinItaly" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://madeinitaly.org/ru/made-in-italy/made-in-italy.php>

99. Офіційний сайт організації Італія Ностра [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.italianostra.org/?page_id=4
100. Панарин А.С. Искушение глобализмом / А. С. Панарин. – М.: Алгоритм-книга, Эксмо, 2003. – 416 с.
101. Паршин П. Проблематика «мягкой силы» во внешней политике России / П. Паршин // Аналитические доклады / Институт международных исследований МГИМО (У) МИД России. – 2013. – Вып. 1 (36) Март. – 39 с.
102. Пахомов Ю. Пути и перепутья современной цивилизации / Пахомов Ю., Крымский С., Павленко Ю. – К.: Междунар. дел. центр, 1998. – 432с.
103. Перепелиця Є. А. Українсько-італійське міждержавне співробітництво в контексті європейської інтеграції (1991–2006 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.02 «Всесвітня історія» / Є.А. Перепелиця. – К., 2007. – 20 с.
104. Петюр Р. Стратегические приоритеты и концептуальные основы ближневосточной политики Украины / Р.Петюр, Д. Кушнир // Ближний Восток: международная безопасность, региональные отношения и перспективы для Украины: монография / Совет нац. безопасности и обороны Украины, Нац. ин-т пробл. междунар. безопасности / отв. редактор Б.О. Парахонский. – К.: ПЦ "Фолиант", 2008. – С. 377–387.
105. Піляєв І. С. Рада Європи в контексті формування загальноєвропейського інтеграційного простору / І. С. Піляєв // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 85 (Ч. II). – К.: Київський нац.ун-т імені Тараса Шевченка. Ін-т міжнар. відносин, 2009. – С. 17–22.
106. План действий по политике в области культуры в интересах развития (Приложение) / Доклад Генерального директора о претворении в жизнь решений Стокгольмской межправительственной конференции по политике в области культуры в интересах развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001130/113036R.pdf>
107. Посольство України в Італійській Республіці. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://italy.mfa.gov.ua/ua/ukraine-it/culture>

108. Правове регулювання культурної політики Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/culture/11205/>
109. Реформа культурної спадщини по-італійськи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/post/34201>
110. Ржевська Н. Ф. Культурна дипломатія України: сучасний стан та перспективи / Н. Ф. Ржевська // Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2017. – Міжнародні відносини. Серія "Політичні науки" Вип. № 18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3372
111. Ржевська Н. Ф. Стратегічне прогнозування зовнішньої політи: теоретичний дискурс / Н. Ф. Ржевська // Регіональні стратегії США і Європи: зовнішньополітичний і безпековий вимір. - Монографія. – К.: Центр вільної преси, 2016. – С.14–34.
112. Ржевська Н. Ф. Рейтингова модель як форма оцінки аналітичних центрів: про деякі індекси рейтингу / Н. Ф. Ржевська // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія: зб. наук. праць. – 2016. – Вип.17. – С. 250– 258.
113. Ривассо Ф. Роль культуры в построении европейской «мягкой власти» / Ф. Ривассо [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page26120.html>
114. Рижков М. М. Інформаційне забезпечення прогнозно-аналітичної діяльності в міжнародних відносинах : підруч. / М. М. Рижков, Н. Б. Белоусова. – К.: Центр вільної преси, 2009. – 204 с.
115. Савелова М. О. Вплив культурної політики ФРН на процеси культурної інтеграції держав - членів ЄС (1990 - 2008 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / М. О. Савелова.– К., 2015. – 23 с.
116. Сапсай А. П. Европейский международно-политический регион и Украина / А. П. Сапсай // Интеграция Украины в европейские правовые, политические и экономические системы (в соавт.). – К.: ВПЦ "Киевский университет", 2007. – С. 5–24.
117. Сербіна Н. Ф. Демократичне врядування та культура миру / Наталія Федорівна Сербіна. – К.: ІМВ, 2006. – 240 с.

118. Сергиевский А. Сергиевский Александр беседует с министром культуры Итальянской Республики г-ном Джулиано Урбани [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2004/12/cul25.html>

119. Скороход Ю. С. Ближний Восток: международная безопасность, региональные отношения и перспективы для Украины / Скороход Ю. С., Парахонский Б. О. и др. – К.: ПЦ «Фолиант», 2008. – 591 с. – С. 179 – 195.

120. Солісти Національної Опери України отримали державні ордени Італії / Міністерство культури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245097969

121. Спільна історія. Для Європи Без Кордонів / Рада Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Projects/SharedHistories/Shared%20Histories_Ukrainian.pdf

122. Степанова Т. Ю. Иммиграционная политика Италии и «арабская весна» / Т. Ю. Степанова // Итальянская республика в меняющемся мире = The Italian Republic in a Changing World / Т. Ю. Степанова; под ред. А. А. Язьковой. – М.: Ин-т Европы РАН, 2014. – 142 с. – (Доклады Института Европы = Reports of the Institute of Europe / Федеральное гос. бюджет. учреждение науки Ин-т Европы Российской акад. наук ; No 306). – Парал. тит. л. англ. – ISBN 978-5-98163-040-8. – С. 48–59.

123. Структура МЗС Італії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.esteri.it/MAE/IT/Ministero/Struttura/>

124. Тиждень італійського кіно 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://viv-online.com/ua/events/movie/tyzhden-italijsko-ho-kino-3/>

125. Тойнби А. Дж. Постыжение истории. Избранное / Дж. А. Тойнби. – М.: Айрис-пресс, 2002. – 640 с.

126. Третій фестиваль "Italia Festival Varocco" / Товариство Данте Аліг'єрі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ladante.com.ua/ua/index.php?route=information/news&news_id=11

127. Филимонов Г. Ю. Роль «мягкой силы» во внешней политике США: дис...доктора полит.наук: 23.00.04 / Филимонов Георгий Юрьевич. – М., 2013. – 422 с.

128. Фокин В. И. Формирование содержания понятий «внешняя культурная политика» и «культурная дипломатия» в международной деятельности современных

государств / В. И. Фокин // Вестник Санкт-Петербургского гос.ун-та. Серия 6. – 2004. – Вып. 2. – С. 116–121.

129. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма. – М.: «Изд-во АСТ», 2004. – 592 с.

130. Хабермас Ю. Европейское национальное государство: его достижения и пределы. О прошлом и будущем суверенитета и гражданства / Ю. Хабермас // Нации и национализм. – 2002. – № 2. – С. 119–130.

131. Халаджи В. В. Європейська політика сусідства: роль та місце України: монографія / В. В. Халаджи, Н. Л. Яковенко. – К. : Науковий світ, 2012. – 218 с.

132. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон. – М.: «Изд-во АСТ», 2003. – 603 с.

133. Чиж І. С. Україна в Раді Європи / І. С. Чиж. – К. : Парлам. вид-во, 2001. – 384 с.

134. Швець О. В.Формування політичного іміджу України в міжнародному інформаційному просторі: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія» / О. В.Швець. – К., 2006. – 18 с.

135. Шевлякова Д.А. Универсализм формы в итальянской культуре. Итальянская мода / Д. А. Шевлякова // Вестник Московского университета. – 2011. – Серия 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – № 4. – 38 с.

136. Шелепницька І. П. Досвід становлення системи місцевого самоврядування в Республіці Італія та його адаптація для України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управління: спец. 25.00.04 «Місьцеве самоврядування» / І. П. Шелепницька. – К., 2009. – 20 с.

137. Шинкаренко Т. І. Діяльність Ради Європи у сфері культури / Т. І. Шинкаренко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 96 (Ч. 2). 65 років ООН: досвід та перспективи. – К. : Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Ін-т міжнар. відносин. – С. 3–9.

138. Шинкаренко Т. І. Політико-правові аспекти діяльності Ради Європи / Т. І. Шинкаренко, А. Л. Федорова, Л. Г. Заблоцька. – К. : Фенікс, 2007. – 224 с.

139. Шоколадні маршрути [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://italia-ru.com/news/shokoladnyi-put-novyi-evropeiskii-kulturnyi-marshrut-soveta-evropy-77085>

140. Эйзенштадт Ш. Новая парадигма модернизации. Сравнительное изучение цивилизаций: хрестоматия / Ш. Эйзенштадт / сост., ред., и вступ.ст. Б.С. Ерасова. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 556 с.
141. Эко У. Пять эссе на темы этики / Умберто Эко. – СПб.: Симпозиум, 1998. – 96 с.
142. ЮНЕСКО: цели, структуры, деятельность / под ред. В.Ройтера, К.Хюфнера. – М., 2002. – 295 с.
143. Яковенко Н. Л. Велика Британія в міжнародних організаціях / Наталя Леонідівна Яковенко. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2011. – 400 с.
144. Яковенко Н. Л. Етнически измерения в културната дейност на дипломатическите миссии на Р Украина в чужина / Н. Л. Яковенко // Анотации «Насоки в академичното изследоване и преподаване по етнология и антропология» (Самоков, 18-20 ноември 2016 гр.) / Софийски университет «Св. Климент Охридски». – София, 2016. – С. 7–9.
145. Яковенко Н. Л. Информационно-коммуникационная стратегия продвижения культурного имиджа страны диппредставительствами / Н. Л. Яковенко // Национальные культуры в межкультурной коммуникации: сб. науч. статей. – Ч. 1. Социально-исторические и психолого-педагогические аспекты межкультурного взаимодействия. – Минск : Колоград, 2016. – С. 509–522.
146. Яковец Ю. В. Глобализация и взаимодействие цивилизаций / Ю. В. Яковец. – М.: ЗАО «Изд-во «Экономика», 2001. – 346 с.
147. Adams D. Community, Culture and Globalization / D. Adams, A. Goldbrad // The Rockefeller Foundation Creativity and Culture Division. – 2002. – Vol. 14, № 3. – 376 p.
148. Alfano A. Alfano to the Directors of Italian Cultural Institutes: relaunching Italy as a cultural superpower [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.onuitalia.com/eng/2016/12/19/alfano-directors-italian-cultural-institutes-relaunching-italy-cultural-superpower/>
149. Aliboni R. Foreign Policy Re-Nationalization and Internationalism in the Italian Debate / Roberto Aliboni, Ettore Greco // International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-). – 1996. – Vol. 72, No. 1 (Jan.). – P. 43–51 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/2624748> Accessed: 11-04-2017 16:30 UTC

150. Andreatta F. 2008. Italian Foreign Policy: Domestic Politics, International Requirements And The European Dimension / F. Andreatta // *Journal Of European Integration*. – 30 (1). – P. 169–181. – doi: 10.1080/07036330801959564.

151. Anholt S. Place Branding: Is it marketing or isn't it? / S. Anholt // *Place branding and public diplomacy*. – 2008. – Vol. 5, No 1. – P. 2.

152. Anholt-GfK Roper Nation Brands Index. Overall Brand Ranking 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gfk.com/us/news-and-events/press-room/press-releases/Pages/Germany-knocks-USA-off-top-spot-for-%E2%80%98best-nation%E2%80%99-after-5-years.aspx>

153. Bando Per La Richiesta Di Contributi Per Missioni Archeologiche, Antropologiche, Etnologiche Italiane All'Estero [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.esteri.it/mae/resource/doc/2015/02/bando_2015_sito.pdf

154. Baranski Z. G. *The Cambridge Companion to Modern Italian Culture* / Z. G. Baranski, R. J. West. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

155. Barni M. *L'Università per Stranieri di Siena e la promozione dell'italiano: esperienze e prospettive* / Monica Barni // *L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net*. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 51 – 55.

156. Bartolini S. *Le Regioni per la promozione dell'italiano all'estero* / Silvia Bartolini // *L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net*. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 87–89.

157. Bartoloni M. *Vivere all'italiana: rilancio per il paese* / M. Bartoloni [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ilsole24ore.com/art/commenti-e-idee/2016-12-19/vivere-all-italiana-rilancio-il-paese--215547.shtml?uuid=AD1rQoGC&refresh_ce=1

158. Belfiore E. *The methodological challenge of cross-national research: comparing cultural policy in Britain and Italy* / Eleonora Belfiore / *Working Paper*. – Coventry: Centre for Cultural Policy Studies, University of Warwick. Centre for Cultural Policy Studies University of Warwick Research Papers, 2004.

159. Bennett O. The Torn Halves of Cultural Policy Research / O. Bennett // *International Journal of Cultural Policy*. – 2004. – 10, n. 3.
160. Bernocco A. Il potere della diplomazia culturale. *Europa* 14 – 06 – 2013 / Alessandra Bernocco [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.europaquotidiano.it/2013/06/13/il-potere-della-diplomazia-culturale/>
161. Bianchini F. Cultural policy / F. Bianchini // *Italian Cultural Studies. An introduction* / Forgacs D. and R Lumley (eds). – Oxford: Oxford University Press, 1996.
162. Bonino E. Intervento del Ministro Bonino al I Simposio Internazionale sulla Diplomazia Culturale / E. Bonino. – Roma, 2013. – 12 Giugno [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.esteri.it/mae/it/sala_stamp/archivionotizie/interventi/2013/06/20130613_bonino_diplomazia_culturale.html
163. Brand Finance. Nation Brands 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.brandfinance.com/images/upload/brand_finance_nation_brands_report_2014_final_edition.pdf
164. Braudel F. (1958). *Histoire et Sciences Sociales: la Longue Durée (History and Social Sciences: the Long Term)* / F. Braudel // *Annales. Histoire, Sciences Sociales*. – 1958. – № 13.4. – P. 725 – 753.
165. Bray M. Intervento del Ministro Bray. Il Ruolo dei Beni Culturali nella Diplomazia Culturale / I simposio internazionale sulla diplomazia culturale [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1371121217376_PRIMO_SIMPOSIO_INTERNAZIONALE_SULLA_DIPLOMAZIA_CULTURALE_11_giugno_13.pdf
166. Bray M. Lalingua e la cultura italiana patrimonio comune nel mondo globalizzato / M. Bray // *L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net*. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolainie Maria Teresa Lupia. – P. 10 – 13.
167. Bucci A. Il made in Italy. Natura, settorie problem / Bucci A., Codeluppi V., Ferraresi M. – Carocci, 2011. – 19 p.
168. Cammelli M. La semplificazione normativa alla prova: il Testo Unico dei beni culturali e ambientali / M. Cammelli / *Introduzione al commento del d.lg. 490 / 1999*. – Aedon, 2000. – № 1.

169. Capano G. Looking for Serendipity: The Problematical Reform of Government within Italy's Universities Higher Education / Giliberto Capano // Springer Stable URL.– 2008. – Vol. 55, No. 4 (Apr.). – P. 481–504 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.jstor.org/stable/29735197>
170. Caponio T. (Im)Migration Research in Italy: a European Comparative Perspective / T. Caponio // TheSociological Quarterly. – 2008. – № 49.3. – P. 445–464.
171. Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale recuperano opere d'arte. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.beniculturali.it/mibac/export/MiBAC/Contenuti/MibacUnif/Comunicati/visualizza_asset.html_1267258797.html
172. Caracciolo L. Evoluzione della situazione balcanica e riflessi sulla sicurezza in Italia / L. Caracciolo // Per Aspera ad Veritatem. – 2001. – No 20 (maggio-agosto) // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.sisde.it
173. Carbone M. Italian Foreign Policy and the Mediterranean. Modern Italy / M. Carbone (ed.). – 2008. 13.2.
174. Centro UNESCO Torino [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.centrounesco.to.it/?action=folder&id=6>
175. Cerutti F. Constitution and political identity in Europe/ Furio Cerutti // Postnational constitutionalisation in the enlarged Europe: foundations, procedures, prospects / Liebert U., Falke J., Maurer A. eds., – Nomos, Baden-Baden, 2005.
176. Chiti M. P. La nuova nozione di "beni culturali" nel s.lg. 112/1998: prime note esegetiche / M. P. Chiti. – Aedon, 1998. –No. 1.
177. CINA–Università, al via iscrizioni per Mastering global management. – 2013. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.esteri.it/mae/it/sala_stampa/archivionotizie/approfondimenti/2013/07/20130722_cinamasterglobal.html
178. Clementi M. Italy and World Affairs: The Sgrena-Calipari Case / Marco Clementi, Anna Edwards // Italian Politics. – 2005. – Vol. 21, The End of the Berlusconi Era? – P. 85 – 104 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.jstor.org/stable/43039809>
179. Coletti N. Dizionario della Lingua Italiana / N. Coletti, O. Salbatini [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/I/italofono.shtml

180. Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.carabinieri.it/cittadino/tutela/patrimonio-culturale/introduzione>
181. Commissione Nazionale Italiana per l' UNESCO. Cos'è l'UNESCO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.it/cni/index.php/uno>
182. Comunita radiotelevisiva italoфона. Sito ufficiale [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.comunitaitalofona.org/>
183. Consiglio Generale degli Italiani all'Estero. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sitocgie.com/index.php/es/archivio-doc/storia-del-consiglio/32-cgie-history/file>
184. Consolidated texts of the EU treaties as amended by the Treaty of Lisbon [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228848/7310.pdf
185. Convegno L'Italiano sull frontiera. Vivere le sfide linguistiche. Seminario. Basilea il 9 e 10 maggio 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.globusetlocus.org/Attivita/Popoli_Glocal/Eventi_E_News/Convegno-LItaliano-Sulla-Frontiera-Vivere-Le-Sfide-Linguistiche-Della-Globalizzazione-E-Dei-Media.kl
186. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ich.unesco.org/en/convention>
187. Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property. Paris, 14 November 1970 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/1970-convention/>
188. Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001429/142919e.pdf>
189. Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 23 dicembre 2013, n. 145, recante interventi urgenti di avvio del piano «Destinazione Italia», per il contenimento delle tariffe elettriche e del gas, per la riduzione dei premi RC-auto, per l'internazionalizzazione, lo sviluppo e la digitalizzazione delle imprese, nonché misure per la realizzazione di opere pubbliche ed EXPO 2015. Senato della Repubblica [Електронний

ресурс]. – Режим доступа: http://www.leggioggi.it/wp-content/uploads/2014/02/Conversione_Destinazione_Italia.pdf

190. Cooperazione internazionale per lo sviluppo. Documento Triennale di programmazione e di indirizzo 2016 – 2019 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.esteri.it/mae/resource/doc/2017/03/doc_triennale_2016-2018_finale_approvato.pdf

191. Core Values for Intercultural Dialogue: Towards a Europe of all Citizens. 2nd Intercultural Forum (Troina, Sicily, Italy, 15 - 17 November 2004) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.coe.int/T/E/Com/Files/Events/2004-11-interculturel/>

192. Cornero L. La RAI per la promozione dell'italiano in Italia e all'estero / L. Cornero / L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 38–43.

193. Cossati F. Economia a politica estera in Italia: l'evoluzione degli anni novanta / F. Cossati. – Milano: Franco Angeli, 1999.

194. Costa I. Gli Enti Gestori e l'insegnamento della lingua italiana / Iaria Costa // L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 83–86.

195. Council of Europe / ERICarts: "Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe". Italy profile. – 18th edition. – 2016. – 100 p. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.culturalpolicies.net>

196. Council of Europe and Intercultural Dialog. (Officialwebsite) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/gefault_EN.asp

197. Creative Europe 2014–2020 A new programme – a new cultural policy as well? / Cornelia Bruell [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/edition/creative-europe_bruell.pdf

198. Croci O. The Second Prodi Government and Italian Foreign Policy: New and Improved or the Same Wrapped Up Differently? / O. Croci // Modern Italy. – 2008. – № 13.3. – P. 291 – 303.

199. Cull N. J. *Public Diplomacy: Lessons from the Past* / Nicholas J. Cull. / University of Southern California. – Los Angeles: Figueroa Press, 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uscpublicdiplomacy.org/sites/files/legacy/publications/perspectives/CPDPerspectivesLessons.pdf>
200. *Cultura italiana nel mondo – Diplomazia culturale* – Rutelli (icd): "Definire al meglio ruolo" Pugliesi: "Riflettere debolezze innovazione". Peluffo: "Allarme lingua italiana" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rai.it/dl/portali/site/articolo/ContentItem-04645332-3181-47ab-a85b-eb4caf1ccf1b.html>
201. *Cultural policy: a preliminary study* / UNESCO. – Monaco, 1967 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000011/001173eo.pdf>
202. *Cultural policy in action throughout Europe* / Edited by Visibility DG IV in cooperation with the Cultural Policy and Action Department. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2000. – 34 p.
203. *Cultural Routes of the Council of Europe* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://culture-routes.net/cultural-routes>
204. *Culture in the European Union* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://europa.eu/pol/cult/index_en.htm
205. Cummings M.C. *Cultural Diplomacy and the United States Government: a Survey*. – Center for Arts and Culture, 2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.culturalpolicy.org/pdf/MCCpaper.pdf>
206. D'Angelo M. *Cultural Policies in Europe: A Comparative. Approach* / M. D'Angelo, P Vesperini. – Council of Europe, 1998.
207. De Fraia Luca. *La cooperazione allo sviluppo* / Luca De Fraia // Quaderni IAI [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.iai.it
208. De Mauro T. *L'indagine 2000. Dipartimento di Studi Linguistici e Letterari dell'Università "La Sapienza"* / Tullio De Mauro. – Roma, 2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.esteri.it/MAE/IT
209. De Michelis G. *La lunga ombra di Yalta. La specificita' della politica italiana* / G. De Michelis. – Venezia: Marsilio, 2003. P. 92 – 93.

210. De Vincenti Claudio. 490 milioni di euro dai fondi strutturali europee per la cultura i insediato comitato di sorveglianza del programma operativo nazionale / Claudio De Vincenti [Электронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.beniculturali.it/mibac/export/MiBAC/sito-MiBAC/Contenuti/MibacUnif/Comunicati/visualizza_asset.html_975376980.html

211. Decision No 508/2000/EC of The European Parliament and of The Council of 14 February 2000. Establishing the Culture 2000 programme // Official Journal of the European Communities. – 2000. – L.63/1. 10.3. – P. 0001 – 0009.

212. Decreto del Presidente della Repubblica 19 maggio 2010 n. 95 “Riorganizzazione del Ministero degli affari esteri, a norma dell’articolo 74 del decreto-legge 25 giugno 2008, n. 112, convertito, con modificazioni, dalla legge 6 agosto 2008, n. 133” [Электронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/MAE/normative/Normativa_Online/PrincipaliDisposizioniMAE/DPR_95_19.05.2010.pdf

213. Decreto legge n. 95 del 6 luglio 2012 Disposizioni urgenti per la revisione della spesa pubblica con invarianza dei servizi ai cittadini. (12G0117) (GU Serie Generale n.156 del 06-07-2012 - Suppl. Ordinario n. 141) [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2012/07/06/012G0117/sg>

214. Decreto legislativo 20 ottobre 1998, n. 368, Istituzione del ministero per i Beni e le Attività culturali, a norma dell'articolo 11 della legge 15 marzo 1997, n. 59 [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/deleghe/98368dl.htm>

215. Decreto legislativo G.U. n. 250 del 26 ottobre 1998 "Istituzione del Ministero per i beni e le attività culturali, a norma dell'articolo 11 della legge 15 marzo 1997, n. 59" [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aedon.mulino.it/archivio/2002/3/art10.htm>

216. Decreto-legge del presidente della Repubblica 25 settembre 2009, n. 135. "Disposizioni urgenti per l'attuazione di obblighi comunitari e per l'esecuzione di sentenze della Corte di giustizia delle Comunità europee. (09G0145)" [Электронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.camera.it/parlam/leggi/decreti/09135d.htm>

217. Decreto-legge 8 agosto 2013, n. 91. Disposizioni urgenti per la tutela, la valorizzazione e il rilancio dei beni e delle attività culturali e del turismo [Электронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1376896649786_DECRETO-LEGGE_8_agosto_2013,_n._91.pdf

218. Delega al Governo per il riordino delle carriere diplomatica e prefettizia, nonché disposizioni per il restante personale del Ministero degli affari esteri, per il personale militare del Ministero della difesa, per il personale dell'Amministrazione penitenziaria e per il personale del Consiglio superiore della magistratura". Legge 28 luglio 1999, n. 266 – Supplemento Ordinarion. 150 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.esteri.it/MAE/normative/leg28.7.99.pdf>

219. Deniau X. La francophonie / X. Deniau. – Paris: Presses Universitaires de France, 1998. – 126p.

220. Di Camerana L. L'Argentina, gli Italiani, l'Italia: un altro destino / Luigi Incisa Di Camerana. – Milano: SPAI, 1998.

221. Di Camerana L. La vittoria dell'Italia nella terza guerra mondiale / Luigi Incisa Di Camerana. – Roma Bari : Laterza, 1996.

222. Dialogue among Civilizations: The International Conference (Vilnius, Lithuania, 23–26 April 2001). – Paris: the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2002. – 170 p.

223. Dichiarazione di Firenze / Cultura, creatività e sviluppo sostenibile. Ricerca, innovazione, opportunità // Terzo UNESCO Forum mondiale per la cultura e le industrie culturali (4 ottobre 2014) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/FINAL_Florence_Declaration_1December_IT.pdf

224. Direzione generale per la promozione del Sistema paese ufficio VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/mae/resource/doc/2015/02/bando_2015_sito.pdf

225. Diversita sulla frontiera tra l'est e l'ovest: opportunita e rischi. Seminario. Capodistria. 9.7.201 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://3-reg.rtvsllo.si/rckc/ita/societa/diversita-sulla-frontiera-fra-l-est-e-l-ovest-opportunita-e-rischi/353232>

226. Education for all. Ruolo dell'Italia / Rappresentanza italiana presso l'UNESCO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rappunesco.esteri.it/rappunesco/menu/i_rapporti_bilaterali/educazione/

227. Elements on the Lists of Intangible Cultural Heritage. Italy [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ich.unesco.org/en/state/italy-IT?info=elements-on-the-lists>
228. EURIMAGES – Европейский фонд поддержки кино / Сотрудничество Россия – Европа в области культуры // Министерство культуры Российской Федерации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rus-eu-culture.ru/601/607/>
229. Eurobarometer – Europeans and their Languages, pag. 13 e tabella – 152 p.
230. European Capitals of Culture. Creative Europe. European Commission [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en supporting Eops cultural and creative secto
231. European culture forum 2016: speech by Frederica Mogherini, Vice-president of the EC. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?ref=I119797>
232. Everitt A. The Governance of Culture: Approaches to Integrated Cultural Planning and Policies / A. Everitt. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1999. – 55 p.
233. Expo 2015, ha vinto Milano. La città italiana ha battuto Smirne: 86 a 65 / Corriere della sera [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.corriere.it/cronache/08_marzo_31/smirne_vince_milano_ac48cfd2-ff3f-11dc-b1cc-00144f486ba6.shtml?refresh_ce-cp
234. Fabbrini S. Italy in the European Union: the Transformation of National Interest in a Compound Polity / Sergio Fabbrini, Simona Piattoni // Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften (ZSE) / Journal for Comparative Government and European Policy. – 2006. – Vol. 4, No. 2. – P. 223 – 241 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.jstor.org/stable/24237231?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents
235. Fellini F. Intervista sul cinema / Federico Fellini // Bianco e Nero, 1960.

236. Firma memorandum di intesa MiBACT – Ministero degli Affari Esteri [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.beniculturali.it/mibac/export/mibac/sito-mibac/contenuti/mibacunif/comunicati/visualizza_asset.html_991701275.html

237. Foradori P. Blue Helmets for Culture / P. Foradori // Sustainable security [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://sustainablesecurity.org/2017/05/16/blue-helmets-for-culture/>

238. Franceschini D. 490 milioni di euro dai fondi strutturali europei per la cultura insediato comitato di sorveglianza del programma operativo nazionale / Dario Franceschini [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.beniculturali.it/mibac/export/MiBAC/sito-MiBAC/Contenuti/MibacUnif/Comunicati/visualizza_asset.html_75376980.html

239. Frescobaldi D. Con gli occhi degli altri. Pregi e difetti del proprio paese nell'esperienza di un inviato speciale / D. Frescobaldi. – Firenze: Le Lettere, 2000.

240. Galli della Loggia Ernesto. ` Alla ricerca dell'interesse nazionale` (`Searching for national interest`) / Ernesto Galli della Loggia. – Limes I-2, 1993, – 17 p.

241. Giappone – Il "genio" di Leonardo in mostra a Tokyo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/MAE/IT/Sala_Stampa/ArchivioNotizie/Approfondimenti/2013/04/20130426_tokyo_leonardo.htm

242. Gilbert M. Italy: the Austuteness and Anxieties of a Second-Rank Power / M. Gilbert // European Foreign Policies: Does Europe Still Matter? / Tiersky R., Van Oudenaren J., ed.). – 2009. – P. 235 – 259.

243. Giovanardi C. L'italiano nel mondo / Claudio Giovanardi, Pietro Trifone // EL.LE. Roma: Carocci. – 2013. – Vol. 2, num. 1. – P. 248–253.

244. Girarg A. Cultural Development: Experiences and Policies. United Nations Educational / A Girarg, G. Gentil. – 2 Sub edition, 1984. – 198 p.

245. Giro M. Intervento A Firenze convegno con il Sottosegretario Giro sul valore e la diffusione della lingua italiana nel mondo / Mario Giro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/mae/it/sala_stampa/archivionotizie/approfondimenti/a-firenze-convegno-con-il-sottosegretario.html

246. Giro M. Intervento del sottosegretario Mario Giro in occasione degli Stati Generali della Lingua Italiana nel Mondo / Mario Giro [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: http://www.esteri.it/mae/it/sala_stampa/archivionotizie/interventi/2014/10/20141021_giro_statigener.html

247. Giro M. Verso gli Stati Generali della lingua italiana nel mondo / M. Giro // L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 90–92.

248. Gnudi P. Una strategia unica per il turismo / P. Gnudi // Il Sole 24 Ore. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ilsole24ore.com/art/commenti-e-idee/2013-019/strategia-unica-turismo-093612.shtml?uuid=AbD3vrLH>

249. Grasso P. Intervento del Presidente Grasso, in Sala Zuccari [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.senato.it/4171?atto_presidente=94

250. Gregori E. Progetto diplomazia culturale: il Governo scende in campo al fianco dell'iniziativa Dante [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ladante.it/comeEravamo/it/diventa-socio/33-area-riservata/pagine-della-dante/anno-2013/336-progetto-diplomazia-culturale-il-governo-scende-in-campo-al-fianco-dell-iniziativa-dante.html>

251. Haas E. B. When Knowledge is Power: Three Models of Change in International Organizations / Ernst B. Haas. – Berkeley: Univ. Calif. Press, 1990.

252. Hamelink C.J. Cultural autonomy in global communications / C. J. Hamelink. – New York: Longman, 1983. – 143 p.

253. Harrison L. E. Who Prospers? How Cultural Values Shape Economic and Political Success / L. E. Harrison. – N.Y.: Basic Books, 1992. – 420 p.

254. Havel V. The Need for Transcendence in the Postmodern World / V. Havel // The Futurist. – 1994. – July–August. – P. 25–34.

255. Heart to Heart. From Rome to Addis. Art exhibition by Italian and Ethiopian artists. April 24, 2013 – May 07, 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.iicaddisabeba.esteri.it/IIC_AddisAbeba/webform/SchedaEvento.aspx?id=114&ci tta=AddisAbeba

256. ICoN – Italian Culture on the Net. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.italicon.education/>
257. Il Grande Portale della Lingua Ialiana [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.italiano.rai.it/>
258. Il Turismo nel Mondo e in Italia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.enit.it/ru/agenzia/chi-siamo.html>
259. Iniziative scolastiche, di assistenza scolastica e di formazione e perfezionamento professionali da attuare all'estero a favore dei lavoratori italiani e loro congiunti (1/a). L. 3 marzo 1971, n. 153 (1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/mae/normative/normativa_consolare/attivita-culturali/promozionelingua/corsilingua/1_153_1971.pdf
260. International centre for Theoretical Physics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ictp.it/>
261. International Hydrological Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/en/ihp>
262. Istat: in Italia tasso imprenditorialita' al 30%, il maggiore Ue [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.agi.it/economia/notizie/istat_in_italia_tasso_imprenditorialita_al_30_il_maggiore_ue-201502191205-eco-rt10088
263. Istituto Affari Internazionali. Politica estera italiana [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iai.it/it/area/politica-estera-italiana/ricerca>
264. Italia comes to you. Official site [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.italiacomestoyou.com/index.php?option=com_content&view=article&id=6%3A-obiettivi-del-progetto&catid=15%3A-presentazioni&lang=ru
265. Jacobs D. European Identity: Construct, Fact and Fiction / Jacobs D., Maier R., Gastelaasr M., Ruijter de Arie // The Quest for a Multifaceted Identity. – 1998. – Shaker Publishing. – P. 13–35.
266. Jean C. Geopolitica (^Geopolitics`) / Carlo Jean. –Bari: Laterza, 1995. –P. xi.
267. Jean C. La nostra sicurezza nel mondo balcanizzato / C. Jean // Limes. – 1994. – No 4. – P. 201.
268. Kaplan R. The Coming Anarchy / R. Kaplan // Atlantic Monthly. – 1994. – № 274 (February). – P. 44–76.

269. Kennedy P. Must It Be the Rest Against the West? / P. Kennedy, M. Connelly // Atlantic Monthly. – 1994. – № 274 (December). – P. 61–84.

270. Klaus E. European citizenship: between national legacies and postnational projects / E. Klaus, B. Geisen. – Oxford and New York: Oxford University Press, 2001.

271. L'attività degli Istituti italiani di cultura all'estero (2011–2014). Sezione centrale di controllo sulla gestione delle amministrazioni dello stato [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.corteconti.it/export/sites/portalecdc/_documenti/controllo/sez_centrale_controllo_amm_stato/2015/delibera_14_2015_g.pdf. p 97.

272. L'immagine dell'Italia all'estero // Fondazione Intercultura Onlus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fondazioneintercultura.it/index.php?p=196&l=ita>

273. L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.italicon.it/index.asp?codpage=italiano_come_risorsa

274. L'italiano con un CLIQ Marchio di qualita' per l'insegnamento della nostra lingua all'estero. 26.05.2013 –Roma, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/MAE/IT/Sala_Stampa/ArchivioNotizie/Comunicati/2013/02/20130206_cliq.htm

275. L'italiano nel mondo che cambia. Stati Generali della Lingua Italiana nel Mondo Firenze, 21–22 ottobre 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/MAE/approfondimenti/2014/2014italiano_nel_mondo_che_cambia.pdf

276. L'italiano sulla frontiera: la Svizzera e le sue sfide linguistiche nell'era della. Istituto Italiano di Cultura. Zurigo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iiczurigo.esteri.it/iic_zurigo/it/gli_eventi/calendario/l-italiano-sulla-frontiera.html

277. La coltivazione della vite ad alberello di Pantelleria è Patrimonio universale dell'Unesco [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lifegate.it/persone/news/la-coltivazione-della-vite-ad-alberello-di-pantelleria-e-patrimonio-dellunesco>

278. La crisi del bipolarismo / A cura di Sergio Romano. Milano: Franco Angeli, 1996. – P. 13.

279. La lingua italiana sulla frontiera. Italiano, ponte tra le culture nel Mediterraneo / Seminario. Roma. 10.12. 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.siciliainternazionale.com/mediterraneo-litaliano-lingua-ponte-tra-le-culture-due-giorni-di-seminario/2500>

280. La Nuova Farnesina per il Sistema Paese // Сайт МЗМ Італії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/mae/ministero/pubblicazioni/allegati/20110615_farnesina_sistema_paese.pdf

281. Le scuole Italiane all'Estero. Сайт МЗС Італії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/mae/it/politica_estera/cultura/scuole_italianeallestero

282. Legge 26 febbraio 1987. N. 49 'tuova disciplina della cooperazione dell'italia con i paesi in via di sviluppo'. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.cooperazioneallosviluppo.esteri.it/pdgcs/italiano/LeggiProcedure/Legge4987/pdf/legge_49.pdf

283. Legge costituzionale 18 ottobre 2001, n. 3 "Modifiche a litolo V della parte seconda della Costituzione" pubblicata nella Gazzetta Ufficiale n. 248 del 24 ottobre 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/01003lc.htm>

284. Legge n. 125 Art. 11. – 2014. – Legge n. 125 dell'11: Disciplina generale sulla cooperazione internazionale per lo sviluppo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:2014-08-11;125>.

285. Legge. 3 marzo 1971, n. 153 (1) / Iniziative scolastiche, di assistenza scolastica e di formazione e perfezionamento professionali da attuare all'estero a favore dei lavoratori italiani e loro congiunti (1/a) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/mae/normative/normativa_consolare/attivita-culturali/promozionelingua/corsilingua/1_153_1971.pdf

286. Legge 11 novembre 2014, n. 164. Conversione, con modificazioni, del decreto-legge 11 settembre 2014, n. 133, Misure urgenti per l'apertura dei cantieri, la realizzazione delle opere pubbliche, la digitalizzazione del Paese, la semplificazione burocratica, l'emergenza del dissesto idrogeologico e per la ripresa delle cattivita produttive [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bosettiegatti.eu/info/norme/statali/2014_0164.htm

287. Legislative decree no 42 of 22 of January 2004. Code of Cultural and Landscape Heritage [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unesco.org/culture/natlaws/media/pdf/italy/it_cult_landscapeheritge2004_engtof.pdf

288. Lehning P. European Citizenship: between the facts and norms / P. Lehning // *Constellations*. – 1998. – Vol. 4, No 3. – P. 346–367.

289. Leptis Magna. Suburbio, territorio, area costiera. Ricostruzione di un paesaggio ricco e complesso / Magna Leptis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.missioniarcheologiche.it/it/area-europa-africa-asia/missione-79.html>

290. Linguistica italiana / L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 24–31.

291. L'Italia garantisce altri 1.2 milioni di dollari per la conservazione del patrimonio afgano [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unesco.org/new/en/kabul/about-this-office/singleview/news/italy_grants_us_12_million_for_heritage_preservation_and_development_in_afghanistan

292. Littoz-Monnet A. The European Union and culture: Between economic regulation and European cultural policy / A. Lottoz-Monne. – Manchester and New York: Manchester University Press, 2007.

293. Lixus: ricerche, restauri, attività di formazione [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.missioniarcheologiche.it/it/area-europa-africa-asia/missione-62.html>

294. Locatelli N. La lingua italiana è un patrimonio e uno strumento geopolitico / N. Locatelli // *Limes*. – 2014. – 17 ottobre [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.limesonline.com/la-lingua-italiana-e-un-patrimonio-e-uno-strumento-geopolitico/67427?refresh_ce

295. La Legge 22 dic 1990 n.401 Riforma degli Istituti italiani di cultura e interventi per la promozione della cultura e della lingua italiane all'estero [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/MAE/IT/Politica_Estera/Cultura/Documentazione/Normativa.htm

296. Made in Italy. Il portale ufficiale dei produttori italiani [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://madeinitaly.org/>

297. Mammarella G. La Politica Estera dell'Italia: dallo Stato Unitario ai Giorni Nostri (Italy's Foreign Policy: from the Unitary State to Today) / G. Mammarella, P. Cacace. – Rome: Editori Laterza, 2010.

298. Man and the Biosphere Programme. UNESCO official site [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/man-and-biosphere-programme/>

299. Mangione S. Le comunità degli italiani all'estero e la lingua italiana/ Silvana Mangione // *L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net.* Roma, Palazzo San Macuto, 17 giugno 2014, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 78–82.

300. Maraschio N. L'Accademia della Crusca per una nuova politica / N. Maraschio, C. Marazzini // *L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net.* – Roma: Palazzo San Macuto, 17 giugno 2014, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P.

301. Marrone A. Recent Developments in Italy's Security and Defence Policy / A. Marrone, V. Camporini // *Istituto Affari Internazionali* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iai.it/sites/default/files/iai1619.pdf>

302. Marzano A. Italian Foreign Policy towards Israel: the Turning Point of the Berlusconi Government (2001–2006) // *Israel Studies.* – 2007. – 16.1. – P.79–103.

303. Masera R. Addressing Globalisation Inequalities: A New Development Plan / R. Masera // *The International Spectator.* – 2002. – No 1. – P. 13.

304. Massart-Piérard F. Prismes nationaux de la francophonie / F. Massart-Piérard // *Politique et Sociétés.* – 1997. – Vol. 16, № 2. – P. 5–14.

305. Matarasso F. Balancing act: 21 strategic dilemmas in cultural policy / F. Matarasso, Ch. Landry. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 1999. – 86 p.

306. Mauro Di Tullio. Intervista In Europa sono già 103 / T. Di Mauro [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.italiano.rai.it/articoli/tullio-de-mauro-in-europa-son-gi%C3%A0-103/29665/default.aspx>

307. Mc Guigan J. *Culture and the Public Sphere* / J. McGuigan. – Routledge, 1996.

308. Medium-term strategy 2014 -2021. As approved by the General Conference at its 37th session (General Conference resolution37C/Res.1) and validated by the Executive

Board at its 194th session (194 EX/Decision 18) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002278/227860e.pdf>

309. Meloni A. La DG Promozione Sistema Paese per la promozione della lingua italiana nel mondo /Andrea Meloni / L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 73–75.

310. MICHAEL – Multilingual Inventory for Heritage in Europe [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.michael-culture.eu/>

311. Micheloni C. Un nuovo modello operative per la promozione dell'italiano all'estero / C. Micheloni // L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 70–72.

312. Miller J. E. Silvio Berlusconi and the Traditions of Italian Foreign Policy: a Comment on Ambassador Romano's Presentation / J. E. Miller // Journal of Modern Italian Studies. – 2009. – 14.1. –P. 15–20.

313. Missionediscavo, studio, rilievo e progetto di restauro del teatro romano di Althiburos (ElKef, Tunisia) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.missioniarcheologiche.it/it/area-europa-africa-asia/missione-87.html>

314. Missioni archeologiche, antropologiche e etnologiche italiane all'estero [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.missioniarcheologiche.it/it/>

315. Modello fallito della società multiculturale si trova a Bruxelles [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.controinformazione.info/il-modello-fallito-della-societa-multiculturale-si-trova-a-bruxelles/>

316. Modifiche ed integrazioni al decreto del Presidente della Repubblica 5 gennaio 1967, n. 18, recante ordinamento del Ministero degli affari esteri, Legge 23 aprile 2003, n. 109 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.esteri.it/MAE/normative/legge23.4.03.pdf>

317. Mogherini F. 2016 European culture forum: speech by Frederica Mogherini / F. Mogherini // Vice-president of the EC [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://ec.europa.eu/avservices/video/player.cfm?ref=I119797>
318. Moilanen T. How to Brand Nations, Cities and Destinations: a Planning Book for Place Branding / T. Moilanen, S. Rainisto // Palgrave Macmillan. – 2009. – 29 p.
319. Mundy S. Cultural Policy: A Short Guide / S. Mundy. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2000. – 92 p.
320. Neumann I. B. European identity, EU expansion and the integration / I. B. Neumann // Alternatives. – 1998. – Vol. 23, N 3. – P. 397–416.
321. Niente cultura niente sviluppo. Per una costituente della cultura. il sole 24 ore [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://rivista.consaq.it/online/28_12/MUSIC@_n28_mag-giu2012_35-37_documenti.pdf
322. Nye J. Soft Power: the means to success in World Politics / J. Nye. – N.Y.: Perseus Publishing, 2004. – 191 p.
323. Nye J., Jr. Soft power / J. Nye // Foreign Policy. – 1990. – No. 80, Autumn. – P. 167.
324. Nye J., Jr. Why China is weak on soft power / J. Nye // New York Times. – 2012. – January 17 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nytimes.com/2012/01/18/opinion/why-china-is-weak-on-soft-power.html?_r=0.
325. Onate L. R. La Chiesa Cattolica e l'uso internazionale della lingua italiana / L. R. Onate // L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 19–20.
326. Paciullo G. L'Università per Stranieri di Perugia e la promozione dell'italiano: esperienze e prospettive/ G. Paciullo // L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 48–50.
327. Pagliaro P. L'italiano come risorsa per il Sistema Italia e l'opinione pubblica italiana / P. Pagliaro // L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro.

Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 44–45.

328. Piano "DestinazioneItalia". Ministero dello sviluppo economico [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sviluppoeconomico.gov.it/index.php/it/commercio-internazionale/2029984-destinazione-italia-63441770>

329. Piano per la promozione straordinaria del made in Italy e l'attrazione degli investimenti in Italia allegato al dm 14 marzo 2015. Ministero dello sviluppo economico [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sviluppoeconomico.gov.it/images/stories/commercio_internazionale/piano_straordinario_made_italy/piano_promozione_straordinaria.pdf

330. Politique étrangère de la France. Site officiel / Ministère des Affaires étrangères et du Développement international [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politiqu-etrangere-de-la-france/diplomatie-culturelle-21822/>

331. Pompei projects. UNESCO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pompeisites.org/Sezione.jsp?idSezione=985>

332. Progetto pilota "Tell el-Maskhuta e Wadi Tumilat". Missione congiunta CNR - Ministry of State for Antiquities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.missioniarcheologiche.it/it/area-europa-africa-asia/missione-53.html>

333. Programma della Presidenza Italiana del Consiglio dell'Unione Europea. Europa, unnuovoinizio [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://italia2014.eu/media/1350/programma_ita_def.pdf

334. Promuovere il patrimonio culturale del Sud Italia: la Commissione europea adotta un programma da €490 milioni [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1424262408609_Comunicato_stampato_Commissione_Europea_13.2.2015.pdf

335. Puglisi G. La piu adatta al canto. Musica, arte, scienza e cultura: le vere risorse della lingua italiana / G. Puglisi //L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 14–18.

336. Raggi Moore J. Linking Texts in Italian Culture and Language Teaching: An Australian and a US Perspective / J. Raggi Moore, A. Rizzi and C. Ristaino // *Italica*. – 2012, Spring. – Vol. 89, No. 1. – P. 93–108 / American Association of Teachers of Italian Stable [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.jstor.org/stable/41440498>
337. RAI. Sito ufficiale [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rai.it/dl/rai/homeRai.html>
338. Rappresentanza Italiana presso l'UNESCO [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rappunesco.esteri.it>
339. Ravaglia C. La DG Italiani all'Estero e Politiche Migratorie per la promozione della lingua italiana nel mondo / C. Ravaglia // *L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net*. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014. – 17 giugno, a cura di Francesca Tolainie, Maria Teresa Lupia. – P. 76–77.
340. Renzi M. Il Presidente Renzi in visita all'EXPO [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rainews.it/dl/rainews/media/Maurizio-Martina-Expo-2015-f594eb4a-0f8b-40d6-98a4-0c92bd5ff8e1.html#foto-1>
341. Reshaping cultural policies 2005. Convention global report. A decade promoting the diversity of cultural expressions for development 2015 [by E. Lanza, S. Amanpur, M. Taurilings] / United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002428/242866e.pdf>
342. Riparliamone: la lingua ha valore. Lo stato dell'insegnamento dell'italiano all'estero / Firenze 20 ottobre 2015. Sito ufficiale. Ministero degli Affari Esteri [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.esteri.it/mae/resource/doc/2015/10/riparliamone.pdf>
343. Romano S. Guida alla politica estera Italiana ('Guide to Italy's foreign policy') / S. Romano. – Milan: Rizzoli, 1993. – 96 p.
344. Romano S. The weight of heritage / S. Romano // Appignanesi, Culture and the State. Institute of Contemporary Arts. – L., 1984.
345. Ruffolo G. Report on cultural cooperation in the European Union (2000/2323(INI)) / G. Ruffolo [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?jsessionid=730677AFCB8F09FE473261E87C97DFD2.node2?language=EN&pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A5-2001-0281+0+DOC+PDF+V0//EN>

346. Salvaterra C. Attrattivita internazionalizzazione delle universita e lingua italiana / C. Salvaterra // *L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian culture on the Net.* – Roma: Palazzo San Macuto, 2014, 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 56–60.

347. Santoro C. M. La Politica Estera di una Media Potenza: l'Italia dall'Unità ad Oggi (The Foreign Policy of a Middle Power: Italy from Unification to Today) / C. Santoro. – Bologna: il Mulino, 1991.

348. Scaringella F. Idee e progetti dal Simposio per la diplomazia culturale 14–06–2013 / F. Scaringella [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europaquotidiano.it/2013/06/13/il-potere-della-diplomazia-culturale/>

349. Scaviericerche archeologiche a Karkamish nell'area di Gaziantep [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.missioniarcheologiche.it/it/area-europa-africa-asia/missione-40.html>

350. Segal G. Asians in Cyberia / G. Segal // *The Washington Quarterly.* – 1995. – № 18. – P. 5–16.

351. Serodes F. A Common European Cultural Policy in the European Union / F. Serode [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.culturaldiplomacy.org/pdf/case-studies/a_common_european_cultural_policy_in_the_european_union.pdf

352. Shore C. Building Europe: The cultural Politics of European Integration / C. Shore. – London and New York: Routledge, 2004.

353. Silvestri S. Intervento / S. Silvestri // *Il Sistema Italia. Gli interessi nazionali italiani nel nuovo scenario internazionale.* – Milano: Franco Angeli, 1997. – 75. p.

354. Smith A. National identity and the idea of European unity / Anthony D. Smith // *International Affairs.* – 1992. – No 6. – P. 55–76.

355. Snyder G. Alliance Theory: a Neorealist First Cut / G. Snyder // *Journal of International Affairs.* – 1990. – №44.1. – P. 103–123.

356. *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives* / [Ed. by Inderjeet Parmart and Michael Cox]. – N.Y.: Routledge, 2010. – 256 p.
357. *Soft Power Survey 2013* // *Monocle Magazine* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2013/>
358. Sowell T. *Race and Culture: A World View* / T. Sowell. – N.Y.: Basic Books, 1994. – 352 p.
359. Soysal Y. N. *Citizenship and identity: Living in diasporas in post-war Europe?* / Y. N. Soysal // *Ethnic and racial studies*. – 2000. – Vol. 23, N 1. – P. 1–15.
360. Spatafora G. *Italy's Foreign Policy*. *International Relations Society* / G. Spatafora [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://irsocietyjcu.com/2016/02/14/italys-foreign-policy-by-giuseppe-spatafora/>
361. *Statistics on signatures and ratifications: Italy* / *Search on States and International Organisations* // *Council of Europe* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-states/-/conventions/chartStats/ITA>
362. Steffek J. *The cosmopolitanism of David Mitrany: Equality, devolution and functional democracy beyond the state* / J. Steffek // *International Relations*. – 2015. – 29 No. 1. – P. 23–44.
363. *Study on cultural cooperation in Europe in the various cultural and artistic fields. Final report. For the European Commission Directorate-General for Education and Culture* [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://europa.eu.int/comm/culture/eac/sources_info/pdf-ord/summary_report_coop_cult.pdf
364. *Summerschool archeologico incentrato sull'approvvigionamento idrico della città di Hippo Regius (Annaba, Algeria)* [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.missioniarcheologiche.it/it/area-europa-africa-asia/missione-93.html>
365. Tavoni M. *Che cosa puo fare l'e-learning per la promozione dell'italiano nel mondo, e di che cosa ha bisogno* / M. Tavoni // *L'italiano come risorsa per il Sistema Italia. Idee e sinergie per il futuro. Atti del seminario organizzato dal Consorzio interuniversitario ICoN – Italian Culture on the Net*. – Roma: Palazzo San Macuto, 2014, 17 giugno, a cura di Francesca Tolaini e Maria Teresa Lupia. – P. 61–67.
366. Terrillon-Mackay L. *Ten years of cultural co-operation in Europe 1989–1999* / L. Terrillon-Mackay. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2000. – 86 p.

367. Terzo Forum mondiale dell'UNESCO Sulla cultura e le industrie culturali / Cultura, Creatività e Sviluppo Sostenibile. Ricerca, Innovazione, Opportunità. 2 – 4 Ottobre 2014 (Firenze, Italia). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.focus2014.org/intro/presentazione/?lang=it>

368. The all different-all equal Campaign/ Council of Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/youth/coe_youth/adae_campaign_EN.asp

369. The Charter of Florence «Unity in Diversity», 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unityindiversity.it/sites/default/files/The%20Charter%20of%20FlorenceFullySignedComplete%20.pdf>

370. The World Academy of Sciences for the advancement of science in developing countries. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://twas.org/twas-and-italy>

371. Tommaso Di Marco Rodolfo. Made in Italy. Dizionario di Economia e Finanza / M. R. Di Tommaso, L. Rubini. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.treccani.it/enciclopedia/made-in-italy_\(Dizionario-di-Economia-e-Finanza\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/made-in-italy_(Dizionario-di-Economia-e-Finanza)/)

372. Torcutti L. Diplomazia culturale e politica culturale / L. Torcutti [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ilsegnalibro.com/normativa/tesi_torcutti.pdf

373. Treaty of Maastricht on European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/scadplus/treaties/maastricht_en.htm#INSTITUTIONS

374. Treccani. Vocabolario della Lingua Italiana [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treccani.it/vocabolario/italofono/>

375. Turismo Italia 2020. Leadership, Lavoro, Sud. – Roma, 2013. – 20 p.

376. Una carta a tutti i diciottenni con 500 euro da spendere in attività culturali. Renzi risponde al terrorismo mette sul piatto due miliardi per sicurezza e cultura. La Notizia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lanotiziagiornale.it/una-carta-a-tutti-i-diciottenni-con-500-euro-da-spendere-in-attivita-culturali-renzi-risponde-al-terrorismo-mettendo-sul-piatto-un-miliardo-per-la-sicurezza-e-un-miliardo-per-la-cultura-lires-rest/>

377. UNESCO Global partnership for girls' and women's education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/gender-and-education/about-us/better-life-better-future>
378. UNESCO office in Venice. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/en/venice>
379. UNESCO Ratified Conventions / Italy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.unesco.org/eri/la/conventions_by_country.asp?contr=IT&language=E&typeconv=1
380. UNESCO: a Monza il primo forum sulle industrie culturali, il saluto dei Ministri Frattini e Bondi [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/mae/it/sala_stampa/archivionotizie/approfondimenti/2009/09/20090909_unesco.html
381. Unesco: Matsuura apre giornata mondiale filosofia a Palermo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archivio.agi.it/articolo/5a47a01f9d51b341013a6d8689b27b06_20081119_unesco-matsuura-apre-giornata-mondiale-filosofia-a-palermo/
382. Vergara C. F. Il sistema paese a supporto dell'internazionalizzazione / Filippo Vergara Caffarelli, Giovanni Veronese // Questioni di Economia e Finanza (Occasional Papers) Banca D'Italia . – 2013. – № 196 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/qef/2013-0196/QEF_196.pdf
383. Vivere all'italiana: rilancio per il paese [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ilsole24ore.com/art/commenti-e-idee/2016-12-19/vivere-all-italiana-rilancio-il-paese--215547.shtml?uuid=AD1rqoGC&refresh_ce=1
384. Von Elke Leonhard. Kulturelle Nachhaltigkeit / L. Von Elke // Kultur Austausch Online, FK 4/1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cms.ifa.de/index.php?id=leonhard1&type=98>
385. Welsh J. M. A peoples` Europe? European citizenship and European identity / J. M. Welsh // EU I working paper ECS. – 1993. – No 2. – P. 1–17.
386. World Heritage List / Italy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://whc.unesco.org/en/statesparties/it>

387. World Water Assessment Programme (WWAP). Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/water/wwap/>

388. Wyszomirski M. J. International Issues in Cultural Policy and Administration: A Conceptual Framework for Higher Education / M. J. Wyszomirski, P. Dewey [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.culturalpolicy.org/pdf/MJWpaper.pdf>

389. XV settimana della lingua italiana. Gli eventi di apertura [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.esteri.it/mae/it/sala_stampa/archivionotizie/approfondimenti/2015/10/xv-settimana-della-lingua-italiana_0.html

390. Zonova T. The Italian language: soft power or dolce potere? / T. Zonova // Russian Council for International Affairs. –2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=1140&active_id_11=48#top

ДОДАТОК

Список публікацій за темою дисертації

- основні наукові результати опубліковані у фахових виданнях України:

1. Глібова С. О. «Культурна дипломатія Італії» / С.О. Глібова // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 23. Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Частина II. Серія «Політичні науки» / За заг. ред. В. Г. Ціватого, Н. О. Татаренко. – Київ, 2016. – 166 с. – с. 88–95.

2. Глібова С.О. «Місце та роль італійської мови у зовнішній політиці Італії» / С.О. Глібова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 116. Частина I. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2013. – с. 118–124.

3. Глібова С.О. «Діяльність культурних центрів як складова культурної політики Італії» / С.О. Глібова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 117. Частина II. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2013. – с. 55–61.

4. Глібова С.О. «Реформування дипломатичної служби Італії на початку XXI століття» / С.О. Глібова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 112. Частина I (у двох частинах). К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2013. – с. 182–187.

- основні наукові результати опубліковані у виданнях України:

5. Глібова С.О. «Пріоритети зовнішньої політики Італії після розпаду біполярної системи міжнародних відносин» / С.О. Глібова // Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами міжнародної науково-теоретичної конференції: «Інноваційні підходи і сучасна наука», м. Київ: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). – К. : Центр наукових публікацій, 2015. – с. 165–168.

6. Глібова С.О. Роль ЗМІ в поширенні італійської мови у світі на прикладі діяльності медіахолдингу RAI / С.О. Глібова // Сборник публикаций мульти

дисциплинарного научного журнала «Архивариус» по материалам XII международной научно-практической конференции: «Наука в современном мире» г. Киев: сборник со статьями (уровень стандарта, академический уровень). – К.: мульти дисциплинарный научный журнал «Архивариус», 2016. – 84 с. – 35–41 с.

- в іноземних виданнях:

7. Глібова С.О. «Політика Італії в ЮНЕСКО» / С. О. Глібова // *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal) # III, część 4.* – Warsaw, 2015. – s. 5 – 9. – Электронный ресурс: http://eesj-science.com/wp-content/uploads/2016/01/EESJ_3_4.pdf

8. Глебова С.А. «Распространение итальянского языка в мире через деятельность университетов как элемента культурной дипломатии и политики страны» / С. А. Глебова // *Sciences of Europe (Praha, Czech Republic) VOL 3, No 6 (6)* (2016). – Praha, 2016. – p. 95 – 98. – Электронный ресурс: <http://european-science.org/wp-content/uploads/2016/11/VOL-3-No-6-6-2016.pdf>

9. Глебова С. А Итальянская модель сохранения культурного наследия как элемент культурной дипломатии Италии / С.А. Глебова // *Российско-китайский научный журнал «Содружество»*. Ежемесячный научный журнал № 5(5) / 2016. Часть 1. – Новосибирск, 2016. – 150 с. – 141–146 с.

Апробація результатів дослідження

Результати та основні положення дисертаційного дослідження було апробовано на всеукраїнських та міжнародних конференціях, що проводились у вищих навчальних закладах України, Чехії, Польщі.

1. На Міжнародній науково-теоретичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна» 22 березня 2012 р. в м. Києві.

2. На Міжнародній науково-теоретичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» 25 жовтня 2012 р. в м. Києві.

3. На Міжнародній науково-теоретичній конференції «Сучасна дипломатія: актуальні проблеми теорії і практики» 20 грудня 2012 р. в м. Києві.

4. На X Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна» 21 березня 2013 р. в м. Києві.

5. На Міжнародній науково-теоретичній конференції «Інноваційні підходи і сучасна наука», 30 квітня 2015 р. в м. Києві.

6. На Першій міжнародній мультидисциплінарній конференції у Міжнародному гуманітарному університеті 15 травня 2015 р. в м. Одесі.

7. На Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (Світове співтовариство: глобальні та регіональні виклики), 22 жовтня 2015 р. в м. Києві.

8. Під час участі в навчальній програмі Ради Європи «Training Program Agenda Internet Governance and Human Rights», 18 – 20 листопада 2015 р. в м. Києві.

9. На Міжнародній науково-практичній конференції присвяченій 20-річчю Дипломатичної Академії України при МЗС України «Зовнішня політика і дипломатія: український та світовий досвід», 23 грудня 2015 р. в м. Києві.

10. На XII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна» 7 квітня 2016р. в м. Києві.

11. На XI Міжнародній науковій конференції «Наука в сучасному світі», 20 серпня 2016 р. в м. Києві.